

977

Nu se împru-
mută acasă.

CONTRIBUȚIUNI LA STUDIUL GEOGRAFIEI ROMÂNIEI

Ape Minerale

LOCURI ISTORICE

MONASTIRI,

Stațiuni balneare și Climaterice, etc.

DIN

JUDEȚUL NEAMȚ

DE

CONST. D. GHEORGHIU

Membru al Societății Geografice.

Biblioteca Documentară
Piatra Neamț
Regiunea Baedou

0428

*Avem o datorie:
«De a ne cunoasce țara,
și a face cunoscut
bogățiile ei.»*

VOLUMUL ÎNȚĂIU

PIATRA-N.
EDITURA MATHILDE & C. D. GHEORGHIU.
1904.

K. III.
6829

TIPĂRIT ÎN STABILIMENTUL GRAFIC

— *Piatra-N.* — *MATHILDE C. GHEORGHIU.* — *Cuza-Vodii* —

— 1904 —

INTRODUCERE

S'a zis, și cu drept cuvânt, că județul Neamț, e incontestabil unul dintre cele mai hărăzite de la natură cu toate bunătățile și bogățiile pământești, dintre toate județele țerei noastre.

În adevăr nicăire natura nu a fost atât de darnică și nu a îngărmădit atâtea comori exploatabile ca în această parte: păduri seculare, cariere ne întrecute de peatră, de sare, etc; localități pitorești, cu adevărate cuiburi de recreațiune trupească și sufletească, monastiri și localități cu interes istoric; ape minerale cu reputațiune universală datătoare de sănătate și viață, apă limpede și cristalină lipsită de microbi și infecțiuni, precum și un aer îmbalsămat, purificat, care mărește și stimulează puterea de muncă și energie vitală, a omului istovit de munca și traiul din centrele mari ale țerei.

Ca să ne facem numai cât o mică idee, în treacăt, de ce cuprinde acest județ, notăm, după un tablou al Prefecturii locale, bogăția de ape minerale ce el cuprinde:

No. 1. La locul numit *Slatina*, Com. Gârcina proprietatea Statului, în apropiere de orașul Peatra-N. și Com. Gârcina; apele conțin sare, nu au fost analizate și nu se întrebuintază fiind oprite de stat.

No. 2. La locul numit *Cozla*, com. Gârcina idem.

No. 3. La locul numit *Fundătura*, cât. Dărmănești, comuna Gârcina, proprietatea succesorilor D-nei Elena Roșet Mi-

clescu, situat la șes, în apropiere de orașul Peatra, apa conține sare, nu a fost analizată și nu se întrebuintează.

No. 4. La satul *Tazlău*, com. *Tazlău*, proprietatea locuitorilor, situat în șes, comunicația se face ușor pe șosea care merge până la izvor.—Conține acid sulfuros clorură sodică și alte substanțe; se întrebuintează pentru reumatism și ca purgative. Nu a fost analizate se administrează fără regulă și nu sunt asistate de nici un medic.

No. 5. La *Români* căt. *Români*, com. *Siliștea*, proprietatea casei Sf. Spiridon, situat între dealuri, făcându-se comunicația cu inlesnire. Nu a fost analizate și este oprit de stat a se întrebuinta ca fiind apă sărată.

No. 6. La *Gura Agırcea*, cot. *Tarcău*, com. *Vaduri*, proprietatea statului, situat la poalele muntelui lângă șes. Nu e departe de orașul Peatra și comunicația nu e ușoară.—Conține anhidridă carbonică (se zice borvis slab) și e bună pentru stomah. Nu a fost analizată de chimiști, nu e administrată nici asistată de medic.

No. 7. La locul numit *Capra*, cot. *Tarcău*, com. *Vaduri*, propr. statului, în regiunea munților, comunicația se face cu greu. Conține sare și sulfure (anhidridă sulfuroasă), nu a fost analizată, nu-i administrată nici asistată de medic.

No. 8. La *Lunca Strâmbului*, căt. *Straja*, com. *Pângărați* propr. Statului, sub munte în apropiere de centru de populație, comunicație ușoară; Conține Iod (?) și pucioasă, nu e analizată, nu e administrată nici asistată de medic.

No. 9. În *Lunca Strâmbului*, propr. locuitorului Ion Luca id. id. se administrează de numitul locuitor fără regulă și fără asistență de medic.

No. 10. La locul numit *Pângărăciorul*, cot. *Pângărăcior*, com. *Pângărați*, propr. statului, în regiunea munților, departe de centrul populației, comunicație făcându-se cu greu. Conține sulfure și alumini (?) fără a se ști pentru ce sunt bune. Nu sunt analizate nici administrate.

No. 11. La locul numit *Cheile Bicazului*, căt. *Bicaz* com.

Bicaz, domeniul Coronei, situată în regiune muntoasă, aproape de centrul de populație, comunicația ușoară, conține apa sulfuroasă, și nu e întrebuințată nici n'a fost analizată.

No. 12. La locul numit *Hamzoaia*, cot. Bicaz, propriet. Statului, așezată în regiunea muntoasă, aproape de centrul de populație, comunicația se face greu. Conține apă sulfuroasă. nu e întrebuințată, nici analizată.

No. 13. La *Chisirig*, cot. Chisirig com. Bicaz, propr. Statului, în regiunea munților, comunicația grea. Apa sulfuroasă. Nu e analizată, și nu se administrează și nu e întrebuințată.

No. 14. La *Iscorul Slatina*, cot. Schit, comuna Hangu. Proprietatea D. Sturđa, în regiunea munților, comunicația făcându-se greu. Conține sare, dar nu e analizată și nu se întrebuințază.

No. 15. La *piriul Glodului*, cot. Audia, comuna Hangu, propr. D-lui D. Sturđa, în regiunea munților la 2 Km. de centrul populației, comunicația făcându-se greu. Conține sare, dar nu e analizată nici întrebuințată.

No. 16. La *Pintecul*, cot. Prisecani, comuna Bistricioara, proprietatea D-lui D. Sturđa situată în regiunea munților, comunicația se face cu greu. Conține Anhidridă carbonică. Nu e analizată și nu se întrebuințază.

No. 17. La *Bradu*, căt. Poiana, com Bistricioara. id. id.

No. 18. La *Primatarî*, cot. Grințieșul mare, proprietatea D-lui D. Sturza, în regiunea munților comunicația se face greu conține pucioasă, nu e analizată și nu se întrebuințază.

No. 19. La pârăul *Branu*, cotunul Pițiligeni comuna Pipirigul, proprietatea Statului, aproape de centrul populației, comunicația se face cu ușurință deși în regiune muntoasă. conține sulfure, fer și sare. Nu au fost analizate și nici nu se întrebuințază.

No. 20. Sub poalele muntelui Hălăuca, fundul *Doliei*, cot. Boboești, Comuna Pipirig, situată în regiunea munților, aproape de centrul de populație, comunicația se face cu ușurință. Con-

ține Sulfat de Magnezie (sare amară). Nu a fost analizată și nu se întrebuițează.

No. 21. Muntele *Arșița-Slatinei* în Cotuna Pluton, comuna Pipirig, proprietatea statului, aproape de centrul de populație, comunicația făcându-se cu ușurință. Conține sare amară și feruginoasă (?). Nu-a fost analizată nici nu se întrebuițează.

No. 22. Pădurea *Țolicea*, cotunul Țolicea, comuna Humulești, proprietatea statului, situate în pădure pe loc șes la o distanță de 12 Km. de Târgul Neamț comunicația ușoară. Conține slatină și se crede că conține și alte substanțe. Nu a fost analizate și nu sînt întrebuițate.

În afară de aceste izvoare însă citate în tabloul de mai sus, există o mulțime de alte ape minerale, care formează chiar centre de exploatare, ca *Vînători Neamț, M-rea Neamț, Băltătești, Oglindii, Piatra*, etc, unde pe un preț derisoriu, comparativ cu ceea ce se plătește la stațiunile balneare străine, suferinții pot dobândi ori o vindecare completă, ori o ameliorație simțitoare a stărei lor bolnăvicioase.

Unde mai punem stațiunile climaterice de la : *M-rea Neamț, Secu, Sihla, Procov, Agapia, Vêratic, Crăcăoni, Horaița, Almas, Durău, Hangu, Bicazul*, . . . etc.— Dar *Ceahlăul* ?

În cartea de față mă voi încerca să arăt, dacă nu toate, cel puțin în mare parte, bogățiile naturale ale acestui județ; și dacă voi avea darul să captivez pe vre-un cititor să viziteze acest județ, în urma indicațiilor ce i se dau, s'o facă fără șovăire.

Județul Neamț este «*Elveția*» țerei românești, însă măr-turisim, o Elveție sălbatică și săracă în podobele făcute de mână omenească, până în prezent.

C. D. GHEORGHIU

Apele Minerale.

Apele Minerale de la Monastirea Neamțului. — Apele minerale de la Vinători-Neamțului. — Numire. — Situațiune. — Istoricul. — Geologia. — Proprietăți fizice și Chimice. — Analisa. — Face-rea băilor. — Aplicațiunile Terapeutice. — Mijloace de trău. — Distracțiunî și Escursiunî. — Aprecierî.

Apele Minerale de la Monastirea Neamț.

Numire : „Isvorul de la Puturosul“, sau numai „Puturosul“.

Situațiune. Aceste ape minerale se găsesc într'o văgăună înconjurată de trei movile, aprópe de schitul Vovidenia cam la 500 m., iar de M-rea Neamț, înspre Sud-Vest, cam la o depărtare de 1500 m., în mijlocul unei păduri de brazi seculari, cu splendite alee, printre care șerpuește pîriașul Maghernița. Ele isvorăsc la o adâncime de $2\frac{1}{2}$ metri dintr'un teren de piatră vărósă, ce are la basă o stâncă.

Longitudine E $26^{\circ} 21'$. Latitudine N $47^{\circ} 12'$. Altitudine 460 m.

*Istoricul.****) Mirosul pătrundător de hidrogen sulfurat ce răspândește acéstă apă a trebuit de sigur, dice Dl. P. Poni, să atragă de mult atențiunea asupra ei. In documentele vechi

*. Dr. A. Fetu : Descrierea apelor minerale, Iași, 1874, pag. 390, — Idem Dr. Șaabner-Tuduri : Studiu asupra apelor minerale din Jud. Neamț, Bucuresci 1890, pag. 68.

***). P. Poni : Apa minerală de la Monastirea Neamț Revista Științifică, Bucuresci 1877. — Idem : Apele Minerale și băila de la M-rea Neamț, broșură tip. Jud. Neamț, 1892.

relative la schitul Vovidenia, se vorbesc de *isvorul de al puturosul*.

Intrebuințarea pentru băi dătează însă de puține decenii.

Descoperirea și utilizarea acestei ape a dat loc la peripețiilor destul de curioase.

În 1856, Comitetul sanitar din Iași, care regulase studiarea tuturor apelor minerale cunoscute din Moldova, a însărcinat pe Dr. Th. Stenner cu analiza acestor ape.

Din acest timp se începe vizitarea acestor ape mai ales de către acei ce sufereau de reumatism. Numărul vizitatorilor crescând, autoritățile monahale ale mănăstirii se alarmară căutând să ascundă isvorul prin strierea cărării ce duce la ape, înfundând-o cu arbori tăeți și astupând în același timp isvorul, făcându-l astfel neaccesibil, cu toate că da o cantitate de apă destul de mare. Toate acestea le făceau călugării sub pretext ca nu cum-va mulțimea străinilor să compromită, prin deprinderile lor lumesci, regulile severe ale vieții monahale.

În această stare remaseră până la 1864, când Ion Chania, farmacistul Ospiciului de alienați de lângă M-rea Meamț, făcând o excursiune prin acele locuri le descoperi iarăși, și observând că apa aceasta conține o însemnată cantitate de clorur de sodiu și de acid hidro-sulfuric cugetă că ea s'ar putea utiliza de bolnavii care sufereau de reumatism. Pentru acest scop Chania ceru învoirea de la comitetul Mănăstirii de a curăți isvorul, însă comitetul îi refuză cererea, și numai după multe încercări tocmai în 1868 i se învoi, de către autoritățile în drept, de a desfunda isvorul.

La curățirea fântânei, Chania întâmpină mai multe dificultăți, fiind-că toată vâlcea menționată era acoperită cu molus și trunchi de lemne. Curățind fântâna până în fund, Chania dădu de o lespede mare de piatră cu trei crăpături din care isvorăște apa. Cu acea ocaziune s'a constatat, că apa acestui isvor mai nu conține fer, însă ceva mai sus, adică spre vest, curge un mic isvor de apă feruginoasă ce conține carbonat de fer și a căruia apă se amestecă prin infiltrațiune cu apa is-

vorului sulfuros,—Terminând cu curățirea fântânei, Chanîa a petruit-o, și apoi a construit un mic basin și o căsuță pentru baie.

Intr'o noapte însă mai mulți călugări, din ignoranța lor, dărâmară construcțiunile, rădicând totă cherestéua și transportând-o cu carele și cu argații la oadaea Monastirei, aș astupat din nou fântâna.

Acest fapt nebunesc îndeplinit de Comitet, imediat a dat naștere unui proces la Judecătorul de pace din târgul Neamțului și apoi la Tribunal, care precum se scie, aș condamnat pe membrii comitetului la despăgubiri de cheltueli, și tot atunci s'a reclamat și Ministerului de Culte, care a dat următoarele rezultate :

a) Telegrama Ministerului cu No. 7316 din 6 Iulie 1868 către membrii Comitetului : *«Răspundeți câte minute este departe de M-re isvorul mineral, pe care l'ați astupat ? Prin poștă trimiteți resónele amănunte de ce opriți a se cura în el ?»*

b) Ordinul Ministrului cu No. 8603, din 1868 : *prin care invită pe Comitet a răspunde imediat la depeșă cu No. 7316, de la 6 Iulie.*

c) Raportul Comitetului sub No. 329, din 16 August 1868, prin care răspunde ast-fel : *«Că departarea isvorului mineral de M-re este de 20 minute ; iară de schitul Vovidenia este de 10 minute. Că Comitetul a desființat casa pentru baie construită de farmacist, din cauză că n'a așteptat aprobarea Comitetului și că, Comitetul n'a astupat fântâna, nici n'a oprit de a se cura la ea» .*

d) Ordinul Ministrului cultelor cu No. 14224 din Decembrie 1868, către Comitetul M-rei Neamțul : *„La raportul Curioșiei vóstre cu No. 329, se răspunde, că întru cât acele isvóre minerale după încredințarea ce am primit acum de la Dl Medic al M-rei, se vęd a fi folositóre suferinđilor, să faceți a nu se pune piedici la usul ce ar gasi necesar să se facă de dinsele, dacă nu va fi rezultând din aceasta niscăi-va alte necuriinți» .*

În urma acestora, Chania curăți din nou fântina, refăcu cu timpul construcțiunile dărâmate, așa că bolnavii începură din nou a veni la aceste băi, devenind din an în an mai numeroși.

La 1873, I. Chania făcu adoua analiză a acestor ape în laboratorul de la München. Dr. R. Flechsig publică în „Bericht über die Neuern Leistungen auf dem Gebiete der Balneologie“ analiza acésta*) Tot în acest an, I. Chania, a cerut de la Ministerul de Interne și de la Administrațiunea Domeniilor, cesionarea acestor ape, spre a deschide un stabiliment de băi, însă întimpinând cu acea ocaziune atâtea dificultăți, a fost silit să părăsască proiectul de a se mai ocupa cu înființarea mencionatului stabiliment.

În acésta stare l'a găsit D-l P. Poni în 1875.

e) Adresa primăriei comunei Vânătorii din 23 Februar 1876, comunicând în copie ord. prefect, cu No. 2193, către Comitetul M-rei Neamț:

«Una din principalele precauțiuni ce administrația trebuie să aibă, este și aceea de a privilegia osebitele surse minerale, unde suferinții se adună spre a și redobândi sanatatea. Aice rolul său este de a privilegia perfecta curățenie, care este una din condițiile igienice și bună calitatea nutrimentului ce se face în stabilimentele publice.

«Am crezut de cuviință, D-le sub-prefect, a vă pune în vedere aceste, mai ales că în plasa D-stră sunt două localități unde se află surse minerale: la M-rea Neamțului și la Bălțătești, și unde am avut ocaziune de a constata chiar în vara trecută, că aceste măsuri au fost departe de a se executa.

«Domnule Sub-prefect, plasa are medicul circumscripției, care trebuie să facă inspecțiunile gratuite. D-vóstră numai să luați măsuri, că dacă nu mai des, dară cel puțin de două ori pe săptămână, aceste localități să fie inspectate atât de D-v, cât și de medicul circumscripțiunei; și ori-ce abus, ori-ce nerânduielă sau lipsă de curățenie, se luați măsuri pentru a se

*) Schmidt's Jahrbücher, Leipzig, p. 273, din 1885. -- Idem A. Fetu, op cit

reprima și îndrepta ; căci, în caz, când aș mai avea neplăcerea a constata contrarul, cu regret. D-le Sub-prefect, voi fi alții a vă face responsabil .

f) La adresa aceleiași primăriei cu No. 823 din April 1876, răspunde Comitetul M-rei Neamț sub Mo. 51 din 2 April, „că în cuprinsul acestei M-ri, este numai un singur izvor de apă minerală pentru băi, aflătoriu la schitul Vovidenia *de unde cei ce au necesitate își procură apa transportand-o pe la chiliile monahilor din localitate, iară stabiliment anume pentru asemenea băi, nu există.*

„*Intreținerea acestui izvor mineral se face de particulari. În ospiciul alienaților însă, se găsește un mic stabiliment de băi artificiale de apă dulce, el este înființat numai pentru trebuința bolnavilor din acel ospiciu, și se întreține de epitropia generală a Casei Sfântului Spiridon din Iași*“.

g) Raportul Starițului M-rei Neamțului, din 30 Septembrie 1881, cu No. 74, către *Mitropolitul Moldovei.*

„Sub-semnatul, informându-se din svon public că, un domn Vltzu, doctor în medicină din Galați, precum și alte persoane de asemenea meserii, ar fi vroind a interveni, cu cerere la Înaltul Guvern, prin onorabila administrație a domeniilor și pădurilor statului, de a le ceda pe un timp, sau și de veci, sursa minerală sulfurosă aflătoare lângă această sf. M-re Neamț, la schitul Vovidenia, împreună și cu o porțiune de teritoriu, spre a forma acolo stabilimente sistemetice pentru băi. Sub-semnatul, departe de a fi contra folosului ce omenirea suferindă are necesitate de a primi de la curarisirea cu această apă ; având însă în privire, că prin formarea unor asemenea stabilimente, se va introduce de sigur acolo și muzică, jocuri și alte obiceiuri de asemenea natură, precum sunt și pe la alte băi, care toate aceste ar aduce vătămare și mare neliniște vitoii Monahicești din această sfântă Monastire ; de aceea, în repectul acesta, sub-semnatul crede și insistă, că ridicarea de asemenea stabilimente, nu ar fi, și nu este aici de loc necesară, putând bolnavii ce vor avea necesitate a se curarisi tot

după sistemul usat și până acum. Prin urmare, sub-semnatul cu plecate metanii supunând la cunoștința Inalt Prea Sf. Vostre cele ce preced, smerit vă rogă I. P. S. Stăpâne, să binevoiți a mijoci întru acesta către locul competent, cele ce Inalt P. S. voastră veți găsi de cuviință. Sau dacă înaltul Guvern ar găsi necesară ridicarea unor asemenea stabilimente de băi, în așa cas, o asemenea concesiune să nu se acorde de cât cu restricția de a fi interzise pentru totdeauna musica și toate altele ce ar fi nepotrivite locului și contrarul vieții monahicești.

h) Răspunsul Mitrop. Moldovei, din 11 Noiembrie 1881, cu No. 1829, către starițul *Monastirei Neamțului* :

În urmarea raportului prea cuvioșiei vostre No. 74 din 30 Septembrie anul curent, Noi făcând prin adresa No. 1612 convenită intervenire către onor. Minister al Cultelor, în chestiunea băilor minerale de lângă schitul Vovidenia, am primit spre răspuns adresa No. 16017, prin care ne face cunoscut, că comunicând D-lor Administratori ai domeniilor și pădurilor statului, atât citata noastră adresă, cum și raportul Prea-Cuvioșiei-Vostre ; această administrație, a răspuns prin adresa cu No. 37527 că până în prezent, nu s'a prezentat nici un amator pentru a i se da concesiunea exploatarei apelor minerale de pe lângă această sfântă Monastire. Când însă, necesitatea va cere a se construi stabilimentul pentru asemenea exploatare se va concilia respectul datorit instituțiilor religioase cu diferite necesități uzitate la stabilimentele de asemenea natură. Despre care, facem cunoscut Prea-Cuvioșii-vostre *spre știință* .

În această stare fiind spiritele conducătoare afacerilor M-rei acest isvor a rămas absolut în același hal de părăsire, ba încă și mai ruinat (căci nimeni nu s'a mai gândit să-l facă cea mai mică îmbunătățire), de cum l'a descris D-l P. Poni în 1875, un întreg șir de ani.

De-abea de la anul 1889, și după ce odată s'a avut în mână ordinul Ministrului, pentru deschiderea băilor minerale mărginind pe Comitet de a pune piedici, nimeni n'a mai stat

la Indoelă pentru a le pune în lucrare. Tóte consiliile comunale respective, tóte autoritățile județului Neamț, care s'au perindat de la 1889 încóce, saũ unit într'un acelaș gând și aũ contribuit de aũ făcut niște bazine mai acoperite, aũ început a infrumuseța localitatea cu plantații și cu soșele prunduite de la pórta M-rei și până la apele minerale, au început face-rea altor soșele traversând pădurea aromatisată de brazī pe o întindere care ține de peste o oră; apoi din distanță în distanță, au făcut bănci pentru odihnă, mese și fânare, iarășī până la pórta Monastirei. Se înțelege de la sine, că pe lângă autoritățile, ca să se facă tot ce s'a făcut bun în interesul acestor ape și în folosul acelor ce le viziteză, într'un așa de scurt timp, și dispunându-se de așa puține mijlóce, aũ contribuit și contribuesce în o bună parte și societatea alésă din localitate care staționéză în Monastire tot sesonul verei și până în tómnă.

*Geologia**) Terenurile pe care se află aședată Monastirea Neamțului aparțin *grupeii terțiare sistemul miocen*, acésta după ce am găsit îndreptul Nemișorului, fórte aprópe de Monastire, și un anume calcar bogat în *Numuliti*.

Rocele sunt formate din *gresuri* nisipóse și *schituri mar-noase* ce se desfac cu multă facilitate, precum și *gyps*.

Isvorul iesă din o stâncă de gyps în jurul căreea este săpat un basin pătrat; la fund și la mijlocul basinului se află o escavațiune neregulată făcută în stâncă. Alături cu acest basin s'a săpat un altul destinat a servi la facerea băilor reci. Basinurile comunică printr'un canal; cantitatea de apă debitată de isvor într'un timp óre-care nu a putut fi determinată de D-l Poni, din cauza formeī neregulate a escavațiunii stincei. Cu lóte acestea, se scot în 24 ore, aproximativ 40 butii de apă.

Proprietăți fısice și chimice. Stând puțin după scóterea

*) V. Șaabner Tudori, op. cit. pag. 71,

ei din fântână, apa acesta este limpede, ea are un gust hepatic și sarat și mirósă tare a acid sidro-sulfuric (ouă clocite),

După Dr. Stenner temperatura apei la isvor s'a găsit = $+ 8^{\circ} 75$. cels. Greutatea specifică era = 1,02005.

După D-l Poni, temperatura în timpul verei era de 9° c. pe când a aerului exterior era de 20° c.

Densitatea este de 1,01197 la temperatura de 17° c.

Hârtia de turnesol nu încercă nici o schimbare. Apa fiind turburată degajeză gaze. O analiză calitativă fiind făcută la fața locului s'a constatat prezența următoarelor substanțe: Clor, acid sulfuric, acid carbonic, hidrogen sulfurat, oxid de calciu, oxid de magneziu, și clorură de sodiu.

Analisa. Apa acestui isvor a fost, după cum am spus, analizată la 1856 de către D-l Th. Stenner, la 1873 de farmacistul Ión Chania și la 1875 de către D-l P. Poni.

Resultatul acestor analize este următorul:

1000 de părți de apă conțin 7680 de apă conțin
după Dr. Th. Stenner d. I. Chania d. Th. Stenner

Sulfat de calce	1,187	1,600	9,116
„ „ sodă	—	0,014	—
„ „ magnezie	0,085	0,110	0,053
„ „ fer	0,016	—	—
Sulfur	0,012	—	—
Clorur de Sodiu	15,494	20,900	118,994
„ „ magneziu	0,374	0,500	2,872
Carbonat de calce	0,468	0,630	3,594
„ „ magneziu	0,056	—	0,430
„ „ protoxid de fer	0,010	—	0,074
Aluminiu	urme	—	urme
Acid silicic	0,008	0,011	0,061
Materii organice	0,007	—	0,053
Suma părților fixe	17,689	25,403	135,848

Substanțele cari se află în apă în cantități inponderabile sunt potasiu și aluminiu.

Acid carbonic liber	0,737	1,040	5,942
„ hidro-sulfuric liber	0,0227	0,550	0,171
„ carbonic în volume (în c. m. cubice și în palmace c).	411,09	—	13,15
Acid hidro-sulfuric în volume	15,5	—	0,5

Din expunerea de mai sus se vede că analiza făcută de Dr. Th. Stenner nu se potrivește cu cea făcută de I Chania în laboratorul chimic de la München. Această divergență ar proveni după Chania din amestecarea apei isvorului de pucioasă, cu apa isvoarelor învecinate, amestecare ce a provenit din lărgirea fântănei de apă sulfurată. Această diferență poate depinde și de acolo, că pe când Stenner a făcut analiza apei sulfuroase, se găsea în fântână un strat gros de 2 metri de nămol (humă) și alte materii organice în stare de putrefacțiune.

Analiza calitativă a D-lui P. Poni, fiind făcută chiar la loc, a dat următorul rezultat, pe care-l dăm aici în resumat.

a). *Determinarea Clorului*

Apă minerală	Clorur d. Argint	In 1000 c.c.	Media	Clor in 1000c.c.
100	3,600	36,000	} 35,91	8,8836
50	1,789	35,780		
40	1,438	35,950		

b). *Determinarea acidului sulfuric.*

Apă minerală	Sulfat de bariu	In 1000 c. c.	Media	Acid sulf.
500 c. c.	1,166	2,332	} 2,328	0,799
250	0,581	2,324		

c). *Determinarea acidului silicic*

Apă Minerală	Silice	In 1000 c. c.	Media
600 c. c.	0,009	0,0150	} 0,054
1200	0,019	0,0158	

d). *Determinarea aluminei.*

Apă minerală	Alumină	In 1000 c. c.	Media
600	0,003	0,005	} 0,005
200	0,006	0,006	

e). *Determinarea oxidului de calce.*

Apă minerală	Oxid de calciu	In 1000 c. c.	Media
600	0,290	0,4833	} 0,4817
1200	0,576	0,4800	

f). *Determinarea magneziei.*

Apă minerală	Pirofosfat	In 1000 c. c.	Media	Magnes.
600	0,438	0,7300	} 0,7283	0,2624
1200	0,872	0,7266		

g). *Determinarea clorului de sodiu.*

Apă minerală	Clorur de sodiu	In 1000 c. c.	Media
600	8,762	14,6033	} 14,6041
1,200	17,526	14,6050	
300	4,384	14,6130	

e). *Oxid de calciu solubil.*

Apă minerală	Oxid de calciu	In 1000 c. c.
710 c. c.	0,219	0,3084

f). *Materii fixe.*

Apă minerală	Materii fixe	In 1000 c. c.	Media	Sulf. In 1000 c. c.
30	0,485	16,166	} 16,213	0,977 14,54
50	0,813	16,260		

1000 c. c. apă minerală cuprinde următoarele substanțe :

Hidrogen sulfurat	0,01179
Acid carbonic total	0,47790
Clor	8,88360
Acid sulfuric anhidru	0,79900
Acid silicic	0,01540

Sesquioxid de aluminiu	0,00500
Oxid de calciu	0,48170
Oxid de magneziu	0,26240
Clorur de sodiu	14,60710
Oxid de calciu solubil	0,30840
Oxid de calciu insolubil	0,17330
Ponderea materiilor fixe	16,21300
Materii fixe in stare de sulfat	19,54000

Aceste substanțe pot fi distribuite în modul următor :

Carbonat de calciu	0,30945
Sulfat de calciu	0,74900
Sulfat de magneziu	0,53760
Clorur de sodiu	14,60710
Clorur de magnezie	0,02610
Carbonat de magnezie	0,15162
Acid silicic	0,01540
Sesquioxid de aluminiu	0,00500
Suma materiilor analizate . .	<u>16,40127</u>

Materii fixe determinate direct	16,21300
Materii fixe calculate în sulfat	19,6908
Materii fixe determinate în sulfat	19,5400
Hidrogen sulfurat	7 c. c. 6
Acid carbonic liber	133 c. c.

În urma acestor rezultate aceste ape trebuie clasate în clasa apelor *sulfuroase sodice* (Dr. A. Fătu, în op. cit., le clasifică : *Isvorul de apă clorurată sodică sulfuroasă*).

Variațiunea cantității de sulfure în condițiunile în cari se fac băile e remarcabilă, D-1 Poni face asupra acestui punct următoarele reflexiuni :

Determinarea riguroasă a combinațiilor cuprinse într'o apă minerală la isvor chiar, este fără îndoială de o mare importanță ; ea ne face să vedem, care este compozițiunea chi-

mică a aceleï ape în starea în care ea esă din pământ. Acés-tă lucrare însă o credem insuficientă. Din punctul de vedere al aplicațiunilor medicale a apelor minerale, omul de artă trebuie să fie interesat de a cunósce care este compositiunea lor în condițiunile în care el le administreză saferindilor. Când o apă este destinată de a fi întrebuintată numai la bē-ut, medicul se póte mulțumi numai cu analiza rigurósă fă-cută la isvor, căci atunci se póte admite că tóte principiile active sunt introduse în corp, unde pot exercita acțiunea lor. În cazul însă când o apă este întrebuintată sub formă de bae, trebuie să se determineze compositiunea sa în condițiunile rea-le ale întrebuintării sale, trebuie ca analiza chimică să ne dea o idee exactă de natura și cantitatea materiilor cuprinse în baia pe care medicul o prescrie bolnavului. Numai ast-fel te-rapeutică va putea trage un profit real din studiul chimic al apelor minerale“.

Aceste reflecțiuni D-l Poni le face relativ la hidrogenul sulfuratic, care variază fórté mult prin perderea pe care o încercă prin transportul apei de la isvor la locul unde se face baia, și apoi o altă perdere ce încercă prin încălzirea primi-tivă ce se practică, și prin amestecarea continuă cu un băț, așa că pare a se căuta anume degajarea aprópe totală a hi-drogenului sulfurat; deci, trebuie să cunóschem câtă cantitate de hidrogen sulfurat se perde prin transportul și prin în-căldirea apei și cât mai rămâne dintr'insa în bae.

Iată rezultatul acestor experiențe în tabela următoare, prin care se arată cantitățile de sulf și de hidrogen sulfurat cu-prinse în apă în diferitele fase prin care ea trece înainte de a fi întrebuintată :

	Sulf	Hidrogen sulfurat	perderi lu suta
Apa la isvor	0,01075	0,01143	—
După turburarea pro- dusă prin scótere	0,0087	0,0093	18,7
După transport	0,0064	0,0068	40,6
După încăldire	0,0037	93,000	65,6

Perdere de hidrogen sulfurat vedem dar că este enormă, ea se ridică la $\frac{2}{3}$ din cantitatea totală a acestei materii cuprinsă în apa minerală, și ceea ce rămâne este numai aproape 2 c. c. pentru un litru de apă.

Facerea băilor. Acastă apă este întrebuințată numai pentru băi; băile se prepară într'un mod foarte primitiv după cum am spus.

Apa este scósă din basin cu cofele și turnată în polobóce, în cari este transportată la locuințele bolnavilor; aici este turnată în băi de lemn, unde este încălzită. Incălzirea se face înferbântând bolovanii în foc și apoi punându-i în apa băii. Când apa a ajuns la temperatura de 30—40 c, bolovanii sint scoși și baia este gata. Pentru ca apa să aibă o temperatură uniformă ea este amestecată tot timpul cât ține încălzirea; toate aceste operațiuni se par făcute, după cum am mai spus, anume pentru ca să se piardă cât mai mult hidrogen sulfurat.

Aplicațiunile terapeutice. De vr'o 15 ani, această mică stațiune balneară, dacă am putea-o numi ast-fel, este vizitată de un număr relativ mare de bolnavi.

În vara anului 1886, a fost vizitată de 67 persoane, în vara anului 1887, de 85, în vara anului 1889, în vara anului 1892, n'au fost, după statistica ținută de prefectura județului Neamț, mai puține de cât aproape 900 suflete. *Cunosc multe persoane cari, unele suferind de reumatism, sau vindecate pe deplin prin facere de băi în trei veri consecutive*).*

Doctorul Anastase Fătu, ne spune în cartea sa, «că dintre pătimașii, cari au întrebuințat apa acestui izvor, cei mai mulți erau cuprinși de reumatism, alții suferéu de hemoroidi, de inflătura splinei și a ficatului. Chiar în cursul anului 1874, mai mulți din acei ce pătimeau de reumatism au întrebuințat cu folos apa sulfuroasă de la Morastirea Neamțului.»

*) A. Fătu, op cit, pag. 342.

Dr. Dr. R. Flechsig,*) ne spune asemenea în memoriul ce'l face despre câte-va ape minerale din Moldova, că aceste ape pot fi întrebuințate contra reumatismului, inflamațiunilor splinei, ficatului și hemoroidi.

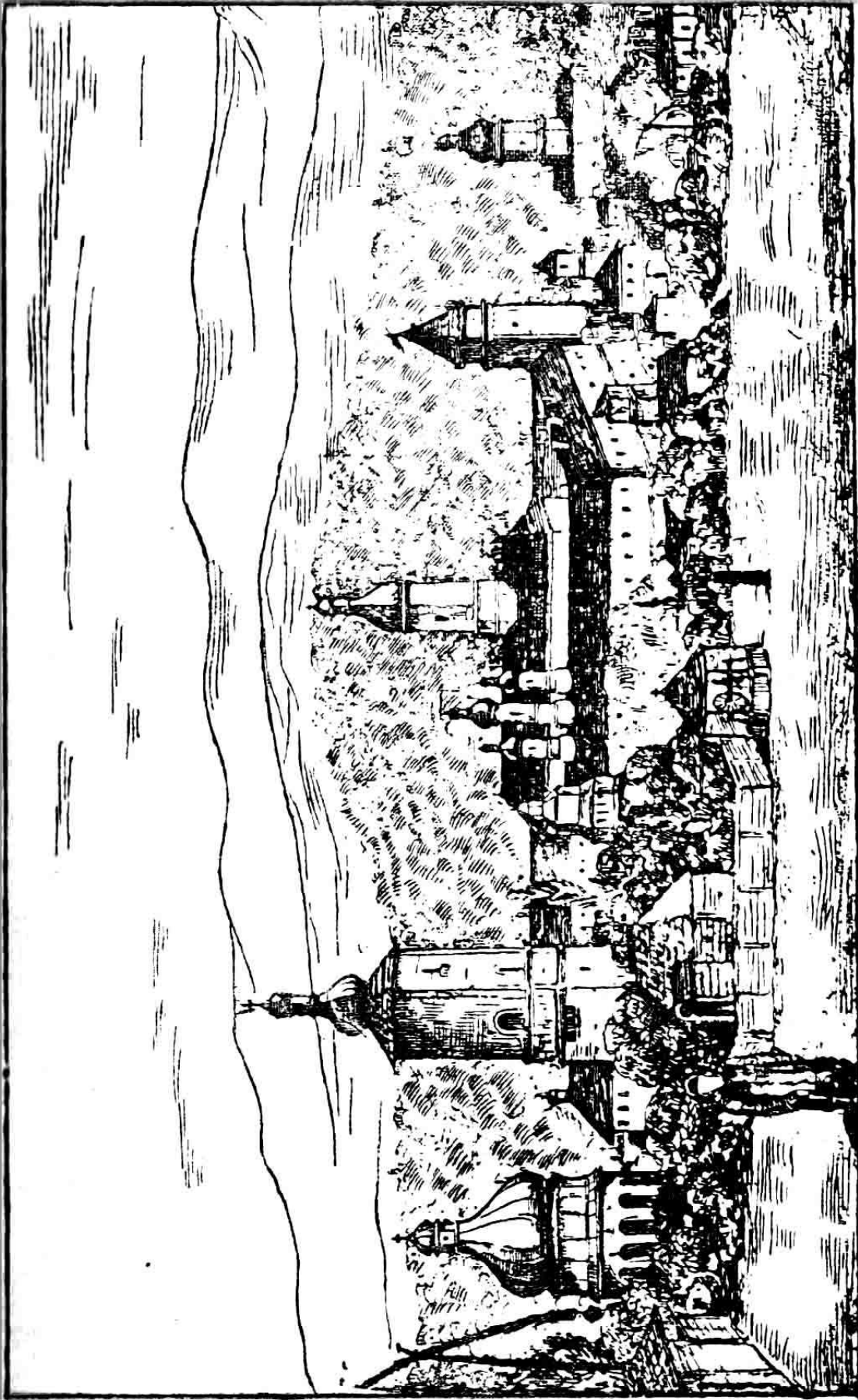
Luându-se în considerațiune compozițiunea chimică acestor ape, ea s'ar putea ulilisa în toate casurile în cari sînt indicate apele clorurate sodice sulfuroase, ca: boalele cronice ale peleii, eczema, impetigo, etc; apoi, contra limfatismului, siflis, precum și contra diferitelor afecțiuni la femeii, ca metrite cronice, leucoree, etc, etc.

Apa isvorului acestuia se întrebuințează numai sub formă de băi, și chiar spre a fi utilizată ast-fel, ca trebuie amestecată cu o cantitate oare-care de apă comună, căci altminterlea ar putea irita prea mult pielea.

Monastirea Neamțului, ca stațiune climaterică. — Aprecieri. — Monastirea Neamțului, 13 Km. departe de orașul Neamț, este situată în o largă și încântătoare vale, cu un întins orizont, și aproape înfundată între munții Procovului și Pleșul (acesta spre Nord), fiind ferită ast-fel de vînturi din toate părțile. Toți munții vecini sînt acoperiți de păduri frumoase de brazi, încă o condițiune avantajoasă a acestei localități, de care sînt lipsite foarte multe stațiuneii din țară. Sînt la 200 case călugărești, care înconjoară Monastirea, din afară de vr'o 30, cari formează un grup deosebit sub poalele muntelui Procovului și la 10 minunte pe jos de Mănăstirea mare, sub numele de Vovidenia. Lîngă acesta din urmă se află și isvorul de ape sulfuroase, dis din vechime Puturosul.

Sînt numai câțiva ani de când acest isvor servește, și cu mare succes, omenirei suferinde. Causa că mai înainte el nu a fost cunoscut, sînt călugării, și anume călugării cei mari ai Monastirei: e de notorietate publică aici cum ei au căutat în tot-deuna să desființeze acest isvor astupându-l cu pământ și crăci, numai și numai ca lumea să nu fie atrasă spre a-

*) Dr. R. Flechsig: Bericht über die neuern Leistunge auf dem Gebiete der Balneologie. — Schmidt's Jahrbücher, Leipzig, 1885, p 273.

Dupa natură

Édnard Marbean

Vederea Generală a M-rei Neamț
(Illustrațiune din «Un Nouveau Royaume» (Roumanie), Paris, 1881).

constă localitate și să-î incurce în daraverile lor, să nimicescă și acest loc de sfântă retragere, dic ei. Din această cauză isvorul și sistemul de băi sînt în stare cam primitivă însă. Isvorul este reprezentat prin două fântâni cu ghizdele de lemn sub un acoperemînt de lemn; iar de aici apa e cărată de sacagiî la locuințele bolnavilor; căci în fie-care casă călugărească de închirieat e înzestrată cu o bae și cu un cazan pentru încălziți apa, călugăriî cei mici căutînd să aducă cât mai multe întesuriî lumei, pe care ei o doresc, contrar celor mari, căci un-sel mai câștigă ceva bani pentru ale gurei, hrana dată lor de la Mănăstire fiind redusă la cea mai neauđită simplitate. Si cu toate aceste neajunsuri, căți bolnavi nu-și redobîndesc sănătatea! Publicul afluntează aice, și de multe-orî, în multe veri, nu se poate găsi nici o simplă odăiță, mai toate casele fiind oprite din iarnă sau primă-vară. A patra parte din publicul de aici o venit pentru băi; iar cei mulți pentru aerul, pentru clima splendidă de aici; căci localitatea e tot-ô-dată și o minunată stațiune de climaterică, după cum ar putea fi și o stațiune de idroterapie, ceea ce voiu arata mai jos.

În adevăr, iată cu câtă pasiune și adevăr se exprimă un cronicar fidel despre această localitate*): Monastirile au fost un deposit, și călugăriî depositariî; când însă călugăriî s'au depărtat cu totul de la scopul averei comunitățiî românilor, și aceștia s'au încredințat cu prisosință, că nu numai că nu còrrespund la trebuințele Religiei și ale Țerei, dar că din contra compromit sublima putere a celor de'nteiu și înteresul celei de-al doilea, atunci au secularizat averile, au desființat unele Monastiri și au conservat câte-va, care au cređut să le mai tînă pentru vre un folos public, între care cea întăiu este Mănăstirea Neamțului, *pentru pozițiunea sa cea plăcută și admirabilă, pentru clima cea dulce, pentru băile sale minerale facătoare de minuni, pentru aerul cel curat, pentru aroma orbei și a florilor naturei, pentru balsamul brađilor și pentru liniștea, care reînoește vieța!*

*] Apele Minerale și băile de Mănăstirea Neamțului, din Jud, Neamț, pag. 44

«E adevărat, nicăiri natura n'a fost generoasă, mai *mamă* cu îngrijire, ca la Mănăstirea Neamțului. Tot ce ea a avut mai variat și mai drăgălaș a hărăzit acestui cuib de credință și antichitate românească. — Aerul potrivit, răcoros, curat, dulce și îmbălsămat de brădișul secular, variațiunea florei, pădurile cu locurile lor de preumblare, munții apropiați, cari permit vizitatorilor excursiuni plăcute, apropierea T. Neamțului, care înlesnește alimentarea cu lucruri bune, curate, proaspete și estive. Comoditatea în ceea-ce privesce găsirea unei locuințe bune și curate, estinătatea, cu care cine-va poate trăi, simplitatea îmbrăcăminteii, care este una din condițiunile *sine qua non* a igienei corpului și a pungeii; totul în fine concură a face din această Mănăstire un neprețuit loc, unde cine-va își poate găsi repausul în timpul vacanției, alinarea suferințelor boalei de care suferă, și aceasta cu o economie, pe care oricât de circumspect ai fi nu o poți face la alte băi, cari sint de o pretenție și o scumpete imposibilă.»

Vorbind de apele minerale, nu trebuie să uit a arăta că este și un mic izvor de apă feruginoasă, pe valea piriului Magherniței, izvor care debitează cam la 100 litri pe oră de apă neanalizată încă, dar care pare a conține mult fer. Un vechiu călugăr (Monachul Ieremia, mort nu de mult, în vîrstă de peste 94 ani) de aici, mi-a afirmat, că el știe cum, sint mulți ani, erau împrejurul Mănăstireii încă și alte izvoare de cel mai bun «burcut» (borvis), mai ales sub coasta Magherniței, pe care ei îl beau cu vin și zahar, dar care izvoare au fost nimicite și amestecate cu apele ordinare, ducînd vitele pe acolo*).

În câțiva ani Mănăstirea Neamțului a dobândit atîta tre-cere pe lângă publicul vizitator, încît trebuie să ne gîndim la mijloacele de progresarea acesei stațiuni. Ne bucurăm cu toții cînd vedem, că locuitorii orașelor noastre, cari pînă mai dăunădî se duceau să-și restabilească sănătate sdruncinată prin stațiunile balneare ungurești, ne bucurăm, și, cînd îi vedem

*) Vezi Nota.

astă-dî în imensa majoritate căutând stațiunile românești și cheltuind ast-fel banii tot în țară. Dar trebuie să nu uităm, să facem ast-fel ca ei să nu se desguste și să le părăsească din nou.

Mănăstirea Neamțului merită între cele de 'ntăiu stațiune, această îngrijire. Poziția sa minunată, care o face să se bucure de calitatea propriei și tot odată să fie în apropiere de atâtea localități de vară, — asupra cărora însă are avantagii însemnate, — apele minerale, dar mai ales clima sa, mai ales când se va găsi aici toate înlesnirile dorite, vor face ca această stațiune să fie cea mai căutată din județul Neamț. Agapia, cu poziții splendide, e foarte expusă curenților de la Nord; Văratecul, fiind așezat pe coasta înaltă a dealului Ciungilor, e deschis cu totul; Băltătești, până mai eră, era ca un puț golaș de vrăbie, neavînd nici un un crânpeu de pădure alături. T. Neamțului, are defectul că e oraș, și toți fug de oraș vara. Pe când Mănăstirea Neamțului, care e aproape de toate acestea, e scutită de toate desavantajele arătate. Din contră, are cum am dis, păduri de brazi frumoși, dumbrăvi de bêtreni și falnici stejari și o climă plăcută și aproape uniformă. Mai ales grupul de case de care am vorbit mai sus, numit Vovidenia, are cea mai fericită climă, căci de și e așezată mai sus ca mănăstirea cea mare, fiind mai sub coasta dealului și într'o ușoară infundătură, e scutit chiar de ușoarele curenți din Monastire, nelipsite oricărui văi, și tot-odată are o priveliște mult mai întinsă, până peste câmpia riului Neamț.

Ce s'ar putea dar face spre binele acestei localități? Pe lângă captarea și îngrijirea isvorului sulfuros și facerea unui stabiliment de băi în apropierea lui, s'ar putea în acelaș loc, sau mai bine pe pîriul Maghernița, să se alipească un stabiliment de hidroterapie, toate acestea fie-chiar de-ocamdată construite în lem. Aceste sînt îmbunătățirile principale, la cari se gîndesc mai toți vizitatorii, și după cari ar veni celelalte. Mai ales stabilimentul de băi reci ar avea un deosebit succes, căci nu trebuie să se uite, că abia a patra parte din vizitatorii de

regulă sînt veniți pentru băile de pucioasă. Un otel, o sală de cură, sînt clădirile cări ar urma de sine, și neîndoios, că ar avea multă clientelă. Pe lângă acestea, îngrijirea pădurilor vecine, ca loc de preumblare, este indispensabilă. Ast-fel Mănăstirea Neamțului, ar deveni nu numai o stațiune balneară, băi de pucioasă și mai ales hidroterapie, dar și climaterică foarte căutată.

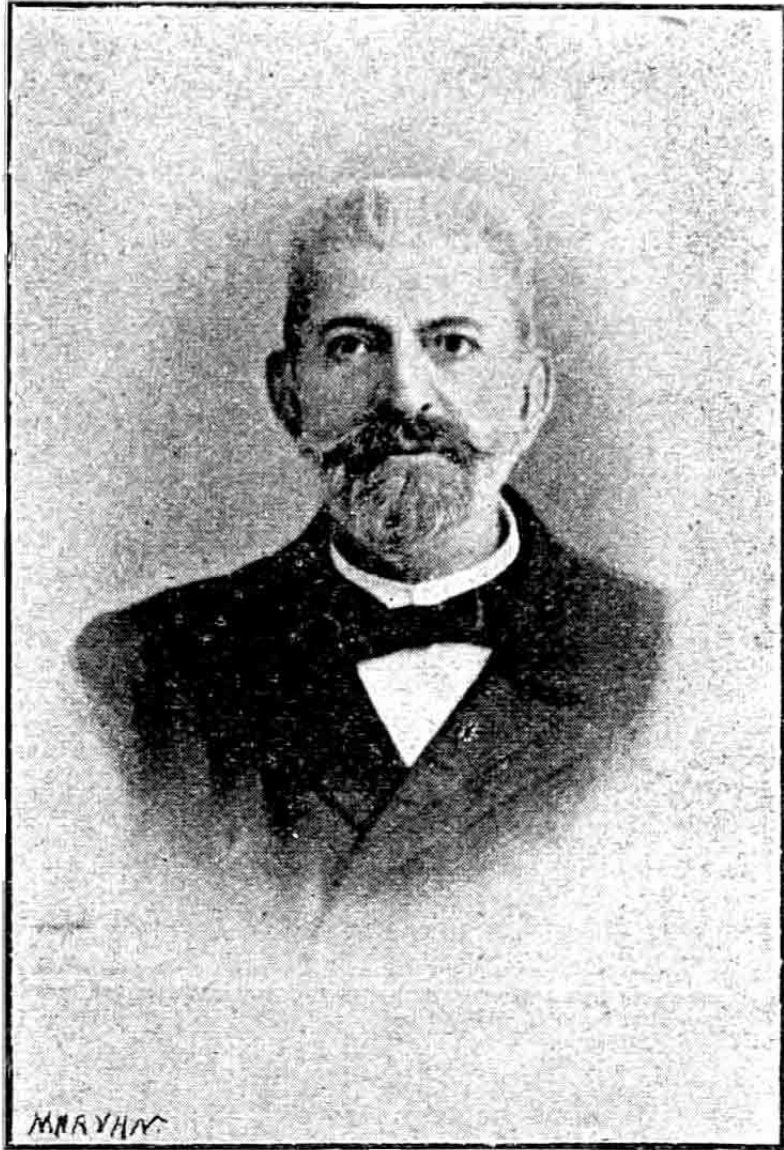
Reposatul Mitropolit Iosif însă, fiind la M-rea Neamțului în 1891, și arătându-i-se de cătră unui visitor din acea vară, frumosul vîtor ce M-rea Neamțului ar avea ca stațiune de vară, a dis: *«Cât voi trăi eu, nu voi da voie să se facă nimic în acest loc sfînt»*.

Asemenea pîdică, credem, netemeinice și nejustificate prin nimic, nu ar trebui să se opună tocmai de cătră Capii Bisericii Creștine, cărora, în prima linie, li se încumbă datoria inițiativă pentru binele omenirii, conform preceptului: *«Iubesc pe aproapele tîu, ca pe tine însu-ți.»*

Mijloace de traiu. Traiul la M-rea Neamțului nu este scump. Se găsesc camere foarte bune cu 35-70 lei pe seson, iar case cu multe camere, și cu tot ce trebuie: 100—150 lei maximum. Piața este asortată în fie-care și atât de locuitorii de prin împrejurimi, cât și din Tîrgul Neamț, cu tot belșugul necesar, și pe aceleași prețuri minime, ca și în Neamț (carne, pîne, vin, puî, zarzavaturî, etc.). Pentru acei cari nu voesc să facă menajul în casă, există un restaurant comod, unde pentru 3 lei de persoană, sau prin invoire, cînd sînt mai mulți, se poate avea o masă destul de bună. Noiî sosiți pot sta 1—2 zile la Arhondaricul M-rei, pînă ce-și instală locuințele.

Farmacia din Mănăstire, nu lasă nimic de dorit și la ori-ce casuri imediat se dau medicamentele după rețetele medicilor, cari se găsesc staționați în localitate, sau a medicilor din tîrgul Neamțului, cari fac visite neconținute la M-re, în sesonul verei.—Baia costă 80 bani, pînă la un leu.

Supravegherea autorităților județului este exemplară. Agen-

C. V. ANDRIEŞ

ții seî, nu lipsească nicî-odată din localitate în tot sezonul verei și până în toamnă. Inspecțiunile se urmează zilnic pentru perfecta curățenie, buna calitate a nutrimentului, și ori-ce nerîndueală se reprimă și se îndreaptă. Pentru siguranța publicului de zi și de noapte, se află pichete pe toate drumurile, și câte un număr de 15—20 soldați, cari privighează, în toate părțile localității, ordinea, liniștea și siguranța publică.

Distrațiuni și Escursiuni. Ca distrațiuni aici nu sînt pînă acum de cît escursiunile prin vecinătăți. Dar ce escursiuni frumoase nu se fac? Cu trăsura la Agapia, Văratec, Bălțătești (2 ore depărtare), sau M-rea Horaița (2¹/₂ oare); cu carul, călare, sau pe jos, la M-rea Seșul, la Sihăstria, la Sihla, la M-rea Râșca, trecînd muntele dis... Dosul Pleșului (1—2 zile de dus și întors); sau escursiuni mai aproape, la: Schitul Procovului, peste munte, 3 Km. depărtare, de-asupra M-rei Neamțului, (3—4 ore pe jos, ne fiind loc de trăsură, dus și întors); la Cetatea Neamțului, pe piscurile munților Rusului, Pleșului, Hălauca, etc., etc. Pe fie-care zi se vîd plecînd, sau întorcîndu-se, cel mai des în care cu boi împodobite cu brași, ducînd cu dinsele mulțumirea sufletească, viața excelentă culeasă în aceste frumcase locuri. Pentru escursionisții mai energici, sînt escursiunile de câte-va zile (3 zile cu trăsura, costul între 30—40 lei prin Pipirig și Petru-Vodă, la giganticul Ceahlău, unde mai ales la 6 August e frumos, adunându-se pe vîrfurile seî miî de locuitori din împrejurimi. Iar pentru cei mai așezați, e preumblarea pe aleele din pădurile vecine de brași, și seara pe soșea, pînă încolo afară din circuitul Mănăstirei (la parcul cerbilor, etc.), și apoi adunarea la așa disul «Club», —câte-va bănci înaintea Mănăstirei, unde se povestesc multe și mărunte, pînă ce ceasul M-rei sună, după moda turcească, 2 sau 3 ore din noapte (9 sau 10) *).

Notă. Dl Dr. Șaabner Tuduri, în cartea D-sale: «Studiu asupra Apelor Minerale din jud. Neamț», pag. 96, scrie: «Pe

*] V. „Adevărul“, No. 905, din 5 August 1891.

lângă cunoscutele ape minerale sulfuroase descrise, mai există încă două izvoare cu ape feruginoase, acestea nu sînt analizate pe cât știm. Astă-vară vizitînd aceste izvoare ni s'a spus, că în vara anului 1887, un frances venind să viziteze aceste ape, a luat probe spre analizare. Nu cunoaștem însă nici numele acestui frances, nici analiza făcută. Analisînd această apă la laboratorul de chimie al scoalei de poduri și soșele, am constatat, că materiile solide aflate în un litru de apă este 0 gr. 4, și că conține sulfat de calce și carbonat de fer. Din această analiză, se vede că această apă nu poate fi considerată ca o apă minerală, ci mai mult ca o apă potabilă.

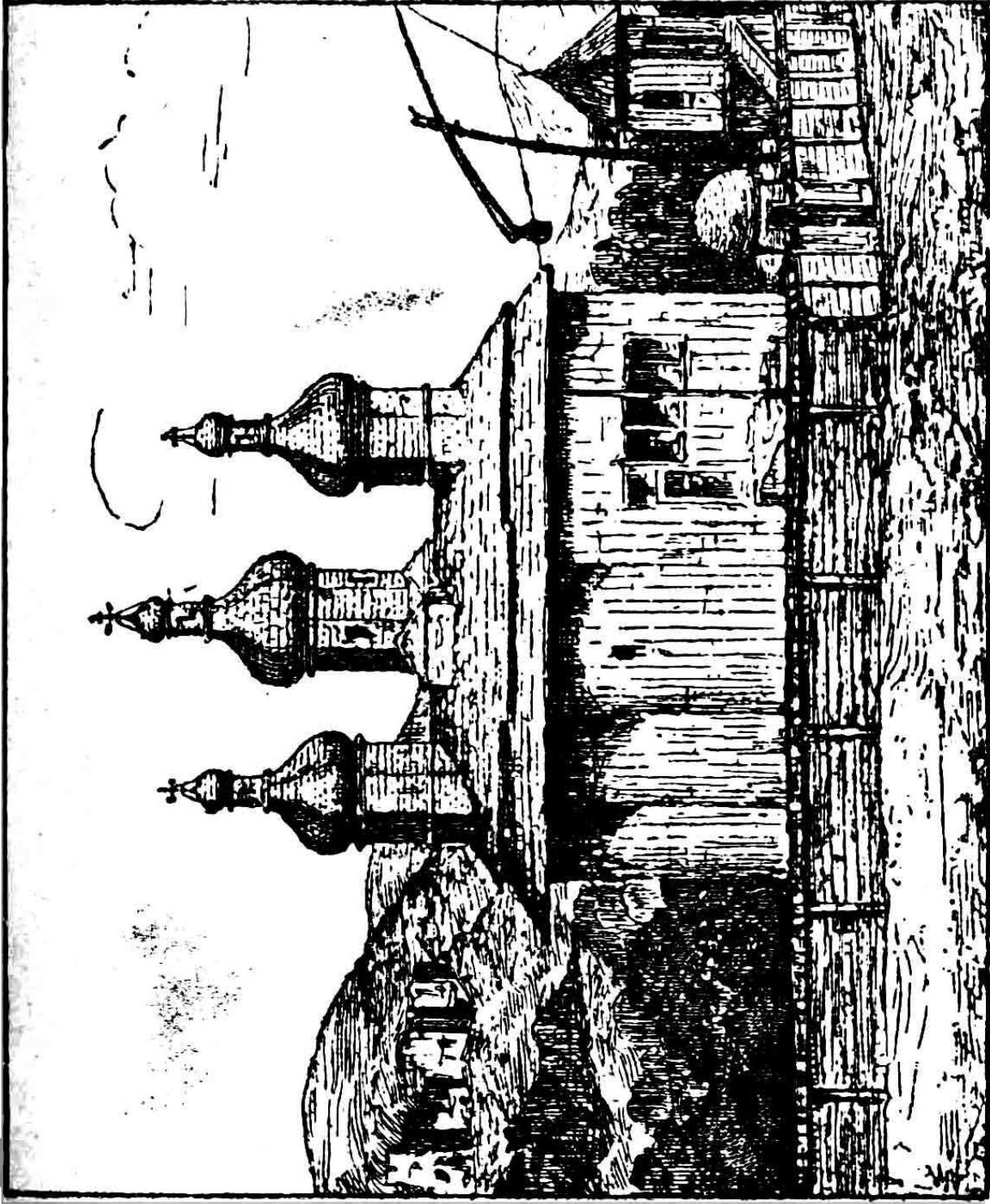
Analisa apei minerale saline de la Vinătorii-Neamțului.

Numire. «Stătioara Vinătorilor», sau numai «Slatina». Longitudine E. 26° 21'. Latudine 47° 12'. Altitudine 370 m.

Situațiunea. În vara anului 1892, Dl. C. V. Andrieș, Prefect al Județului Neamț, a trimis laboratorului de analize chimice din Iași, pentru a fi analizată apa caldă de la Vinătorii-Neamțului. Ne-avînd posibilitatea de a merge la izvor chiar în acel an, am executat analiza, calitativă și cantitativă asupra apei ce mi-a fost trimisă, în timpul ernei 1892|1893, și în vara anului 1893, am vizitat izvorul, unde trebuia a face operațiunile necesare.

Pentru a ajunge la acest izvor, trebuie a merge mai întîiu la Tîrgul Neamțului, ori prin Piatra. De la Tîrgul Neamțului trebuie a lua soșeaua ce duce la Monastirea Neamțului, și după ce trecem satul Vinătorii, urmăm drumul pînă ce a-

*| V C. Buțureanu, Analisa Apelor Minerale Saline de la Vinătorii-Neamțului, Rev. „Arhiva“, Iași, A. IV, N 11 și 12, pag. 590,

Cetatea Neamț

După natură

Édouard Marbeau

Biserica din satul Vînători

*Illustrațiune din «Un Nouveau Royaume» (Roumanie).
Paris, Jules Gervais, libraire-Éditeur 1881.*

jungem la piriul Ozana, de unde trebuie a lăsa soseaua și a apuca spre dreapta trecând prin apele: Ozana și Nemțișorul, între care se află satul numit Lunca. Ajunși sub poalele munților abrupti pe care se află cetatea Neamțului, putem să luăm drumul la dreapta, pe la moara Sascăi, pe unde drumul e mai lung, dar se poate merge cu carul, sau să mergem de-a dreptul peste munții Luncei și ai Slatinei, pe unde nu se poate merge de cât cu piciorul, drumul fiind foarte greu, mai ales la început din cauza rupturilor făcute de apele de ploă. Ajunși în vârful acestor munți de unde se vede îndărăt o priveliște frumoasă întrăm într'o pădure de stejari, mesteacănii și alți arbori, și după un scurt drum întrăm în o poiană a căreia teren este inclinat spre Nord și la basa acestei poene, la o înălțime de 370 m, luată cu Arenoidul, se găsește fântâna ce ne interesează, pe proprietatea Statului.

Istoricul. Înainte de a mă ocupa de istoricul și aspectul ei, voi spune, că cu ocazia acestei vizite, am constatat că, la partea superioară a acestei poene cam la o distanță de 30 m. de la fântână, se află izvoare abundente, foarte bogate în fer; asupra acestor ape î-mi propun a face un studiu ulterior complet.

După cele ce mi s'au spus de către oamenii ce de mult se află prin acele locuri, fântâna este cunoscută de multă vreme și a servit pentru a alimenta cu slatină pe țeranii din împrejurimi, fie pentru necesități culinare, fie pentru a o duce la Tîrgul Neamțului și Monăstirea Neamțului, pentru băi. Mai înainte fântâna avea o adîncime de aproape 4 stînjeni, dar după cum se spune, de vr'o 5 ani în urmă, primindu-se ordin ca să se închidă, ea a fost aproape umplută cu spinii, gunoae de grajduri, pae și altele, așa că apa astăzi nu mai are de cât o adîncime de aproape 2 m, ceea ce nu împedeeă abundența isvorului, care curge continuu.

Proprietăți fizice și chimice. Cu ocazia vizitei făcute aces-

teî fântâni am constatat, că apa de care ne ocupăm este limpede, puțin gălbue când e în cantitate mai mare, unșuroasă la pipăit, răspândind un slab miros de hidrogen sulfurat, care după părerea mea, nu provine de cât din necurătenii ce se găsesc în fântână și în împrejurimi. Este neutră și are o temperatură de 12° la o adincime de 1 m. 50. Aici s'a făcut operațiunea fixării anhidridei carbonice cu ajutorul unei soluțiuni de clorură de bariu amoniacală, iar determinarea cantitativă s'a făcut în laborator.

Analiza calitativă. a dat următoarele rezultate: apa nu desvoltă gaze, nici când e în liniște, nici prin agitare, dar precipită prin apa de var, ceea ce indică prezența anhidridei carbonice libere. Adăogirea de acid clorhidric provoacă precipitarea clorurei de sodiu în cantitate mare. Se constată apoi prezența unor mari cantități de clor și sodiu, apoi anhidridă sulfurică, calciu, magneziu, cantități mici de anhidridă silicică, fer, aluminiu, anhidridă fosforică, litiu, brom, urme de iod.

Analiza cantitativă. În descrierea mersului analizei cantitative a acestei ape, vom intra în óri-cari detalii asupra metodelor întrebuintate, cari vor servi ca model pentru viitor în celelalte analize, afară de casurile în cari se vor întrebuinta metode speciale.

Densitatea. S'a determinat mai înteu densitatea. S'a obținut cu picnometru termic.

$$86 \text{ gr.} = \text{Picnometru} \dagger 60 \text{ gr. } 9672$$

$$86 \text{ gr.} = \text{Picn.} \dagger \text{apa M} \dagger 3 \text{ ,, } 7744$$

$$\text{Apa M} = 57, 1928$$

$$86 \text{ gr.} = \text{Picn.} \dagger \text{Apa D} \dagger 13,5600$$

$$\text{Apa D} = 47,4072$$

$$\text{Deci: Dens} = \text{Apa M} = 57,1928 = 1,206 \text{ la } 17^{\circ}$$

$$\text{Apa D } 47,4072$$

Cu areometrul se obține: D 1.203 la 20° *).

Determinarea substanțelor solide totale. S'a operat asupra 200 cc. apă, care a fost evaporată în o capsulă de platină pe o baie mariană, și materia solidă a fost încălzită în etuva cu oloțu la 150 gr. **) S'a găsit

$$200 \text{ gr.} = \text{Caps} \div 104 \text{ gr. } 8928$$

$$200 \text{ gr.} = \text{Caps} \div \text{Sub} \div 41,2098$$

$$\text{Subs} = 63,6830$$

$$\text{saū la litru: } 63 \text{ gr. } 6830 \text{ înm. cu } 5 = 318 \text{ gr. } 4150.$$

Dozarea clorului, bromului, iodului împreună. Această operațiune s'a făcut în 2 moduri: gravimetric și volumetric.

Prin metoda gravimetrică s'aū obținut următoarele rezultate, la 10 cc. apă:

$$30 \text{ gr.} = \text{Creuz} \div 14,7662$$

$$30 \text{ gr.} = \text{Creuz} \div \text{Agcl} \div 7,1461$$

$\text{Agcl} = 7.6201$ saū, înmulțindu-se cu ajdtorul: 0.24724 pentru a afla proporțiunea corespondentă ce clor, s'a găsit: 1 gr. 884, saū la litru: 188 gr. 4.

Prin metoda volumetrică s'au obținut următoarele rezultate:

Pentru 5 cc. apă aū trebuit 264 cc. 6 licoare litrată de azotat de argint. Decī

$$\frac{1000}{3546} = \frac{264,6}{x} \text{ de unde } x = \frac{264,6 \text{ înm. cu } 3.546}{1000} = 0.938 \text{ cl.}$$

$$\text{saū la litru: } 0.938 \text{ înm. cu } 200 = 187 \text{ gr. } 6.$$

Pentru 1 cc. apă aū trebuit 52 cc. 9 licoare titrată.

$$\text{Decī: } \frac{1000}{3.546} = \frac{52,9}{x} \text{ de unde } x = \frac{52,9 \text{ înm. cu } 3.546}{1000} = 0.18758$$

$$\text{saū la litru: } 187 \text{ gr. } 58$$

*) Dr Th. Stenner Temperatura apei este = +13° Cels, și greutatea ei specifică = 1.21397. (v. Ape minerale, Anastase Fētu, pag. 358 — Dr. Al. Șaabner-Tuduri, Ape Minerale: Densitatea e de 1.2045 la 15° C

**) Dacă se încălzește la 180 gr., după recomandăția lui Fresenius, se constată o descompunere, și obținem un fond prea mic.

Luându-se media acestor rezultate se găsește: 187 gr. 86 clor, brom, și iod la litru.

Separarea și determinarea iodului și a bromului. S'a evaparat 10 litruri de apă; sarea obținută a fost spălată de 3 ori cu alcool; liciul alcoolic adăos cu potasă a fost distilat, iar materia solidă remasă a fost dizolvită în puțină apă, adăosă cu câte-va picături de hidrat de potasiu evaporat la uscare în o capsulă de platină, și încălzită aproape de roș. S'a reluat apoi cu apă ferbinte. Soluția tratată cu acid sulfuric diluat și apoi cu acid sulfuric azotos, s'a obținut cu sulfura de cărbune o colorațiune abia perceptibilă violetă. Deci există *urme de iod*.

Liciul separat de sulfura de cărbune a fost precipitat cu azotat de argint, precipitatul a fost uscat și cântărit. S'a obținut:

$$20 \text{ gr.} = \text{Creuz. } \dagger \quad 10.6052$$

$$20 \text{ gr.} = \text{AgCl Ag. Br. } \dagger \quad 2.6902$$

$$\underline{\text{AgClAgBr} = 7.9150}$$

S'au luat apoi 1 gr. 58 din acest amestec și s'a încăzit în un curent de clor; s'a observat o pierdere de pond de 0 gr. 100. Deci:

0 gr. 100 înmulțit cu 4.223 = 0 gr. 4223 bromură de argint, căreia corespunde: 0 gr. 180 brom.

Atunci 7 gr. 915 amestec de clorură și bromură de argint conțin 0 gr. 9 brom, care se află în 10 litruri de apă. Prin urmare la litru: 0 gr. 0900 brom.

În resumat dară, la litru de apă: 187 gr. 86 Cl \dagger Br.
din care se scade:

$$\underline{0 \text{ gr. } 09 \text{ Br}}$$

$$\text{Remâne dar la litru: } \quad 187 \text{ gr. } 77 \text{ Clor.}$$

Dozarea anhidridei sulfurice. Operându-se asupra 10cc. apă s'a obținut:

$$21 \text{ gr.} = \text{Creuz } \dagger \quad 0.8078$$

$$21 \text{ gr.} = \text{Creuz } \dagger \text{SO}_4 \text{ Ba } \dagger \quad 0.6592$$

$$\underline{\text{SO}_4 \text{ Ba} = 0.1485}$$

saŭ înmulțindu-se cu factorul 0.3434, avem: 0 gr. 051 anhidridă sulfurică, saŭ la litru 5 gr. 100 SO₃.

O altă operațiune asupra 15 c.c. a dat 0 gr. 0773 SO₃, saŭ la litru: 5 gr, 15 anhidridă sulfurică. In medie vom avea deci: 5 gr. 075 anhidridă sulfurică la litru.

Dozarea anhidridei carbonice totale. Fixarea anhidridei carbonice s'a făcut la isvor. S'a operat asupra 200 cc. apă, care a fost precipitată cu clorură de bariū amoniacală. Precipitatul a fost spălat, uscat și cântărit:

$$19 \text{ gr.} = \text{Creuz.} \dagger \quad 3.8165$$

$$19 \text{ gr.} = \text{Creuz.} \dagger \text{ Pp} \dagger 0.2756$$

$$\text{Pp} = 3.5409$$

Precipitatul a fost tratat cu acid clorhidric diluat, și anhidrida carbonică reținută în tuburi cu var sodat.

$$25 \text{ g.} = \text{Tub.} \dagger \quad 3.4564$$

$$25 \text{ g.} = \text{Tub.} \dagger \text{ CO}_2 \dagger 3.3092$$

$$\text{CO}_2 = 0 \text{ gr. } 1472$$

Deci la litru 0 gr. 7360 Anhidridă carbonică totală.

Dozarea anhidridei silicice. S'a evaporat 1 litru de apă la uscare, s'a reluat cu acid clorhidric apos, s'a încălțit și s'a filtrat pentru a separa anhidrida silicică insolubilă. S'a obținut:

$$16 \text{ gr.} = \text{Creuz} \quad 0.7660$$

$$16 \text{ gr.} = \text{Creuz} \dagger \text{ Si O}_2 \dagger 0.6830$$

$$\text{Si O}_2 = 0.830, \text{ saŭ la litru } 0 \text{ gr. } 083$$

anhidridă silicică.

Operând asupra 500 cc s'a găsit 0 gr. 0445 Si O₂, saŭ la litru : 0 gr. 089 anhidridă silicică.

In medie avem : 0 gr. 086 anhidridă silicică la litru.

Separarea și dozarea solidului și a potasiului. Se operă asupra 10 cc apă. Se separă mai întâi anhidrida silicică, apoi se precipită anhidrida sulfurică. Licitul filtrat este evaporat la uscare, reluat cu apă și fiert cu un exces de lapte de

var : se filtrează, se adaugă amoniac, se precipită cu carbonat de amoniu, și apoi se adaugă oxalat de amoniu. După depunerea precipitatului se filtrează, se evaporază la uscare în o capsulă de platină, se încălzește la roș pentru a alunga sărurile amoniacale; apoi se reia cu apă și se precipită din nou cu carbonat de amoniu pentru a precipita magneziul complex. Se obține la urmă după calcinare în capsula de platină, un amestec de clorură de sodiu și clorură de potasiu care se cântărește. Se găsește :

$$26 \text{ gr.} = \text{Caps} \div 3.3772$$

$$26 \text{ gr.} = \text{Caps} \div \text{Na Cl KCl} \div 0.2280$$

$$\text{Na Cl} \div \text{KCl} = 3.1492$$

Deci la litru : 314 gr. 92 Na Cl \div KCl.

Se precipită potasiul cu clorura de platină și după spălare, uscare și calcinare se obține :

$$16 \text{ gr.} = \text{Creuz} \div 0.7658$$

$$16 \text{ gr.} = \text{Creuz} \div \text{Pt} \div 0.7548$$

$$\text{Pt} = 0.0110 \text{ c\u0103r\u0119ea corespunde :}$$

0 gr. 0044 potasiu. Deci : la litrul de apă avem : 0 gr. 44 potasiu, c\u0103ruia corespunde : 0 gr. 84 clorur\u0103 de potasiu.

Dac\u0103 din : 314 gr. 92 Na Cl \div KCl

Se scade 0 gr. 84 KCl

Rem\u0103ne 314 gr. 08 clorur\u0103 de sodiu, c\u0103r\u0119ea corespunde la litru : 123 gr. 3 sodiu. Deci la litrul de apă exist\u0103 : 123 gr. 30 sodiu și 0 gr. 44 potasiu.

Separarea și dosarea litiului. S'a\u0103 evaporat 5 litruri de apă, și materia solid\u0103 r\u011emas\u0103 s'a luat de 5 ori cu alcool, p\u0103n\u0103 ce observ\u0103ndu-se la spectroscop, nu s'a mai ob\u0103inut banda litiului. Alcoolul a fost destilat și r\u011em\u0103\u015fi\u0163a solid\u0103 disolvit\u0103 \u00een ap\u0103 cu 2 pic\u0103turi de acid clorhidric, apoi evaporat\u0103 aproape de uscare și tratat\u0103 de 2 ori cu un amestec de p\u0103r\u0163i egale de alcool și eter. Solu\u0163iunea evaporat\u0103 la uscare a fost tratat\u0103 din nou cu ap\u0103 și 2 pic\u0103turi de acid clorhidric, adaus\u0103 cu 2 pic\u0103turi de

o soluție de perclorură de fier și evaporată în o capsulă de platină. Materia solidă e redisolvită în apă, adausă cu lapte de var, fiartă, filtrată și spălată, iar în licidele de filtrare și spălare, calciul a fost precipitat cu oxalat de amoniu; în precipitate se caută la spectroscop, dacă nu conține litiu. Licidele de filtrare și spălare sint evaporate la uscare, apoi încălzite pentru a alunga sărurile amoniacale. Rămășița este adausă cu apă acidulată cu acid clorhidric și evaporată din nou la uscare.

Materia solidă astfel obținută este disolvită în apă adausă cu fosfat de sodiu și hidrat de sodiu și evaporată la uscare. Se adaugă atunci cantitatea de apă strict necesară pentru a disolvi partea solubilă, se lasă să digereze 12 ore, și apoi se filtrează spălând cu apă amoniacală. Lacidul filtrat este din nou adaos cu fosfat de sodiu și hidrat de sodiu, și evaporat la uscare. Partea insolubilă este fosfatul de litiu, care e uscat și cântărit. Se obține:

$$20 \text{ gr.} = \text{Creuz } \dagger \quad 4.7476$$

$$20 \text{ gr.} = \text{Creuz } \dagger \text{ Fosf. } \dagger \quad 4.7352$$

Fosf. de litiu = 0 gr. 0124, căruia corespunde
0 gr. 00225 litiu.

Deci: la litru de apă există: 0 gr. 00045 litiu.

Separarea și dozarea fierului, aluminiului, calciului și magneziului. Se operă asupra unui litru de apă; se separă mai înteu siliciul, și în lacidul filtrat, introdus în o capsulă de platină se adaugă amoniac. Precipitatul format conține fier și aluminiu. Să disolvă acest precipitat în acid clorhidric diluat și în soluțiune se adaugă puțin câte puțin o soluție de carbonat de amoniu, până la formarea unui mic precipitat: se fierbe și se separă prin filtrare precipitatul de lacid. Se încearcă dacă lacidul nu mai precipită prin amoniac, în care caz se adaugă precipitatul la cel precedent. Precipitatele formate prin carbonat de amoniu și amoniac sint disolvite din nou în acid clorhidric; se adaugă puțin bitartrat de potasiu, apoi amoniac și sulfură de amoniu. Sulfura de fier precipitată este separată,

redisolvită în acid clorhidric ; se adaugă câte-va picături de $\text{Az O}_3\text{H}$ și să precipită cu amoniac. Se filtrează, se spală și după uscare se cântărește peroxidul de fier :

$$16 = \text{Creuz} \dagger \quad 0.7658$$

$$16 = \text{Creuz} \dagger \text{Fe}^2 \text{O}^3 \dagger 0.7625$$

Fe² O³ = 0.0033 sau 0 gr. 0030 pro-
toxid de fier la litrul de apă.

Licidul filtrat după separarea sulfurei de fier este evaporat la uscare în o capsulă de platină după ce s'a adaos carbonat de sodiu. Se adaugă la rămășiță azotat de potasiu pur, se încălzește, apoi se disolvă din nou în apă cu acid clorhidric se filtrează și în licidul filtrat se precipită aluminiu cu amoniac.

$$16 \text{ gr.} = \text{Creuz} \dagger \quad 0.7656$$

$$16 \text{ gr.} = \text{Creuz} \dagger \text{Al}^2 \text{O}^3 \dagger 0.7616$$

$$\text{Al}^2 \text{O}^3 = 0.0040$$

Avem deci la litrul de apă : 0 gr. 0040 Oxid de aluminiu.

Licidele filtrate de la precipitarea ferului și aluminiului s'au adaos cu acid clorhidric, s'au fiert, și după filtrare s'a precipitat calciul cu oxalat de amoniu, ca de ordinar, și s'a cântărit sub formă de oxid :

$$31 \text{ gr.} = \text{Creuz} \quad 1.4554$$

$$31 \text{ gr.} = \text{Creuz} \dagger \text{CaO} \dagger 0.5986$$

$$\text{CaO} = 0 \text{ gr. } 8568$$

Deci la litrul de apă există 0 gr. 8568 oxid de calciu.

Licidele filtrate după separarea calciului au fost evaporate, calcinate pentru a alunga escesul sărurilor amoniacale și apoi materia solidă redisolvită în acid clorhidric apos ; apoi s'a precipitat magneziul cu fosfat de sodiu și amoniac, și s'a cântărit precipitatul sub formă de pirofosfat.

$$22 \text{ gr.} = \text{Creuz} \quad 1.8072$$

$$22 \text{ gr.} = \text{Creuz} \dagger \text{Piro} \dagger 0.6472$$

Pirofosf, = 1 gr. 1600, sau înmulțindu-se
cu factorul 0.36036 se obține : 0. 418 MgO. Deci, la litrul
de apă există 0 gr. 418 oxid de magneziu.

Dozarea anhidridei fosforice. S'a operat asupra 2500 cc apă. Se separă silicea, se adaugă acid azotic și se evaporază la uscare; se disolvă apoi din nou în apă adăosă cu acid azotic și se precipită cu molibdat de amoniu în soluție azotică. După filtrare și spălare, precipitatul este disolvit în amoniac, și în soluția astfel obținută, se adaugă acid clorhidric picătură cu picătură până ce precipitatul galben format nu se mai redolvă. În licórea astfel obținută se precipită anhidrida fosforică cu mixtura magneziană. Precipitatul spalat, uscat, este apoi calcinat.

22 gr. = Creuz 1.8072

22 gr. = Creuz † Pirof † 1.7830

Pirofosf. = 0 gr. 0242, căruia corespunde

0 gr. 0155 anhidridă fosforică. Deci la litrul de apă avem:

0 gr. 0062 anhidridă fosforică.

Pentru controlarea rezultatelor s'a determinat proporțiunea de materii fixe în stare de sulfat. Asupra 10 cc. s'a obținut:

19 gr. = Caps † 4.6162

19 gr. = Caps † Sulf. † 0.8362

Sulf. = 3 gr. 7800, sau la litru de apă:

378 gr. materii solide în stare de sulfat.

Resumând rezultatele găsite, putem forma următorul tablou:

La litrul de apă există :

Clor	487 gr. 7700
Brom	0 » 0900
Iod	urme
Anhidrida sulfurică	5 gr. 0750
» carbonică totală	0 » 7360
» silicică	0 » 0860
» fosforică	0 » 0062
Oxid de Calciu	0 » 8568
» magneziu	0 » 4180
» feros	0 » 0030

Oxid de aluminiu	0	0040
Sodiu	123	3000
Potasiu	0	4400
Litiu	0	00045
Substanțele solide totale în stare de sulfat.		
Determinate	378	gr. 0000
Calculate	378	6667

Aceste substanțe se pot grupa în modul următor:

Clor dozat	187	gr. 7700	
Sodiu coresp.	121	gr. 6540	
Clorură de sodiu			309 gr. 4240
Brom dozat,	0	gr. 0900	
Magneziu coresp.	0	gr. 0070	
Bromură de magneziu			0 gr. 0970
Oxid de sodiu	2	gr. 2186	
Anhidridă sulfurică coresp.	2	gr. 7733	
Sulfat de Sodiu			4 gr. 9919
Oxid de magneziu	0	gr. 4060	
Anhidridă sulfurică cor.	0	gr. 8120	
Sulfat de magneziu			1 gr. 2180
Oxid de potasiu	0	gr. 5300	
Anhidridă sulfurică coresp.	0	gr. 4500	
Sulfat de potasiu			0 gr. 9800
Oxid de calciu coresp.	0	gr. 7278	
Anhidridă sulfurică	1	gr. 0397	
Sulfat de calciu			1 gr. 8675
Oxid de calciu	0	gr. 1290	
Anhidridă carbonică cor.	0	gr. 1014	
Carbonat de calciu			0 gr. 2304

Oxid de litiu	0 gr. 00095	
Anhidridă carbonică cor.	0 gr. 00140	
Carbonat de litiu		0 gr. 0024

Oxid feros	0 gr. 0030	
Anhidridă carbonică cor.	0 gr. 0020	
Carbonat de fer		0 gr. 0050

Oxid de aluminiu	0 gr. 0040	
Anhidridă fosforică cor.	0 gr. 0064	
Fosfat de aluminiu		0 gr. 0104

Pentru control avem :

Sodiu total: 123 gr. 30

Combinat cu clorul	121 gr. 6540
--------------------	--------------

Combinat cu anhidrida sulfurică (2.2186 Na ² O).	1 gr. 6460
---	------------

	<u>123 gr. 3000</u>
--	---------------------

Oxid de magneziu total 0.4180

Combinat cu bromul (0.007 Mg.)	0 gr. 0117
--------------------------------	------------

„ „ Anhidrida sulfurică	0 gr. 4063
-------------------------	------------

	<u>0 gr. 4180</u>
--	-------------------

Oxid de Calciu total: 0.8568

Combinat cu anhidrida sulfurică	0 gr. 7278
---------------------------------	------------

„ „ „ Carbonică	0 gr. 1290
-----------------	------------

	<u>0 gr. 8568</u>
--	-------------------

Anhidrida sulfurică totală: 5 gr. 0750

Combinată cu oxidul de sodiu	2 gr. 7733
------------------------------	------------

„ „ magneziu	0 gr. 8120
--------------	------------

„ „ potasiu	0 gr. 4500
-------------	------------

„ „ calciu	1 gr. 0397
------------	------------

	<u>5 gr. 0750</u>
--	-------------------

<i>Anhidrida carbonică totală</i> : 0 gr. 7360	
Combinată cu oxid de calciu	0 gr. 1014
„ „ ter	0 gr. 0020
„ „ litiu	0 gr. 0014
	<hr/>
	0 gr. 1048
Deci, <i>Anhidrida carbonică totală</i>	
„ „ combinată	0 gr. 7360
„ „ Anhidrită Carb.liberă	0 gr. 1048
	<hr/>
	0 gr. 6312

Vom avea deci în definitiv :

Clorură de sodiu	309 gr. 4240
Bromură de magneziu	0 gr. 0970
Sulfat de Iodiu	4 gr. 9919
„ „ magneziu	1 gr. 2180
„ „ potasiu	0 gr. 9800
„ „ calciu	1 gr. 8675
Carbonat de Calciu	0 gr. 2304
„ „ litiu	0 gr. 0024
„ „ fer	0 gr. 0030
Fosfat „ aluminiu	0 gr. 0104
Anhidridă silicică	0 gr. 0860
Materii organice	0 gr. 1440
Anhidridă carb. liberă	0 gr. 6312
	<hr/>
Suma materiilor fixe*) :	319 gr. 0546

Din rezultatele precedente vedem că această apă face parte din grupa apelor de la Băltătești și Oglinzi.

Tablourile alăturate ne vor permite a le compara;

*) . Aceste rezultate diferă de acele găsite în prima analiză, din cauza unei nouă grupări ce am dat elementelor, precum și prin corijarea unor rezultate [V C Buțureanu].

In 1000 c. c. se găsesce :

Substanțele	Băltătești Isv. Carol I (Anal. Inst. Chim. Bueur)	Oglinzi	Vinători
Clorură de sodiu	215.6312	252.7194	309.4240
„ „ magneziu	19.0261	—	—
Bromură de „	0.3509	0.0309	0.0970
Iodură „ „	0.1191	—	—
Sulfat „ potasiu	0.4380	1.2815	0.9800
„ „ sodiu	39.0746	11.2229	4.9919
„ „ calciu	1.3408	3.0217	1.7675
„ „ magneziu	—	1.0825	1.2180
Carbonat „ „	0.0140	—	—
„ „ fer	0.0035	0.0016	0.0050
„ „ litiu	—	0.0042	0.0024
„ „ calciu	—	0.0752	0.2304
Fosfat de aluminiu	0.0054	0.0007	0.0104
Carbonat magneziu	0.0105	—	—
Anhidridă silică	0.0052	0.0067	0.0860
„ carbonică liberă	0.1180	0.1485	0.6312
Substanțe organice	0.0136	—	0.1440
Suma materiilor fixe,	<u>276.1509</u>	<u>259.5958</u>	<u>319.0878</u>

Afară de această analiză, care este a treia, asupra acestor ape s'aŭ mai făcut încă altele două: cea întâi, la 1856 de către D-r. Th. Stenner, împreună cu farmacistul P. Schnel*), iar a doua tot de D-l. V. C. Buțureanu,**)

Resultatul primei analize cantitative a fost următorul :

	la 1000 părți apă	la 7680 grame de apă
Sulfat de potasă	0.009	0.069
„ sodă	3.882	29.814
„ calce	3.063	23.524
Clorură de magnezie	0.420	3.226
„ „ sodă	258.165	1982.707

*] V. Fētu Descrierea Apelor Minerale, pag. 358

**] V. C. Buțureanu: Analiza Apei Minerale Saline de la Vinători-Neamțului, 1893, Piatra, Imprimeria jud. Neamț

Carbonat de calce	0.149	1.144
„ „ magnesie	0.006	0.046
„ „ prot. de fier, iod		
Acid silicic,	urme	urme
suma părților compacte	<u>265.694</u>	<u>2040.530</u>
Acid carbonic liber	0.666	5.115
Socotit în volume la 1000 volume de apă, și la temperatura sorgintei	423.01	13.53

D-r. Stenner a găsit : «Adîncimea fântanei peste 3 stîngeni. Cantitatea apei una palmă cubică într'o jumătate de oră. Apa cu totul limpede, gustul ei foarte sărat, miros nu avea de loc. Reacțiunea, neutră. Apa isvorului acestuia, Călugării Monastirei Năamțului, o întrebuițau în loc de sare.»

Aplicațiuni terapeutice. Din rezultatele comparative precedente, rezultă, că apele minerale de la *Slătioara Vinătorilor*, intră în categoria apelor minerale, la fel cu cele de la Bălțătești și Oglinzi, cu deosebire că ea este cu mult mai mineralizată, și prin urmare pot fi întrebuițate în aceleași afecțiuni, ca și apele celor două stațiuni balneare.

Aprecieri. Acest isvor, ca și apele minerale de la Oglinzi, a fost închis la 1881, de către Ministerul Domeniilor, în urma stăruințelor D-r. D. Cantemir, proprietarul de-atunci a (surselor de la Bălțătești.) În anul acesta (1903), din cauză că mulți vizitatori atît din T. Năamț, cît și din s. Vinătorii-Neamț și Monastirea Neamț, se serveau de aceste ape, aducându-le acasă, în sacale. pentru băi, în dauna Oglinzilor, s'a interzis iarăși întrebuițarea lor, pentru că concurența era nediscutabilă. Cu toate aceste, dacă s'ar avea în vedere, nu exploatarea particulară, ci interesul general, cum acaste ape sînt pe proprietatea statului, într'o pozițiune încântătoare, în coastele Tîrgului-Neamț, și în centrul tuturor pozițiunilor pitoresce pentru excursiune, că : Cetatea Neamț, M-rele ; Neamțul, Secul, Agapia,

Vărațic, Oglinzi, Bălțătești, etc., ar merita o mai multă atențiune.

Pentru reușita deplină a acestui scop se cere însă : a) Ca acestor ape, în urma unor studii și sondagii serioase, să li constate debitul ce-l aŭ normal în 24 de oare ; b) să li se facă captarea, amenajarea și un stabiliment balnear, care să corespundă cerințelor terapiei balneare moderne. c) Să se prelungească linia ferată Pașcani-Tirgul-Neamț.

Prin aceste sacrificii absolut necesare, făcute de stat, ori prin inițiativă privată, nu numai că s'ar rambursa în scurt timp toate cheltuețele, dar s'ar creea o stațiune balneară de primul rang, care ar face onoare județului, țerei, și a căreia reputațiune ar deveni cu timpul Europeană.

Monastirea Secu.

*Numire. — Situațiune. — Istoricul. — Notițe istorice și ar-
cheologice, — Odoare sfinte.*

Numire. Monăstirea Secu, se numește ast-fel, după riule-
țul care curge pe lângă zidurile sale; mai înainte vreme se
numea *Zossima*, după numele fondatorului celui întelū schit
de prin părțile acestea.

Situațiunea. Monăstirea Secu, situată inspre Sud-Vest de
Țirgul Neamț, cam la o oră depărtare, este ocolită de munți
acoperiți cu păduri de brași foarte mari, și se presintă aspec-
tul ca o cetățue, cu biserica la mijloc. Biserica este mică
dar și solidă și frumoasă, cu 2 paraclise în fund, în dreapta
și în stânga, foarte bine ținute; are trapez, odăi de primire
și chili de părinți în bună stare; la colțul din stânga în rîn-
dul clopotniței este un pîrg (turn rotund), înalt și bine con-
struit, în care zice tradițiunea, Vorniceasa Mitrofana, soția lui
Ńistor Ureche, a cusut cele mai frumoase odoare ctitoricești
și cari se găsesc și azi, dar care turn a fost reu întreținut și
îngrijit.

La spetele acelei Monastiri se află o bisericuță (cimitir),
unde se îngroapă părinții, și aceasta destul de frumoasă, pe
laturea căreia curge riulețul Secu, și având împrejur chili
destule ce par a forma o mahala.

Biserica cea mare, cu hramul *Tăerea Capului Sf. Ioan*,
zugrăvită cu oleiū, are 2 policandre galbene de alamă, 4

sfeșnice, 4 icoane peste tot cu argint. În Sf. altar are pe Sf. masă, 5 chivote de argint, cu câte 5 turnuri, toate poleite, 5 candelor de argint foarte înconjurate numai cu petre colorate, ca și cele de la M-rea Neamț, 3 Evanghelii Slavone peste tot cu argint și smalturi, tipărite la anul 1752.

— În biserică, în dosul tronului Domnesc, în dreapta, se deschide o ușă secretă în zid până între străni, acolo este mormântul fericitului ctitor Nestor Ureche, în stînga, asemenea mormântul Mitrofanei, soției sale, iar de asupra ușelor sînt scrise numele lor; mai este și o icoană Maica Domnului tăeată în mai multe părți de turci la 1821.

M-rea Secu a servit ca loc de surgun părinților răsvrătiți, sau cu spirite mai nedisciplinate, din M-rea Neamțului.

Drumul ce-l faci pînă la Secu*), e tot ce poate fi mai pitoresc.—Valea Pipirigului este ca o pînză de verdeață neștirbită ce să așterne de o parte și de alta a drumului, udată de riușor și împrejmuită de păduri cu arbori mindri, —părăsind această vale măreață, apuci după o cotitură și te afunzi spre sud-vest în gituitura munților pentru a pătrunde într'un masiv păduros și petros, prin o frîntură îngustă, ce pare inadins făcută pentru albia riulețului și cu cît înaintezi, cu alit impresiunea acestei regiuni muntoase devine măreață.

Ce superbe și bogate peisage!

Aici vezi cele mai ingenioase uvrage smălțuite de broderii frumoase și draperii verzi.

Aici natura a dictat cu o impozantă voce arta peisajelor pentru a înfrumuseța această retragere, dîndu-i toate plăcerile; iar omul, care a știut să guste voluptatea lor atingătoare, a zidit Mănăstirea Secu.

Posițiile aeriene a acestor locașuri sfinte de virtuți domestice, pe care ochiul de departe le divinează, iar de aproape le contemplează, respîndește în tabloù, comoara peisajelor unde totul e zimbitor și măreț.

*) V. Dr. I. Antoniu [Bârlad], M-rea Secu „Opinia“, A. III, No 53, Iași, 7 Iulie 1899.

Aceste peisage, pline de desfătare și de viață pe care le văd din nou, fără să-mi fi sleit admirația și fără să le pot pătrunde misterul, mă robește și mă lasă ne-săturat; inima se înveselește și capetî ușurința gîndirei și frăgezimea senzațiunilor.

În mijlocul acestui codru măreț, liniștit și verde, totul strălucește și luminează, unde guștî dulceața orelor prezente și eștî prins de o plăcere ne sfîrșită a face visuri viitorului, în care speranțele și iluziunile iaă colorul rozelor, căpătînd o tîrie care ridică inima mai sus de toate întîmplările soartei.

Simțî o nestrămutată dorință de a se scapa de realitate, liberat de orî-ce formă fără ajutorul cuvintelor, a sonurilor și a culorilor; în fine iubeștî acel entusiasm în care prezența idealului te face să guștî toată imaterialitatea lui.

O! tu soră a picturei, amabilă poezie, vino și mai redă încă viață acestor poziții atît de incîntătoare, unde cerul, pămîntul și apa, s'aũ combinat spre a influența factorii climatului, în sensul cel mai salubru, în cît plămîni, în o așa atmosferă ozoniferă, nu sunt nicî odată flămînzî, fiind că procesele combustibile, cresc în raport cu ventilația lor.

Forma pitorească a acestei redute e plină de farmec; munții presintă un aspect măreț ce se perd cu uimitorul prospect coloristic, cătră cer, bosquetele, bogat înfrumusețate de umbre, de flori smălțuite din cele mai bogate culori, împrumutate de la auroră, sunt un adevărat lux cîmpenesc și te face să auzi cum picură niște șoapte misterioase, ce murmura ca o tandretă la ureche! «muritorule, profită de societatea arborilor, a florilor și a apelor», opre-te-te în acest asil de tăcere, unde poți găsi mai bine ca aici?

Eũ unul mărturisesc, că nu am în de ajuns ochi, ca să pot îmbrățișa acest teatru imens, dulce și mîndru muntos și belicos. Munții, aceștî dominatori anticî, în sinul căror Secul apare cu un palat magic, se disting ca uvraj al undelor, ca efect vulcanic, pe care-l aruncat în aer, iar alții sunt vechi ca fundamentul lunei.

Văile, atî de variate, ștraturile verticale, terenuri incli-

nate, forme orizontale, sunt lucrări misterioase, în care timpul a liniat analele lumii, în a căror planuri, admirăm pe eternul creator.

Aici găsești tot ceea ce place ochilor și vorbește inimii, iar meditația se confundă în reverii sentimentale.

Ce tăcere! pare că amanta deșertului veghează aceste monumente sfinte și se consumă pentru Dumnezeu în altarul uzat de rugăciunii sale peate de inimii în secret nenorocite, căci și nenorocirea bine-cuvîntează providența. În acest sanctuar sombru și profund, cu ferestrele și zidurile înegrite, fieare rugă se ridică în libertate către cer la urechea lui Dumnezeu.

Natura întreagă, ascultă cu respect rugăciunea lor, iar fructele, verdeța și florile parfumate în miș de odoare, dau esența celei mai dulci ofrande.

Mănăstirea Secu, strînsă între arborii ca într'un corset, e încungiurată de ziduri, țesută de verdeță, în care suflarea vîntului a sămănat prin crăpături semințe ce au dat naștere la diverse tufe, feștoane și ghirlande de laura odorantă și mirtă, totdeauna verde, ce atîrnă spre a ascunde și apăra bătrîneța lor, iar copacii fructiferi ce par sprijiniți, încărcăți de pere, orgolioasă de coaja lor aurie, te invită să le apreciezi.

Mănăstirea ast-fel fortificată cu tot sistemul de apărare, e ca un punct strategic.—turnul de la intrare nu poate fi considerat numai ca clopotniță, ci mai mult ca un observator de apărare.

Toate aceste nonasiri vechi, își păstrează aerul lor antic; dar vezi din toate părțile cum cursul vrîstei, secondat de mîna timpului, a început a rupe în lambouri precioase, bucată cu bucată, formînd morminte peste morminte, pare că natura 'i place a-și relua drepturile, progresele științei archeologice permit în' de ajuns a reconstrui cu o esactitudine perfectă, fisionomia monumentelor antice.

Fericiți sunt artiștii cari pot restaura aceste monumente

divine, dar prefer mai bine să le văd culcate pe iarbă, și voi zice că anii singurii au dreptul de a înfrumuseța aceste uvraje, de cât contra făcute cu artificii grosiere, care jucându-se de bătrîneța lor, sbircindu-le obrazul, perd fără să apară vechi ingrațiile unei vrste tinere.

Aceasta e o nouă formă de pasiune, de amor propriu.

Ce ochi pot să vadă fără regret pe acei artiști, cari, pentru a le corija, le dărimă până la temelie? Ce sacrificiu le prepară? Nouă ne sunt divine resturile lor și chiar defectele ne sunt sacre; alt-fel nu-î putem numi de cât artiști profanatori de care și ctitorii din mormint s'ar plînge de ultragiu.

Numai o remășiță reală care a desenat și a ostenit timpurile, interesează ochiul pe care iubește a o întreba și a'î plăcea a o crede despre popoarele și timpul ce ne dă istoria.

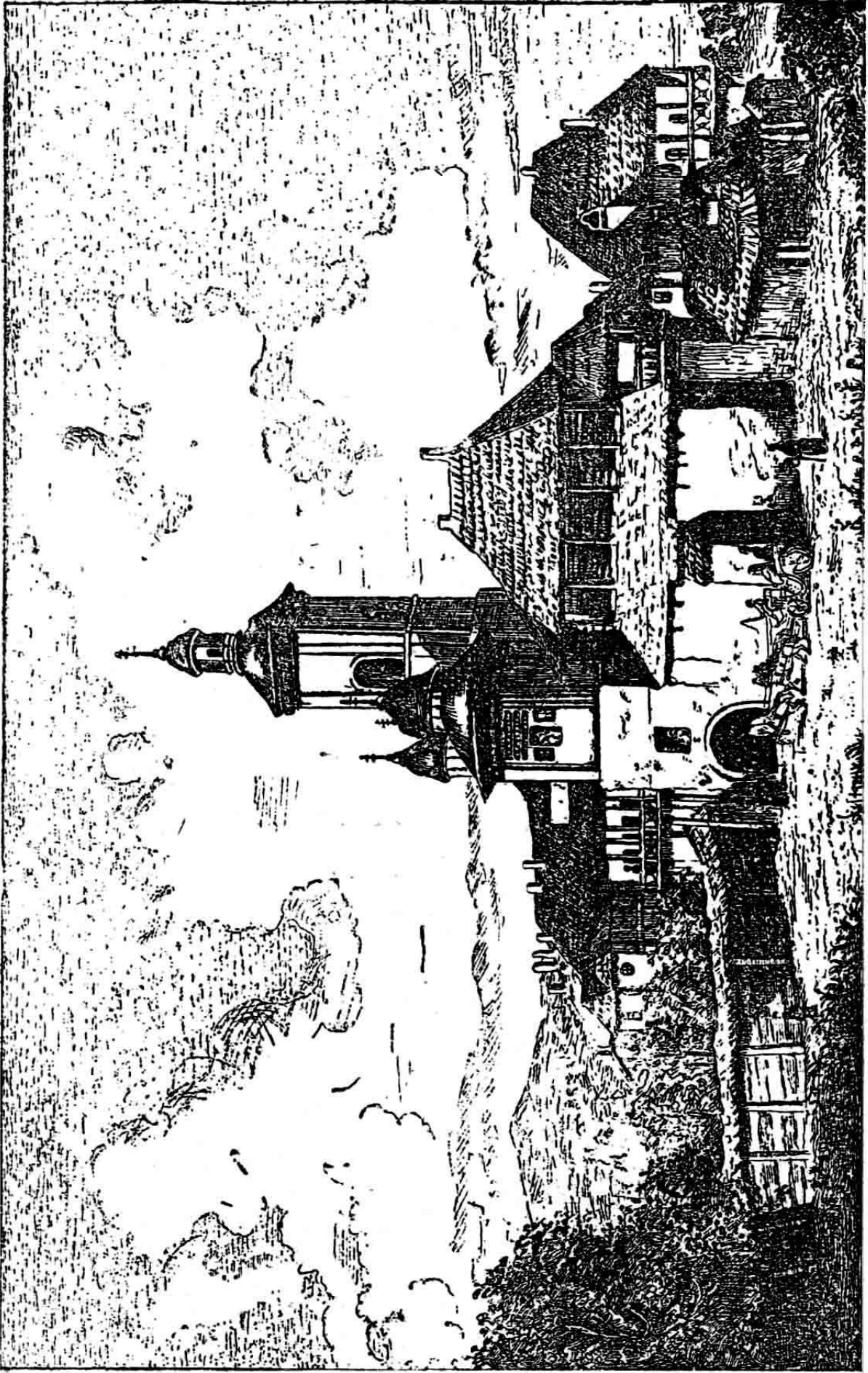
Cu cât timpurile au fost frumoase cu atît acele popoare au fost mari, și cu atît mai mult admirăm acele resturi imposante pline de mari suveniruri și înalte lecții.

Fără să confundăm arta cu istoria știm că e o mare deosebire; arta ca știință se adresează la inteligență și ne instruește despre noi înșine, pe cînd istoria face apel la sentimente.

Trebue să fii artist, patriot și gînditor, trebue să ai în sine sentimentul frumosului, ca să poți aprecia Curtea de Argeș și Trei-Erarhi, care sunt una din gloriile artei arhitectonice Romîne.

Istoricul Monastirei Secul.)* In anul 1560, un stareț oarecare anume Zossima, împreună cu ucenicii seî, s'au sălășluit în locul unde se află și până acum Biserica Nașterii Sf. Ioan Botezătorului, puțin mai la vale de zidul Monastirei. Curățind pădurea de pe acolo, și făcendu-și un schitișor, și o bisericuță de lemn, cu hramul «Prăsnuirea Nașterii Sf. Ioan», petrecea întru nevoințele călugăresci, iar schitul își luă numirea după

*) V. Pr. Gr Musceleanu, Calendar Antic, 1863.

Mănăstirea Neamțului pe la finele Secolului al XVIII.

starețul seǔ, adică *Zossima*, pentru care se adeverește în pomelnicul cel mare al Sf. M-ri Secul.

Deci, întîmplându-se pe acea vreme Domn țerii Moldovei *Alexandru Lăpușneanul*, și auzind de petrecerea acestor monahi, și pentru a le îmbunătăți vieța lor, a dat aceluǔ schit al lui *Zossima*, întălași-oară *moșiile din hotarul Cetăței Neamțului*, fiind și acel schit făcut pe locul cetății. Pentru aceasta, ca să-și aibă acei monahi mai cu înlesnire cele trebuincioase vieței aceștea, a întărit *Alexandru Voevod* această danie pentru munți cu *Ispisoc de dănuire*. Așisderea o au întărit aceasta și *Bogdan, Petru și Aron, Voevozii*, cu ale lor adrese, precum mărturisesce de aceasta *Ierimia Voevod Movilă*, și întărește cu al seǔ *uric* acea danie, în anul 1605 April 20, când se afla Egumen părintele *Dosoteiu Ieromonahul*, carele a fost pus după părintele *Zossima*, la anul 1590 Oct. 24.

Deci, întemeindu-se, acel schit al lui *Zossima*, și vestindu-se, mulți, din toate stările, au început a se aduna la acest schit pentru rugăciune și blagoslovenie.

Pe la 1599, în vremea domniei lui *Irimia Movilă V-ud*, Marele *Dvornic* al țerei de jos, *Nestor Ureche*, îndemnat fiind din rivnă, s'au apucat, și cu a sa cheltueală, au zidit Sf. M-re a Secului, pe locul unde se află acum, puțin mai la deal de schitul ce se dicea alui *Zossima*, și săvărșind'o de zidit, la sfințire, i-au pus hramul *Tăerei cinstului Cap al Sf. Ioan Botezătorul*.

Iară în documentul seǔ din anul 1605, Oct. 1, care este pentru moșiile ce a dat el Monastirei, între altele, se dice așa: și pentru acéia, am dat, și am miluit Sf. Monăstire de mai sus disă, pentru sufletele, și lăsarea păcatelor noastre, și a giupîneselor și a fiilor noștri, și pentru sufletele și lăsarea păcatelor repositilo: părinților noștri, să fie nouă întru rugăciune și pomenire, neclătit în veci de la Sf. Monastire.

Iară după a noastră moarte, în vre-oareși-care vreme, de ar fi vroit cine-va să strice a noastră danie și miluire, fie cine-va fi: să fie ne ertat de la milostivul Domnul Dumnezeu,

și de la prea curata lui maică, și de la toți sfinții, și pîriș să-I fie lui, Sf. Ioan proorocul și Botezătorul lui Hristos, înaintea strașnicului județ al lui Hristos.»

Iară fericitul Domn Irimia V-vd, în ispisocul său cel pentru moșiile Săbăoani și Berindești, între altele, zice așa :
 . . . drept acea, și după viața noastră, cine va fi Domn țerii noastre aceștia a Moldovei, din fiii noștri, sau din neamul nostru, sau altul dintru alt neam, pre cine îl va alege dreptul judecător întru tot puternicul D-zeu. Dozania sa să nu strice pomana noastră aceasta, și miluire a Sfintei Monastiri, ci și Domnia sa, să miluească și să întărească dania noastră aceasta a sfintei Monastiri Secul. Pentru care și Domnul D-zeu, să miluească și să întărească pre Domnia sa; atât în viața aceasta, cât și întru împărăția cerului, însuțit cu vecinicele bunătăți, cu sfinți împărați să se învrednicească. Iar cel ce va sfărîma osirdia noastră, și va strica pomana noastră să-l risipească pre el mânia lui D-zeu, mai mult de cât praful și să-l pierză D-zeu, toată rădăcina și pomenirea lui de pe pământ, înaintea strașnicului județ al lui Cristos, ne milostiv împrotivitor lueși, și să-și afle pe marele mergător înainte, și botezătorul lui Christos Ioan, împreună cu nenumăratele adunări de luminați îngeri și Arhangeli, și mulțimea apostolilor, și a proorocilor, și mulțimea de cele oștenești a cenștiilor mucenici. Iar mai ales să aibă pre prea cinstita și nevinovata fecioară Maica lui Cristos pentru care se săvîrșăște toată nădejdea cea bună creștinească. Așisderea și pre toți sfinții, a căroră laudă este sfînta Biserică. Pre unul ca acela să-l aibă ca pre un vrăjmaș adevărului și risipitor Bisericeii, ca să aibă parte de muncile cele fără de sfîrșit, cu Iuda vînzătorul Domnului, și cu alți călcători de lege fără de rușine și fără de D-zeu eritici, și stricători de Biserici; cu Dioclițean, cu Macsimian, și cu Iuliean, și cu cei asemenea lor, și blăstămii lui Arie, ce l'aŭ luat de la cei 318 sfinți părinți de la soborul cel de'ntefu al Nickeiŭ, și cu de la alte soboare să se po-

goare asupra capului lui, și să fie de trei-ori blestemat și proclit de toți sfinții lui D-zeu amin. 7114 MaI.

La anul 1607, de care se arată în întărirea ce o face *Simion Voevod*, pentru *Poiana lui Ureche*.

Acest *Simion Voevod*, dăruind Monastirei *moșia Vinătorii*, și altele. Asemenea hotăriri și blestemuri pune în hrisovul său, precum fratele său *Irimia Voevod*, cari sînt mari făcători de bine, și ctitori ai acestei Monastiri.

Încă aŭ mai înzestrat fericitul ctitor *Nestor Ureche*, pe Monastirea Secului și cu alte odoare scumpe și argintării: din cari și acum se află întru această Monastire, cele mai cinstite odoare cu numele ctitorului scrise, măcar că multe se vor fi prădat și prăpădit în vremea prăzilor Tătărăștii, Leșeștii și altele, și încă și 2 sfeșnice mari de argint, aŭ luat de la această M-re, *Ioan Mavrocordat*, Domnul Moldovei (precum se scrie în *Litopisețul țării*, Tom. 2 alui *Enache Cogălniceanu*); iară între alte odoare ce s'aŭ mai dat de acest fericit ctitor, se află și un Sfînt Aer, cusut în gherghel, de însă-și mânele fericitei *Mitrofana*, soția ctitorului, carele este foarte frumos, lucrat în anul 7116.

Nistor ureche și cu soția sa *Mitrofana*, sînt îngropați în această Monastire.

La 1607. La începutul tomului întău al *Letopisețului Moldovei*, *Cogălniceanu*, vorbind de manuscriptele cu care s'a servit la edarea *Letopiseților*, ne spune la No. 1, că unul din manuscriptele acelea are la sfîrșit două file ce tratează despre «aflarea piciorului sf. *Ioan Botezătorul* în *Constantinopole*, și depunerea aceluï sfînt os în monastirea *Secul* de cătră însă-și ctitorii vel *Vornicu* de țara de jos *Nestor Ureche*, și soția sa *Mitrofana*, în anii de la zidirea lunei 7115 (1607) August 29. în domnia lui *Simion V-vd.* fiind *Theodosie Mitropolit Suceavei*, *Anastasio Episcop de Roman*, *Ioan Episcop de Rădăuți* și *Filoteiu Episcop de Huși*» .

La anul 1609, Februar 4, bine-credinciosul Domnul *Con-*

*] *Melchisedec*, *Gronica Hușilor*, 1869, pag. 102.

stantin Movilă Voevod, întărește hrisoavele moșiilor Săbăoani, Berindeșlii și Vinătorii.

La 1614, Iulie 25, s'a făcut următorul act între călugării Sinaii, și între Mitrofan. fost Episcop de Roman*):

«Prin prezentul act declarăm noi părinții Sinaii, trăitori în Iașul Moldovei, la metohul nostru, sfânta Parascheva, zidită de prea onorabilul boer Domnul Nestor Ureche, Mare Vornic, că venind și iubitorul de D-zeu Episcop, Domnul Mitrofan, fost al Romanului, să dea cheltue lă de a se face o chilie aici în lăuntru în metoh, înteiu de a fi pentru mântuirea sufletului lui, și al doilea pentru ca întâmplându-se să vină părinții de la M-rea Secui să găsduească în această casă, acceptăm ca ori-când vor veni să stea aici și nimene din noi să nu-i împedice, macar de ar veni și la mijlocul nopții părinți amintiți să fie gata a găsdui aicea. Asemene în timpul nostru, cât și acelor ce vor veni după noi părinți, să se ție această învoială și nimenea să nu-i împedice la aceasta sub greutatea afuriseniei. Deci pentru întărirea adevărului s'a scris prezentul act, subscris de către părinții aflători și s'a dat la Monastirea Secul, a cinstului profet și înainte mergător și botezător Ioan. (L.S. sf. Paraschiva)

Subscriși: *Mitrofan Ieromonah și Arhimandrit. Gherman Ieromonah Sinaii* mărturisesc cele de mai sus. *Maxim Ieromonah* mărturisesc cele de mai sus. *Neofit Ieromonah* mărturisesc cele de mai sus. *Maxim Ieromonahul* subscriu cele de mai sus.

Asemene întăririi pune și Prea-Sfântul Mitropolit Kir *Anastasiu Krimca*, în dieta sa, din anul 1622, Iulie 1, pentru cele ce au dat el Monastirei, în care hotărește, că fără strămutare să i se săvârșească pomenirele arătate în dietă. Iar *Radul Voevod*. în hrisovul seu, cel din 1625, Noembrie 12, carele este pentru moșiile Jidești și Roșiori, arată cum că Zapisul cel pentru aceste moși, și făcut cu mare blăstăm, de la feri-

*) V Istoria Mitropoliei Moldovei, pag 293.

citul ctitor Damian, cel ce l'aŭ dat Monastirei: « că acestea s'aŭ scris pe marele, sfintul și Dumnezeescul Jertfelnic, și mila Domnului Dumnezeŭ și Mântuitorului nos. Is. Hs. să fie pentru greșalele lor, și a născătorilor lor, și arată că și el întărește aceștia, ca să stea așa nestrămutate cu tot venitul lor nici odată în veci ».

La 1637. — *Vasile Lupu Voevod, la stăruința boiari-
nului Gheorghe Roșca și în temeiul a multor mărturii,
întărește monastirei Secului, ce era făcută de Vornicul Ure-
che, dreptul de stăpînire asupra unor părți de ocina, ce
eraŭ la Gura-Gerului, pe Siret,—cumparate și daruite acelei
monastiri de Ion Roșca, tatal lui Gh. Roșca.*

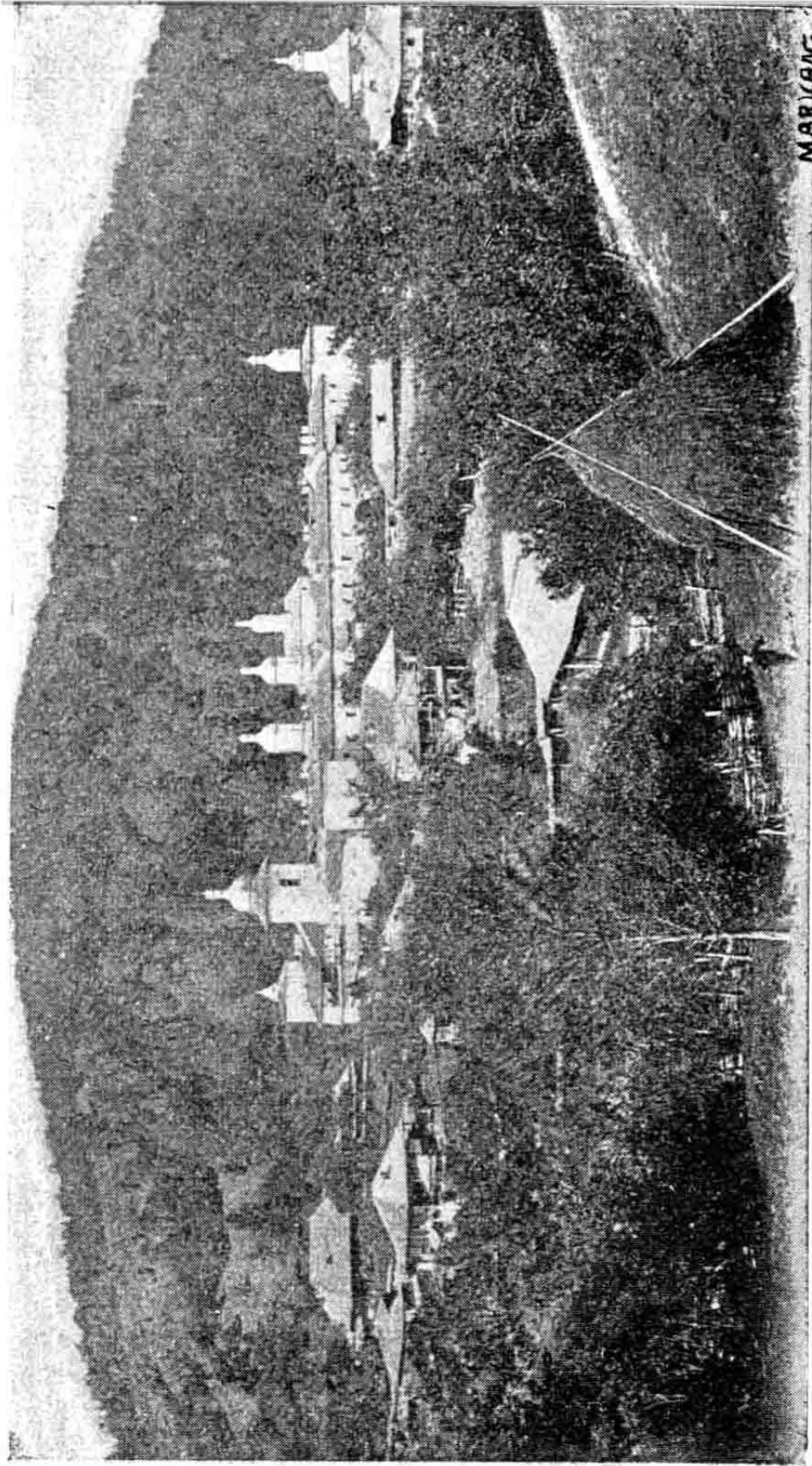
† Io Vasilie Voevoda bojieiu milosteuu gpdorâ zemli Moldavscoi. adecă aŭ venit înaintea Domnii meale și a boearilor noștri mică și mare. al nostru boiarin Gheorghe Roșca ce-aŭ fost vistearnic. cu multe mărturii. și cu boiari din curtea Domnii meale. jeluindu-se Domnii meale c'aŭ avut niște părți de ocină în sat în Gereană în Gura Gerului pre Sireat. cumpărat de părintele său. Ion Roșca dvornicul. și acealia părți deaca leaŭ cumpărat. datu-lea-ŭ pomană la mănăstirea vornicului Ureake la Săcul. Decă vornicul Ureake făcutaŭ acoloa sat mănăstirei saŭ și mai cumpărat șalte părți. După acea deaca saŭ prelejit. eșire vornicului Ureake din țară în țara leșască. cu Constantin Voevoda. înblataŭ acel sat din mână în mână, până acum la domniia noastră. Decă văzându Dumnea mea jaloba boiarinului nostru ce mai sus scrie. cu atâtea mărturii și boiari din curtea Dumi-meali. Domnia mea am dat și am întărit acealia părți toate de cumpărătură svinteaŭ mănăstiri Săcului cu tot venitul ca să le fie mănăstirei ocină și moșie în veci. Iar dirése de cumpărătură ceaŭ avut părintele lui Ion Roșca vornicul. zâsaŭ caŭ perit cândau mărșu canțileariul în țara Muntenească. cum au arătat carte de mărturie și uric de întăritură de la (loc alb) Voevod. Decă altul să nu să ameastece preste cartea noastră. Sam gospodin veleal

(însuși Domnul a poruncit). U Ias vlt 7145 Dek 13. Gavril Mateias vel logofăt.

În anul 1638, Prea Sfințitul Mitropolitul Moldovei *Varlaam*, carele este cu metania din M-rea Secului, a dăruit M-rei un Sacos Arhieresc foarte scump, și altele.

La anul 1665, Februarie 6, *Evstratie Dabija* V-vd, a dăruit sfintei Monastiri Secul, *cetatea ce se numesce a Neamțului*, împreună cu *Monăstirea Sf. Ierarch Nicolae*. ce era în lăuntru ei, cu moșii și cu toată averea ei; în hrisovul seū, între altele, la sfirșit, hotărește așa: «Drept aceia mai sus scrisă Monăstire, din Cetatea Neamțului, să fie și de la Domnia mea dreaptă danie și miluire Sfintei Monastiri Secului, cu tot venitul, iar după a noastră vieață și Domnie, ori carele va fi Domn din neamul nostru, sau pe carele D-zeū îl va alege, ca să fie Domn pământului nostru al Moldaviū, acela să nu îndrăsnească a strica a noastră danie și miluire și așezare, iar de va cuteza, apoi să fie de 3 ori blământat, și procler, de Domnul D-zeu cel ce au făcut cerul și pământul, și de Prea-curata Maica sa, și de 4 Evangheliști și de toți sfinții Apostoli, și de cei 318 Părinți din Niceea, și să aibă parte cu Iuda și Aria cel de 3 ori blământat în mucele cele fără sfirșit în veci amin». Care acest hram al sfintului Ierarch alui Christos, Nicolae, după multe rescoale și prăzi urmate aice în țară, neputând sta în cetate, s'a mutat în lăuntru Monastirei Secul, unde și până azi se păzește, și este biserică frumoasă, foarte, foarte*).

În uricul bine-credinciosului Domn Dimitrie Cantemir Voevod, cel pentru moșia Reucești, carele este din anul 1711, Martie, unde se arată, că s'a jăluit acest egumen, împreună cu soborul, cum că le-au pierit hărțile ce aveau pentru moșia Răucești, în vremea rescoalei de Casaci și au aflat în robie în țara Căzăcească, la Nijna, un zapis de schimb ce era de la Costandin Postelnicul, pre carele cu multă chelteuală l'au rescumpărat de acolo. Iar pentru întimplarea acestei prăzi a documentelor Monastirești, din Cetatea Neamțului se arată mai pe larg, în hrisovul lui Constandin Cantemir Voevod

Vederea Generală a M-rei Secu

pentru aceeași pricină dat acestei Monastiri în anul 7199, Iunie 10.

Deci în vremea aceasta, Prea Sfințitul Gedeon Episcopul Hușului, care era cu metania de la această sfântă M-re, precum scrie în pomelnicul cel mare, a făcut cu a sa cheltueală sfintul schit, Șehăstria Secului, unde este hramul, *Nașterea Prea Sfintei Stăpânei noastre Născătoarei de D-zeu și pururea fecioarei Mariei*, care schit pe urmă l'au întemeet mai bine părinții stareți *Domețian* și *Benedict*.

Iară la 1764, Iunie 10, *Despa Șetrăreasa* alui *Vasile Cosma Șetraru*, cu fiii, și cu nepoții sei, închinând sfintul Schit *Lipova* la M-rea Secului, în dieta lor între altele dice așa: «dată cu toată voia noastră am primit, și am închinat acest Schit la sfânta M-re Secu, întru lauda sfântului Ión Botezătorul, împreună cu toate cele ce are, atâta din lăuntru, adică vesminte și cărți, și altele; cât și cele din afară, moșia câtă este prin prejurul Schitului, după scrisorile ce am dat la mâna părinților și altele.—Apoi hotărește așa: «și întru acest chip ne-am învoit, și am închinat toate la M-rea Secului, să fie veacnică în veci nimene din neamul nostru, orî din fiii noștri, după săvîrșirea noastră, să nu fie volnicî a strămuta așezarea și dania aceasta, iar carele s'ar ispiti, orî-cine, a strica dania aceasta, unul ca acela, să aibă pîriș la sfintul Județ, pe Prea curata Feciora Maria și pe sf. Ión, și să fie ne ertați de D-zeu și de toți sfinții, și orî la ce judecată ar eși, să nu i se ție în samă, și să iasă rușinat, ca un stricător de pomeni, și altele*»).

La anul 1765, întru acest an s'a dat de cătră bine-credinciosul Domn *Grigore Ghica*, și de cătră tot sfatul Măriei sale, sfânta Monastire Secu, cu moșii și cu tot venitul ei, pe samă și administrația Prea-Cuviosului Stareț *Paisie*, carele era venit de la M-rea din sfintul Munte al Atonului și se afla ca stareț Monastirei *Dragomirna*, până atunci, ca să rămăe în veci a soborului sfinției sale, această M-re, unde este așezat Prea-

*) Este de obse vat, că părinții călugări, cari au redactat și tipărit această scurtare istorică, enumeră din documente mai numai blăstămele, iar nu și îndatoririle impuse de diferiții donatori, asupra cărora se trece de regulă prin „și altele“.

cuviosul în anul 1775, Octombrie 14, împreună cu cei 350 de frați ai sf. sale, pe care-i adusesese din sfântul Munte, și din M-rea Dragomirna, și au petrecut acolo până în anul 1779, August în 14, când atuncea prin voea lui D-zeu i s'a încredințat și administrația în sf. M-re a Neamțului de către buncredinciosul Domn *Costandin Moruz*, și de către tot sfatul Măriei sale, și de către Prea-Sfințitul Mitropolit, și așa au început Prea-Cuviosul a ocărmoi după darul cel dat lui de la D-zeu, cu dragoste și cu blândete, pe amândouă Monastirele, ca un părinte iubitor de fi.

Iată s'au socotit de cuviință a se pune și aceasta aici: fiind-că Părintele nostru Starițul Paisie, când au venit din Monastirea Dragomirna, au găsit aproape de M-rea Secului, lângă Săscuța, satul *Fagiș*; și așijderea și când a venit din M-rea Secului în M-rea Neamțului au găsit sat lângă Monastire pentru aceea Sfinția sa, ca un mai înainte vedător ce era, a cunoscut că nu este cu putință spe a se întemeia lagăna monahicească, întru aceste monastiri, având megieși pe mirenii, și femei și copii, după cum se vede și astăzi ce întemeere este pe la alte monastiri călugăresci, ce sint prin sate mirenești, și au pus toată silinta de a mutat satul Fagiș, de lângă M-rea Secului, lângă satul Vinătorii, și așijderea, satul de lângă M-re Neamțului, l'a mutat la Timișești, pentru care se a-deveresece din porunca binecredinciosului Domn Costandin Moruz, cea din anul 1780 Ianuar în 19, în care hotărășce ca numai de cât să se mute locuitorii de aici la Timișești, după cum s'au și mutat, precum se dovedește aceasta din mărturia lor și chizășia ce o au dat Monastirei la 1780, Martie 2, și așa întru această înțeleptă economie a bunului păstor, se păzeșce și acum soboarele întemeete prin mult număr de frați adunați întru numele Domnului în aceste două monastiri, și încă se va păzi cu ajutorul lui D-zeu, prin mijlocirea Preacuratei stăpânei noastre născătorei de D-zeu, și pururea Fecioarei Maria, și prin mila și sprijinirea iubiților patrioți, cărora le este de mare laudă pentru această sfântă lavră, că se pă-

zește până acum întreagă, precum o au întemeet fericirii
clitorii.

La 1790, s'a făcut Prea-Cuviosul părintele nostru Stariț
Paisie. Arhimandrit, de Prea sfințitul Mitropolit Kir Amvrosie,
și petrecându-și ceea-l-altă remășiță a vieții sale întru mari
fapte bune, s'a mutat cătră Domnul în anul 1794, Noembre
15, Miercuri la 11 ceasuri din zi, viețuind de la nasterea sa
72 ani,

După moartea starețului Paisie, cu unirea a tot soborului
s'a ales și s'a pus stareț părintele *Sofronie*, carele cu blagos-
lovirea Prea-Sfințitului Mitropolit Iacov, s'a făcut și Arhiman-
drit de iubitorul de D-zeu Episcopul Hușului Veniamin Costachi
cel ce în urmă a fost Mitropolit multă vreme, care rindueală
și până astăzi se păzește cu nestrămutare pentru toți stareții;
și acest stariț a fost foarte smerit și milostiv, însă la al șe-
selea an al stăriții sale, din pricina bătrănețelor, slăbindu-i
vederile, și cunoscând el că se face sminteală soborului prin
orbiciunea lui, a dat paretisis de stăreție, iar soborul au ales
pe părintele *Doroteiu* stariț, carele era mare și iscusit dascăl
decă ocărmuind soborul doi ani și șase luni, s'a paretisit, și
în locul lui a pus soborul iarăși pe părintele *Sofronie* stariț,
carele întru aceste două rinduri, purtând cărma stăreții nouă
ani, s'a mutat cătră Domnul în anul 1805, Mai 3, și în locul
lui au ales soborul și a pus stariț pe părintele *Doroteiu*, carele
era om smerit, tare blând, și mult sporit întru faptele cele
bune, decă purtând cărma stăriții doi ani și opt luni, a dat
paretisis, voind să se liniștească, și în locul lui a ales soborul
și a pus stareț pe părintele *Ión*.

În vremea stăreții acestuia, Prea-Sfințitul Mitropolit Kir
Veniamin Costachi, se afla paretisat de la scaun întru această
sfință M-re, și tare mult era iubit de starițul și de sobor, pen-
tru smerenia și dragostea lui cea mare, și toată cinstea îi da
pentru ca să-l mângăe, și toate îi făcea după voia Prea-Sfinției
sale; și în vremea petrecerei sale aice, a făcut cu a sa chel-
tueală, chiliă cu două rinduri, și *paraclisul Adormirii Maicei*

Domnului, care chiliї se numesc acum stăriția vechie, iară când au mers iarăși la scaunul țerii, Prea sfințitul Mitropolit a luat cu sineși și vre-o căți-va părinți din acest sobor, pentru slujbele Sfintei Mitropolii, și după ducerea Prea-Sfințitul Mitropolit la scaun, petrecând multă vreme, s'a mutat din această vieață părintele Ión Starițul, la anul 1812, Decembre 20, purtând cărma stăreției 5 ani, iar în locul lui aș ales soborul și a pus stareț pe părintele *Silvestru*, carele era om foarte cuvios.

În vremea stăreției sale, făcând schitul *Urguești*, ce este pe moșia Negomireștii, în ținutul Tutovei, *Spătăreusa Safta*, fca lui Ión Bogdan, l'a închinat sfintei Monastiri Neamțului în anul 1816, Noembre 8, și în dieta sa se pune înfricoșate blăstămuri, asupra orī-cui ar strica hotărirea ei.

Și purtând părintele *Silvestru* cărma Stăreției până la 1818 Mart 29, s'a mutat dintru această vieață trecătoare, iar în locul lui, s'a ales de cătră sobor și s'a pus stariț părintele *Ilarie*, carele era om foarte procopsit în cele duhovnicești, și politicești.

Acesta s'a silit și a făcut chiliї de piatră cu două rinduri în lăuntru M-rei, însă în vremea stăreției sale, s'a întâmpat mare turburare în această țară, din pricina volintirilor, cari aveau răsboiū cu turcii, și care nimic alt nu au isprăvit ci pe lângă necasul locuitorilor țerii, au adus supărare și monastirilor călugăricești, în care vreme s'a prefăcut cu totul în cenușă și sf. M-re a Secului, unde au ars o mulțime de odore ctitoricești și documente ale monastirilor și ale patrioților, iară în M-rea Neamțului părintele starețul *Ilarie* ținea o mulțime de turci zăloage cărora le plătea pe toată ziua leafa îndestulată, și atât era de viteaz părintele *Ilarie*, întru toate scârbile și întâmplările ce-ī veniau, încât și singurī Turcii se mirau de înțelepciunea și bărbăția lui petru că întru această vreme fugiră și Mitropolitul, și hoerii mai toți din țară, și remăsese numai Prea-Sfințitul Meletie Episcopul Hușului (cel ce în urmă a fost

Mitropolit), carele implinea și toate trebile Mitropolii țerii în acea vreme.

Asupra resmeriței de la 1821, iată ce povestește *Monahul Zosima**)

... «Dar pe mulți și din norodul românesc au perdut, precum în Galați și la malul Prutului, unde au fost bătăliile. Și pre toate drumurile erau oameni tăeți, dar prăzile și batjocurile ce le făceau între noroade, ce limbă le va putea povesti ?

Cât n'au remas biserică nejăfuită și jertfelnic neresturnat; cât și casele cele boerești de tot le au prădat, și pre multe le-au stricat; iar nu puțin tineri și femei tinere și fecioare au luat în robie, cât o dureroasă și jalnică mâhnire a cuprins pe bietul norod. Iar ce este mai de mirare că norodul cel potrivnic lui D-zeu și neamului creștinesc, adică jidovi, erau șpioni și povață turcilor la toate răutățile.

Iară în vremea aceea pornindu-se din Țara Românească o tabără din oștea lui Ipsilant, cu un mai mare al lor boeriu, anume Iordachi, au venit prin munți și ajungând până în Dorna, în marginea țerii nemțești, și zăbovind acolo vr'o 2 luni de zile, au început a veni nisce căpitani dintr'ai lui și a face prăzi pe sub poalele muntelui, și mergând și în Tîrgul Neamțului, au dat foc tîrgului, și pre mulți jidovi i-au tăeat, și pe turci unde-i găseau. Mai apoi de toate, Iordachi boerul, mai marele lor, s'a pornit din Dorna cu oastea lui, că să treacă pe la M-rea Slatina, și să se ducă în Cordunul nemțesc; și s'a întâmplat în vremea aceea un eclisiarh de la Episcopia Romanului ce era mai mare, anume Meletie, ce au pus el în lucrare, că ajungându-se cu un turc de cei mari, și dându-i mult aur s'a pus răge la Pașa din Iași pentru dînsul, și l'a făcut episcop Romanului. Dar fiind-că averea episcopului Gherasim, care fusese mai înainte și acum pribegise în țara nemțească, din pricina resmerițelor, era în M-rea Secului, care

*) Monahul Zosima: Povestire pentru resmerițele ce s'au întâmplat la anul 1821, între turci și greci, în Moldova și Țara Românească, etc, Buciumul Român A II [1877], pag. 504.

știută era de marele eclisiarch Meletie. El după ce s'a făcut Episcop, îndată și au trimis oamenii sei, cu zăloagele turcești ca să iee averea episcopului; dar fiind-că în vremea aceea se aflău volintiri împrejurul acela, s'au întors trimișii înapoi dișerți, că n'au putut să le ia, temându-se de volintiri. Decî egumenul Secului a înștiințat prin trimis pe Episcop în Cordon, dar negăsind pe Episcop, au dat la fratele Episcopului scrisorile, și sculându-se fratele Episcopului, a scris la mai marele acela Iordachi, fiind aproape acolo de hotar cu oastea lui, ca să facă acel bine să meargă în Secul, ca să iee averile episcopului și să le aducă acolo în cordun. Iar el învoindu-se la aceasta s'a pornit cu oamenii sei și aū mers mers la Secul; și mergend ei acolo, n'au căutat ca să-și plinească slujba lor, și să se ducă, ci vedând zidurile țării, și încă socotind și averea ce era acolo, căci mulțimea de avere se strînsese boerească și neguțătorească și de la multe monastiri. Ei văzend atâta avere, după cum am zis, și zidurile țării, au socotit să rămăe acolo o vreme, socotind că se vor putea apăra de turci, încă și pre egumenul ce era atuncea l'au plecat a se învoi la aceasta. Dar fiind-că M-rea Secului era închinată la Neamț, și starețul de Neamț avea toată purtarea de grijă și pentru Secul, auzind că au intrat volintiri în Secul, a trimis un călugăr ca să sfătuiască pe mai marele lor, ca să iasă din M-re și să se ducă ca să nu aducă vre o primejdie M-rei, însă ce aū vorbit, și ce n'au vorbit, nu se scie, atâta scim, că nu vor să iasă.

Decî starețul îndată au înștiințat la isprăvnicie, și isprăvnicia la Iași, de la Iași la Pașa cel peste oști, și cum s'a înștiințat pașa, îndată au ridicat mulțime de oaste, și au trimis la Secul, și ajungend fruntea în gura Secului, s'au lovit cu volintiri, și au înfrînt volintiri pe turci în ziua aceea; iar a doua-zi, iar s'au lovit, și aū biruit turcii pe volintiri, și au mers bătendu-se până la Secul, și volintiri cari stau în răsboiū au dat dos și aū fugit în munți. Iar Iordachi mai marele lor, și cu vre-o trei sute de oameni ai lui, aū rămas în monastire și o parte din călugări și câte-va călugărițe, cari se aflase în

vreme aceea acolo, și închidând volintiriî poarta M-reî au început a se bate cu turciî.

Iară turciî pedestrași încunjurând pe de la dealul M-reî, și apropiind-se, au dat foc M-reî, și a ars de tot Monastirea, numai zidurile au ramas; iar în vremea arderii monastirei, Iordachi mai marele lor, s'a suit în pîrgul monastirei unde erau odoarele celă mai scumpe ale monastirilor, cu vr'o 12 oameni de al lui, ca să iae odoarele de acolo, și fiind acolo nisce prăvărie neguțitoarească, nu știu cum a luat foc, și pe toți i-au ars acolo în pîrg. Iară volintiriî cei ce au mai ramas tot-una s'au bătut până la zece zile, macar că în acele zile de multe ori au vrut să facă pace cu turciî, dar nu s'au putut învoi, până când a venit singur pașa, și a trimis înlăuntru la dînsiî pe ispravnic și pe conțul nemțesc, și amăgindu-I cu multe cuvinte, și cu jurămînturi, au plecat inima lor de a se închina, și așa au lepădat armele; au năvălit turciî și au început a'î prăda mai înteiî, și apoi au început a'î tăea pe dînsiî și pe călugăriî cei ce rămăsese acolo, iar pe călugărițele și pe femeele cele mirence, le-au robî, și împreună pe un Farmachi (Formachi*), căpitan de oaste, cu șapte-zec de volintiriî, pre aceia i-au ferecat în legături, iaî trimes la Țarigrad și acolo i-au perdut, iar pe călugărițe și pe mirence le-au rescumpărat cei iubitori de D-zeu; numai pe o călugăriță au robî'o de tot și pe o copiliță, slujnică a unui negustor ce rămăsese acolo.***) iar căți turci au pierit nu se scie, ci atâta se vede că au pierit mulți, că se arată mormintele lor. Iar călugări, așa zic părințiî, că, ca la trei-zeci au căzut de ascuțitul săbiei.

Iar după risipirea războiului, ce puteaî a vedea în Secul cel minunat, fără de cât numai trupurile omenești, ca petrele

*) Acesta era rudă de aproape cu Nechita Formachi, fostul odinioară Ispravnic la București.

**) Măicuțele de la M-rea Agapia și astă-zî (1877) încă pomenesc despre acea călugăriță, soră a lor, răpită de cătră turci, că era o zină de frumuseță!

zăcând, și ale cailor pe care îi mânca paserile cerului. Dar ce voiți dice și pentru averea cea multă boerească și neguțitoarească și ale monastirilor, cari toate acolo s'aũ mistuit de foc; numai ce a ramas a M-rei Neamțului cu o parte de a M-rei Secului și parte a M-rei Agapiei, pre care le-aũ scos un monah anume Zosima ce ședea în pustiul Procovului, și cu alți părinți din mōnastirea Neamțului, după risipirea rășboilui, fiind-că erau în niște bășci tăinuite.***)

Dar cine va putea spune dupre vrednicie pentru clopotele Secului, cele prea frumoase la sunet, care făcea o jalnică glăsuire, care în toată Moldova nu era, și toate s'aũ topit de foc? Dar catapetesmele bisericeii cele cu minunat meștesug lucrate? Dar odoarele cele prea scumpe de mulți ani, cari s'aũ făcut în neființă?

Plângerea Secului.

Dar, o Sęcule! Sęcule! Bine și cu cuviință te-ai numit de cei de demult ca cu o proorocie, zicēdu-ți Sęc, că, cu adevărat ai ramas Sec.

Căci că erai ca o mireasă împodobită,

***) Unul dintre acești sfinți părinți, ascunzător de odoare, se află trăind și astăzi (1877) la M-rea Secului, unde l'am văzut și i-am făcut cunoscința. El se numesce ieroschimonahul Dimitre, care la prima vedere, pentru acel neexperimentat cu fisionomia omenească, are toate aperaturele unui cuvios și venarabil bătrân! Din tinerețe încă legătuse intimă amicie cu neuitatul ieconom Iftimie Stamati, din Folticenii; ambii aceștia apoi aũ complex fapte de acele, cari pentru astă ună dată, condeiul meu se oprește de a le închestrui. Călugării din M-rea Secului, vorbesc despre acest cuvios părinte ca de o cauă! Atâta numai am putut afla, de la un călugăr anume Cleopa, că acest Dimitrie, trăește isolat cu totul, — în chilia sa, — de la cei-l-alți frați din M-re; nimeni nu are voie ca să intre în ogrăgioara sa; nimeni nu se înfruptă de dulcēțile pomilor roditori ce-i are în grădină, afară de un argat și trei argătoaice tinere ce le are sub ascultare. Se dice că, în turpitupini ar fi întrecēnd pe Ermogen de la Horaița. I. M. K.

Și ca raiul lui Dumnezeu sădită.
 Și cum ai rămas ca slujnică delăimată,
 Și de toți în samă nebagată.
 Că erai ca un pom roditoriu,
 În raiul cel simțitoriu!
 Și cum ai rămas ca un crin neînverzit,
 În pământul cel pustit.
 Că erai ca o maică cu mulți fii.
 Și cum ai rămas cu alei plângând pentru ii.
 Că pe mulți ai aplecat din țigile acele isvoritoare,
 Și cum ai rămas ca nisee văi fără isvoare.
 Pre mulți ai îmbrățișat cât ai trăit,
 Iar acum prea cu amar te-ai rănit.
 Că erai ca un vultur înalt sburătoriu,
 Și către ceriu preumblătoriu.
 Și cum ai rămas ca o turturică năcăjită,
 Lângă foisor cu amar văicărită.
 Că erai ca o primăvară veselitoare,
 Și cum ai rămas ca o noapte fără soare.
 Ah! înfiorează-te ceriule,
 Și te cutremură pământule.
 Văzând pre mireasa cea frumoasă împodobită,
 Prea cu amar și jalnic fiind desgolită.
 Dar o ! maică prea iubită,
 Cum te făcuși de podoabă lipsită.
 Dar unde-ți sînt fiii tăi,
 Unde-s cântăreții tăi ?
 Unde-s rîndunelele cele frumoase glăsuitoare,
 Unde-s privighitorile cele de noapte cântătoare ?
 Unde-s alăutele cele dohovnicești,
 Unde-s trîmbițele cele cerești ?
 Care când cânta văile resuna,

 Toți ai adormit, toate ai tăcut,
 Liniște mare s'au făcut.

Ah, plânge-voiu și nu voiu înceta,
 Și cu jale voiu striga,
 Până când voiu muri,
 Și'n pământ mă voiu sălășlui.

Că cine va da apă ochilor mei, căci riurile Itamului s'au uscat și nu-și mai dau curgerile sale.

Ah! riurile Itamului deschideți-vă; pentru ce ați săcat riuri ale Itamului? Pentru ce nu isbucniți apele voastre în sus? O! riurile Itamului, dar și aceasta de o ați face încă, tot nu voiu fi îndestulat, de a vărsa ape spre a răcori inimile cele năcăjite.

Iată dar, o fraților, aceasta este sfârșitul Secului. Dar ertați-mă, o iubiților, că rîvnit fiind de dragostea bisericeii, am făcut aceste telpiții*), ca un prunc ce se învață a suga la maică-sa.

Spătarul Bucșănescu scriind Mitropolitului Veniamin, între altele, la 7 Oct. 1821, zice: « . . . Aū venit Constantin Miclescu spătar de la Suceava și pune și el pentru cartea părintelui Roman cătră Eteriști, ca să meargă la Secu, că moscalii vin degrabă și că li se va da 15000 lei pentru paza lucrurilor sale, și că această carte o aū văzut și un fecior al său călugăr în Secu fiind atuncea. Acestea și la Iași aū zis Formachi Const., cel robit, acestea și aice în Cernăuți aū mărturisit Eteriștii fugiți din Secu, și înaintea lui Hofrat aū luat mărturie Dumnia-lui Vornicu Drăchache Roset, fiind ars, că aū perdut tot ce aveaū în Secu. Iată slava lumească și sufletească pentru omul acela (Episcopul de Roman), prin care împreună cu Secu și țara și-aū vîndut, întrecînd pe vîndătorul Iuda. D-deū să-și facă milă!» . . .

Idem, din scrisoarea Spătarului Canta, din 4 Oct. 1821 cătră același: « . . . P. S. Părintele Romanul își face mărtu-

*] Telpiții (?) Tâlpigii însemnează: șiret, om viclen, telpigū omū, sau telpigū; telpizlicuri— ereclieuri. Din vechiū, diplomații cei mari, astfel se numiaū, de cătră turci telpuz șitalpuzāmū, mulți chiar din capuchehnelele moldo-române care aū fost la Tarigradū, aū purtat acest epitelū; mai cu precădere cităm pe
 I M K.
 Mavrocodat.

rii de la Venedict din Săcul. Ieri 'l-aŭ dus la Craiscomisariat și aŭ dat mărturiŭ, în ființa și a Visterniculuŭ Canta, a Spataruluŭ Balș, și a Spataruluŭ Mihalache Canta. Nuștiŭ ce spaimă îl îngrozește să-și caute ast-fel de mărturiŭ.»

Idem din scrisoarea lui Bucșănescu, de la 9 Oct. 1821
 « . . . Din cele de la Iași veŭ înțelege părinte că și Devletu și Pașii de la Iași nu aŭ gândit de calatrexuri (persecuțiuni) precum voesc Suceveniŭ și păcatul iaste că turcii strigă asupra lui Gherasim că aŭ dus Eteriștiŭ în Secul, și la Devlet aŭ mers înștiințarea aceasta și tacriru lui Formachi și firmane și dice acel părinte că frați-săŭ le-aŭ făcut aceste, fără știrea sa»

1821. Noembre 22.—Epistola Ieromonahuluŭ Gherontie cătră Mitropolitul Veniamin prin care-ŭ descrie bătălia de la Secu, nimicirea Volintirilor și amenințările călugărilor din Neamț, pentru care eŭ de frică aŭ părăsit Monăstirea până după căderea Seculuŭ și venirea unei Agale cu armată pentru păzirea Monăstirei.

Pentru frica, spaima, și cutremurul ce aŭ stăpânit, și acum stăpânește fiind că nu să stie la sfârșit va veni lucrul acestuŭ răsboiŭ, iară mai bine să zic, pedeapsa cea slobozită de la Dumnezeŭ pentru păcatele noastre, a vesti cine-va cu deamăruntul cu toate întâmplările socotesc a fi de prisosit, stiute fiind tuturor răutățile turcilor, vrăjmasii sfintei cruci. Numai slavă unuia bunuluŭ și iubitoruluŭ de oameni Dumnezeŭ, carele nu până în sfârșit să mânje, nici în veac îngrozește, că întreg și nesfărămat păzește până acum acest sfânt lăcaș. Și o! de s'ar păzi, ca împreună cu ispita, să fie și sfârșitul, duple marele Pavel!

Acestea Preaosfinția Voastră bine le știŭ și deplin le-aŭ auzit, și de la părintele Venedict și de la alții. În vremea când și singur părintele Starețul pierdusă toată bărbăția. Că Neferii ce era în Monăstire, încă să spăimânta, și au zis ca părinții

ce sînt pe afară, sau să între înlăuntru, sau să se păzască cum vor putea, și pe unde vor putea, că ei de ar putea păzi pe cei din lăuntru, și aceasta pe gâci, și cum s'a întâmplat. De vreme ce turcii după vre-o 5 zile după arderea Secului cu totul să turbase de mēnie, vāzēnd cā nu pot să sfērșească pe închișii volintiri, și spre stāmpārarea cruzimiilor, în foc aū prefăcut și în cenușe aū întors nu numai chilii, ci și Schiturealele de prin prejur, și fānul, care ardere să aștepta din ceas în ceas și la Neamț. Atuncea toți ne-am împrāștiat prin păduri, și instiintāndu-ne cā și pe acestea voesc să le calce, duple cum pre ale Secului, nevrēnd am trecut în Bucovina. Atuncea și părintele Starețul părăsind chilia, umbla din loc în loc, pesupt butuci ascunzēndu-se și culcāndu-se ne mai uscānd ochii de lacrāmi. Și așa vr'o 7 zile incā fiind înfioarata aceasta fricā, până la închinarea Volintirilor, și stingirea lor; sfērșitul lor aū mai crescut cutremurul cu împrāștierea turcilor de la Secul. Dar Pașa care de la Iași viind să afla atuncea la Secul, și singur scrisese părintelui Starețului să se dea în laturī, și cu toată cudinadinsirea să se păzească, după supunerea și cea desāvārșită stingere zic a Volintirilor, aū trimis la Monāstirea Neamțului un Aga cu vre-o 60 turci, duple cum însuși părintele Starețul mi-au spus, spre paza Monāstirei, cariī cu toată cinstea aū venit, și de-aceia aū mai încetat puțin frica, și s'au înmulțit darea de bani până și la 500 lei pe zi.

Deci fiind cā mai tot soborul să îndelungase, ne avānd cine întāmpina slujbele, de nevoie s'aū adus țiganī prin chiliile părinților pe afară, însă nu pe la toți, după aceasta aū luat doi oare-cariī părinți voe de la părintele Starețul (care voe, după cum mi să pare) de multa supārare o aū dat, să adune toate ale fugiților părinți de pe la chilii nu numai lemne, legumī, grāu, ci toate în scurt, cālānd acei osārdnicii ascultători toate tainele și ascunzātorile chiliilor. Tipografia la această întāmplare nu aū rēmas mai nebāgatā în seamā, fiind cā numai la dēnsa aū rēmas numai scāndurile goale, însă această cer-

cetare s'aũ făcut din afară, iară toate strumenturile tipografiei și cărțile, aũ rămas păzite prin ascunzătorile ce mai 'nainte făcusem și le ascunsesem, ne-tiute și ne nemerite fiind de osirnicii aceia ascultători. Această voe în ce chip, și pentru ce s'aũ dat, a o socoti eũ, si a o judeca de bună, saũ rea, nu mi-să dă voe de sfânta Scriptură care ȃice: «Pre cel mai mare să nu'l judecĩ». Inșă văđ că în multă mahnire aũ împins pe cei mai mulți. Frica aceasta m'aũ făcut pe mine a mẽ întoarce în grabă înapoi, că macar de și trimesesem înainte păđitori, cu toate aceasta tot să silea oare-care ai nimicnici, titlul de fugit puindu-mĩ asupra-mĩ. Dar după ce am venit, și după cuviincioasa probozire ce mi s'aũ făcut, vėđend și eũ vremile în ce chip sınt, și că ocrotitoriĩ tipografiei aũ trecut, și că Preosfinția Vóstră, v'aũ depărtat, m'am înbrăcat cu răbdare ca cu o haină, ȃaste pusă mânia preste gură, și mẽ aflu foarte mulțemit, că nu s'aũ pus stėpănire preste tipografie, și așa eũ la dare de samă așĩ fi dat peste ispită.

Evangheliile Preosfinției Vóstre, s'aũ pus în lucrare spre a sė încleia și a se feltui, că alți legători, ne aratându-le cei ce știũ iscusul, numai le strică și le amestecă. Eũ încă în Bucovina aflându-mė, când groaznica aceia frica stėpănea, rugam de multe ori pe părintele Starețului, prin trimiși, să'mĩ dea voe a trece în magazinul împėrătesc, dacă nu altele, apoi măcar Evangheliile Preaosfinției Voastre, dar nu aũ lăsat, zicend, că ce va pătimĩ toată Monăstirea, va pătimĩ și Tipografia cu ale sale. Și acum, duple cum și alții din viũ glas vė vor încredința pe Preaosfinția Voastră, frica ȃaste, duple cum am mai zis, că nu să știe sfėrsitul.

Părintele Starețul, Dumnezeu să-l întărească, chiar mucenicească bărbăție aũ arătat și arată. Numai atăta neinpăcare mai a tuturor. jefuirea ca așa să zic, chiliilor părinților. Iartă-mė Preaosfințite Stėpăne, că nu cu patimă oare-care am arătat aceastea, ci cu ȃubire și adevěr am vorbit de ceale întămplare. Acestea, și rėmėi, Al Preaosfinției Voastre nevrednic rob, Gheronție Ieromonah, 1821 Noembre 22,

1821.— *Scrisoarea Visternicului Dimitrache Sturdza prin care descrie chipul cum ș'aũ dus cu consentimentul Mitropolitului Veniamin și a egumenilor din Némț și Secul averea odõrele și documentele sale spre asigurare în Secul; că trimițând a le ridica înainte de încunjurarea Secului de Turci nu i le-aũ inapoiat egumenul, sub cuvânt că sunt bine asigurate; apoi intrând Eteriști în Secul și învingând prin trădare Turcii pe Eteriști au dat foc Secului și au mistuit prin foc și jaf toate averile românești existente acolo. Pentru aceia, Visternicul Dumitrache Sturdza reclamă să-ĩ plătească Monastirea daunele ce a suferit în averea sa.*

Cu fiasca plecãciune inchinându-mă sêrut dreapta blagoslovitõre a Prêosfințiilor Võstre.

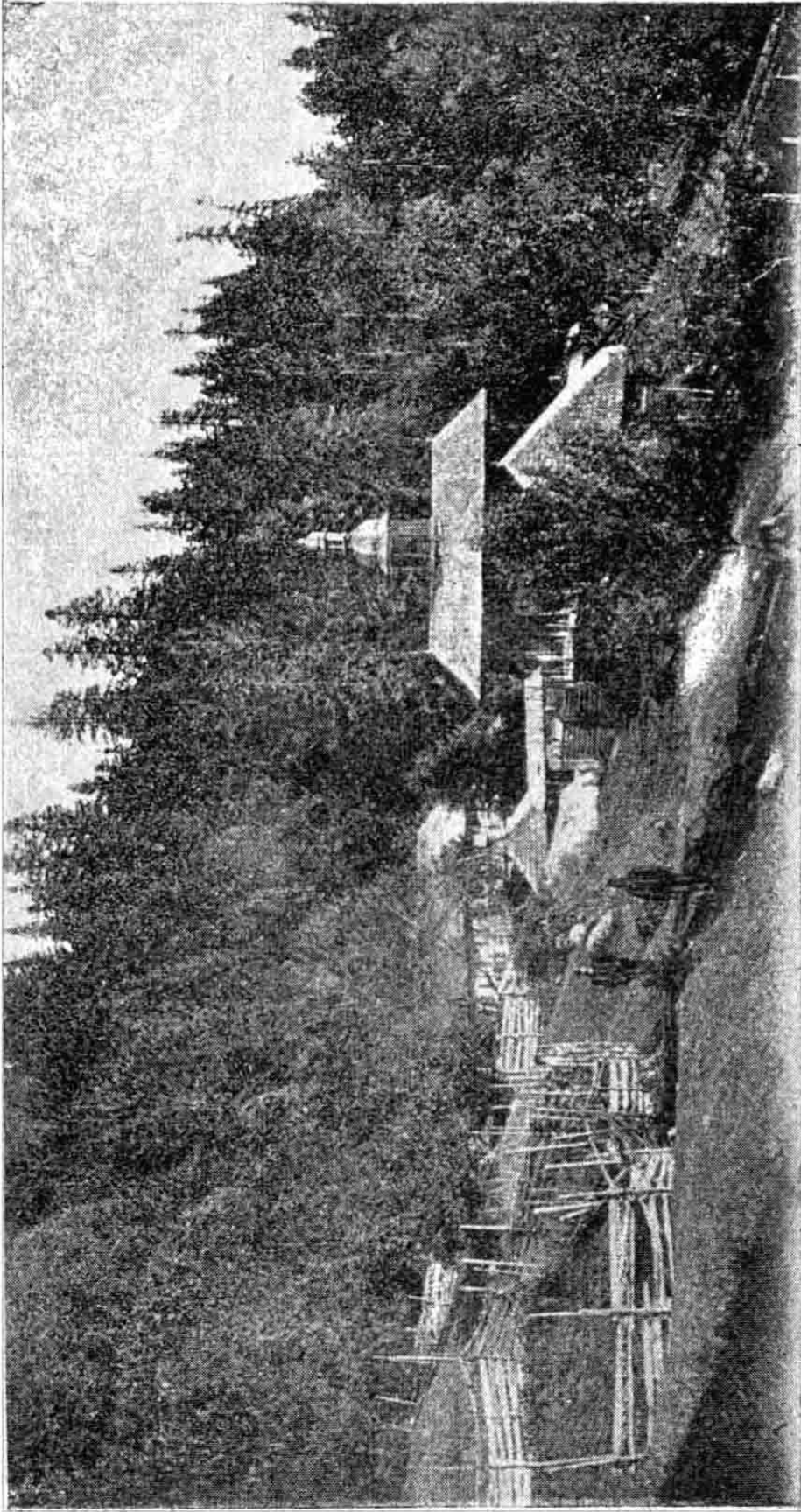
Știut este Prêosfințiilor Võstre că la Monastirea Secul cu carte Prêosfințiilor Võstre cătrã sfinția sa Starețul Ilarie am trimis cincĩ sipete și douã lãđi, cu giuvaeriuri, argintãrii, scrisõrile toate a moșiiilor mele și Dumnia-luĩ fratele meu Comis Ilie, și a altor acareturi, cum și toate straile și alte lucruri ale casei mele. Cu care mergând omul meu la sfinția sa Starețul Ilarie, dupã cartea Prêosfinției Võstre, aũ și scris Egumenului Venedict de la Monastirea Secul ca la cel mãi bun loc de tainã să le pue. Si mergând cu fãgãduință că sã va zidi ușa acei baști. Dupã trecirea de o lunã de đile mergând omul meu acolo la Monastire ca să vadã cum staũ lucrurile mele, având și el însu-și ale sale, nu le aũ aflat la locul unde aũ fost puse și fãcând întrebare Egumenului Venedict i aũ rãspuns că le-aũ mutat la alt loc mãi sigur și de tainã, unde nu poate fi nici o grijã. Aũ cerut să-ĩ arãte locu, și nici cu un chip n'aũ voit incredințându-l să fie fãrã nici o grijã. Așa dar dupã trecire de altã o lunã de đile aflând omul meu de cãlcarea altor Monãstiri, aũ mers iarã-și la Monastirea Sëcul cu carã cu boi, și aũ cerut la Egumenul Venedict să-ĩ deie sipetile și lãđile cu lucrurile mele ca să le încarce să le aducã aicea în Bucovina, fiind cu grija de a le lãsa mãi mult acolo la Monastire

și Egumenul Venedict nici cu un chip n'aŭ voit a le da, dîcînd : că la locul unde sînt puse și dîdite nu poate umbla, nici poate ave nici o grijă măcar să se risipască toată Monăstirea, așa dar stînd el o dî acolo aŭ făcut rugămintele a-i să da măcar ale sale lucruri și n'aŭ fost ascultat a-î da nimica, întorcîndu-se fără nici o lucrare.

Intr'aceiași vreme să afla cu ședere la ace Monăstire Săcu și sfinția sa maica Ecaterina (maica mé) și asămîne încredințare aŭ dat și sfinției sale Egumenul Venedict fără a-î spune, saŭ a-î arăta locul unde mi-aŭ pus lucrurile, de cât îî dîce să nu aibă nici o temere saŭ grijă că se va pute afla vre-odini-óră locul unde le-aŭ tînuit, măcar orî-ce primejdiî să vor întîmpla. Cu acest dar tarî făgăduinți și încredințării aŭ rămas toată a me avere în a sa purtare de grijă. Acum dar după închiderea Eteriștilor la ace Monăstire, și în urmă năvălirea oștilor othomanicești asupra lor, și călcarea și stricarea Monăstirei s'aŭ înprăștiet toți părinții ce era la ace Monăstire, din care o samă s'aŭ tras în Ardél fiind de acolo de loc, iar alții aŭ trecut în parte acésta a Bucovinei între care a fost și Egu-menul Venedict, pe carele aflîndu-l că este intrat în cotromanțul de la Cornul-luncei, î-am și scris îndată rugîndu-l ca să-mi vestească pentru lucrurile de sînt sigure la locul unde le-aŭ pus, și de nu pot fi în primejdie, și Sfinția sa îmi face în scurt răspunsul, că pentru lucruri, ardînd Monăstirea, toate cele aŭ ars. Apoi viînd aice în Cernăuți împreună cu alți părinți și un diacon Isihie eclisiarhul de la Monăstirea Săcul și făcîndu-î întrebare de are știință pentru lucrurile mele, mi-aŭ arătat că are toată știința, spuîndu-mi că însu-și împreună cu alți părinți noaptea le ar fi mutat din bașca de supt sfîntul Nicolai într'o pivniță, în care e o tainiță adêncă unde s'aŭ pus, dîdîndu-se și ușa, și că la acel loc nu poate fi nici o grijă de ars, saŭ de luat. I-am făcut întrebare în ce vreme și când aŭ eșit din Monăstire, și mi-aŭ răspuns că cu 2 ceasuri mai înainte de a se încungiura Monăstirea de oștile othomanicești.

După trecere de câte-va dîle aŭ venit aice în Cernăuți

și Egumenul Venedict și făcându-i multă întrebare și rugăminte ca să-mi arăte tot adevărul ce știință are pentru lucrurile mele și Sfinția sa când îmi spune că în basca de supt sfintul Nicolaï fiind aū ars, când iară-și că le ar fi ridicat de acolo și le ar fi pus în pîrgul, de lângă eclisiarhie, de unde aū ars când toate binalele din Monăstire s'aū ars. Asupra cărora i-am făcut întrebare pentru pivnița ce mi-aū arătat eclisiarsul Isihie, și Sfinția sa cu îngăimală mi-aū răspuns că cu adevărat s'aū fost pus a mele lucruri în tainița din ace curecherie, dar în urmă le aū scos de acolo fiind că să vestisă acea tainiță, și le aū pus în pîrgul de mai sus dis, de unde intrând oștile othomanești în Monăstire aū spart ușa de fier a pîrgului și luând ce aū găsit mai de preț celor-l-alte lucruri au dat foc de aū ars. Iar făcend întrebare și Dumnia-lui Logofătul Dimitrachi Sturdza (socru-meū) și Dumnia-lui iarăși într'alt chip i-aū arătat, că în pîrg fiind o tainiță cu tavan, unde era puse lucrurile mele, s'aū aprins tavanu acei tainițe și aū ars tóte lucrurile. Apoi iarăși aū arătat că i-ar fi spus din Eteriști că multe lucruri din averile boerești spărgend sîpete și lăzi ei le ar fi îngropat. Intru toate aceste deosebite arătări a Egumenului Venedict, i-am făcut întrebare de unde are acest fel de știință de cele ce s'aū lucrat de othomanî în Monăstire în vreme când Sfinția sa lipsé de acolo, și Sfinția sa mi-aū răspuns că după tragerea othomanilor aū mers însu-și cu alți 16 părinți într'o noapte și aū cercat toate tainițele Monăstirei și le aū aflat sparte mai vârtos în pîrgul unde ave pusă lucrurile mele încă arde scrumul. Așa dar vézend că după tóte ispitele ce i-am făcut chip n'aū stătut a pute afla un adevăr, am scris sfinției sale Starețului Ilarie ca să cerceteze pe părinții acei ce aū mai rămas de la Monăstire Săcul acolo la Monăstirea Némțul, doar va pute descoperi vre un adevăr, și răspunsul ce-mi face sfinția sa cu invinovățire Egumenului Venedict. s'aū vėzut de Preosfinția Vóstră. Decî fiind că după toate cercările ce am făcut prin boeri și alții în Eși și pe la alte tãrguri de othomanî nu să găsesc nici să află luate lu-

Vederea Generală a Schitului Sibla

crurî boereşti saŭ a altora, de cât din lucrurile Prèosfinţiei sale Vlădicăi de Roman, care toate le aŭ şi aflat şi le-aŭ luat. Apoi İată dar că tot prepusul rămâne asupra Egumenului Venedict şi cei împreună cu sine. Decî intru suspinare rog pe Prèosfinţia Vóstră prin chipurile ce veţi socoti, a să opri numitul Egumen de a nu să depărta din Basarabie de unde acum să află, păr' la vreme ce va bine voi Dumnezeu a ne întórce la Patria nóstră, ca fiind de faţă să-mi de samă de lucrurile mele, şi a altor boerî căci de a rămâne isterisit şi afanisit de avere mea ce mi-a rămas de la strămoşi şi moşii mei şi căşligată şi din copilărie me, socotesc că însuşi Prèosfinţia Vóstră nu o veţi îngădui. Ci dar orî pomenitul Egumen o va da de faţă, orî că din averea Monăstirei mi să va împlinî păgubire, că eŭ în silă nu am triimes lucrurile mele la ace monăstire ci cu ştirea şi blagoslovenia Prèosfinţiilor Vóstre, şi primire Stareţului şi a Egumenului Venedict. şi trebuea dacă nu le era cu voe, a mi le da când am triimis pe omul meu de le-aŭ cerut. Şi de punere la cale mă rog să aib răspunsul Prèosfinţiilor Vóstre. Al Prèosfinţiilor Vóstre pré plecat fiu sufletesc, Dimitrache Sturdza Visternic, 1821 Noemvrie 26. Cernăuţi.

1822.— *Epistola lui Theodor Balş cătră fratele său de la Cernăuţi, prin care-ı descrie cele ce se petrec de Caimacamul in Iaşi, jafurile şi intrigile Caimacamului, ocuparea caselor boereşti cu Turci şi protestul său de a nu se ocupa măcar casa lui Sandulache Sturdza.*

. Acel ferman au poroncit să se facă moldovenesc şi să ni se deie, dacă îl voi lua l-oî trimitte. Frate, înrăutăţit suflet are, mare jăcaş iaste şi rău e stricat şi rele văpsele face boerilor Moldoveni, dar îl ved că aŭ ridicat nasul de vr'o câte-va zile, tare s'aŭ unit cu Romanul, ce alcătueşte el împreună cu Visternicul nu ştiu, atâta ved că peste 2, 3 zile, pe la patru ceasuri de nópte, merge Romanul la casa Logofe-

tului Mărcuței unde mai în toate nopțile acolo mâne Caimacamul, și șede însuși până la opt ceasuri de noapte, n'am mai putut suferi și am trimis pe Banu Tăutu să spue Vlădicăi ce iaste această taină mare ce are cu C..... de iaste pentru binele Moldovei adunarea și tainele sale atât de des și îndelungate trebuie să le știu și eu, fiind că mă aflu bătrân și patriot, iar de iaste spre vre un rău ca să facă Moldovei, să se depărteze; mi-aș trimis răspuns că a lui interesuri iaste, eu văd frică, că acest om ca să-și acopere greșala ce aș făcut cu Săcu, poate aș închipuit unirea sa cu C..... și urzască o nouă lucrare, măcar că după pornirea ce-l văd asupra desbrăcatului, și vorba ce resună, scoposul lui iaste a trece în astă parte, după a mea socotélă, și o pot urmări, samănă a fi un rău vas Romanu, plin de epivule (vicleșug) și supt ipocrise vră să-î deie altă icónă, ades corespondenții văd că are cu belșug, apoi gîldecă că până nu s'aș potrivit, nu s'aș încuscrit.

1822. — *Epistola Starețului de Neamț către Mitropolitul Veniamin, prin care occasional îl felicită de sântele Serbători ale Invierei și-î spune că sunt în supărări nespuse de mari.*

Hristos aș Inviat, Preosfințite și prea milostive Stăpâne.

Aducend întâmplarea cu venirea Părintelui Samoil Ieromonahul în partea acea, după dorința ce are pentru blagoslovenia Preaosfinției Voastre și ca să facă rugăminte a să i se da o carte de preoție și duhovnicie, după cum s'a socoti de către Preaosfinția Voastră, pentru care ne rugăm și noi ca să faci milă a-î împlini cererea și după cum Duhul Sfînt va lumina. Cu datoria care mă siluește nu lipsim a ne arăta cu smerite metanii și din partea nevredniciei noastre și a ruga cu osărdie, măcar de și cu nevrednicie, pre Înaltul și marele Arhiereul nostru Iisus Hristos, carele cu dumnezeiască cuviință aș inviat a treia-zi din mormânt, ca să întărească și să înputernicească și să verse tot darul prea Sfîntului Duh, preste

Préosfinția Vóstră, petrecénd práznuirea acestor luminate praznice și a celor urmátóre la încunjurarea de mulți ani, întru tóte bunătățile cele dorite Préosfinția Vóstre. Pentru noi slăvim pre bunul Dumnezeu, pîná acum cu sfinte rugăciunile Préosfinției Vóstre ne aflăm cu viéță, numai supărări nespuse, după cum știut este. Préosfințite Stépáne, știută fiind strîmtoarea și greutatea acestui sobor ne rugăm bunătăței Préosfinției Voastre, de va fi prin putință, pentru óreș-care ajutoriú de puțină pildă măcar ori de la ce locuri milostivul Dumnezeu le va vesti, mijlocești-ne pentru dragostea Maicei Domnului, de care să ne invrednicim a priimi întru acésta prea cinstit blagoslovitorú răspunsul Préosfinției Vóstre, bucurându-ne de buna petrecere (a) milostivului nostru stépán, fiind Al Préosfințiilor Vóstre cu totul prea plecat împreună cu totu soborul. ILARIE Arhimandrit și starețe sfintelor Monastiri Neamțului și Sécului. 1822 April 13.

1822. — *Pitacul Caimacamului Stefan Vogoridi către Episcopul de Huși Meletie, Epitropul Mitropoliei, prin care-í ordonă a stränge veniturile Mitropoliei și a altor Monastiri păméntești, cu excepțiunea unora, și o vërsa în Visteria Statului bani arenzelor, spre a servi de ajutor în aceste împrejurări.*

Caimacamul țerei Moldaviei.

Cinstite al nostru duhovnicesc Părinte, Préosfinției sale chir Meletie Episcop sfíntei Episcopii Hușului și Epitrop sfíntei Mitropolii.

Cu tóte că prin țidula nóstră din 1 Octombrie a anului trecut 1821, prin care însărcinăm pe Préosfinția Vóstră cu Epitropia sfíntei Mitropolii, să cuprînde ca strângerea veniturilor prin privigherea Préosfinției Vóstre să se urmeze tot de

*) Istoria Mitropoliei Moldaviei și Sucevel. Pag. No. 26, 161, 162, 163, 165, 175, 178, 179, 198, 210, 227, 236, 293, 495.

cătră Dichiuł Sfintei Mitropolii, prè cuvioșia sa Arhimandritul Isaia, în socoteala Mitropoliei. Dar fiind că strâmtorirea și nea-
glungirea Vistieriei pămêntești aũ adus acum silă a se trage
aceste venituri spre întâmpinarea cheltuelilor oștinești, arătăm
Préosfinției tale, că de nu încă până acum veți fi avênd știință,
să intrați în cercetarea cu amăruntul a tuturor veniturilor sfin-
tei Mitropolii, din vremea ce din întâmplare lipsește de aicea
Préosfințitul Mitropolit, încheind sama lămurită strângătorilor
lor, pentru rămășița veniturilor din anul trecut până la sfântul
Gheorghe, ce aũ urmat, însărcinându-vè Préosfinția Vóstră cu
tragerea veniturilor și de la sfântul Gheorghe și înainte pe
anul acesta, fără cât de puțină păgubire; îngrijindu-vè cu
adunarea și a rămășiților pe anul trecut, și a câșturilor mo-
șiilor, a altor venituri pe anul acesta, cu aceiași silință și
neprelungire, ce o cere neapărat strimtorirea Visteriei (care
Préosfinției Vóstre vè este deplin cunoscută). Ca gătindu-sè
în cât se va putea mai îngrabă suma banilor ce sè socotesc
a sè lua agiutoriũ de la sfânta Mitropolie, în cheltuelile oște-
nești, să sè și numere fără mai multă prelungire în Vistieria
pământescă, rămăind ca în vremea cuviincioasă să sè pue la
cale despăgubirea sfintei Mitropolii, cu întoarcerea banilor ce
sè vor lua acum. Asăminea veți trage Préosfinția Vóstră tot
în a pămêntului trebuință, veniturile și a sfintelor Monăstiri
pămêntești, ce sînt supusă Mitropoliei, afară de aceste sfinte
Monastiri: Nêmțul, Sècul, Agapia și Vèratecul, lăsându-sè giu-
mătate numai celor ce veți socoti de cuviință pentru cheltuiala
Monăstirilor și a ómenilor slujitori. Pentru care făcênd Pré-
osfinția Vóstră lucrare intocma după cuprinderea acești țidule,
ne veți arăta și socotelă, pentru câți bani sè vor putea alcă-
tui a sè găti acum și veniturile anului trecut și a anului
următoru, ca să socotim ceia ce trebuiește a sè lăsa pentru
cheltuelile sfintei Mitropolii, cu deplină agiungerea celor tre-
buinciose. Stefan Vogoridi, Vel Visternic, 1822 Mațu 22.

Poslăduindu-sè și fiind intocmai după cea adevărată, sè
încredințază, Petrache Sturdza Visternic, 1823 Februar 24.

Dar cu ajutorul lui D-zeu liniștindu-se țara, și puindu-se Domn bine-credinciosul Ion Sandul Sturza Voevod, s'a silit părintele Ilarie, și a isprăvit zidirile ce le-aū fost început, și a înălțat clopotnița după cum se vede astă-zī, făcēnd împreună și paraclisul, întru care se prăsnuesce Buna-vestire a Prea-sfin-tei stăpânei noastre Născētoarei de D-zeu și pururea Feciōrei Mariei, și în sfirșit aū implinit înprejur în lăuntru monăstirii chilii cu douē rinduri, după forma celor ce eraū făcute mai înainte de Pree-Sfințitul Mitropolit Veniamin, în anul 1809, apoi s'a apucat și de M-rea Secului ca să o înoască, hotărând a face chiliā de piatră, iară nu de lemn după cum se făcuse întēiū, și tot după planul celor din M-rea Neamțului cu douē rinduri, însă nu o aū putut isprăvi, pentru că din multele supărări ce i se întimplase se înbolnăvise atât de tare la stomah, și așa după multe scărbe și dureri ce a pătimit în vremea acelei resmerițe, a trecut la vieța cea fără de durere și nesfirșită, în anul 1823, Noembre 23, iar în locul lui s'a ales de cătră tot soborul, și s'a pus stareț părintele *Domețian*.

Acesta foarte ascuțit la minte, și vrednic de a stăpâni, arătându-se foarte cu milostivire cătră tot soborul, și silindu-se a fi întru toate îndestulare în monastire, și încă s'a silit de a făcut și monastirea Secului, mai întocmai cu a Neamțului, și la 1826 a zidit biserica sf. marelui Mucenic Gheorghe, pe locul unde a fos întēu zidită biserica Înălțarea, despre care am arătat mai pe larg la locul cuviincios, și a zugrăvit peste tot biserica mare, făcēnd și catapisteasmă și acoperind'o, și în scurt să zic. multe lucruri bune aū făcut acest stareț pentru monastire și pentru sobor; după multele ostcneli după sirguinta sa, a mers să-și Iea rēsplătirea de la Domnul, în anul 1824, Octombre 4, la 9 ore din noapte, și în locul lui, s'a ales de cătră tot soborul și s'a pus stariț părintele *Neonil*, carele era rudenie starețului Ilarie, și care întru toate supărările ce pătīmea starițul în vremea turcilor, nu se putea a nu pătīmi împreună și părintele *Neonil*.

Deci în vremea stăreții sale, iarăși nu a putut scăpa de

supărare, pentru-că la 11 Ianuarie 1835, din o întâmplare neprevăzută a ars toată M-rea Secului, și așa mari supărări i-au pricinuit, și se silea ziua și noaptea ca să o întemeeze la loc, însă negătind'c bine, a fost silit din oare-și care împrejurări în același an, de a făcut paretis de stăreție, la 12 Noembrie, și în locul lui s'a ales de cătră sobor și s'a pus stareț părintele *Mardarie*, carele era om foarte sporit în cele duhovnicești, iară la cele politicești nici își punea mintea a le ști, și pentru aceia s'a rinduit cu învoirea Prea-sfințitului Mitropolit ca să se facă decasterie în monastire (un fel de judecatorie eclisieastică), spre a pune acei decasterioți la cale toate treburile monastirei înlăuntru, și pe afară; însă nimic nu erau învoii a hotără, fără de știrea starețului, și așa întru acestșchip a purtat cărma stăreției părintele *Mardarie*, de la 1835 Noembrie 12, până la 1838 April 10, când atuncea dând parates, încă acum mai multe supărări a pătimit; din pricina acelor dicasteriori, cari nici de cum nu voiaū a'ī da ascultare, și așa după multe clevetirile lor a fost scos din stăreție și surgunit la Monastirea Slatina în anul 1840, Decembre 27, iară în locul lui s'a pus stareț iarăși părintele *Mardarie*, carele mai purtând cărma stăreției bână la luna Mai în 15, acelas an, s'a mutat cătră Domnul; și în locul lui, s'a ales de cătră tot soborul, și s'a pus stareț de însuși Prea-Sfințitul Mitropolit Veniamin, părintele *Venedict*, carele și mai înainte de a fi stareț, a făcut multe lucruri bune întru amândouă mănăstirile aceste, și a întemeet sfintul schit *Sihla*, făcând acolo biserică Nasterii sfintului Ion Botezătorul, și chiliї pentru șederea părinților.

Iară după ce s'a pus stareț, îndată a trimes de a adus pe părintele șarițul *Neonil* de la Verona, unde se mutase de la M-rea Slatina, și pe toți câți se aflaū surguniți pe aiurea din clevetirile acelei dicasterii. care dicasterie s'a și desființat prin hrisovul și așezământul cel dat monastirei de cătră binecredinciosul Domn Mihail Gr. Sturza V-vd. în anul 1843, Mai 4, No. 175, după rugăciunea soborului și după acest hrisov, părintele *Venedict* a dat paretis de stăreție, iar în

locul lui s'a ales cu toată bucuria și dragostea de către tot soborul, și s'a pus stariț iarăși părintele *Neonil*, la anul 1843, Iunie 19.

Deci cum a intrat stareț a treia-ora, s'a silit și a gătit ~~bolnița~~ ce era începută de la vale de odae M-rei, însă nici acum nu a scăpat de supărare, pentru-că la 1844 Martie spre 30, iarăși a ars M-rea Secului, și nu s'a putut afla bine din ce pricină, de cât aceasta știu că, mult aș cheltuit până ce o aș văzut în starea în care se află astăzi, apoi s'a apucat și a făcut o altă bolniță mai aproape din dos de M-re, și mutând bătrăniil acolo, pe ceea-l-altă o aș prefăcut pentru tipografie, făcând și o mașină pentru tipărit cărți, care face mult folos.

Iar la 1847, s'a stîrnit holeră în țara aceasta, și prin prejur foarte cumplit, care a urmat și până la 1848, și în vremea aceasta boerii din Iași și de pe la alte orașe, fugeau pe unde puteau; iară cei mai mulți împreună cu familiile și copiii lor, aș venit la M-rea Neamțului și Secului, și la schitul Vovidenia, și la Procov, și pe toți i-aș întimpinat eu a sa chetueală întru toate, necruțând nimic numai ca să-I împace, iară Maica Domnului făcea minuni, căci unii veniau loviți de holeră, dar aice sub acopereméntul Maicei Domnului cri și care a scăpat, încâtă vreme aș șezut până s'a rēcorit holera, nici unul nu a murit de această boală,

Intre acestea întimplându-se o revoluțiune în părțile Ungariei, și aflându-se venite pentru pază în țerile acestea oști rosienestii, Generalul Adiutant *Alexandru Nicolaevici Lidars*, a cercetat acest sfînt lăcaș la 9 Decembre 1849, căruia făcēdu-i-se cuviincioasa întimpinare de către Mănăstire, pe urmă, după ducerea sa, ia ramas nemuritoare pomenire ca unui om împărătesc.

Apoi la 1849 mazilinduse înălțimea sa Mihail Sturza s'a pus Domn țerii Moldovei Grigore Alexandru Ghica Voevod, care cu milostivire precum și cei-l-alti Domni, căutând spre aceste sfinte Dumnezeesti locașuri, le-aș hărăzit un hrisov în anul 1850, Mai 27 cu No. 659, foarte întăritor, celui din

1843, Mai 4, No. 175, în carele într'alte la sfârșit, face întărirea după orîndueală (adică întărește regula de mai înainte a monastirei).

Apoi s'a silit părintele starițul și a zidit spitalul împreună cu biserica sfîntului marelui Mucenic Dimitre, din tirgul Neamțului, și pentru ca să fie M-rea sigură în viitor, a nu mai face altă școală, a zidit, spre folosul tinerilor locuitoarești, aproape de spital o școală pentru care a cerut de o a întărit cu hrisov aceasta, bine-credinciosul Domn Grigore Ghica, în anul 1853, Oct. 16

La Spitalul din T. Neamț a pus următoarea inscripțiune, în dreapta în slavonă, și în stînga în românește. cu litere aurii :

Intru slava sfintei cei de o ființă de viață făcătoare și nedespărțitei Treimi și întru cinstea Sf. Marelui Mucenicu Dimitrie s'au zidit acestu paraclisu împreună cu casele ospitalicesci și cu toate celelalte încăperi din temelie, de către Sf. Monastirea Neamțul cu toată a sa cheltueală în zilele prea blagoslovitului marelui Domn și Impăratul Neculaș Pavlovici singuru stăpănitoru a tuturor Rusiilor s. c., s. c., s. c., și a bine-credinciosului nostru Domnu Grigorie Alesandru Ghica Voevodu prin rivna și stăruința cuviosului Arhimandritu și Starețu Sf. Mănăstiri Neamțul și Secul Kir Neonilu la anul 1850.

Aceste, și multele ale îmbunătățirii făcînd părintele Neonil, s'a mutat din această viață la anul 1853, Oct. 16, iar în locul sfîntiei sale s'a ales de către soborul, și s'a pus stareț părintele Natanail.

Acesta mai înainte de a se pune stariț, a făcut prin sirguința sa multe lucruri bune în monastire, iar acum fiind stariț, și țara ne fiind în odihnă din pricina oștirilor ce se aflau în ea, nu a putut face ceva însemnat, fără numai că, cu multa cheltueala a M-rei, a adus din Rusia o Evangelie ferecata frumos*), și un potir cu tot tacâmul lui iarășî frumos lucrat, și a făcut strana această nouă pentru sfînta icoană cea făcătoare de minuni a Maicei lui D-zeu, și alte lucruri mai

mici, iar la 1855 Februar 24. paretându-se de stăreție (adică scoțindu-se) din porunca ocârmuirei, etc. etc.

*) In timpul Eteriei Gerasim a părăsit Episcopia și țeara, lăsând administrația Episcopiei Ieromonahului Meletie pronumit în urmă Burdujeaunl. Turcii au ocupat Principatele, urmărind pe Eteriști. Ne-aflând ei pe Episcop în Episcopie, au denumit Episcop turcesce pe menționatul Ieromonach, și au poruncit de l'au chirotonisit nisce Archierei Greci de peste Dunăre, în orașul Târnova. Urgia lui Gerasim a fost nemărginită contra prodotului Meletia; indignația lui a mers până acolo, că a ars vestmintele și alte lucruri bisericesti cu care se servise Psevdo-Archiereul Meletie, pe care el îl numia «Iuda» Caterisirea sta deasupra capului lui Meletie; numai indulgența Mitropolitului Veniamin și întervenirea D-lui Ioan Sturza au izbăvit pe acest nenorocit de pericolul ce l amenința cu dreptate. El a ramas argos până la anul 1826. Atunci după mișlocirea D-lui Ioan Sturza, Patriarhul l'a recunoscut de Archiereu, și a cedat și Mitropolitul Veniamin, după ce mai întâiu a luat de la el declarație, că se privează de drepturile de cleric pământean, nici va avea vre-o dinioară aspirațiune la vre-o catedră episcopală din țeară: Iată propria lui declarația :

«La anul 1822, în vremea turburărilor ce au întâmpinat pământul acesta al Moldovei, lipsind cei mai întâiu dintre patrioți pentru groaza întâmplării, și eu aflându-mă în Sf. Episcopiă a Romanului, unde eram slujitoriu Ieromonak, năvălind oștile împărătesci în pământ (în țară). Și aflându-mă pe mine în Episcopiă, lipsind părintele Episcopu la ape, m'au silit ca să primesc chirotonia Archierească pentru Episcopia Romanului, și așa cu grăbire m'au și trimis peste Dunăre la Târnov, unde fără scire Prea-Sfințitului Patriarch am fost chirotonisit Archiereu de trei părinți Archierei, pe numele Episcopiei Romanului, apoi viind la Episcopiă, am statut prea puțină vreme, și pe urma am fost lipsit, viind legiuitul Episcop în scaunul său, și am fost oprit și de Sfânta lucrare la Archierei ca un peste canoane chirotonisit: Deci mai în urmă după ale mele rugăminți ce am făcut către Prea-Inălțatu Domn și către Preo-sfințitul Mitropolit Moldavias a mijloci la Preo-sfințitul Patriarch, și împreună la Prea-sfântul Sobor al Bisericei răsăritului slobođire a lucrării arhieresci, Biserica îndelung socotind, au iconomisit și au făcut pogorământ a slobođi mie această voiă prin Preo sfințitul Mitropolit, însă sub nume numai de «Meletie Archiereu»—Pentru aceea dar eu de la sinemi am hotărît, pentru toată viața mea a socoti strein de pământeni fără a putea vre-o dată sub

În M-rea Secu a murit și s'a îngropat ultimul calău al Moldovei, Gavril Buzatu, acum 13 ani.

Notițe istorice și archeologice «Odore sfinte».

Pe la mijlocul viacului 15-lea, după cum am spus, pe locul, unde astăzi este monăstirea secului, era o sichăstrie, numită, skitul lui Zosima, după numele primului Sichastru ce l'a fundat. Dar la finele viacului 15-lea Marele Dvornic al țerei de jos Nestor Urekie a zidit Biserica actuală a Monăstirei, însă mai mică de cât este ea acum, fiind în urmă mai lungită de alții. Anul fundării este 1595. Locul, unde a fost antretul primitiv al Bisericeii, îl arată bine inscripția veche, pusă de clitoru deșupra ușei Bisericeii. Această inscripție slavonă este prę interesantă pentru multe noțiuni istorice ce cuprinde. Noi o reproducem aici, prę cât ea a putut fi descifrabilă :

Izvoleniem otța, i s pospeșeniem sîna, i sobpoșeniem sveatago Duha, molitvami precistia Bogomateri i sveatago Ioana Predtecea i vseh sveatîh, s blagovoleniem i poveleniem Gospodina nașego Io Eremia Moghila Voevod milostiiu Bojiu Gospodarî Zemli moldavscoi, i ot Boga darovannîea cead ego Io Constantiu i Alexandru Voevod, i ot brata ego Io Simeon Moghila Voevod i ceadom ego, i s blagosloveniem brata gos-

orî ce cuvânt a cere la pămăntenî, la vre-o întâmplare de schimbări, vre-o Episcopie a locului, și nici a cuvânta măcar.

Deci spre obșteasca sciința a aceștii de însumi făcută vecinică hotărîre, dau acest inscriș, intru care făgăduesc că voiu rămănea până la cea din urmă a mea resuflare liniștit și mulțumit pentru mila ce s'a arătat cătră mine. 2826, Noembrie 1.»

Peste un an, Mitropolitul Veniamin a rugat pe Domnul Ioan Sturza de a mișlocit la Patriarchie, a se da acestuî Arhiereu un titlu, spre a nu se confunda cu el actualul Episcop al Romanului Meletie, avënd amândoi tot un nume și fiind chirotonisiți pe aceeași Eparchie. Patriarchul Agatangel in urmare 'i-a conferit titlu de *Stavropoleos* (Cond. Sântă).

podstva ih Preosveaşcennago Kir Gheorghia Moghila Mitropolita Şuceaoscago, raceniem blagim i istinim ot Boga dana steajania sozda sîi Bojiî hram bo ime sveatago slavnago proroca Predteciu i Crestitele Hrista Ioan i cestna ego usecnovenia, smerenii i mnogo greşnii rab vladite Hristu, Nestor ureche vel dvornic dolnei Zemli i Cneghine ego Mitrofana, i cead ih Vasilie i Grigorie i ini Bogodani cead ih. «Sveatie otîi zde obreatşiecea molite. Boga za nas mnogogreşnih rabov Bojiîh Nestor Ureche i supruze ego Mitrofane i ves rod ih i vo otpuscenie grehom ih i osnovas vlete 7103 Ionie 7, i sovroşis togo leta Octovria 5.

Inscripţiunea este săpată în relief, are o lungime de 73 centimetri, şi lăţime de 43. Constă din 8 rânduri, Prin desimea scrierei şi prin grămădirea literilor unele în altele, această inscripţiune este un rar model de vekia paleografiă slavică de pe monumentele noastre istorice. Un al doilea exemplar de felul acesta n'am întâmpinat nicăirea. De acea ea şi este foarte anevoie de discifrat. Singurul paleograf, carele s'a încercat a o discifra, a fost Părintele Kiriac, acum reposat; dar încercarea sea n'a reeşit şi a părăsit'o, La greutatea discifrării adăoge, şi aceea, că două rânduri de la urmă sunt uscate de timp, aşa că unele cuvinte se cetescu cam pe ghi-cite, eară altele nici de cum, pe cele dintăiu noi le-am sub-tras; eară pe cele de aldoilea le-am înlocuit cu puncte. Êtă şi traducerea noastră:

Cu voinţa Tatăluî, şi cu conlucrarea Fiuluî, şi cu sevărşirea sântuluî Duchu, cu rugăciunile prea curatei Născătoarei de Dumnezeu, şi ale sântuluî Ioan Inainte-mergătoriuluî, şi ale tuturor sântilor, cu bună voinţa şi cu porunca Domnuluî nostru Ioan Eremia Moghila Voevod cu mila luî Dumnezeu Domnitoriul ţerei Moldavei, şi a dăruiţilor de Dumnezeu fiîi ai luî: Ioan, Constantin şi Alexandru Voevozi, şi de la fratele său Ioan, Simeon Moghila Voevod şi cu fiîi luî, şi cu binecuvântarea frateluî Domniei lor prea sfinţitul kir Georgie Moghila Mitropolitul Sucevei Cu iubire bună şi cu adevărată a-

vere dată de Dumnezeu, zidi acest templu Dumnezeescu în numele sântului slăvitului proroc înainte-mergătoriu și botezătorului lui Christos Ioan și a cinstitei lui tăieri, smeritul și mult păcătosul rob al stăpânului Christos : Nestor Uréke marele Dvornic al țerei de jos, și knéghinea lui Mitrofana, și copiii lor Vasile și Grigorie*), și alți de Dumnezeu dăruii copii ai lor**). Sântii părinți cari vă aflați aici, rugați pre Dumnezeu pentru noi mult păcătoșii robi ai lui Dumnezeu Nestor Uréke și soția sa Mitrofana, și pentru tot neamul lor și pentru iertarea păcatelor lor
 Și s'a întemeliat în anul 7103***) Iunie 7, și s'a săvârșit în acelaș an Octomvre 5****) (1595).

Dintre odoarile vechi ale Monastirei vom însemna :

1. O cruce mare, lungă de două palme și un lat de mână, împreună cu coada; este tot cu 8 cornuri, cași cele dela Monastirea Neamțului, sculptată frumos, sunt sculptate pre ea 36 icoane, ce represintă sêrbătorile domnesci anuale; ferecată cu argint și împodobită cu petre pe margine. Pe laturile marginase, împrejur, are această inscripțiune :

«Sii crest sotvori Nistor Ureche velicii Dvornic dolnei zemli i cneghine ego Mitrofana i sinove ih Vasilie i Grigorie i Anastasia i Maria, i dade ea v novoe sozdanie ionih monastir Siropotam da budet im pameat na vechi vernie vlet 7105 Sept. 1. .

«Această cruce o făcu Nistor Uréke marele Dvornic al țerei de jos și kneaghinea lui Mitrofana și fiii lor Vasilie și Grigorie, și Anastasia și Maria, și aũ dat-o în nou-zidita lor

*] Grigorie este șciutul chronicariũ al Moldovei

**] Dintr'o danie făcută de Nestor Ureke nouei sale Monastiri, pre care el o numeșce Xiropotamul (pârăul Secu), după numele unei monastiri de la Sântul Munte la anul 1604, se vede că mai avea încă două fete : Nastaasia și Maria Deaseminea se numesc acolo și părinții lui Nestor și a Mitrofanei : Maxin și Dumitru; Ioan și Maria

***] Cifra [3] din inscripție nu se distinge bine Noi am tradus'o așa comparându-o cu alte date, din alte documente

****] Ureke în inscripție calculează începutul anului nu de la 1-iũ Septembrie, ci de la 1 Ianuariũ; căci spuind că a pus temeliala la 7 Iunie 7103, adaoge că o a săvârșit în acelaș an în luna Octombrie

monastire Siropotam, ca să le fie pomenire în viații viacilor. În anul 7105 Septembrie 1. (1597).

2. Altă cruce mai mică, cu patru cornuri, împreună cu coada este lungă de o palmă și jumătate, cu 12 praznice săpate frumos; cu inscripția următoare :

«Sia crest sotvori mnogogrešnii rab Bojii Nistor Ureche Dvornic i cneghine ego Mitrofana i dade ea v novosozdanii svoei monastir Săcul ede est hram sveatago cestnago i slavnago proroča i Predterea Crestitele Ioana, vlet 7102 Ion. 1» .

Această cruce o făcu mult păcătosul robul lui Dumnezeu Nistor Urêke Dvornicul și knéghinea lui Mitrofana, și o dădu în nou-zidita sa monastire Secul, unde este templul Sântului cinstitului și slăvitului prorocului și înainte-mergătorului Botezătorului Ioan, În anul 7102. Iun. 1. (1594).

3. A treia cruce veche, lungă de o palmă și un lat de mână ; tot cu 12 praznice sculptate, și ferecată cu argint, ca și cele-lalte de mai sus, cu 4 cornuri, și cu inscripția : «sii crest sotvori sora mamachi Roșchi vistiar i căluș, și ou dat la mănăstire la Săcul vletu 7100, mart. 6» .

Această inscripție jumătate slavonă, jumătate română arată că pe la începutul veacului 17-lea străbătea în Moldova dorul de a-și cultiva limba proprie. Partea slavonă a inscripțiunei se traduce așa : «această cruce o făcu Sora mamaca (mămuca) Roșcăi Visternicului și Căluș» .

4. O a patra cruce veche, lungă de o palmă, asemenea ferecată cu argint, sculptată cu multă artă ; represintă pe o parte restignirea, pe alta nascerea, la mijloc ; pe la cornuri represintă câte 4 grupe de sânti pe de amândouă laturile; grupele se compun din câte 5 persoane deosebite una de alta printr'un firu săpat și combinat în formă de cruce ast-feliu† Pe coddă are o inscripție slavonă ; «sii crest i ocova Ermonah Paisii i ostaa Monastir Săcul vletu 7109 meseața mart 30 dni»

«Această cruce o făcu și o ferecă Ermonachul Paisie, și a lăsat'o Monastirei Secul, în anul 7109, luna Mart 30zile» (1601).

5. În Monastirea Secului se păstrează o liturghie slavonă

manuscrisă, carea a fost a Mitropolitului Varlaam. Formatul este 4° mic, scrisă pe chărtie groasă în forma pergamentului; legată cu catefea vișinie, și împodobită cu flori de argint aurite. Pe partea deasupra are la mijloc o placă de argint aurită, în mijlocul căreia este prinsă o stampă rotundă cu chipurile Sântilor Trei-ierarhi, ale cărora sînt liturgiile; Vasilie, Grigorie și Zlataust. Pe partea de deșupt are cinci postamente de argint aurite chioturile sînt asemenea de argint. Cartea este frumos scrisă: titlurile și inițialele sînt scrise cu aur, deasemenea punctele. Inițialele capitale sînt lucrate cu multă artă și cu multe coloare. Coprinde: Proscomidia, Liturgiile știute, otpusturile, chirotoniele: sveșcenoța i depotata, cîteța i pevța; ipo-diacona, diacona, svéscennica, sirecî popa; na postavlenie Episcopa ili Mitropolita ili Patriarha; molitva egda postaveat Mitropolita i vhdit pervee v grad i cîtet molitvu pred gradom. Molitva iuji glagolet Arhieriei ili duhovnic proșcenu, za grehî volniea i nevolniea, i za vsecî cleatvi i zaclinanie i vsec greh, molitv priceastitis hoteașcemu.

Înainte de rîndueală chirotoniilor are următoarea înscricțiune, scrisă cu litere de aur, și încungiurată de o frumoasă ghirlandă: «Iz voleniem otța i s pospeșeniem sina, i sovroșeniem sveatago Duha, napisasea siea sveataa i Bojestvenna liturghie povelieni i usirdiem i daaniem Pana Feodora Ianovicea velicago logofeta, i daroval ea Preotveașcennomu svoemu duhovnomu otțu Kir Varlaamu Arhiepiscopu i Mitropolitu Suceavscomu i vsej zemli Moldavscoi, v gni blagocestivago Gospodina nașego Io Vasilie Voevoda; —vlet 7151 meseața mai 25». Adică: Cu voința Tatălui, și cu conlucrarea Fiiului și cu sevêrșirea Sântului Duch, Scrisu-s-a această sântă și dumnezească liturgie cu porunca și osêrdia și darea Panului Theodor Ianovicî Marelui Logofet, și a dăruit-o preasfințitului părintelui său duhovnicesc Kyr Varlaam Arhiepiscopul și Mitropolitul Sucevei și a toată țeara Moldavei, În zilele evseviosului Domnului nostru Ioan Vasilie Voevod, În anul 7151, luna Maiu 25. (1643),

La fiine are încă o însemnare, scrisă tot cu aur;:

«Napisarea siea liturghiea rucoiu mnog grešnago raba Bojia Ivanca; v Episcopii Rađovscoi pri Episcope Kir Anastasie ot moldaviť.»

Scris-su-s-a această liturgie cu mâna mult păcătosului rob al lui Dumnezeu Ivancu, în Episcopia Rădăuților sub Episcopul Kyr Anastasie dela Moldovița.

6. Epitrachilul Mitropolitului Varlaam. Are o lungime, împreună cu canafurile (ciucuri) de jos, — de 1.64 m. Este compus din două părți, late fie-care de 18 c. m. Partea de deasupra, ce vine pe grumazu, este simplă de o materie de mătăasă roșie; eară dinaintele represintă mai multe icoane, frumos cusute cu firu de aur, anume: 1) Doi serafimi cu inscripția :

«Sesto crilat.» 2) Maica Domnului și Sântul Ioan Botezătoriu; 3) Sântii Apostoli Petru și Pavel; 4) S.S. Evangeliști Mateiu și Ioan; 5) Marcu și Luca; 6) Apostoli Simon și Andreiu; 7) Apost. Vartolomeiu și Iacov. Dedesupt are această inscripție: Sii epitrachil sotvoril Varlaam Mitropolit Suceavschiei v leto 7150. Canafurile de jos au fost de ibrișin albastru, acoperite cu fir de aur, din care firu se vėzu încă urme; lungimea canafurilor este de 18 c. m. Părțile cele două, din care este compus epitrachilul sînt conunite în trei locuri prin 9 bumbi de aur lucrați ajur, în formă de fire mari de argint, și în vėrf au formă de creasta unei poame; au fost împodobiți cu petre, de care se mai păstrează încă la câțiva bumbi. Lungimea epitrachirului dovedește, că Varlaam a fost bărbat de o statură înaltă.

7. Sacosul Mitropolitului Varlaam. Este din catifea verde închisă, sadea. Laturile amândouă, cea dinaintea și cea din dărept, împreună cu mânicele, se împreună prin 22 bumbi de aur, câte 11 de fie-care latură. Bumbii aceștia sînt prinși în nișe verigute tot de aur. Dintre bumbi numai unul la mînică este zurgalău, de mărimea unei vișine. Amândouă laturile au nișe kenare foarte frumoș lucrate, reprezentând

diferite flori cusute din firu de auru și cu mărgăritariu. Laturea de jos a kenariului este lată de 22 c. m. și dispărțită în doae deosebite rânduri de cusură. Laturile cele-lalte sânt late de 7 c. m., representând iarăși altă cusură. La mânii kenarele sint late de 8 c. m., cusătura iarăși variată. Impregiurul grumazului este o cusură în formă de cercu, lată de 6. c. m. În această circumferență sint cusute cu litere mari următoarele cuvinte: «Sii sacos satvori. Varlaam Arhiepiscop i Mitropolit vlet 7146.» În mijlocul acestei cusuturi circulare este gura sacosului în formă rotundă, largă de 15 c. m. Dela ea se lasă în jos o dispicătură lungă de 10 c. m. Mânecele es din corpul sacosului numai cu 30 c. m. așa că ele se par scurte; Dar cauza este că ele se făceau înadins scurte, ca să nu acopere rucavețele (mânecarile).. Lungimea sacosului este de 1.27. c. m., așa că epitrachilul cu canafurile sale remâne afară cu 40 c. m. Lățimea lui la poale este de 1.20., m. la supsioare — de 80 c. m.

Din odoarele remase dela Mitropolitul Varlaam resultă, că el era un om de statură înaltă, cult și iubitoriū de frumoasele arte.

8. Mitropolitul Varlaam, a murit și s'a înmormântat la metania sa Monastirea Secului. Peatra lui mormentală se vede și astăzi lângă Biserica afară. în laturea dreaptă, și pe ea se pot încă ceti următoarele cuvinte: «Sii nadgrobnii camen satvori sebe arhiepiscop Varlaam Mitropolit desetoe leto arhiereistva svoego vletu 7150.»

Adică: «Această peatră mormentală a făcut-o și e Arhiepiscopul Varlaam Mitropolit al zecelea an al archieriei sale în anul 7150 (1642).

Întru o însemnare istorică slavonă, găsită întru o carte vechie «Pravila lui Eustratie Logof.» găsim data suirei lui Varlaam pe scaunul Mitropoliei Moldovei: În anul 1632. Sept. 23, Duminică, s'a chirotonit Varlaam Mitropolit Moldovei, A

ținut predică în acea zi Meletie Sirigo, marele dascal de la Crit. Velichii didascal Kritschii. (Colum. Traian 1882. No. 4-5. p. 212).

De aici deducem că cuvintele de pe peatra mormentală a lui Varlaam: «anul al zecelea al archieriei sale,» nu se re-poartă la data morței, ca cum Varlaam ar fi murit în al zecele an al archipăstoriei sale, ci la data, când el ș'a făcut peatra mormentală, adică la anul 1642, când se împlinesc zece ani de la chirotonia lui.

Data dela urma inscripțiunei 7150, seaū 1642 nu este data morții lui Varlaam, căci din documentele Monastirei Secului, se vede că el aniū din urmă ai vieței sale 'i-a petrecut în retragere la Monastirea Secul, unde se găsește subscris ca, «Biv Mitropolit», până pe la anul 1657, când ș'a făcut ultimul testament, carele poartă această dată. Mitropolitul Varlaam a archipăstorit până pe timpul revoluțiunei, ce a detronat pe Vasilie Vodă (1650—2); căci Archidiaconul de Aleppu spune, că Mitropolitul era bolnav, când patriarchul Macarie sosise în lași și că Domnul s'a dus de 'l avisit. Deaseminea letopisețul ne spune, că, când s'a rădicat la Donnie Georgie Stefan (1653) Mitropolitul Varlaam era eșit la munte (Archiv. istor. Român. t. I. p. II. p. 68. — Letopis. t. I. p. 302).

9. În interiorul Bisericei mari de la Secul. în cripte a-nume făcute în păreți în dreapta și în stânga, sint înmormentați ctitorii: Vornicul Nestor Ureke, și soția sa Mitrofana. Portretele lor se păstrează, zugrăvite pe părete în tinda Bisericei mari.

10. Adăogim în fine, că în Secul sint îngropați mai mulți Ierarchi ai Moldovei, cariū au fost cu metania dela această monastire, precum: Ioan Episcop. Romanului, Mitrofan, fost Episcop la Huși și la Roman, Iorest, Gedeon, Mitropoliții Sava și Gedeon, etc, Mormântul Mitropolitului Sava este afară lângă Biserica mare, la fundul vestmântăriei. Pe peatra lui mormentală, ce se află la acel loc, se pot încă ceti următoarele cuvinte: «Siū camen nadgrobni , soțvorisea v

15 leto po smerti svoei rabu Bojiu Kir Sava Arhiepiscop Mitropolit ceavschii prestavis v dni Io Evstratie Dabije Voevod v leto 7172 mes. ghen. 5 deni.» Adică: Această piatră mormentală s'a făcut în al 15-lea an după moartea sa robului lui Dumnezeu Kyr Sava Arhiepiscop Mitropolit Suceavei, a reposit în zilele lui Ioan Eustratie Dabija Voevod, în anul 7172, Genr. 5 zile» . (1664). Deducem de aici, că Mitropolitul Sava a murit în anul 1664.

Din inscripția de mai jos din Evangelia Mitropolitului Gedeon, se vede că succesorul lui Sava la Mitropolie a fost Mitropolitul Gedeon, carele era deja Mitropolit în luna Martie anul 1664.

Dela Mitropolitul Sava se păstrează în vestmântăria Monastirei un tas de argint, poleit cu aur pe din lăuntru, precum și florile de pe afară. Pe margine împregiur are inscripțiunea următoare: «Sii tesc sotvorî i pozlat Kir Sava Arhiepiscop i Mitropolit suceavschie ot svoe pravago stejanie v dni Io Stefan vod. v leto 7168 avgust 29.» — Acest teascu îl făcu și auri Kyr Sava Arhiepiscopul și Mitropolitul Sucevei din dreapta sa avere, în zilele lui Ioan Stefan Voevod, în anul 7168, August 29. (1660).

Mitropolitul Gedeon încă este înmormântat la Secul. Piatra mormentală nu este, dar mormântul lui se arată la locul, unde este scris numele lui pe perețele bisericei în laturea stângă, dinafară.

Dela acest Mitropolit se păstrează o evanghelie slavonă manuscrisă. Ea este frumos scrisă pe chărtie groasă ca pergamina. La finele Evangheliei de la Matei are această inscripțiune:

«Blagovoleniem otța, i pospešeniem sîna, i sovroșeniem sveatago Duha, vsevidțu i preblagomu Bogu daiușcemu po zacealea i conet, naceasea i sovroșisea sia sveatoe blagovestvovanie spisașease s blagosloveniem i s povelaniem daaniem i usirdiem i blagim proizvoleniem, Preosveașcenago otța našego, Ghedeon, Arhiepiscop i Mitropolit Suceavschie, proishodnic ot sveataa

SEITE 97

mănăstire glagolemii Suhii potoc, ideje est hram, uscnovenie cestniea glavî sveatago i slavnago Proroca Predtecea i crestitele Ioanna, na imea Săcul, da budet emu v molbî i pameatî i roditelem ego, vecînaa im pameatî, aşce li cto navajdeniem diavolschim derznet vzeati ili prodati sia cnîgi bez blagoslovenia otta vişrecennago, a on da budet neproşcenot Gospoda Boga i ot precistiea ego matere i ot 318 oteţ ije v Nichei, aminî; v dni Io Istratia Dabija Voevod, togda bist crug solnţu 4, a lun 9, vrutleto 5, vletu 7172, i sovroşisea meseaţa Mart 14.

«Cu bunăvoinţa Tatălui, şi cu conlucrarea Fiiului, şi cu sevêrsirea Sântului Duch, a totvedetoriului şi prea bunului Dumnezeu, carele dă după început şi sfârşit. Incepu s-a şi s'a sêvârşit această sântă bunăvestire (Evangelie) scrisă cu binecuvântarea şi cu porunca, cu darea şi cu osêrdia şi cu bunăvoinţa a preasfinţitului părintelui nostru Gedeon Archiepiscopul şi Mitropolitul Sucevei, originar din Sânta monastire ce se zice Părăul Secu, unde este templul Tăierea cinstitului cap al sântului şi slăvitului proroc înainte mergătoriu şi Botezătoriu Ioan, a nume Secul, ca să fie lui spre rugă şi pomenire şi părinţilor lui, viacînica lor pomenire. Dacă cineva prin îndemnarea diavolească ar îndrăzni să ũea seaũ să vênze această carte fără binecuvântarea părintelui mai sus numit, acela să fie neiertat de Domnul Dumnezeu şi de preacurata lui Maică şi de 318 părinţi cei dela Nikea amin. In zilele lui Ioan Istratie Dabija Voevod. Atunci era crângu soarelui 4, al lunei 9. mâna anului 5. In anul 7172 (1664). Şi s'a sevêrşit în luna Mart. 14».

Pe fila din urmă mai este încă următoarea însemnare română, scrisă de scriitorul Evangheliei—Danul: «Mai apoi de toate mă rog cine-va ceti pre această carte să nu mă giudece numai decât»

Evangelia este legată cu catefea roşie şi împodobită cu brodură de argint aurită; la colţuri are simbolurile biblice ale celor 4 Evangelişti, pe table de argint aurite. La mijloc pe o placă de acelaşi metal se represintă învierea Domnului cu

legenda scoaterea sufletelor din iad ; deasupra înscricțiune greacă: «Anastasis» .

11. Pe zidul paraclisului despre ameză-zi este o inscripție, carea are la mijloc Marca țerei Moldovei și împregiur aceste cuvinte: «sîi monastir sozda Petr Voevod, vletu 7038 i ogradis po smerti ego ot Gospoja ego Elena i ceadmî Io Iliș Voevod i Stefan i Constantin, vletu 7058, meseaț sep. 4» .

Această Monastire o zidi Petru Voevod, în anul 7038 (1530). Și s'aũ îngrădit cu zidiũ după moartea lui de Doamna lui Elena, și cu fii (lor) Ioan Iliș Voevod. Stefan și Constantin. In anul 7058, luna Sept. 4 (1550). Acest Domn este Petru Rareș, cu Doamna și cu feciorii lui.

Se nașce acum întrebarea : Ce caută înscricțiunea unei Monastiri făcută de Petru Rareș și de familia lui între anii 1530-1550 în mănăstirea Vornicului Ureche, cea zidită în anul 1594 ?

Această contrazicere se dizleagă prin următoarea împregiurarea, carea de la Secul ne transpoartă la cetatea Neamțului. Petru Rareș, pentru ca să poată cruța Cetatea Neamțului de dărămarea ce se vede că pretendaũ Turcii pentru toate cetățile Moldovei, a prefăcut această cetate în Monastire, dedicată Sântului Ierarch Nicolae, și 'i-a chărăzit tot teritoriul de prin pregiur, ce aparținea cetății. Doamna lui și cu fii, sub Domnia lui Iliș aũ îngrădit acea Monastire cu zidiũ. Dar în anul 1665 Domnitoriul Eustratie Dabija a dăruit Mănăstirea din cetate cu tot teritoriul ei Monastirei Secului*) Cu această ocașie, călugării dela Secul aũ zidit în Monastirea lor paraclisul Sântului Nicolai, și pe zidiul lui aũ strămutat înscricțiunea lui Petru Vodă dela cetatea la paraclisul din Secul, spre păstrarea pomenirei primilor ctitori ai monastirei din cetate.

12. Lângă Biserica cea mare a monastirei se găseșce o peatră mormentală, cu următoarea înscricțiune :

«Gospodja Roxanda goșcea Io Petrea Voevodi ; Gospodja je, Io Alexandra Voevodi ucrasi grob sil bratu svoemu Stefanu

*) Istoria sf. monast Neamț și Secul fila 6.

Voevode, ije prestavisea c vecĭnem obitelem vlet 7060; Sep. 1. . Adică: Domna Roxanda, fiice luĭ Ioan Petru Voevoda, eară Doamnă a luĭ Alexandru Voevoda, a înfrumusețat acest mormĕnt frateluĭ sĕu Stefan Voevoda, carele s'a strămutat la vĭacĭnicele lăcașurĭ în anul 7060, Sept. 1. (1552).

Această peatră cu epitaful ei iarăși ne aduce la monastireea din cetatea Neamțuluĭ. Doamna care a pus peatra mormĕntală este soția luĭ Alexandru Lăpușneanul, fiica luĭ Petru-Rareș. Mormĕntul a fost al frateluĭ sĕu Stefan, carele după spunerea Letopisețuluĭ Molooveĭ (t. I. p. 175), a domnit doi ani și patru luni, și a fost ucis în anul 7060, de boerĭi rebelĭ, la Tuțora, unde el era tăbărât cu oastea. Peatra această ne dă a înțelegge el s'a înmormântat în Monastirea Rareșilor de la cetatea Neamțuluĭ. Călugăriĭ de la Secul, când s'aŭ făcut stăpâni pe acea Monastire, se vede că aŭ strămutat și oasele luĭ Stefan cu peatra mormĕntală dela Cetate la Secul, spre mai multă întărire a posesiuneĭ lor, precum făcuse și cu biseria și cu biserica și cu înscricțiunea ctitorească, de mai sus.

13. În pomelnicul Monastireĭ Seculuĭ se pominesc mai mulți dintre Ierarchiĭ Românieĭ ca ctitori și miluitori, arătând la fiecarele Monastirea, din carea s'a rădicat la treapta ierarhică; la unĭi și binefacerile ce au făcut Monastireĭ.

1. *Episcopul Mitrofan*. ot Secul. Au dat moșia Brătuleț, la leat 7125, și o bucata de moșia Neșeșuĭ, din sus de Târpeșci pe lângă apa Topolița.

2. *Episcopul Ioan*. ot Secul

3. *Episcopul Iorest*. ot Secul.

4. *Episcopul Gedeon*, ot Secul. Acesta aŭ făcut sichăstria Seculuĭ.

5. *Episcopul Pavel* ot Neamțul.

6. *Episcopul Agathon*. ot Râșca.

7. *Episcopul Anastasie*. ot Moldovița.

8. *Episcopul Serafim*. ot Agapia.

9. *Episcopul Georgie*. ot Moldovița.

10. *Episcopul Dositheĭ*. ot Pobrata.

11. *Episcopul Calist.* ot Putna.
12. *Episcopul Amfilochie.* ot Secul.
13. *Episcopul Gerasim.* ot Putna
14. *Episcopul Iosif.* Arșișanul.
15. *Episcopul Sofronie Miclescul.* ot Secul. Aŭ dat 4500 lei la zugrăvirea catapeteazmei sântului Neculai 1819. Aŭ mai făcut un litriariu mare de argint, lucrat ciștișu, poleit și cu chipuri. 1838.

ANEXA

Monastirea Secul

Cronicarul Nestor Urechiă.—Uciderea lui Tudor Vladimirescu.—Lupta eteriștilor greci cu turcii și moartea lui Iordache Olimpie la 1821.

Doream de mult să ved monastirea Secul, unul din monumentele istorice ascunse în munții județului Neamțul.

Zidită la 1602, în timpul domniei lui Ieremia Movilă, de vornicul Nestor Urechiă, strămoșul iubitului nostru maestru și amic V. A. Urechiă, monastirea Secul era ursită să fie nu numai locaș de rugăciune, adăpost și repaos pentru credincioșii creștini, dar și ca cuib de retragere în zile de cumpănă și urgie pentr bătrânul ministru al Movileștilor și pioasa lui soție Mitrofana. Tot aceste ziduri aŭ fost ursite să soarbă cele din urmă suspine ale unuia din trădătorii ospitalității române, ale aceluși Iordache Olimpie care a rădicat din mijlocul taberei oltene pe nefericitul Tudor Vladimirescu și l'a dat în mâna infamului Ipsilant.....

La 13 August, anul acesta în revărsarea zorilor, c'o societate numeroasă, plecarăm din Neamțu pentru a colinda prin monastirile vecine, între care cea dintăiă era Secul.

Cu toată frumusețea locurilor prin cari treceam, cu toată

voioșia celor cari mă inconjuraū, cu toată opunerea mea, gândurile tot mă luaū în sborul lor și mă afundaū în amintirele trecutului, ca în o mare ale cărei unde rostogolesc foc, cenușe, sânge și lacrimi. Vai! nu mă puteam opri d'a gândi că pământul ce călcam fusese în atâtea rinduri scăldat și frământat de sângele strămoșilor noștri. Par'că vedeam pe nemuritorii noștri voveozi în fruntea cetelor lor alergând și dând piept când cu turcii și tătarii, când cu polonii și ungurii, căci așa a fost ursită patria românilor ca tot de vrăjmași să fie inconjurată, iar bietul popor tot-d'a-una să stea gata ca o sentinelă neadormită pentru ființa și libertatea lui! Nu cred să fie popor în lume care în atâta timp să fi avut a lupta cu atâtea potoape de barbari cari ca o mânie dumnezeiască s'aū revărsat asupra bătrânei Europe.

Drumul de la Neamțul la Secul este foarte ușor, atâta numai că trec foarte des păraiele. Apoi cum duducele și duduiele, încântate de frumusețea locurilor și ușurința drumului, voiesc să meargă tot pe jos, trebuie să ai grijă când aū să sară din peatră în peatră, la trecerea vre-unui pəriu, să nu alunece și să'și ude piciorușele, căci atunci nu scapi de urgia celor ochi frumoși cari, în mânia lor, nu cruță pe stângaciul cavalier.

Toate ca toate, dar această grijă mă smulse din lumea amintirilor și mă făcu atent pentru a nu'mi perde reputația.

Dacă am vrut saū nu o asemenea reputație, nu vreaū să știū. Alții să mă judece. Ceea ce știū însă, și despre aceasta sunt foarte convins, este că duducele și duduiele, între ai căror cavaleri aveam cunoaștere d'a mă număra și eū, prin grațiile și frumusețea lor, erau în stare d'a face serviabilii chiar pe urșii din creeri munților.

Și apoi este așa de dulce să te crezi reazimul unei tinere frumoase. Ii face atita plăcere când o simți că se sprijină cu încredere pe brațul tău! Te încântă atât de mult când, după ce, ajutată de tine a sărit o vână de apă, largă de trei palme și adâncă de cinci degete, o auzi că'ți mulțumește plecând ochii în jos, roșind și zîbind! Toate acestea sunt plăceri

carî fac mult mai scumpe și mai dorite plimbările prin asemenea locuri. Pentru mine sunt neprețuite.

Însă, o întrebare indiscretă :

— De ce în asemenea împrejurări, duducele și dudăele pleacă ochii în jos, roșind și zîbind ? De plăcerea că ne întrecem d'a plăti tributul de admirare pentru frumusețea și gingășia lor ? Sau de aerul ce ne dăm că cu ajutorul nostru le-am scutit de cine știe ce greutate ?

În ochirile lor furișe am surprins și plăcere, dar și ironie

Dar să nu analisăm prea mult aceste simțiminte carî, orî-cum ar fi mobilul lor, ele totuși ne umplu sufletul de voluptate. Fericiții sunt aceia carî nu caută să smulgă vëlul ce ascunde fața teribilă a zeei Isis. Acei carî au vëzul'o au vëzut adevërul; dar fericirea nu mai îpletește cu florile ilusiei zilele vieței lor. Credința și speranța 'și au stins făclia pentru dënșii.

Dacă drumul până la Secu, a ținut patru sau cinci ore, nu pot să știu, căci voioșia, glumele și risurile m'au făcut să nu știu când ne-am apropiat.

Îmi părea că mai avem mult de mers, când auzii strigând în jurul meu :

— Am ajuns ! Am ajuns !

Atunci mă uitaiu 'nainte și vëzui în poala unui deal albind zidurile unei monastiri, cu crucile scinteind la soare.

Cu cât mă apropiam și vedeam poziția și împrejurimile ei, cu atât îmi dam seamă de faptele ce neapărat că a trebuit să se desfășure în sinul și preajma aceluî sânt locaș. În adevër, Secul nu seamănă a monastire de cât prin biserică din mijlocul curței și prin acei carî locuiesc. După poziția, forma, zidurile și acea mulțime de ferestruî inadins pentru descărcarea arcelor și flintelor, nu este de cât o cetățue. Și a fost un bun și tare cuib de apărare, dacă ne gândim la armele noastre până la începutul acestui secol.

Zidită în poala unui deal, care se înalță ușor în dreapta, ea domină toată valea.

Despre apus se înalță peptul unui munte. De jur împrejur, păduri vechi și dese.

Intrarea este în partea apuseană, prin o poartă d'asupra căreia este un turn. Biserica este în mijlocul curței. Cele patru ziduri înalte și groase sunt sprijinite de locuințele și parclisele monahilor.

Cum intri, în unghiul din stânga, despre deal, este un alt turn, unde a locuit soția vornicului Urechie, pioasa Mitrofana, în timpul pe când el a umblat pribeag prin Polonia și în timpul ei de văduvie.

Incăperile din acel turn arată că acea care a locuit acolo nu și-a scaldat sufletul de cât în rugăciuni și dor. Vederea ce se desfășură de acolo este din acelea cari întorc ochii minții în adâncul cunoștinței.

Cu toată buna îngrijire, sigiliul vechimei se vede pretundin. Zidurile staă încă tari, mulțumită solidității lor. Curtea este foarte spațioasă, cu bisericuța în mijlocul ei. Par'că fondatorul ei a prevăzut că acest sănt locaș va avea să serve de adăpost și apărare fiilor lui Marte.

Secul este pendinte de monastirea Neamțului. Nu locuesc aci de cât vr'o treizeci călugeri,

Biserica este bogată în odoare. Pe lângă o mulțime de cruci, vase, tăvi și alte odoare de argint, aurite și încrustate cu pietre, am văzut dulapuri încărcate cu vestminte sacerdotale de mare preț ca stofe, firuri și măiestrul. Pe lângă acestea, sunt o mulțime de cărți bisericești, între cari Evangeliile îmbrăcate în argint și scrise de mână cu multă artă, una mai cu seamă dăruită de vornicul Urechiă.

Un odor prețios este un aer lung ca de doi metri și lat de unul, cusut tot cu aur și mărgăritare de chiar soția fondatorului, pioasa Mitrofana, cum se vede din înscricțiile cusute împrejur.

Când te afunzi în gânduri, privind acele scumpe odoare, par'că vezi de o dată, pășind în umbra aceluși sănt locaș, re-

zimați unul de altul, albiți de ninsoarea anilor, bătrânul Ureche și bătrâna lui Mitrofana.

Dar cine era această păreche?

Nestor Urechiă este membrul unei vechi familii, căci numele ei îl aflăm prin hrisoave încă din timpul lui Alexandru cel Bun.

Trebue să se fi născut pe la 1552, căci la 1572 îl aflăm lucrând ca uricar. Intre anii 1592 — 1594 îl vedem logofăt mare, apoi caimacam în timpul scoaterii di domnie a lui Aron Vodă. Când acesta se întoarce la tron. Urechiă fugе în Polonia, unde trăiește ascuns, căci crudul vodă îl cere mereu polonilor. Aceștia nu'l predau, pentru cuvinte politice. El era devotat familiei Movileștilor, prin amicie și alianță.

În timpul domniei lui Ierimia Movilă, pe la 1598, îl vedem vornic, iar în anul următor vornic mare în țara de jos, și tot-vornic mare rămase până în 1612, când fugе iar în Polonia cu Constandin Movilă, unde stă până la 1615. Cât a ținut această pribegie, soția-lui Mitrofana trăiește ascunsă la mănăstirea Secul, locaș de adăpost și rugăciune, clădit de ea și soțul ei la 1602.

În anul 1615, după îndemnul lui Urechiă, Doamna Ieremia Movilă vine cu oște polonă și scoate din domnie pe Ștefan Tomșa. Tot atunci el se întoarce în țară, ca mare consilier al Domniei. «Divanurile toate erau pe mâna lui,» zice Miron Costin.

Steaua lui începea să apună.

În acelaș an Doamna Chiajna și fiul ei Bogdan fură prinși de turci. Urechiă scapă, dar cariera lui pare închisă, căci o singură dată îi mai aflăm de nume într'un document din 1617, apoi tăcerea și uitarea îi ascund numele. Poate că cei din urmă anii ai svânturatei lui vieți îi trece în mănăstirea Secul. El moare pe la 1625.

Soția lui trebue să fi fost demnă de dânsul, dacă o judecăm după lucrul mânelor ei (acel aer cusut cu fir și mărghitar și o evanghelie ilustrată cu desemnuri și zugrăveli de toată frumusețea) cum și după viața ei în zilele de cumpănă

la acea monastire. Ca fiică de Domn, ea avea cultura obișnuită pe atunci filor și fiicilor de boeri mari. Stiea grecește, slavonește și turcește.

Din căsătoria lor au rămas doi fii: Vasile și Grigore. Cel din urmă pășese pe urmele tatălui său. Despre cel d'ntăiu nu s'a auzit nimic.

De la bătrânul Urechiă ne-a rămas cronica *Domniî Moldovei și viața lor*, începând de la Dragoș Vodă și până la a doua domnie a lui Aron Vodă, adică 1359-1594. Stilul este pitoresc,

Din toți bătrânii noștri cronicari, el este acela care caută a trage principii din expunerea evenimentelor. Par'că voește a grămădi material pentru filosoful italian Vico, care peste câte-va zecimi de ani avea să încoroneze învățământul trecutului cu *Sciința Nouă*, filosofia istoriei.

Adevărul este că puținii erau pregătiți ca Urechiă pentru a judeca mersul omenirii și al secolului său, din punctul de vedere filosofic.

Pentru a da o idee de câte văzuse el în viață, este de ajuns să spunem numai domniile pe cari le-a văzut trecând ca undele unui riș turbure. Intr'un curs de șapte-zeci și unu ani (1552-1623), a văzut schimbându-se în Moldova douăzeci de domni, iar în Muntenia șapte-spre-zece. Și într'aceste domni, erau cele mai multe așa de svânturate și extraordinare !

Copilăria lui este legănată în aburul sângelui vărsat de Alexandru Lăpușneanu. În tinerețe vede trecând ca un fulger, care amintea timpilor lui Ștefan cel Mare, pe Ioan Vodă cel cumplit. Acestuia cerând turcii să rădice birul, dacă voește să mai rămână în țară, el se opune. Aflând că s'a trămis pentru mazilirea lui, el se pune în capul armatei și bate cumplit pe turci, în mai multe rânduri. În cele din urmă turcii trag în partea lor pe boierii cari comandau călărimea. În deșert se rădicară din pedestrime care era gloata poporului, voci cerând a nu se încrede în boeri și a nu sta în rânduri-

le lor, Ioan Vodă nu ascultă. În bătălia de la Cahul, el este prins de boeri, și predat turcilor, cari îl leagă de două cămile și, gonindu-le în direcții opuse, îl sfășie corpul!

O altă domnie, mult mai glorioasă, este cea a lui Mihai Viteazul, care asemenea muri, victima infamiei și trădărei.

Apoi câte năvăliri mai văzu Urechiă în țara lui! Turcești, lătărești, polone, ungurești și chiar muntenești, căci până într'atât ajunsese lăcomia boerilor pentru putere, că împingeau pe fiii aceleiași mame, să se sfășie între dânșii.

Bêtrânețea lui Urechiă mai fu amărâtă și de căderea morală a aceloră pe cari'i servise cu credință. Dómna lui Ieremia Movilă ajunge cadână la un pașă, iar fiul ei se turcește!

Iacă cine erau Nestor Urechiă și Mitrofana, al căror nume par'că și acum îl șoptesc cu sfială vechile bolte din Monastirea Secul.

Tot aci, la 1821, se desfășură o tragedie sângeroasă care a lăsat amintiri vii. Eroul acestei tragedii era Iordache Olimpie, unul din căpitanii cei mai însemnați ai armatei eteriei.

Dacă numele lui este bine-cuvântat între greci, între români însă este blăstemat. El este acela care fu însărcinat de mișelul Alexandru Ipsilant cu rădicarea și aducerea lui Tudor Vladimirescu la Têrgoviște.

În fruntea unei cete de 400 de călăreți arnăuți. Olimpie vine noaptea la Golești, unde era tăbărită armata lui Tudor. Fiind cunoscut ca amic al căpeteniei lor, sentinelele îl lasă să treacă. El se oprește sub un foișor unde dormia capul mișcării naționale. Chiar în acea seară acesta spânzurase cefi-va căpitanii, ale căror corpuri se vedeau încă, la lumina focurilor, atârând de sălcii.

Olimpie ațîța ura și grija ofițerilor care erau acolo, acuzând pe Tudor că este vândut turcilor. Când se crezu sigur de sprijinul tăcut al acestora, el, urmat de ai săi, toți cu pistolul în o mână și iataganul în alta, sue scara foișorului. Martirul român când se văzu apucat așa, înțelese că este trădat și că orî-ce opunere ar fi în deșert,

El ești împreună cu Olimpie.

Când trecu pe lângă oficerii săi, cari întorceau fața ca și cum ar fi voit să-și ascundă rușinea pentru crima lor, el le zise cu amărăciune:

— Sângele meu să cază pe capul vostru.

Ofițerii se cutremurară.

Martirul știa ceea ce-l așteaptă.

Olimpie, temându-se că olteni, aflând de răpirea capului lor, se vor lua după dânsul, se prefăcu că ia drumul spre Târgoviște, dar coti printre vii peste deal spre Câmpu-lung și de acolo se duse la Târgoviște.

Tudor Vladimirescu fu închis într'o celulă a monastirei și supus celor mai barbare interogatorii și torturi pentru a spune unde sunt baniștrânși de dânsul.

Trei zile ținu judecata lui, dacă putem numi judecată chinuirea unui om pentru a da ceea ce n'are.

Pe timpul acesta balurile urmau șir în Târgoviște. Regina acestor baluri era soția lui lordache Olimpie, care fermecase pe toți. Nimeni nu se mai îngrijea că turcii sunt la spatele lor. Anarhia domnea în tabără. Nepăsarea era atât de mare în cât un spion turc, un armean cunoscut, trăia mereu între eteriști, în Târgoviște, plătit chiar de Ipsilant.

Tudor Vladimirescu fu osândit să i se taie capul. Trebuie să spunem pentru ușurarea lui Olimpie, că el până în cele din urmă a fost contra uciderii.

— Destul, — zicea el, că am scăpat prin această arestare, de ajutorul ce ar fi putut da turcilor. A-l și ucide, ar fi prea mult. Apoi cine știe dacă nu vom avea trebuință de el în vr'o împrejurare. Omul nu poate să prevadă toate.

Cuvintele lui Olimpie nu fură ascultate.

Cu esecutarea marelui oltean fu însărcinat crudul caravă, hiară cu cei slabi și iepure cu cei tari.

Acest blăstemat însoțit de șapte inși din batalionul Sacru luă în primire pe Tudor. Îi legară mâinile la spate și plecară cu el. Noaptea era adâncă. La cuartierul lui Alexandru Ipsilant

era bal mare. Se auzia muzica cântând. Sinistrul ieși din oraș Pe lângă sunetele muzicei se auzia freamătu! frunzelor, vuirea riului și țipătul sinistru al cucuvelei, care răsuna ca un blăstem din ruinele Târgoviștei.

Tudor mergea 'nainte, tăcut și resemnat, iar grecii după el cu mânele pe iatagane și tremurând. Merșeră așa până în dosul unei grădini a lui Gertoğlu. Caravia rămăsese vr'o două sute pași în urmă.

Era în marginea unui șanț prin care curgea apă de la o moară, printre niște sălcii cari 'și împreună crăcile. Tudor se opri și întorcându-se, le zise :

— Iacă loc bun. Sunt gata !

Toți se retrag uimiți, rușinați,

Patriotul român nu le lasă nici sëlbată plăcere d'a 'i spune că trebuie să'și ia adio de la viață.

El înțelesese că zilele lui erau numărate și voia să moară tot așa de mândru cum trăise.

Ne vëzënd nici o mișcare din partea lor, zîmbi amar, și uitându-se lung la ei, îi întrebă :

— Ce mai stați ? Scoateți pistoalele și trageți. Nu vë vede nimeni... Este noapte... Șase inși armați contra unui ne-armaț,

Grecii șoptiseră întra ei. Remușcarea saũ rușinea îi face să nu cuteze a ccmite crima.

— Fugi! — 'I zise unul dintre ei.

— Să fug ?.... Dar dacă voi nu reușiți a lovi pe la spate eũ roșesc a dosi din fața morții.

— Fugi !... Te facem scăpat.... Jurăm pe capetele noastre că nici unul n'avem un pistol... Fugi până nu ajunge Caravia.

Și zicënd acestea, unul din ei îi tăia legătura de la spate.

Tudor își întinse mâinile, luă cuca din cap, își sterse sudoarea de pe frunte, și strângënd mâna la doi dintre ei, le zise:

Vë mulțumesc dar nu pot fugi.... Trebuie să mor : Faceți vë datoria ca ostași, fără grijă de remușcare, căci eũ vë ert ca creștin. . . . Vindut de ai mei, înțelegeți că viața ar fi pen-

tru mine mai amară decât moartea. O rugăciune vă fac însă. Am fost judecat și osândit fără să fi schimbat o vorbă măcar cu Ipsilant, așa că nu știu pentru ce m'a dat morții.

— A prins o scrisoare a ta către Poartă, în care tu spui că nu te-ai ridicat contra turcilor, ci în contra domniei grecilor. . . .

— Ceea ce este o vină în ochii voștri,—strigă Tudor,— este datorie pentru noi, români. Nu avem alt vrăjmaș mai cumplit și mai răpitor de cât străinul cocoțat pe tronul românesc. Ascultați-mă. Dumnezeu este bun și drept. Mor cu credința că din sângele meu va resări iar domnia românească....

— Ce este?— strigă grecește Caravia, care tocmai atunci se apropia.

Se uitară uniți la alții fără a răspunde.

— Te așteaptă să dai semnalul, viteze Caravia!— îi zise Tudor c'o amară ironie.

— Slugere, roagă-te lui Dumnezeu! — urmă Caravia, scoțând iataganul.

— Rugăciunea mea este credința că Dumnezeu va scăpa țara de străini și blestemul ce las același cari vor îngădui întoarcerea....

Dar cel din urmă cuvânt fu înecat de iataganul cu care Caravia lovi în față pe Tudor. Sângele țâșni și roae și stropi pe călău. Loviturile urmară cu turbare. Martirul se împletici cât-va, apoi căzu într'un lac de sânge.

Unul din cei-l-alți greci, văzând cât de stângaciū era călăul, și pentru a curma grozava agonie a lui Tudor, care gemea și sforăia, săltând în sânge, se apropia și c'o lovitură îi tăia capul.

Peste un minut, cu aburul sângelui se înălța la cer și sufletul marelui patriot.

Sgomotul acestei tragedii deșteptase câte-va privighetori din sălci, cari chiar atunci începură să cânte.

Peste o oră, Caravia intra în sala halului, uitând că era stropit de sânge.

— Du-te și te spală, — îi zise Alexandru Ipsilant, văzându-l
 — Asemenea sânge nu se mai spală, — adăogă Olimpie, care era aproape.

Dar cine era acest Alecsandru Ipsilant, fatal nu numai pentru mișcarea românilor din 1821, dar și pentru a eteriei grece în capul căreia îl vedem? Chiar numele lui ne spune că era fanariot, una din acele stârpituri ale societății bizantine. Rusia, ca toate țările, are și ea generali de paradă; generalii cari nu suferă mirosul prafului de pușcă, dar cari poartă cu mândrie uniforma gradului lor. Era și Ipsilant unul din acestia.

Ca fisic era înalt, subțire, slab, pleșuv, cu ochii mari, nasul lung, mustața mică, dar cu vârfurile rădicate și o muscă în bărbie. Espresia denunța pe omul stors de plăcerile simțuale.

În privința morală, eacă cum îl descrie Pouqueville, un contemporan, diplomat și scriitor amic al Greciei:

«A. Ipsilant, oficer lipsit de talente positive, nu scia înainte de toate că zeii nu îngăduesc a se face ceva mare decât dacă însuflă ei, cum zice Erodot. Crescut după obiceiul așa zișilor prinți din Fanar, de perceptori cari 'l învățaseră a vorbi corect mai multe limbi, era savant, dar fără acea instrucție bărbătească pe care o dă studiile clasice; poet, fără foc sacru; amabil, fără urbanitate; soldat, fără a fi militar. Cu toate că 'și perduse brațul în afacerea de la Culm, nu se putea zice că era brav. Ceea ce caracteriza mai cu seamă pe Alexandru Ipsilant era vanitatea ordinară fanarioților, spiritul lor intrigant, a căror țintă ambițioasă era d'a ajunge hospodarii al popoarelor timpite din vechia Dacie, și o slăbăciune de caracter așa, că se lăsa să fie dominat de persoane nedemne. Însă titlul de general în serviciul Rusiei, nu sciū ce decorații cu cari era încărcat, o reputație pe care sciuse să 'și o facă printre creștinii, căroră le spunea marele credit de care se bucura pe lângă autocratul ortodox, atrăsese lângă dânsul o mulțime de greci, gata să 'l urmeze».

leacă omul care curma zilele marelui olțean,

Dar, ca cum sângele acestui martir ar fi chemat răsunarea cerului, din acea noapte fatală Ipsilant își perdu și mai mult cumpătul. Desbinarea între ai săi se învenină și mai mult. Aflând că turcii sunt în spatele lor, Cantacuzin se desparte de Ipsilant și pleacă spre Moldova cu patru mii de eteriști. Din zi în zi rëndurile celor rëmași se răresc.

Desperat, Ipsilant se retrage spre Olt. În deșert Iordachi Olimpie se silește a-l face să primească planul lui de lupta, acela d'a împărți armată în mici trupe cari să hărțuiască pe turci, iar nu să dea bătălie deschisă; el nu voiește să audă. Olimpie este silit să-l urmeze, dar cu desperare și remușcarea în suflet.

Cu altă ocazie, vom intra în amănuntele bătăliei din apropierea Drăgășanilor, bătălie în care tinerii greci din batalionul sacru își amestecară sângele cu al pandurilor lui Orcă, luptând și murind pentru cruce, pe când miserabilul Ipsilant cu cei-l'alți prinți fanarioți și ucigașul Caravia, fugia din luptă, tărând pe toți ai lor.

Din toți comandantii greci numai Iordache Olimpie, rămase la postul său până în cele din urmă.

Când văzu că totul este pierdut, în fruntea unei cete de bravi, se aruncă din nou asupra turcilor, le sparge rëndurile reia tunurile și stindarul Fenixului, și cu aceste trofee se retrage la Rîmnic.

Ajungând acolo, rânit și scaldat de sânge, întrebă unde este Ipsilant și armata lui. 'I-se răspunde că sunt la Cozia.

Olimpie, ne-mai voind să aibă nici un amestec cu asemenea comandant, se pune în fruntea celor ce se mai adunaseră în jurul lui și apucă peste dealuri spre Moldova. În dreptul Târgoviștei se întâlnește cu soția lui, frumoasa regină a balurilor din capitala Basarabilor. Ea îl însoțește în ostentivitatea lui călătorie.

Ipsilant, care începuse bătăie de lângă cu o armată mult mai numeroasă de cât a turcilor care 'l urmăriseră pas cu pas,

chiar la Cozia tot mai avea peste patru miî de inşi care erau gata să se întoarcă la luptă.

El însă vroia să scape şi de aceştia. Dar cum? Simţindu-se oare-cum prinsul lor, recurse la o stratagemă demnă de dănsul. A patra zi, puse să tragă clopotele şi să descarce puşci, iar el şi alii săi, cu preoţii în frunte, se duc la biserică pentru a se oficia un «Te-Deum», dar în armată se răspîndi ştirea că prinţii au primit scrisori cari le anunţă că Austria a declarat războiul Turciei, că trupele austriace au intrat la Căineni. Cine poate descri entuziasmul bieţilor greci? Plîngeau de bucurie.

Dar chiar în acea noapte Ipsilanti şi alii săi fugiră. Arestat la Turnul-roşu, fu ţinut în carantină, apoi dus la Muncaci. Dar de acum nu mai era de cât un mort pentru toată lumea.

Şi mişelul acesta după ce fugi din faţa duşmanului, după ce părăsi armata care se încrezuse, avu infamia d'a arunca de la graniţă, acelor pe care îi înşelase, un ordin de zi insultător, zicându-le între altele :

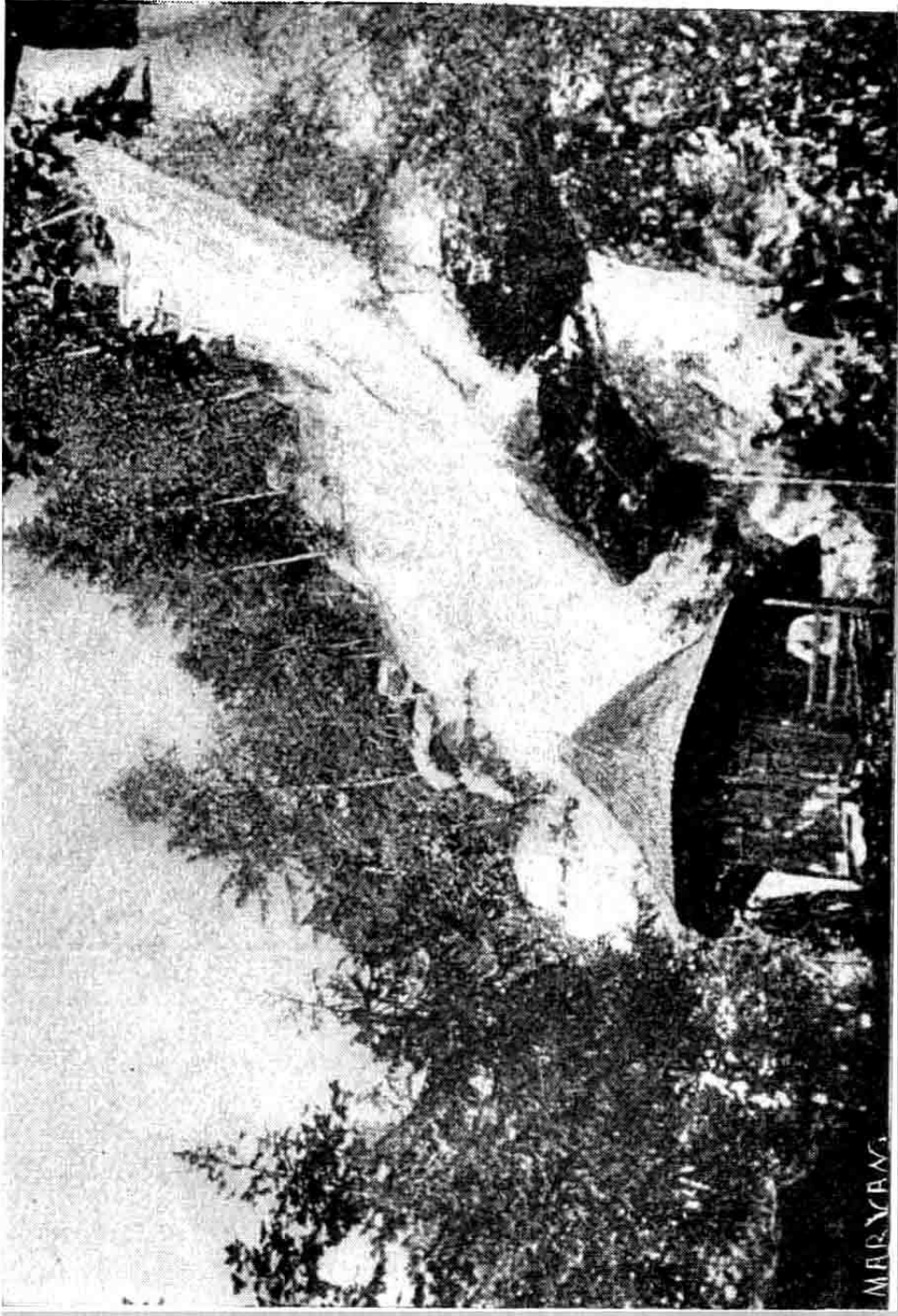
«Soldaţi, nu, nu voi mînji acest nume atât de faimos şi sublim, dându'l vouă. Mişele turme de sclavi, trădările şi uneltirile ce aţi urzit mă silesc a vă părăsi. De acum orî-ce legătură între voi şi mine s'au rupt; voi avea numai în adâncul sufletului meu ruşinea că v'am comandat. Aţi călcat jurămintele, aţi trădat Dumnezeuirea şi patria; m'aţi fi trădat şi pe mine în momentul când speram să înving sau să mor cu voi!»

Parcă ar putea cine va să creadă că un fanariot este în stare să se devoteze morţii.

Lordache Olimpie, plecând printre munţi spre Moldova, urmărea tot vechiul lui plan, acela d'a împrăştia pe duşmani şi a'i hărţui pe rînd; el avea cu dănsul cinci sau şase sute soldaţi hotărâţi a muri cu dănsul.

Ajunghînd în Moldova află cu intristare rezultatul bătăliei de la Sculenii şi moartea glorioasă a lui Atanasie Agrafeanul.

Districtele erau împănate de trupe turceşti, cari încep a se strînge spre el.

S I H L A

Se încaieră de mai multe ori cu ele și isbutește să le îmbrăncească; dar se retrage spre Piatra, din districtul Neamțului, unde ajungând se întărește.

Seraschierul din Iași trimite trupe, sub un bun comandant, pentru a-i aduce capul lui Olimpiu.

Dar Olimpiu, în loc d'a 'și da capul, bate așa de cumplit, pe turci, încât aceștia se retrag.

Grecii pretind că turcii ar fi recurs la trădarea episcopului din Roman pentru a îngenuchia pe bravul căpitan. Dar nu credem. Iacă unde vedei trădarea.

Episcopul din Roman scrisese lui Olimpiu că turcii voesc să prade monastirea Secu, unde s'aun grămădit multe avuții bisericești și boierești, și că ar fi o datorie creștinească pentru dânsul d'a se duce acolo și a apăra sântul locaș.

Olimpiu ascultă. Era în postul Sântei-Mării, Lăsă în Piatra pe soția lui și o mică garnisonă, iar el se duse la Secu unde se întări iar, înconjurând monastirea cu șanțuri.

Turcii, înștiințați de Ștefanache, caimăcanul Moldovei, alergară îndată și înconjurară monastirea. Intemeindu-se pe numărul lor cel mare, credeau că vor isbuti să ia monastirea în câte-va ore. Dar amar se înșelară! Trebuiră să înceapă un lung și săngeros asediu.

Suiră tunuri pe culmea din fața monastirei și de acolo bătură mereu. Două săptămâni întregi resunară văile de bubuirea tunurilor, dar fără nici un folos. Grecii, cari erau bine adăpostiți în șanțuri și ziduri, trăgeau în carne vie.

În cele din urmă Olimpiu căzu rănit, Soldații săi îl duseră în tinda bisericeii și îl culcară pe un așternut făcut din vestmintele lor. Bravul comandant, de și murind, cele din urmă cuvinte ale lui fu îndemnul de a rezista mereu. Spre seară, eroul muri.

În timpul nopții, acei cari mai rămăseseră din trupa lui, folosindu-se d'o ceață deasă care se lăsase în vale, fugiră și se răsipiră prin munți.

A doua zi turcii începând asaltul, fură uimiți, ne mai

întâmpinând nici o rezistență. Intrară în monastire cu grijă, temându-se de vr'o cursă. Nu aflară însă de cât morți, între care și corpul rece al lui Iordache Olimpie.

Turcii se răsbunară de pierdere a peste o mie dintre dênși în jurul acelei monastiri, măcelărind pe morți.

Înlăuntru nu aflară nimic de preț. De aci bănuiala că Episcopul din Roman a trădat pe Olimpie. Dar de ce să nu bănuim altmintrelea, că dacă turcii n'aũ aflat nimic, este că grecii luaseră tot. De la niște nefericiți cari lasă neîngropați pe comandantul și soții lor, nu trebuie să'i credem atât de sânși în cât să nu se fi atins de averile bisericesti și boerești.

După obiceiul barbar ca soldații să ducă comandantului capetele celor uciși de dênși, turcii se respândiră prin satele vecine și măcelăriră atâtea țărani cât credeaũ că fuse numărul soldaților lui Olimpie. Cu capetele nefericiților români încărcată patru șeici, cari ajunseră la Bosfor și trecură pe sub chioșcul Sultanului, având pupele împodobite cu șiruri de urechi și nasuri.

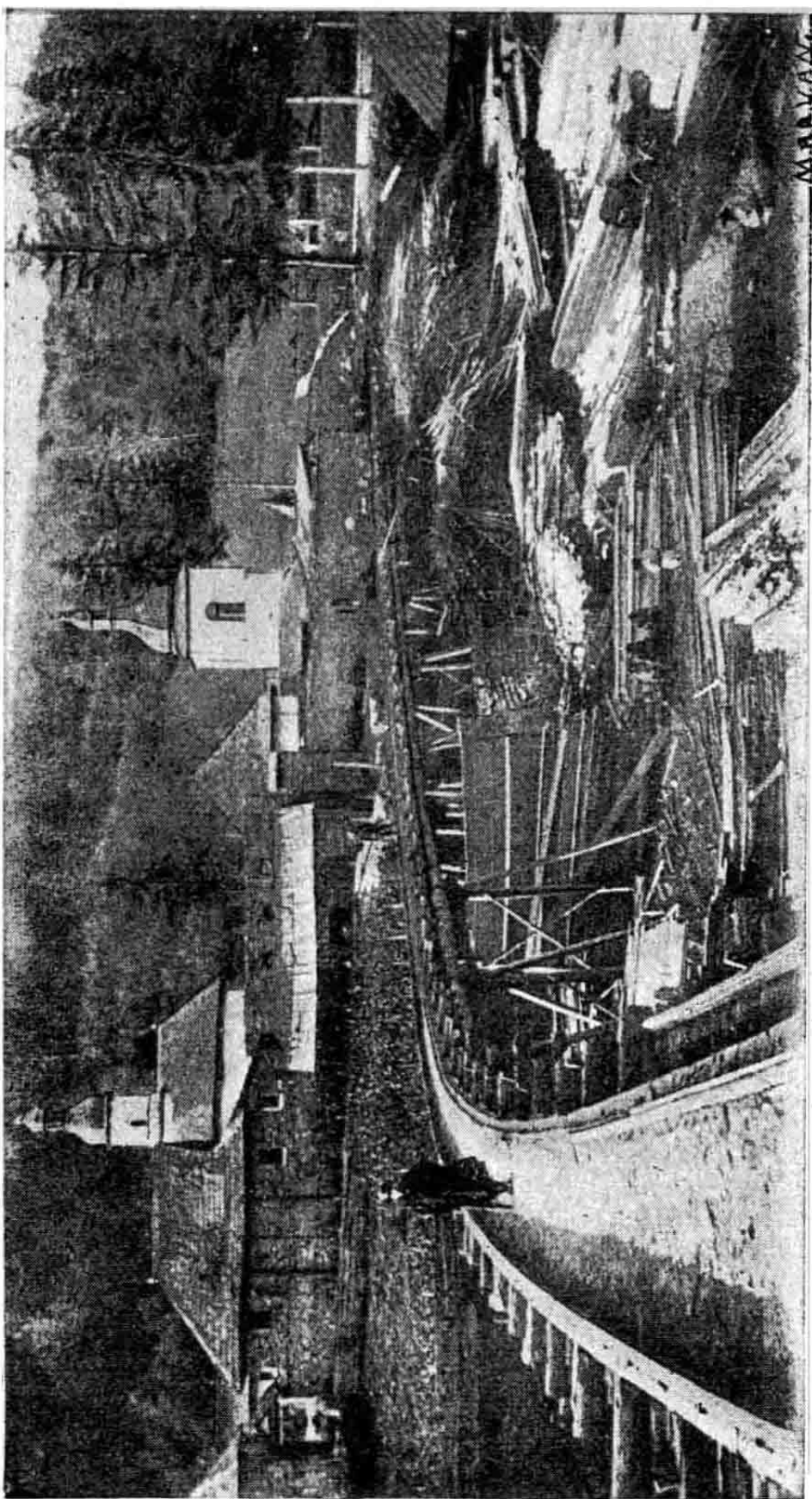
Turcii căzuți la Secul sunt îngropați la câte-va sute de de pași, în vale, spre resăritul monastirei, iar Grecii sunt îngropați în Cimitir.

Dar soția lui Olimpie, ce s'a făcut? vor întreba poate cu duioșie miloasele cititoare, Ah! mai bine dac'am fi uitat'o, căci ea n'a fost demnă de soțul ei!

Pe când Olimpie se lupta încă la Secul, ea fugi din Piața și se duse de se aruncă chiar în brațele aceluï turc care comanda asediul. Cum vedeți, ea a căzut mult mai jos decât strămoașa ei, adorata lui Socrat și soția lui Pericle, Aspasia, care, după moartea aceluï care încărcase Atena de strălucire și glorie, ajunse țitoarea unui grosolan dar bogat grânar!

Schitul Sihăstria

Schitul este situat pe un frumos platou între munți îmbrăcați numai în brazi, depărtare numai de 2 ore de M-rea

M-rea Săhăstria

Neamțului. El este fundat în anul 1725 de către Episcopul Gedeon al Hușilor, care este înmormântat în M-rea Secu. Acest schit este dependinte de M-rea Neamțului și se administrează de către superiorul acestei M-ri.

Aci sunt numai 4 monahi bătrâni, cari îngrijesc de serviciul bisericeii.

S I H L A

Coprinsul din munții Neamțului, închis între culmea Drăganului și alte patru culmi cari se desfășură dintr'ensul spre răsărit, Pleșul, Pipirigul, Sihla și Horaița, am putea cu drept cuvânt să'l numim Tebaida Moldovei.

Nicăeri ca acolo nu sunt atât de multe monastiri și sihăstrii. Dulceața aerului, frumusețea și maiestatea locurilor, predispuie sufletul la contemplare, la adorația creatorului. Când ai intrat în acele sinuri verzi și îmbălsămite, prin cari lumina soarelui și umbra copacilor seculari se plimbă cu drag, nu'ți vine să mai ești.

Ai vrea tot mai mult să te afunzi, doară lumea îți ar perde urma și numele, ca nici ea să mai auză de tine, nici tu de ea. Când te-ai ascuns în acele adâncimi răcoroase și mirositoare ale brazilor, cari fac din ramurile lor niște arcade gotice, și stai culcat în mușchiul verde și moale, pe marginea piraelor, a căror murmură îți îngână visurile; — dacă atunci imaginația, această *folle du logis*, cum o numește Montaigne, pentru a 'ți turbura mulțumirea, îți desfășură de o dată 'nainte icoana omenirei, oh! ce urită îți pare! Cu câtă silă întorești capul! Cum ai vrea să nu te mai despartii de societatea acelor buni și frumoși copaci, cari te adorm în freamătul și umbra lor! Par'că ai prefera chiar colții și ghia-

*] Const. St. Bileiurescu, M-rele și Bisericele din România, pag. 188.

rele hiarelor de cât să te mai întorci în mijlocul acelor hiare mult mai sălbatice, numite oameni! Atât de adâncă este misantropia în sufletul fie-căruși om, atât de greu ne este să ascultăm preceptul evanghelic care zice: „Iubesc pe semenul tău ca pe tine însuși!“

O! natură, mamă bună, ce drag și scump ne este sinul tău! Ce farmec este în aerul și zimbirea ta, că nu vindecă așa de iute toate sfâșierile ce îndurăm de la bunii și iubiții noștri semenii!

Și ca cum toți cei cari fusesem la monastirea Secul, erau mișcați de aceeași misantropie, de aceeași dorință d'a se afunda în sinul naturei, îndată ce văzurăm tot ce era de văzut acolo și ospătarăm, ne grăbirăm a pleca.

A veni la Secul și a nu vedea Sihla, e un păcat care nu se espiază nici cu flăcările Geenei. De aceea ne îndreptarăm într'acolo; adică spre Sihla, nu spre Geena.

Drumul este încântător prin valea scaldată de un pâriiaș, care trebuie să'l sări din când în când. În dreapta și stânga munți de smarald, cari își legănau crestele în albastrul cerului.

În cât timp am ajuns la Sihăstrie, nu pot să știu. Mă-a părut un vis scurt, dar stălucit, din care m'am deșteptat nainte de a vedea ziduri vechi și posomorite, peste cari se înălțau turlile bisericești. Tot este vechiu și ruină acolo. N'am văzut decât doi călugări, cari or fi fost și ei flăcăi atunci când turcii băteau cu tunuri zidurile monastirei Secul.

Sihăstria este locul de întâlnire al celor ce păzesc turmele și cirezile monastirei Neamțului. Locurile de pășune și adăpost sunt foarte bune acolo. Și acest locaș are forma unei cetăți cu patru ziduri groase și înalte pe cari timpul a început să le macine. Ele însă n'a avut să înfrunte până acum de cât lăcomia tâlharilor, cari vin să scutere pungile bieților călugări. Sunt sigur că osteneala acelor onorabili nivelatori ai averilor este mai tot-d'auna în deșert, așa că sunt siliți să dea, iar nu să ia.

De la Sihăstria spre Sihla drumul începe a sui. Cum ai

trecut pârâul intri în pădure, o pădure amestecată. Copaciî sunt așa de deși că abia vezi cerul.

Sălbătécia și tăcerea acelor locuri te cam înfiorează. Simți că natura, ca orî-ce bună mamă, trebuie să fie și aspră. Acea asprime însă îți spune că pentru a călători prin asemenea locuri, nu este de ajuns să fii în companie numeroasă, dar mai trebuie să fii gata d'a trămite câte o bomboană de plumb acelor Păunași ai codrilor, cari aū une ori gingășia d'a'ti opri caii, pentru a te întreba :

«De unde vii și und'te duci ?

«Pe ce drum voești s'apuci ?

«Luat-ai de drum răvaș.

«Să nu pătimești cevaș ?»

Compania noastră era numeroasă, dar... mai multe ducî și duduî, care toate se strângeau pe lângă trăsuri. Spiritul de asociație începuse a prinde rădăcină.

Tăcerea împrejurul nostru era atât de adâncă în cât nu'ti venea s'o turburi. Căutarăm să ațităm voioșia sgomotoasă care domnise mai înainte d'a intra în pădure, dar în deșert, dducile și duduile țineaū la gândurile lor, uitându-se cu grijă în dreapta și stînga, în adăncimile umbroase unde copaciî semănaū ca niște uriași la pândă.

O detunare se aude, ecoul văilor repetând-o câte-va secunde, damele țipă și se grămădesc una lângă alta, uitându-se cu spaimă la noi.

Ce era? Unul dintre noi descărcase o pușcă.

Indată ce aflară, fie-care din aceste curagioase aspirante d'a împărți cu bărbații drepturile și datorile în lupta pentru existență, se întrecură d'a muștra că nu este bine să deștep-tăm urșii din vizuina lor. Am înțeles: nu'și făceaū mari iluzii de curagiul și voinicia noastră! Ce umilință pentru noi!

Cu cât înaintam cu atât suișul era mai mare. Drumul șerpuind pe o creastă, în dreapta și stînga, valea se adâncea.

Din toate părțile, din sus, din jos, eram înconjurați d'o mare de verdeață.

Tot suind intrarăm în regiunea petroasă. În stânga și dreapta drumului se rădicau stânci uriașe. Copaci începând a se rări, văzurăm cerul. Sgomotoasă voioșie reîncepu în mijlocul nostru. Eșind din acel tunel de verdeață, duducele și duduele prindeau curagiū. Căutaū să ne convingă că nu le fusese frică nici pic.

De și vedeam cerul, dar nu puteam pătrunde cu vėzul prin desișul copacilor din laturile drumului, cari ne ascundeau adîncimea văilor și orizontul.

De la o înălțime oare-care copaci începură a se rări iar stâncile, colțuri, dolmani, bănci, părăi de peatră, a se îndesi ca cum ar fi voit să ne închidă drumul.

Câte-va minute încă de suire și trecând pe lângă două stânci cari se rădicaū ca doi stâlpi de poartă, intrarăm în talerul unde se află sihăstria Sihlei.

Vėzurăm inaintea noastră o umilă biserică de lemn în dreapta un șir de chili, mai mult ruinate; iar dincolo de chili, drept, înalt, tăiat de trăsnete, mâncat de ploī și ninsoři, bătut de vânturi, încoronat de câți-va copaci cari par'că sufăr la acea înălțime vijălioasă, se rădică părătele titanice al Sihlei. Din pieptul lui se desfac și se inclină stânci enorme cari par'că sunt gata să se rostogolească peste noi. Până în spatele chiliilor să vėd grămădiți prin cădere bolovanī, în lungime, lățime și înălțime de câte opt și zece metri.

Înfiorat de enormitatea aceluī pept al muntelui, care prin înălțimea și amenințarea lui îți opreșce respirația, întorci ochiul spre stânga... Ceca ce vezi în vale, departe, peste culmi, cari se desfășură ca valurile unui ocean, până coprinzi cu ochiul tot șesul pe unde curge Moldova, este splendid, magic. Dacă peptul stâncos din dreapta îți umple sufletul de groază, te crezi perdut în tot momentul, strivit sub acea gigăntie care par'că ar voi să amenințe cerul și să sdrobească apoi tot ce se desfășură la picioarele lui, când te uiți în stânga, la acea

icoană sublimă pe care penelul pictorului și versul poetului nu pot s'o zugrăvească, rămעי în estas, o voluptate cerească îți scaldă sufletul, întinzi brațele și par'că ai voi să sbori, să plutești, ca un nou Icar peste acel raiu pământesc.

Biserica și chiliile nu se recomandă de cât prin vechimea, sărăcia și umilința lor. Nu locuiesc aci de cât doi călugări, atárnând tot de monastirea Neamțului.

Eșind din ograda bisericeii și cotind pe la spatele chiliilor, este o potecă sapată în piatră care suie pe munte. Într'o scobitură a păretelui este un paraclis de lemn. Păreții, jețurile, toate sunt pline de numele visitorilor. De la paraclis mai în sus, între stânci, este o peșteră formată din doi pereți de piatră, în care nu poți intra de cât plecându-te. Cum intri te apucă fiorul. Veđi o candelă arđend lângă o icoană. Acea icoană este a santei Teodora, care a trăit și murit în acea peșteră.

D-l Const. Calmuschi în, opul citat, descrie ast-fel această localitate.

Ora 4.10' Înălțimea 932 m. Presiunea 680 m.m. Temperatura 13° ctg.

O biserică mică de lemn, un șir de chilii stricate și o fântână, toate înconjurate cu gard. Trei călugări cu aspect de troglodit, iată *Monastirea Sihla*.

— Cum trăiți părinte în văgăuna asta sălbatecă? întrebăm pe cel mai tânăr dintre călugări.

— Cu Domnul, ne răspunde el.

— Dar ce faceți, ce mâncați?

— Vara cosim iarba din poene și sămănăm în grădină, fasole, mazăre, bob, ca să avem pentru iarnă. Toamna ne aducem de la monastirea Secului ce ne trebuie pentru iarnă, căci e rar când mai putem eși de aici până'n primăvară.

— Dar în noptile de iarnă ce faceți?

— Stingem lumina, ne culcăm de vreme și când nu ne ia cu somnul de grabă, ascultăm cum se scarpină lupii de păreții chiliilor.....

Ne-am purtat bine, am fost cuminte și ascultători. Stâncile nu se mai uită posomorit la noi, ele ne îndeamnă să venim la ele, ne chiamă în brațele lor. Ca copii sperioși, cari se tem la început de moșul cu barba albă, dar cari dau navală la el când ved că-î blând și bun, așa noi nu ne încredem la început în chemara atrăgătoare a stâncilor, nici în semnul ce ne fac să venim la ele. Dar când unul, doi, trei, ne-am suit pe *stâncăria No. 1* și am vădut că ne primește cu drag de-al binelea, cu toți ne-am urcat sus pe potecă strimță, săpată în trepte. E această stâncărie No. 1 un părete uriaș de gresie și calcar, cu spărturi de ape prin el, cu lespezi întregi gata a se desprinde, inclinat în afară de jos de la temelie până sus la șghiab. Stâncăria ast-fel aplecată acoperă pe jumătate o prispă așternută din puțină iarbă, mărginită de prăpastie. Pe această prispă de-a curmezișul, se află o bisericuță—dicese făcută dintr'un singur copac — cu clopotniță, cu toacă, cu altare și cu sfintele icoane, în care abia încap câți-va oameni o adevărată nimicnicie omenească sub măreția firei.

Dar copiilor să nu le dai pas. După ce ne-am resfătat în brațele stâncelor, ne-a venit poftă să ne urcăm pe grumajii lor și apoi în creștetul lor. Pe o potecă cât încape omul, între stâncă și prăpastie, ne-am urcat de-asupra stâncăriei No. 1. La spatele nostru e costișe trăgănată și pădure nepătrunsă. În fața noastră, la picioare, e păretele de stâncă și prăpastie neagră, în fundul căreia înainte de a ajunge, ori-ce ochi ar apune, ori-ce simțire s'ar stinge. Și pe această muche de prăpastie, înaintăm mereu, fără să scim unde mergem, atrași de farmecul muntelui, îmboldiți de egoismul omenesc, de a te urca cu atât mai sus, cu cât ești mai mic, de a domina cu atât mai mult, cu cât ești mai slab. Cu aneroidul în mână numărăm 990 metri, 992, 995, la fie-ce înaintare imperceptibilă a acului, avem bucuria unei victorii — 1.000 de metri! Ura! Un ura puternic, care deșteaptă codrii și trezește munții! Aici de la 1.000 de metri, de la înălțimea de pe care s'avântă vulturii ca să își taie drumul în văzduh, se cântă Hora

Unirei cu atât foc, în cât munții, codrii, poenele și isvoarele
se prind cu noi pe veci în înfrățire, și ecoul ei

Ha! să dăm mână cu mână

Cei cu inima română.....

Pe colnicul de munte luăm drumul înapoi; pe scări săpate'n 'mândre stânci, așternute cu covor gros de mușchiu, scoborim în văgăunele *stâncăriei* No. 2. Și pe cât de cruntă și amenințătoare e stâncăria No. 1, pe atât de adâncă și de tainică e stâncăria No. 2. Aici în adâncul stâncelor, spânzurată de asupra prăpăstiilor, e *peștera Sfintei Teodora*, formată din doi pereți de stâncă ce se unesc sus. Aici departe de lumea plină de pacate, și-a trăit sfânta traiul ei curat, și-a odihnit trupul pe patul de piatră ce se vede în fund, și-a stâmpărat seta în apele tulburii ale lacului de alături, și-a luminat fața la lumina fosforescentă a pietrelor, preserate în umeda ei locuință. Aici vulturii cei mândi, urșii cei greoi, cerbil cei sprinteni, și fiarele muntelui și paserile codrului, veneau să facă cor sfintei întru lauda celui de sus.

De la monastirea Sihla apucând spre nord se ajunge după 3 k. m., pe o potecă foarte rea, prin pădurea seculară, la *schitul Săhăstria*, simplă biserică de lemn, lângă care se află o fabrică de cherestea. După alți 3 k. m. pe valea strâmtă și bolovănoasă a pârâului Secu se ajunge la monastirea Secu.*)

Cetatea Neamțului.

Pe partea dreaptă a drumului ce duce de la Tirgul Neamț către M-rea Neamțului, pe culmea unei ripi muntoase, într'o pozițiune foarte strategică, se află Cetatea Neamțului.**)

De jur împrejurul ei se ridică munți în forme de piramide, acoperiți cu păduri seculare; iar în partea despre Sud, un zid enorm de munte ca precontinuare a zidului cetății.

*) In privința legendei Sf. Teodora, vezi mai pe larg: Gr. H. Grădăraș, *Universul Literar* No. 55, 1890.—Idem C. D. Gheorghiu, *Dicț. Geogr. al Jud. Neamț*, pag. 352.

**) C. D. Gheorghiu, *Dicț. Jud. Neamț*, pag. 272.

Mergerea la cetate pentru călătorul pedestru e foarte anevoioasă ; cu trăsura imposibilă ; cu toate acestea pe poteca ce duce înăuntrul castelului se mai zăresc încă urmele șerpuitoare ale unui drum fost odinioară sistematic, astupat însă acum de mulțime de bolovanii și dărămături. Zidurile așezate pe niște temelii prea solide sunt construite de piatră de granit albă, verde, roșiatică, grosimea lor este atât de considerabilă că ar putea în voe bună să meargă două care alătura ; cu toate acestea în spre partea tirgului sunt întărite și sprijinite prin șase coloane (picioare) gigantice foarte solide.

În lăuntru se vede o curte (ogradă) spațioasă, de formă patrată, acoperită cu ruine, și pe unele locuri subterane îngrozitoare astupate despre care nici o tradițiune nu spune dacă cine-va ar fi putut străbate vre-odată prin ele, afară numai că în mijlocul curții ar fi fost o fântână ce prin o subterană, conducea afară din cetate ; asemenea că în lăuntru cetății era și o bisericuță zidită de Ștefan cel Mare ; urme însă nu sunt.

Dacă ne coborâm către obârșia istoricului acestei cetăți, găsim în diferite cronice, că ea poartă pe umerii săi mulți și încercați ani, precum și multe isprăvi, ast-fel:

Pe la 1200 oardele Tătare ale Cumanilor, încuibându-se în Moldova, năvăleau mereu în Ardeal și de acolo în Ungaria.

Pe la 1210 regele maghiar Andrea II chiamă în părțile noastre pe cavalerii Teutonică (o ceată din ordinul Ioaniți sau cavalerii de Malta*), opunându-i invasiunii păgănilor.

Stabiliți un moment la Nordul Moldovei, noi veniți ridică aci, chiar în mijlocul Cumanilor, o formidabilă cetate ; și dacă nu armele inamicilor, cel puțin disgrația cuții ungare, îi forțează peste puțin, cam pe la anul 1220 a părăsi acest avut țerim de cucerire ; în această privire avea chiar o bulă a Papei Grigore al IX, către regele maghiar Bela IV, fiul lui Andrea II, cu data din 1232, muștrându-l pentru alungarea ordinului cavalerilor teutonică din partea Transilvaniei, pe carele a fost dăruit o tatăl său.... «După ce tatăl său Andrea,

*] D. Hajdeu zice că acești cavaleri făceau parte din ord. Sf. Maria.

printr'o pioasă liberalitate, dăruise Teutonilor țara Bârsei, ei au cheltuit mulți bani, cu destulă muncă și vărsare de sânge, până au construit acolo cinci cetăți, pentru ca să o poată cultiva și întări, fiind în calea Cumanilor, cari intrau și eșiau printr'insa în desele lor năvăliri asupra regatului Unguresc; și măcar că regele luase într'un rind înapoi de la dinșii, totuși la urmă iarăși le-a întors'o, după cum era dator, ba încă, drept îndemnizare de pagube *le-a mai dăruit și peste munți o parte din Cumania, unde numiții cavaleri și magistru lor au ridicat o cetate foarte tare, iară Cumanii speriați și întristați pentru aceasta, au adunat o oaste nenumărată, atacând pe cavalerii, stabiliți în acea parte, dar cu ajutorul lui D-zeu au fost bătuti și fugăriți cu spaimă, unii chiar închinându-se zișilor cavaleri și botezându-se d'impună cu muerele și pruncii lor!! ...* (v. B. P. Hajdeu, studiu despre Cumanii în columna lui Traian 1869, No. 52; idem Schloetzer, Gesch. d. Deutschen Siebenbuergen, Goettingen. 1795, p. 482—504; Chronik der Comanen v. 1061—1300; idem A. D. Xenopol Ist. Rom. t. I, p. 130; idem: Dreger, Codex, Diplom. 1708).

Creștinarea Cumanilor din aceste părți este legată însă și prin următorul fapt.

Cam pe anul 1222 se întâmplă o nouă năvălire a Mongolilor sub comanda lui Gengischan. Cumanii spăimântați, cerură ajutor de la Unguri promițând în schimb de a se creștina. Pentru acest scop Episcopul Robert de la Gran, de națiune german, cere voie de la Papa a nu mai merge în expediția cruciată pentru Palestina de oare-ce are nevoie să creștineze pe Cumanii, ..., și în adevăr această lucrare a și fost întreprinsă prin călugării Dominicanii (Teodoit) unul dintre misionarii a fost cel de întâiu Episcop de Cumanii v. G. Asachi.

A indica genesa teutonică a tradiționalei cetăți, însă, nu este încă tot; se presintă naturalmente cestiunea datei.

Sub Petru Woevod Mușat, unul dintre cei de întâiu

principii a Moldovei. de abia cu vre-o 30 de ani în urma lui Dragoș, numele Neamțului ne întimpină deja în hrisoave (v. Hajdeu, Arhiva istorică, t. I. p. I. 140).

Există însă o mărturie și mai vechie: Un fragment geografic rusec, scris între anii 1300—1350, menționând principalele orașe dintre Nistru, Dunare și Carpați, zice lămurit: «Neamțul în munți» (v. Ap. Karmaziu, t. I. n. 387, A. Ist.), deci, probabil că epoca aproximativă a fundațiunii e înainte de 1300.

Cumanii n'aũ perit de-odată cu nașterea principatului moldovan. Acei de pe lângă Neamț s'aũ conservat până pe la finea sec. XV, de și cavalerii teutonici îi botezaseră de mult în catolicism și de Români se par a convertiți mai în urmă la ortodoxie.

Intr'un hrisov din 5 Aprilie 1453, Alexandru Vodă, al doilea, dă acest nume, hărăsind monast. Probata; pe unul din Tătarii noștri *de la Neamțu*, anume «Baico cu fiu său Dumitru și cu casele lor» (v. A. Ist., t. I. pag. 142).

Marele Ștefan repetă acea donațiune printr'un act din 9 Iulie 1466, în care zice: «am mai dat monastirei noastre dintre *Tătarii noștri de la Neamțu*, (Arch. Stat. Bucur. act. monast. Probota leg. I. No. 1).

La 26 Ianuarie 1453 (6961), Alex. Voevod hărăzește Monast. Probota pe lângă altele, *o poiană, o pustietate pe Neamțul cel Mare*, altă *pustietate* ca să-și facă helșteu și loc de varatic și să-și așeze un *sat* descriindu-i hotarul, 2 mori și 2 locuri de mori (Hajdeu, *Archiva* I. pag. 102).

(La 6 Iulie 1466, Ștefal cel Mare zise că dăruiește «un tatar al *Curței Domnești de la Neamțu*, I. *Archiva*, pag. 114).

Și ast-fel, în diferite ocasiuni până pe la 1500, Cumanii de și amestecați cu populațiunea romină, totuși se numeau «*Tătarii de la Meamțu*».

Germanii s'aũ retras la Brandenburg; iar Moldovenii aũ conservat suvenirea faptului, șederei lor în aceste părți, dând anticei zidiri caracteristicul nume de «*Neamțu*» (v. Hajdeu,

Cetatea Neamțului, în foaia «Românismul»; Anul I. cum și indicațiunile arătate acolo).

Această cetate a fost martură la mai multe bătăi ce au avut Români cu Poloni, Tătarii, Turcii etc.

În timpul Răsboiului dintre Ștefan cel Mare și Turci la Răsboeni, Cetatea Neamțului a fost bătută de Turci, dar ne luată (v. legendă relativă de D. Bolintineanu «Pe o stîncă Neagră».)

La 7107 Cetatea Neamțului s'a închinat lui Mihai-Vitezul Vodă al țerei românești (v. letop).

În timpul răsboiului dintre Vasile Lupu și Matei Basarab, aci în cetate sta închis Ștefăniță Paharnicul (nepotul lui Vasile Lupu) cu toată averea domnească.

În timpul lui Cantemir Vodă, la întorsul Craiului Leșesc de la Fălciu, reșchierându-se Leșii și Cazacii și Moldovenii pribegii, prin țară drept jac, de au ajuns și pe sub munte; aflat-au pe fata lui Vasile Vodă, D-na Ruxanda, care a ținut-o Timuș, în Cetatea Neamțului, și cu multe munci au chinuit-o pentru avuție; pe urmă i-a tăia capul cu toporul pe prag. (letop. cron. Neculce).

La 7199, a doua oară viind Sobieschi, a cuprins cetatea puind oastea sa (v. c. Negruți; Pac-Tiner. «Sobieschi și Români», 1684, istoria fabuloasă a celor 19 plăeși ce apăraseră cetatea; idem Cantemir, Gesch. d. Osmanischen Reichs, Hamburg 1745, pag. 740).

La 7183 în timpul domniei lui Dumitrașcu Catacuzen, Leșii ce venise cu Ștefan Petriceicu, au ocupat cu oști cetatea Neamțu, crezând că ast-fel vor cuceri țara mai lesne, au fost spărcuiți însă în parte de către Hatmanul Sandu Buhus și Spătarul Velicico Costin, care le tăeasă drumul pentru a-și căuta hrană:

Dumitrașcu a trimes pe Panaitache Ușerul Morona, cu un agă turc pentru ca să strice cetățile, între care și «Neamțul» (v. Cantemir, scris. Moldovei, pag. 70. «Mai înainte (cetatea Neamțului) era încunjurată cu două ziduri și avea numai o

poartă; iar după aceea, risipind turcii zidul cel pe din afară, a rămas acum Moldovenilor numai cel din lăuntru »).

La 7202, a fost prădată de Tătari, împreună cu satele de prin prejur (în timpul domniei lui C. Duca).

În al 3-lea an al domniei lui C. Duca, Moise Serdarul, care era reiment la Cetatea Neamțului, a purces spre Iași cu vre-o 300 de panduri, omorând pe Cerchez Aga (un turc foarte bogat) și reîntorcându-sa iarăși la Neamțu, pe când Iașii tremurau de frică (v. Neculaï Costin).

La 7207, fiind domn Antioh Vodă, Cetatea Neamțului a fost dată din nou Moldovenilor,

La 1716 a fost centrul de activitate al revoluționarului Stolnicul Vasile Ceaurul, nepotul Domnului Gheorghe Ștefan (v. N. Istrate: Cele din urmă evenimente ale C. Neamțu, Calend. Asachi 1847), contra lui Mihaï Racoviță Voevod. (v. Crisov. M. Racoviță Voevod din 7255, scris de Axinte Uricariul, la sfârșitul istoriei cit m. sus pag. 70—73).

În timpul lui Constantin Cantemir Vodă, și din porunca acestuia s'a dat foc și a ars târgul Neamțu, trimetându-se pentru acest scop pe Antioh Hatmanul, care tot-odată a împrăștiat și pe toți Leșii câți se aflau aci, fugind uni la *Cetate*, pe care însă hatmanul n'a putut-o lua; și ast-fel se îndreptă apoi spre Agapia, unde erau câți-va Drăganî de la gubernatul din Cetatea Meamțului, și a rămas și a rămas rob pe câți a rămas vii. Aflând Leșii de această înfringere și ardere a orașului, au trimis nouă oaste cu Zaharovski și cu Turculeț și cu Moldovenii cari slujau în țara Leșască; aflat'au pe Antioh aproape de Neamțu, dar au fost bătuti și fugend ei spre Cetate au ajuns aproape pe Turculeț Rohmistrul, rănindu-l cu sulița și luându-l rob (v. Ietop.)

Din timpul lui Mihail Sturza a început, cu toate protestările lui csirisoverghi (poet din acele vremuri), a nu se dărâma; și din piatra scoasă s'au zidit foarte multe case evreești din T.-Neamțu (v. r. Asachi, II p. 892) chiar în zilele noastre așa că astăzi cu greu s'ar mai putea zice (ca Sobieschi la

1691, către Dieta regatului său) «Neamțul este celebru nu numai prin fama antichității sale, dar încă prin tăria sa naturală și artificială» (v. Theiner, Monumenta Polonia, t. 3, Romae, 1863, p. 740).

Legendă. — Despre întemeierea Cetății Neamțului, spun bătrînii, că înainte de Ștefan Vodă, cu mult înainte, au venit niște Nemți pe-aici și-au silit pe oameni de le-au carat piatră și le-a clădit cetatea.—

Și așa de mult ce i-a năcăjit pe oameni, Nemții cinea, că au rămas oamenii saraci lipiți pămîntului! pierindu-le vitele cărînd la piatră, și după ce c'a mintuit boii și caii, au pus și vacile la giug.—

Și cînd s-a mintuit cetatea, rămăsese în împrejurimile aiestea numai un bou fără coarne și o vacă fără coadă.

Mai tirziu s-au sculat oamenii de-au alungat pe Nemți și le-a dărimat cetatea, dar venind Ștefan în scaunul Moldovei a clădit-o iarăși.

Ștefan n'a mai chinuit lumea ca nemții cinea, că el a fost om mare, bun și sfînt, cum n-a fost și nici n-a mai fi altul pe fața pămîntului. Și el vreme de 40 ani cît a domnit, 40 de bătălii a bătut izbîndind în toate, și 40 de mănăstiri și biserici a făcut, afară de multe alte poduri și fîntîni.

În vremea lui era tare bine în țara Moldovei.

Iar bătrînii spun că Ștefan nu-i mort.

El are să mai vie și ar să fie fericit de țara asta.

Aici, la Cetatea Neamțului, cînd a vrut Ștefan cel Mare să între înăuntru, că venise în țara Moldovei, Turcii cîta frunză și iarbă, și n-a putut Ștefan să le stea împotriva și a venit aici să se ascundă și s-a rugat minț-sa ca să-i deschidă, iar mîsa l-a alungat.

Și atunci, Ștefan, suparat că mîsa l-a cam baglocurit o leacă, s-a dus de s'a bătut amarnic cu Turcii, că i-a învins și i-a alungat pînă la Dunăre, hăt departe! Și acolo la

*] S. Teodorescu Kirileanu, Ștefan Vodă

Dunărea ceea, I-a înecat Stefan pe toți Turcii !

BISERICA DIN CETATEA NEAMȚU

și

Documente relative la Vasile Lupu și Doamna Ruxandra.

Un chrisov dela Constantin Voevod din 7199 (1691) Iulie 10, descoperit de mine la monastirea Neamțului, în anul 1887, arată «că aș venit soborul monăstirii dela Cetatea Neamțului, cu Egumenu Athanasie și aș arêtat, cum într'acele vremi grele și prăzi de oști de prin toate părțile și de tâlhari și intrând Cazacii în cetatea Neamțului de aș jăfuit și aș luat tot ce aș aflat și aș omorît și pe Doamna Ruxandra fata lui Vasile Vodă, atuncea aș luat uricele ce aș fost de ocină a monastirii și le-aș sfărămat și le aș luat toate și acum unii și alții împresoară moșiile» *)

*) Nu numai la monăstirea Neamțului aș prădat Cazacii, în diferite rënduri anterioare, ci și pe la alte locuri, Iată un document dela Gheorghie Stefan Vodă, amintind despre aceste fapte :

«Io Gheorghie Ștefan Vodă, din mila lui Dumnezeu Domnul Țerii Moldovei. Precum aș venit înaintea Domniei mele și a boerilor mari și mici ai Domniei mele părinți și rugătorii noștri călugări dela S-ta mânăstire ce se numește Dragomirna, unde este hramul Coborirea Duhului Sfânt și s'aș jăluit nouă cu mare jalbă și cu multe mărturii așa dîcînd, precum privilegiile și alte îndreptări de drese de danie și miluire și de întăritură ce aș avut dela alți fericiti întru reposare Domni ce aș fost mai înainte de Noi și dela ctitorul sêu reposatul Miron Barnoski Vodă, spre satul Nicșeni în ținutul Harlău, ce-î subt ascultarea Ocolului Botoșanilor și Brătineștii tij. cu heleșteu și tot cu hotarul și Roșiori pe Rêut Sucevei și Salca tij pe Rêut Sucevei și Barnova tij în ținutul Sucevei, cu vaduri de mori și cu heleștee iar acele privilegii aș perit și s'aș stricat tôte de Cazaci, când aș venit Timuș Hmielnițkii cu oaste căzăcească a Zaporojenilor, dimpreună cu Tătarii până la cetatea Sucevei, ca să prade pre Doamna lui Vasile Vodă. Decî atunci Timuș Hmielnițkii cu ai sêi Cazaci aș mers la S-ta monastire ce mai sus scriem, Dragomirna, și aș bătut și aș dobândit pre S-ta monastire și aș luat

*) V. A. Ureche *Analele Acad. Rom.*—T. XI *Memoriile Sect. Ist.*

Cetatea Neamțului în timpul Domniei lui Ștefan cel Mare.

Din cuprinsul chrisovului lui Constantin Voevod, culegem două informațiuni prețioase și anume: una relativă la existența la cetatea Neamțului, a unei monastiri și a doua, relativă la tragică moarte a Domniței Ruxandra.—Aducem aci câte-va documente nouă cu referință la aceste două fapte.

Sântul Nicolae din cetatea Neamțului.

P. S. Melchisedec in *«Notițe istorice și archeologice»* la pagina 26, vorbind de o inscripțiune ce se află adî pe zidul paraclisului dela monastirea Secul, zice: *«Se nasce acum întrebarea: Ce caută inscripțiunea unei monastiri făcută de Petru Rareș și de familia lui între anii 1530—1570 în monastirea vornicului Urechiă, cea zidită în anul 1594?»*

«Această contrazicere se desleagă prin următoarea împrejurare, care de la Secul ne transpoartă la cetatea Neam-

toate avuțiile și vestmintele și vasele a S-tei monastiri și odoare de mare preț și de la alți oameni și neguțitori cari s'au întemplat acolo la S-ta monastire, precum însuși Domnia mea sciū și am văzut nevoia lor și acele privileghii stricate și rupte. Decî Noi, cu toți boiarii noștri Moldovenesci.... etc.

(Urmează întărirea nouă asupra moșiilor de mai sus).

Aceasta este după o copie de suret din 1787 Sept. 12, datată din Cernăuți și iscălită de Racoviță Cehanū vel logofet și Dumitrașco. Acest act e în posesiunea Academiei române cu No. 35 portof. XIX. Originalul nu scim unde se află.

La 1659 (7167) Iunie 14). Gheorghie Ghica Vodă, într'un uric al său (f. mic scris de Lupul diacū, din Iași, și conservat la archiva Statului din București, între actele mănăstirii Neamțului, pachet No. 22) pomenesce asemenea de invasiune Cazacilor.

« . . . s'au jăluit inaintea noastră cu mare jalobă zicend, că un zapis ce au avut ei făcut pre un uric al lor pre sat pe Epurenii ce este pre Jijia (ținutul Iașilor). Uricul lor s'au răsărit de câtă-va seamă de vreme, decî și zapisul ce au făcut de pre uric au fost pe mâna unui unchi al lor anume Nikita, când au venit Timuș cu Cazacii aici în țeară și au trimes de aici oștă să prade bejaniile în codrul Iașilor, atuncî au răsărit și zapisul acela precum și unchiul lor Nikita, au mărturisit...»

țului. Petru Rareș, pentru ca să poată cruța cetatea Neamțului de dărămarea ce se vede că pretindeau Turcii) pentru toate cetățile Moldovei, a prefăcut această cetate în monastire, dedicată Sfântului Nicolae, și i-a hărăzit tot teritoriul de prin prejur, ce aparținea cetății. Doamna lui și cu fiii, sub Domnia lui Iliăș au îngrădit acea monastire cu zidiri, dar în anul 1665 Domnitorul Eustratie Dabija a dăruit mănăstirea din cetate cu tot teritoriul ei monastirii Secului. Cu această ocazie, călugării dela Secul au zidit în mănăstirea lor Paraclisul sfântului Nicolae, și pe zidul lui au strămutat inscripțiunea lui Petru Vodă dela cetate la paraclisul din Secul, spre păstrarea pomenirii primilor ctitori ai monastirii din cetate.

P. S. Melchisedec este dintre bărbații noștri ilustri, cari au meritul d'a fi deschis pîrte prin neumblatul și întunecosul codru al trecutului nostru. Nu e dar de mirare, că uneori a putut să rățăcească din pîrtea ce deschidea cu atăta muncă. Așa e în cazul de față. Documentele ce am descoperit în urmă, vin să îndrepte erorile din aserțiunea ilustrului înaintemergător al nostru.

Maî întâiu P. S. Episcopul a greșit, căci a avut de călăuză o scurtă istorie tipărită a monastirii Neamțului, care a cam amestecat și confundat faptele. Astăzi dăm aci, spre îndreptarea erorilor, în întregul său, hrisovul lui Eustratie Dabija din 7173 Februarie 6 (1665) la care se referă și istoricul monastirii Neamțului, dar din care nu rezultă de loc vre-o strămutare la Secul a monastirii ori a inscripțiunii monastirii sfântului Nicolae din cetatea Neamțului.

Iată hrisovul, în traducere vechiă românească. El e păstrat la mănăstirea Neamțului, în plicul de hrisoave ale satelor Borcea, Reucea și Oglindescii.

«In numele tatălui și al fiului și al sfântului Duh Troița Sfânta cea de o ființă și nedespărțită. Iată eu robul, stăpânului meu Domnului Dumnezeu și mântuitorului nostru Is. Hs. și închinătorului Troiței, Io Eustratie Dabija V. V. cu mila lui

*] Această tendință și pretențiune a Turcilor este mult mai târzie V.A.U

Dumnezeu Domn Țării Moldovei. Adecă Domnia mea bine am voit cu a noastră bunăvoință și cu curată și cu luminoasă inimă și din tot sufletul nostru și cu ajutorul lui Dumnezeu, Domnia mea socotind și râvnind faptelor celor bune, pre care le au lucrat răposaii Domniilor noștri cei mai dinaintea noastră din dragostea care o avea către Dumnezeu și către S-le biserică și monăstiri și rugătorii lui Dumnezeu pre cari i-au miluit și au întărit pentru mântuirea suflelelor sale în locașurile cele vecinice. Deci dară și Domnia mea, pre cât este după puterea noastră și stăpânirea, rugăm pre Dumnezeu ca să ne ajutoreze și nouă întru faptele cele bune, de-a urma bunătăților lor. Drept aceea Domnia mea, cu bună vrerea lui Dumnezeu și cu blagoslovenia acelor 4 sfințitori ai Moldovei, Kir Gedeonarch. și mitropolit al Sucevei și Kir Dosofteiș episcop Romanului și Kir Teofan episcop Rădăușului și Kir Serafim episcop de Huși și cu bunăvoința a tot divanului nostru a Moldovei, mari și mici, am dat aci sfintei mănăstiri ce se zice din cetatea Neamțului, părintelui meu duhovnicesc Kir Ghedeon arhiepiscop și mitropolit al Sucevei și rugătorului nostru egumen și la tot soborul din S-ta monăstire Xeropotamia, care se numesce Secul, pentru ca să aibă părintele cel mai sus zis Ghedeon și Egumenul, cu tot soborul mai sus scris din S-ta mănăstire Secul, ce să fie puternici și volnici de a pune egumen și călugări la monăstirea cea mai sus scrisă a cetății Neamțului, unde este hramul St. Ierarch și făcătorului de minuni a lui Hs. Nicolae, dintru a sa monăstire din Secul. Și să fie acea S-tă monăstire sub ascultarea Secului, pentru că și acea S-ta monăstire este zidită pe locul cetății Neamțului, precum este scris în întru așezământurile care le avea dela Irimia Moghilă Voevod și de la titorul ei Vasile Voevod, *pre carele el însuși o au zidit acea S-ta monastire din cetatea Neamțului, și însuși Vasile Vodă au dat acea monastire a sa zidită, ca să fie sub ascultarea S-tei monastiri din Secul.* Drept aceea mai sus scrisa monastire din cetatea Neamțului, să fie și dela Domnia mea dreaptă danie și miluire părintelui meu celui mai sus zis, Ghedeon

și sfintei mănăstiri Secului, cu tot venitul. Iară după a noastră viață și domnie ori-care va fi din neamul nostru, sau pre carele Dumnezeu îl va alege ca să fie domn în pământul nostru al Moldovei, să nu strice această a noastră danie și miluire și așezare, că de nu, să fie de trei ori blăstemat și proclamat de Domnul Dumnezeu cel ce a făcut cerul și pământul și de preacurata Maica sa și de toți evangheliștii și de toți sfinții apostoli și de acei 318 părinți din Nikeea și să aibă parte cu Iuda și cu Arie cel de trei ori blăstemat, în muncile cele fără sfârșit, în veci Amin. Iași velenat 7173 mesia febr. 6 zile. Sigil octogon alb, Semnat, Eustratie Dabija Voevod. Diac, Stratulat Rugina.

Chiar acest act nu arată prea documentată aserțiunea ilustrului prelat, cât privesce numele Domnului și data înființării în cetatea Neamțului a mănăstirii cu hramul Sfântului Nicolae. Nu numai chirosoful de mai sus, ci o serie de documente, pe care unele în întregime, altele în extras le aducem la vale, ne probă din contra, că mănăstirea din cetatea Neamțului nu a fost înființată de Petru Rareș, cel puțin ca mănăstire cu călugări, ci de *Vasile Lupu*. Se poate că inscripțiunea de pe paraclisul dela mănăstirea Secul să provină dela paraclisul din cetatea Neamțului, căci nimic nu ne împiedică de a admite existența veche a unui altar în cuprinsul cetății, dar iarăși să știe, că pe locul mănăstirii Secului exista mai dinainte de ce Nestor Urechia și soția sa Metrofana să fie zidit mănăstirea lor, exista, zic o biserică mai vechiă, sihastria lui Zozima, care putea să fie chiar dela Petru Vodă. P. S. Melchisedec și a luat, repet, informațiunile, nu din documente. ci din Istoria sfintelor mănăstiri Neamțul și Secul adunată în scurt în anul 1857 Martie în 20 zile (tipărită la mănăstirea Neamțu) F°. La fila 5 este o istorie în scurt pentru sfânta mănăstire Secul. Autorul acestei istorii pune înființare sihastriei lui Zosima la 1560, dar nu aduce nici un document probând acesta. Primul document al schitului Zosima, zice istoria din 1857, este dela *Alexandru Lăpușneanul*. E regretabil că nu-l citează

nicăi data măcar. Tot atât e regretabil că P. S. Melchisedec nu ne-a dat însuși înscricțiunea ce crede că este transportată dela cetate. Această informațiune aŭ luat'o P. S. Episcopul tot din «Istoria monăstirilor Neamțu și Secul din 1857», dela fila 6 verso, unde zice că : «Care acest hram al St. Ierarh al lui Hs. Nicolae, după multele răscoale și prăzi urmate aicea în țeară, neputend sta în cetate, s'aŭ mutat hramul în lăuntru acei monăstiri Secul, unde și până astăzi se păzesc, și este biserica frumoasă foarte, foarte» .

Oare prin vorbele că «s'aŭ mutat hramul» este a se înțelege că s'aŭ mutat însăși monăstirea din cetatea Neamțului?— Documentul dela Dabija din 1663 încoace ne arată existând monăstirea din cetate. Târziŭ numai ea s'a stricat și de atunci se conservă la biserica din satul Vênătoriŭ *icoane* dela monăstire din cetate Deci «mutarea hramului» nu implica, încă în 1665, strămutarea materială a bisericei din cetate. Aceasta, în orice cas, până la nouă documente !

În mai toate daniile lui Nestor Urechiă pomenesce de monăstirea lui, designând'o cu vorbele : «*Cea din nouă zidită*» Această designațiune poate tot așa de bine, să cuprinză o idee de timp, cât și acea referitoare la o *zidire mai vechie*. În orice cas, pină ce se vor afla documente întărind aserțiunea, că Petru Rareș e întemeitorul monăstirii de călugări din cetatea Neamțului, eŭ mențin aserțiunea opusă, că fondatorul ei e *Vasile Lupu*,

Iată câte-va documente proprii a proba, că Nestor Urechiă și soția sa Mitrofana și-aŭ zidit monăstirea lor Secul, acolo unde esista mai de mult schitul lui Zosima, care schit avea tocmai hramul ce Nestor Urechiă dete monăstirii sale celei noue.

a) Petru V. V. f°. mijlociu— hărtie— Iași (data spartă*).

Contrasemnată de Andrei Gherman sau Geiman. Diac. Bodrobeală.

«Schitul Zosima să stepănească locul ce va curăți din

*) Este regretabil că data acestui document e spartă : dacă ar fi dela Petru Rareș ar proba tocmai ce zicem noi, că schitul Zosima are pre acesta de ctitor și că deci înscricțiunea dela paraclis putea să fiă fost la una din bisericile schitului.

gura Secului în Neamțu, pînă unde Koșvit ori (:Kovis:) aș curățit. (No. 131 al opisului din arhiva mănăstirii Neamțului).

b) Ieremia Moghilă, hărt. f^o. mijlociu, Slav. Suceava 710 (1596) Maiu 5. Contr. Toma logofet, ucit. Diac. Iacobu. Sigil mijlociu spartu.

Miluesce pre Dositei egumenul și soborul din schitul lui Zosima (lângă Secul) unde este hramul St. Ioan Botezătorul cu locul mănăstirii și să aibă a stăpăni și tot locul cât l'a curățit, de unde aș început a curăți pînă unde Kesvit aș curățit, cum aș așezat și episcopul de Roman Agathon și precum aș și din așezăminturile în pravili ot pokoinago Petru Voevod. (No. 49 al mănăstirii Neamțului).

c) Ieremia Moghilă, hărtie f^o. mic. slav. Suceava 7106 (1598) Iunie 11, sigiliu inelar, ceară roșie. Semnat Vodă; contr. Stroici vel log. ucit; diac. Teodosie.

Invoesce Mănăstirii schitul Zosima, să stăpănească o moară din Borcesci dăruită de Vodă (No. 1578 din catalogul mănăstirii).

d) Ieremia Moghilă V. V. hărtie, mijlociu, slav. Suceava 7106 (1598) Iunie 11, sigil inelar roș. Contr. semn. Stroici vel log. diac Teodosie.

Intăresce schitului Zosima prisaca ce i-aș dăruit Monahia Pracsia, cu chrisov dela repositul Petru Voevod. No. 1579 al catalogului mănăstirii).

Iată acum principalele documente probând teza mea, că Vasile Lupu este adevăratul întemeietor al bisericii St. Nicolae din cetatea Neamțului.

1. Insuși Domnitorul Vasile Voevod numesce mănăstirea din cetatea Neamțului: *«Mănăstirea Domniei mele»* în actul din Iași 7160 (1652) Martie 17. Prin acest document Vasile Vodă poruncesce părcălabilor, desugubmarilor, olăcarilor, podvodarilor, să scutească: *«satele mănăstirei Domniei mele din cetatea Neamțului: Mănescii și Oglindescii și Slobodia de sub cetate»*. (Vezi actul cu No. 1609 din catalogul de documente al Mănăstirii Neamțului).

2. Un alt act tot dela Vasile Vodă din Iași 7161 Ghenarie 12, este un folio mijlcei în limba slavonă, semnat de Domnitor cu sigiliul țerei, purtând data de 1633. Este scris de diacul *Dnmitrașcu*. Vasile Vodă cumpără jumătate din moșie din Oglindești, dela Vaidanița și fiul ei Ursul. Apoi dă acea jumătate de moșie «*la a noastră Sf. monastire din cetatea Neamțului*». (Vezi actul cu No. 1610 din catalogul din documente al monăstirii Neamțului).

Eată acest act:

Seoubomi Gheorghie Stefanu vel log. i Ghica vel dvorn. Dolnai zemli i Gheorghie hatmanu i Pircalabu Suceavskii i Toma vel dvorn. Vișnei zemli, i Stamate vel postelnicu i Constantin Ciogolea vel spataru, i Alexandru vel ciasnicu, i Iordache vel visternic, i Patrașco Ciogolea vel stolnic, i Enakie vecomisu, i Andreiașu vel medelniciaru, i Solomonu vel cluceru i Apostolu vel jitniceriu, i Racovițu Cehan vtori logofetu, i Statie, vtori vistiaru, i Ńeaniulu, i Neculai, i Roșca i Stoianulu dvornici glotnii, i innih boliari ot dvorn. Gspdin ego Mlsto.

«Scriem și mărturisim cu această scrisoare a noastră cum au venit înaintea noastră Văidenița și cu feciorul ei, cu Ursu de bunăvoia lor, de nime nevoiți nici asuprași și-au vëndut a lor dreaptă ocină și moșie jumătate de sat de Oglindești, ce este pe apa satului (*ori iatului?*) în ținutul Neamțului, cu vad de moară și cu tot venitul; această o au vëndut Măriei sale cinstitului și luminatului Domnului nostru Vasile Voevod, drept 100 de galbeni de aur și le-au plătit Măria sa acei bani deplin 100 Ugarskii, întru mânele Vaideniții și a feciorului ei Ursul, dinaintea noastră a tuturor. Intr'aceea Măria sa cinstitul și luminatul Domnul nostru Vasile Voevod au dat și au miluit cu acea jumătate de sat de Oglindești a sa sfântă rugă și monăstire din cetatea Neamțului, unde este hramul marelui părinte și de minuni făcător St. Nicolae. Pentru aceea și noi am făcut această scrisoare dela noi ca să fie de credință sfintei monăstiri și am iscălit cu mânele noastre și eu Dumitrașco am scris ca să se scie.» *Iscăliți cei de sus,*

U Iași leatŭ 7161 Meșița Octomv. 16 zile.

3 Un alt act tot dela Vasile V. V. din Iași 7161 (1653) Ghenarie 12. Este un folio mijlociŭ în limba slavonă, semnat de Domnitor, cu sigiliul mic al țerei și scris de diacul Dumitrașcu. Vasile Vodă dăruiesce *monăstirii sale din cetatea Neamțului* poenile numite *Slatina*, luate din hotarul tîrgului Neamțului, ca să fie călugărilor din țetate. (Vezi actul cu No. 1611 din acelaș catalog).

4. Zapis în fața Divanului, de cumpăratură pentru dania dela uricul No. 1611, către biserica din cetatea Neamțului. (No. 1612 al aceluiași catalog).

5. Gheorghie Ghica. Iași. 1659 Ghenarie 14, folio mijlociu, semnat de Vodă cu sigiliul țerei și scris de diacul Dumitrașcu. (Vezi No. 1614 al aceluiași catalog). Gheorghie Ghica întărește *darul lui Vasile Vodă la monastirea aceluia din cetatea Neamțului*. (Vezi No. 1613 al aceluiași catalog).

6. Gheorghie Ghica prin uricul din Suceava (folio mijlociŭ, sigiliul inelar text românesc, semnat de Vodă) întărește monăstirii din cetatea Neamțului două sălașe de țigani: «Fost'au dat dela Vasile Vodă un țigan anume Toader Hagi, iar acum Domnia mea am luat pe Toader și l'am dat cetății Domniei mele aicea la Suceava și am dat pe Ioan țiganul cetății Neamțului pentru Toader, care țiganî au fost direpți domnesci și ne-au arătat direse de danie și scutire dela Vasile Vodă».

7. Uric dela Stefan Vodă din 7168 (1660) Ghenarie 6, în limbă slavonă din Iași, semnat de Vodă, scris de diacul Tiron, folio de mijloc, avînd sigiliul domnesc inelar în alb. Este relativ la Poiana zisă la Timuș, pre care o recunosc. posesiune a monăstirii Sf. Nicolae din cetatea Neamțul, întemeiată de tatăl său Vasile Lupul. Documentul se păstrează sub No. 1616 în plicul moșiilor Borcea, Răucea și Oglindești, la monăstirea Neamțul.

8. Chrisovul mai sus citat al lui Dabija Vodă, din 7173 Februarie 6. Dabija Vodă pune mănăstirea din cetatea Neamțului sub ascultarea monăstirii Secul : pentru că acea S-tă mă-

năstire este zidită pe locul cetății Neamțului unde este hramul S-tului Ierarch și făcătorului de minuni a lui Christos Nicolae precum este scris și întru așezămintele care le avea de la Irimia Moghilă V. și de la *titorul ei* răposatul Vasile Voevod, *pre care el însuși o aŭ zidit această S-ta monăstire din cetatea Neamțului și însuși Vasile Voda aŭ dat această S-tă monăstire zidită* ca să fie sub ascultarea S-tei monăstirii din Secul .

Incape așa dar vre-o îndoială asupra punctului, că Vasile Vodă este înființatorul monăstirii St. Nicolae din cetatea Neamțului ? Dar continuăm :

9. Uric dela Duca Vodă, din 7180 (1672) Iulie 20, scris în Iași, românesce, pre un folio de mijloc, de diacul Gligori, având sigiliul mare roș deși cam șters. Duca Vodă, dă egumenului din monăstire dela cetatea Neamțului să-și apere poenile cari sunt în dosul cetății și curățiturile, cari sunt în Slatina, cu tot Timușul, daniŭ dela repositiŭ Domnŭ și dela *ctitorul* Vasile Lupul. Se affă în depositul monăstirii Neamțul în plicul satelor Borcea, Răucea și Oglindești, cu No. 1618.

10. Stefan Petru Voevod la 1673 (7181) Februarie 4, scutesce asemenea monăstirea din cetatea Neamțului de slatina dată ei de Vasile Vodă (Vezi Act. 1619, din catalogul monăstireŭ).

11. Antonie Ruset Vodă. In 7184 (1676), Ghenarie 24, folio mic, documentul cu No. 1620; confirmă scutirea de mai sus amintind și el dania lui Vasile Lupu la monăstirea lui din cetate.

12. Dumitrașcu Cantacuzin, hârtie folio mijlociŭ, Iași 7193 (1685) Ghenarie 12, în limba românească. Sigiliu mic roșu; semnat de Vodă, scris de diacul Danu. Este o poruncă la : «Slugile noastre, la toți solariŭ cari umblați pentru slatina dela cămărașiŭ de ocnă, la ținutul Neamțului». Le poruncesce să lase în pace monăstirea din cetatea Neamțului de slatină «că acea slatină, acolo, Timușul în hotarul tērgului Neamțul o are danie dela răposatul Vasile Voevod și alți Domnŭ»

13. Se oyvomi dosofteio arhiepiscop și mitropolitul de Suceava, Sava episcopul de Roman (.) episcopul de Rădăuți, i Mitrofan episcopul de Huși, i Tudosie Dubău vel logofetū i Gavrilū Costake vel vorn. de țeara de jos (*sic*) i Ion Racovițū vel vorn. de țeara de sus (*sic*), i Ionașco Balșū (Balșū) ce aū fost vornic mare, i Alexandru Ramandi ce aū fost Vcrnic mare, i *Velicico Hētmanū i Pīrcalabū Suceavskii* i Zosimū Bașotă ce aū fost Hētmanū, i Constantin vel Postelnicū i Deadiulū vel Spătarū, i Vasile Costache vel Ciașnicū, i Gheorghie vel Vist., i Toader Iordache ce aū fost Visternic mare, i Gheorghita Alboti vel Banū, i Gavrilū Braescul vel Stolnic, i Stefan Cerkezulū vel Comisū, i Eni vel Medeln., i Vasile Baenskie Serdariulū, i Donici biv Serdariū, i Stefanū Fratița vel armașū, i Vărlan biv armașū, i Caplanū Cilibi vel Ușer, i Lupasco Bogdanū aga de darabani, i vtori Logof., i vtori Spatarū i vtori Ceașnicū, i Vasile Damianū treti log., i Vasile Gugesculū vtori Comisū, i vtori Clucearū, i vtori Sulgerū, i vtori jitnicerū, i Andreiū Munteanulū, i Dumitrașco Murgulețū, i Pahomie Frāncu, i Blebea Vornici de Poartă și alți boeri și feciori de boeri, scriem și facem știut, cu această scrisoare a noastră, precum aū venit înaintea noastră Părintele și rugătorul nostru egumenul și cu tot soborul dela S-ta monăstire Xeropotamu, ce se spune Săcul, de ne-aū arētal înaintea noastră ispisocu dela Domnul nostru Io Constantin Voevod și dires dela reposatul Eremia Moghilă VVod și dela Dabija Vodă și Stefan Petru Vod, scriind precum aū dat cetatea Neamțului să asculte de monăstirea Secului și să fie egumenul și cu tot săborul dela Secul volnici a pune egumen și călugări într'această monăstire în cetatea Neamțului, unde este hramul întru numele St. Arhierarh și făcătoriū de minuni a lui St. Nicolae, dintr'a sa monăstire din Secul, ca să aibă a asculta de acea S-tă monăstire din Secul, căci și acea S-tă monăstire este zidită pre locul cetății Neamțului, cum este scris și în diresele dela acești Domni, ce mai sus scriem. Pentru aceea și noi vžënd aceste adevērate ispisoaice scriind cu

mare blăstem, și dela noi dela toți am făcut această scrisoare să fie de mare credință Părintelui și tot soborul dela S-ta monăstire ce mai sus se zice Secul. Și pentru mai mare credință am iscălit noi toți cu mâinile noastre, ca să se crează. Și eu Gligorie am scris ca să se știe.—U Iași 7193 Aug. 25 zile.

Semnați cei din zapisu.

(:N. 1621 Plicul Borcei, Recea și Oglindești. In depositul monăstirei Neamțului).

14. Carte domnească, dela Constantin Cantemir V. V. către Zosim Bașotă în limba românească, din Iași, dela 7197 (1689) Ghenarie 10, contrasemnata de vel logofet, cu sigiliul mijlociu roșu pe un f. de mijloc. Ordonă Domnitorul lui Bașotă, să hotărască unele moși ale monăstirii Secul, căci au peritu toate deresele de moși ce le au avut închise în cetatea Neamțului, de tâlhari.—Actual acesta ne arată, de o parte pre Vasile Lupu ca întemeietorul monăstirii din cetate, și pe de altă parte cum această monăstire servea de adăpostu mai sigur. In fine ne aminteste despre năvălirea Cazacilor, cari uciseră pre Doamna Ruxandra. Este păstratu la monăstirea Neamțului, în pachetul moșilor Borcea, Răucea și Oglindești cu No. 1622.

15. Unu altu actu din 7199 (1691) Aprilie 29 este porunca boerilor de divan Dubău vel logof. Vasile Costache vel vornic și Iordache Rusetu vel vesternic, către hotarnicii rânduiri să hotărască moșiile monăstirii, că s'au perdut deresele când au intrat Cazacii acolo de au omorit pe Doamna Ruxandra. Actul are No. 1623 în catalogul monăstirii. Vezi și blăstemul mitropolitului Sava din 7199 (1691) Aprilie 29, (actu No. 1624 din catalogul monăstirii Neamțul). In hotarele moșilor monăstirii dela cetate, căci s'au perdut uricile *intr'aceste vremi cumplite*, de tâlhari, intrând Cazacii în cetatea Neamțului, când au omorit pe Doamna *Ruxandra*.

Din toate aceste documente se vede neîndoios, că Vasile Lupul a făcut Monăstire în cetatea Neamțului, și că la finea secolului al XVII ea nu era desființată.

Domnița Ruxandra.

Se vede că Vasile Lupu înființase în cetatea Neamțului monăstire, ca să o apere oare-cum de atacurile oștirilor, care invadau în țeară și să aibă, la nevoie, loc de adăpost pentru averile domnesci*) și chiar pentru salvarea vieții.

Posedem un document conștatând, că la cetatea Neamțului, măcar că era transformată în biserică, se adăposteau mai marii țerei la zi de mare cumpănă. Ast-fel vedem în zăpisiul lui Fealtin din Têrgul Neamțului, din 1769 (1661) Ghenarie 23. Din cauza năvălirii în Moldova în contra Domnitorului Ștefăniță Vodă fiul lui Vasile Lupul, a lui Constantin Vodă Șerban dela Munteni, s'au adăpostit în cetatea Neamțului: mitropolitul Sava, episcopul Serafim dela Huși, egumenii dela Trei Ierarchi, Golia, St. Sava, Galata din Iași etc. etc.**) Tot ast-fel și Domnița Ruxandra a lui Vasile Lupu se apăstă la monăstirea părintelui său din cetatea Neamțului.

Cronicele noastre amintesc aceste fapte.

Avem încă din escursiunea dela monăstirea Neamțului

*) P. S. Melchisedecu zice că au făcuti aceasta cu același scopu Petru-Rareș ceea-ce vëzurăm că nu este documentat. Motivul transformării cetății în monăstire mi se pare însă acceptabilu, pe vremea lui Vasile Lupul.

**) Iată actul în toată întregimea lui și cu ortografia transcrisă:
«Adică cu Fealtin din Têrg de Neamț și cu nepoata mea Mirica fata Albului, scriem și mărturisim cu acest zăpis al nostru inșine pe noi, cum de bună voia noastră de nimene nevoiți nici asupriți, am vëndut a noastră direapti ocini și moșie și riscumpîrturi un pomeat subt Boiește din sus de Prisaca, lui Marco alătura cu Prisaca, care pomeat au fost moșie direapti tătînemeu Giurgei și-au fost vëndut de tãrg pentru birul tătînemeu Giurgei la Marcu din Grumăzești. iar eu mam sculat și lam rescumpărat de la Marcu de preună cu nepoatîmia Mirica fata Albului. Când iaste acmu eu depreuni cu nepoatîmia care mai sus scriu mam sculat și am vëndut acel pămînt de subt Boiește pre lingă Prisaca lui Marcu din sus sviinției sali părintelui Savei metropolitului de Suceav drept douzeci și cincî de lei bituți, și sviinția sa ni-au ficut plata deplin, acei bani ce mai sus scriem douzeci și cincî lei bituți în minule meale lui Fealtin și a nepoa-

la 1887, o serie de documente care amintesc despre tragica perire a Ruxandrei în monăstirea de la cetatea Neamțului. Din aceste documente aflăm, că unŭ boer moldovean anume Crupenski postelnicu, aŭ adus, prin tradare, pre Cazaci la cetatea Neamțului, ca să prade averile Domniței Ruxandra. Dela posesiunea acesteŭ averi aŭ urmat lung proces mai întâi contra lui Crupenski, care-și apropiase din avere, după reclamațiunea familiei Cantacuzin, ruda Domniței Ruxandra, și apoi între clironomi Cantacuzinu cu monăstirile Neamțu și Golia, cari după testamentul Domniței Ruxandra avură parte în clironomie.

Intre actele cu referință la Domnița Ruxandra aducem unul cu propia sa semnătură în limba grecească și cu sigiliul său. Domnița s'a împrumutat cu bani de la un călugăr grec Grigorie ce aŭ fost mitropolit Laodicheas, cum și dela egumenul dela Galata. Aceste datorii se plătesc mai târziu de paharnicul Vasile Iordache Cantacuzino rudă și clironomul Domniței Ruxandra ca clironom al tatălui său Toader Iordache Cantacuzino directul moștenitor.

O observație importantă este de făcut la documentul timia Mirichei și întru această tocmeală sau timplat de fati părintele Serafim episcopul de Huși și popa Iosif egumenul de la Trei Stii din Iași și popa Macarie egumenul de Goleia și popa Ioanichie egumenul de St. Sava și popa Gheorghie egumenul de Gilata și popa Macarie egumenul de Bărnova și popa Dosoftei egumenul de Neamțu și popa Paisie egumenul de Secul și popa Ioan egumenul de cetatea Neamțului și dumnealui Iftimie Boțul stolnic și prăcălabul de Neamțu și Gavrilaş Tăbîrți cămăraș și Hanos vetaful de pușcari și Simionică șoltuzul de Trăg de Neamțu și popa Gheorghie și popa Ion tij și alți oameni buni mulți și acești boiari și părintele egumenu și oameni buni care mai sus sint scriși intracesta zapis toți au fost de față în cetatea Neamțului, când saŭ ridicat Constantin Vodă Șerban pre Ștefan Vodă feciorul lui Vasilie Vodă. Și pentru mai mare credință noi venzitorii ne-am pus degetele, iar părinții și boiarii saŭ pus pecețile și iscăliturile. De aceasta scriem și mirturisim. U. Nemețkoï Grad Moldavia VI. 7169. Mesita Ghenarie 23 dni. Semnați cei sus arêtați și ieremonach Ghedeon Taslov Pisah, Moemrăkoio.

semnat de Domnița Ruxandra, și anume: că ea pare că nu scie să scrie românește, de oare-ce semnează grecesce, și pînă și vorba românească: «Doamna» o scrie cu scrisoare grecească în modul următor:

Apoi cum se împacă asemenea constatare cu laudele ce se dau lui Vasile Lupul cum că este restauratorul limbii românești?

Iată acum însă și actele importante de care mai sus vorbim după traducerea ce a binevoit a ne face d-l profesor Erbiceanu: «Prin prezenta mea mărturie și cu toată tăria mărturisesc eu Doamna Ruxandra, cum că dătoresc sântului egumen de acum al Gălăței 100, adecă una sulă *aspri*. Și să am a-I mulțami de a-I da în luna Septemvri, fără cuvînt și judecată și împotrivire; iar dacă s'ar întâmpla lucru dimpotrivă și voi ajunge eū la judecată și ceea ce se va cheltui să fie de mine. Iar dacă mă va lua moartea să aibă epitropiī mei să le plătească. Și pentru încredințare am scris cu propria mea mână, cu un om vrednic de mărturie și am pus și sigiliul meu spre dovadă.» în Iași 1686, Mai 23, «Doamna Ruxandra recunosc cele mai de sus scrise cu propria mea mână. Sigiliul reprezintă armele Moldovei, și în jur inițialele P. T. (Roxanda Timuș?) . . . Grigorie mărturisesc cele de mai sus.»

NB. Scrierea autografă a Doamnei Ruxandra are o sumă de erori și am transcris-o așa cum este. (Vezi facsimile anexată).

Paharnicul Vasile Cantacuzino aū plătit datoria de 40 de lei către Grigorie Proim mitropolit Laodicheas 7197 April 28, adică 3 ani după sinetul de împrumutare către egumenul dela Galata. Iată aci, în întregime, chitanța dată lui Vasile Cantacuzino, de către mitropolitul Grigorie Laodicheas:

«Grigorie Proim mitropolit Laodicheas, fac scire ca această scrisoare a mea, precum mi-a dat dumnealui Vasile Paharnicul patruzeci de lei bătuți, care bani mi-aū fost datoare *rēpausata* Doamna Ruxandra, și pentru credință am făcut această scri-

soare la mâna dumisale paharnicului Vasile și am și iscălit, ca să se scie, leat 7197 Aprilie 28.

Semnat în grecesce, cel mai sus pomenit.

Se vede că paharnicul Vasile Cantacuzino nu de bună voe a plătit această datorie precum și acea cătră egumenul de la Galata, ci în urma unui proces ce i-a făcut Grigorie fostul mitropolit Laodicheas. egumenul de Golia și soborul de la Treisfetitele. Adevărul este, că acest Vasile Cantacuzino a avut mult de lucru și de cheltuit pînă să scoată averea Doamnei Ruxandra «*din mâna lui Krupenski Post, ce aū fost mers să le iea pe seama craiului leșesc, fiind atunci mare amestecare în țeară*». Vasile Cantacuzino, la judecata din 7196 a produs o dietă dela răposata mătușă-sa, Doamna Ruxandra, făcută cu doi ani mai dinainte de peirea ei și acolo scriind cum or griji-o și cui i a lăsat . . . și după aceea s'aū tãmplat mari primejdi Doamnei Ruxandrei, de aū căzut în mâna unor căzaci făcători de rău, și luându-i toată avuția, mai pe urmă i-aū tăiat și capul, și înțelegend dumnealui Vasile paharnicul de perirea mătușă-sa, venit'aū la sat la Preotesci de aū luat ce-a mai scăpat de acei tãlharî, bucate, pâine»,

Domnița Ruxandra lasă în dieta aceasta satul Preotesciî lui Toader Iordache visternicul, părintele paharnicului Vasile, cu condițiune, ca Toader visternicul Cantacuzino, pentru Preotesci să dea monăstiriî Golia un alt sat la Scheia. Va să zică Vasile Cantacuzino clironomesce pe Ruxandra ca urmaș al lui Iordache Toader Cantacuzino.

Judecata dintâi, înaintea Divanului lui Constantin Cantemir, o constatăm după chrisovul judecãței a doua de la același Domnitor, din 7186, cum și din mărturia lui Iacob fostul arhiepiscop de Constantinopole, care ambele le dăm în toată întinderea lor mai la vale. Întârzierea ce pune Vasile Cantacuzino de a se achita conform dietei Doamnei Ruxandreî, provine din lipsa lui din Moldova mai bine de un an și jumătate, timp ce l'aū petrecut în țeara românească, ferindu-se

pare de Poloni, cari amestecau rău Moldova la această dată și al căror partisan se vede că Vasile Cantacuzino nu era. In-torcându-se el din emigrațiune, noul egumen dela Golia, Iacob fostul patriarch de Constantinopol, cere de la Domnitor să oblige pe Vasile Cantacuzino la desăvârșita achitare către mănăstire. Domnitorul însărcinează: «pe credincioșii boierii domniei mele Velicico Căstîn hatman și Iordache Ruset vel vist la prea sfinția sa părintele Iacob, ca să ia seama singur sfinția sa cu boierii și cu egumenul de Treisfetitele, câtă pâine a mai rămas asupra lui Vasile păharnicul». El constată:

« . . . Câtă pâine au rămas asupra lui Vasile păharnicul, să dea 400 merțe grâu cu mazere, care s'aũ prețuit 400 lei, câte 1 leu merța cum umbla atunci. Și aũ mai rămas 250 merțe săcară cu mălai carele fac și acestea 120 lei, câte 2 orți merța. Și dintr'acești bani s'aũ ținut în seama lui Vasile păharnicul 135 lei din cheltueala dumisale ce s'aũ zis mai sus, și aũ plătit 40 lei la Grigorie ce aũ fost mitropolit Laodicheas, care bani aũ fost datoare Doamna Ruxandra și aũ mai plătit 50 de lei iar o datorie a Doamnei la egumenul de Galata. Și aũ dat la mănăstire la Golia și la Treisfetitele 200 lei și 100 merțe grâu, iar la amândouă mănăstirile. Iar pentru sat pentru Preotesci aũ dat dumnealui Vasile paharnicul satul Lăzoriani ce-s la ținutul Iașilor mănăstirii Golia, după cum aũ poftitu călugării. Acestea crezând și noi, cum că aũ dat Vasile Păharnicul de a Doamnei Ruxandra tot ce aũ fost la dumnealui, pînă și bucate și arătându-ne și zapis de la preosfințitul părintele nostru patriarchul Iacob și de la egumenul de Treisfetitele, cum că cu dreptate aũ dat satu carele aũ poftit ei, pentru acea și noi vĂzĂnd bunĂ tocmeală și așezare, făcut am și de la noi această scrisoare incredințată dumisale fratelui nostru Vasile Iordache Cantacuzino, ce a fost paharnic și jupăneasei dumisale șia a tot neamul dumisale, dreaptă ocină și moșie în veac neclintită, tot satul Preotescii ce-aũ la ținutul Neamțului, cu toate cumpĂrĂturile cĂte s'or afla drepte cĂ aũ ținut Doamna Ruxandra și sĂ fie vol-

nic a căuta în toată țeara Măriei Tale cu cinstită cartea Măriei Tale, să strângă toți vecinii din Preotesci, cari or fi drepti vecini și să-i ducă la urmă.

Si pentru mai mare încredințare am iscălit cu toții ca să fie încredințată în tot județul. U Iași—Vleato 7197 Iunie 1. Semnați: Tudosie Dubău logofet.—M. K (Costin) biv logof. Velicico Costin hatman etc. (Actul cu No. 1392 din opusul mănăst. Neamț).

Cu un an înainte de această judecată a Divanului, la 7196 (1688, Mai 1, intervenise o altă judecată a Domnului Moldovei, în Iași. No. 1391 Const. Voevod.—folio mare, turcă. 7196, Mai 1, pecete inelară.—Semnat: Vodă.

«Aū venit înaintea Domniei mele Gligorie proin metrop. egumenul de Golia și cu tot sob. dela Treisfetitele jăluindu-se împotriva lui Vasile Iordache Cantacuzino ce aū fost pah., fiul repos. Toader Iordache, ce aū fost Visternic, pentru bucate și pâine ce aū rămas dela răposata D-na Ruxandra fata răposatului Vasile Vod și pentru satul Preotescii, zicând cum ar fi cu direptate să le ia ei toate bucatele și pâine și sat. Vodă a chemat pre Vasile și el a scos o dietă dela rēp. mătușa sa D-na Ruxandra făcută cu 2 ani mai înainte de perirea ei, și acolo scriind, cum or griji-o și cui aū lăsat . . . Și după acea tâmplat s'aū mari primejdi D-nei Ruxandrei de aū căzut în mâna unor Cazaci făcători de rău și luându-I toată avuția, mai pe urmă I-aū tăiat și capul. Și înțelegând d. Vasile Paharn. de perirea mătuși-sa venit-aū la sat la Preotesci de aū luat ce aū mai scăpat de acei tâlhari, bucate. pâine.

«Domnia mea cu tot sfatul așa am judecat: Vasile să restituie tot, ba încă: de vreme că acestor 2 mănăstiri li s'aū tâmplat mari stricăciuni de oștile leșesci: iar pentru sat pentru Preotesci am lăsat cum scrie D-na Ruxandra în dieta sa, adică ca să dea Vasile Păh. un sat mănăstirii Golia și d-lū să ție Preotescii (țin. Neamț). Decī d-lū Vasile Păh. dat-aū la mână călugărului pomenit mai sus toate bucatele rămase și aū ținut în seamă și lui Vasile Păh. decī cheltuețele ce aū

făcut cu acele bucate pină le-aŭ scos din mâna lui Crupenski Post. ce aŭ fost mers să le iea pe seama Craiului leșesc, fiind atuncea amestecare în țeară, și aŭ cheltuit de le-aŭ iernat și le-aŭ dat călugărilor la St. George și pe alte trebî, cari s'aŭ luat seama de toate inaintea Domniei mele» .

Maî rămâne Vasile a da 340 merțe grâu și 50 merțe mazăre și 25 merțe secară cu mălai și să-I maî ție și seama lui Vasile Pah. 135 lei ce s'aŭ aflat toți cheltuiți din aceasta pâine. Pentru acea nici Vasile Pah. n'aŭ trimis pâinea călugărilor, nici călugării aŭ trimis s'o maî iea, și într'acea dată s'aŭ tâmplat de aŭ eșit d-lui Vasile Pah. din țeară în ț. Muntenescă și acolo aŭ zăbovit 1 an și maî bine. Maî pe urmă iar aŭ venit în țeară și într'acea vreme tâmplatu-s'a mănăstirea Golia sub ascultarea Preosf. nostru Iacob fost arch. Țari-gradului și a toată lumea Patriarch . . . și au poftit ei să le dea Vasile pâinea rămasă după judecată. Pentru acea Vodă trimite «pre credincioșii boierii Domniei mele *Velicico* Costin Hetmanul și lordache Ruset vel Vist. la Prea S.S. Păr. Iacob ca să iea seama singur sfinția sa cu boierii și cu egumenul de Trisfetitele câtă pâine aŭ maî rămas asupra lui Vasile Pah. și s'aŭ aflat... care fac și aceste 125 lei și s'aŭ ținut în seamă din aceasta în seama d-lui Vasile Pah. 135 lei din cheltuiala d-sale zisă maî sus și aŭ plătit 40 lei lui Gligorie Metrop. ce aŭ fost D-na Ruxandra datoare și 50 lei iar o datorie a D-nei Ruxandra la egumenul dela Galata și-aŭ dat la mănăstirea Golia și Trisfetitele 200 de lei și 100 merțe grâu, și pentru Preotesci aŭ dat satul Lăzărenii (țin. Iași pe Jijiea) mănăstirii Golia, după cum aŭ poftit-o» .

In operele complete ale lui Miron Costin, vol. II, pag. 531 la No. 32, am publicat un zăpis, din 7198 Maî 2, cu semnăturile lui Dubău vel log., *Velicico* Costin vel dvornic, Ionașco Balș vel dvornic, lordache Ruset vel vist. și Lupul Nastasie vel medeln., prin care Vasile Cantacuzino biv paharnic, dăruiesce satul Preotescii cumnatului său Vasile Costache vel vornic și «surorei mele Catrinei și fiicei dumni-sale Sofia

care-i de noi botezată (Botezată) ca să fie dreaptă ocină și moșie în veci neclătită. Inșă acest sat ne este și nouă danie dela răposata *mătușa mea* Doamna Ruxandra fata răpos. Vasile VV. Iară și dania este într'acest chip, că vrând Doamna să dea satul mănăstirii Golia iarăși dint'ra ei bună voe, s'aũ socotit să nu stea casele și biserica pustie, precum se vede pe multe locuri așa fiind pe mâna călugărilor, pentru aceea așa aũ scris în dieta sa, ca să dăm noi un sat mănăstirii Goliei și să ținem noi Preutescii, fiind cumpărați de către răposatul Vasile Vodă împreună cu maică-sa și *mătușă-mea doamna Tudocsa*, încă din vremea boeriei lor și aũ făcut și biserică și pivniță de peatră și casele tot Vasile Vodă în boeria sa, iar după moartea Ruxandreii tâmplatu-s'aũ de aũ ars și casele rămâind locul pustiũ. Iar pentru aceea noi toți am dat mănăstirii Goliei tot satul Lăzărenilor ce-sũ la ținutul Iașilor sub Stâncă, cu vad de moară în Jijia și cu tot venitul aceluĩ sat. Și așa s'aũ așezat precum areată ispisocul nostru în Constantin Voivod și a boerilor țerii; pentru aceea ca să fie dumnelor sale dela noi dreaptă ocină și moșie în veci neclătită; și aceasta de bunăvoea noastră s'aũ făcut, dinaintea dumnelor sale boerilor celor mari Tudosie Dubău vel logofet, Velicico Costin vel vornic, Ionașcu Balșe biv vel vornic, Constantin Iordache Roset vel visternic, Lupul Costache vel medelnicer, Pavel biv vel sluger, Antochie biv vel cămăraș, și pentru mai mare credință am iscălit eũ și frații mei Ion și Ilie și dumnealor boerii cari mai sus s'aũ zis, aũ iscălit toți, ca să fie încredințat în tot județu. U Iași 7198
Mai 2.»

Precioase informațiuni ne dă actul de mai sus. Vasile Cantacuzino ne spune, că Vasile Vodă a avut de soție pe *mătușa sa* Doamna *Tudosca*. Până aci atât scie, că Vasile Vodă a fost însurat, întâiũ cu o fată a lui Bucioc și apoi cu o cercheză. Public la vale documentele ce am găsit la archiva creditului funciar, din care am cules informațiunea, că Gaspar Vodă a cununat pe boerul Vasile Lupul cu fata lui Bucioc, Șe

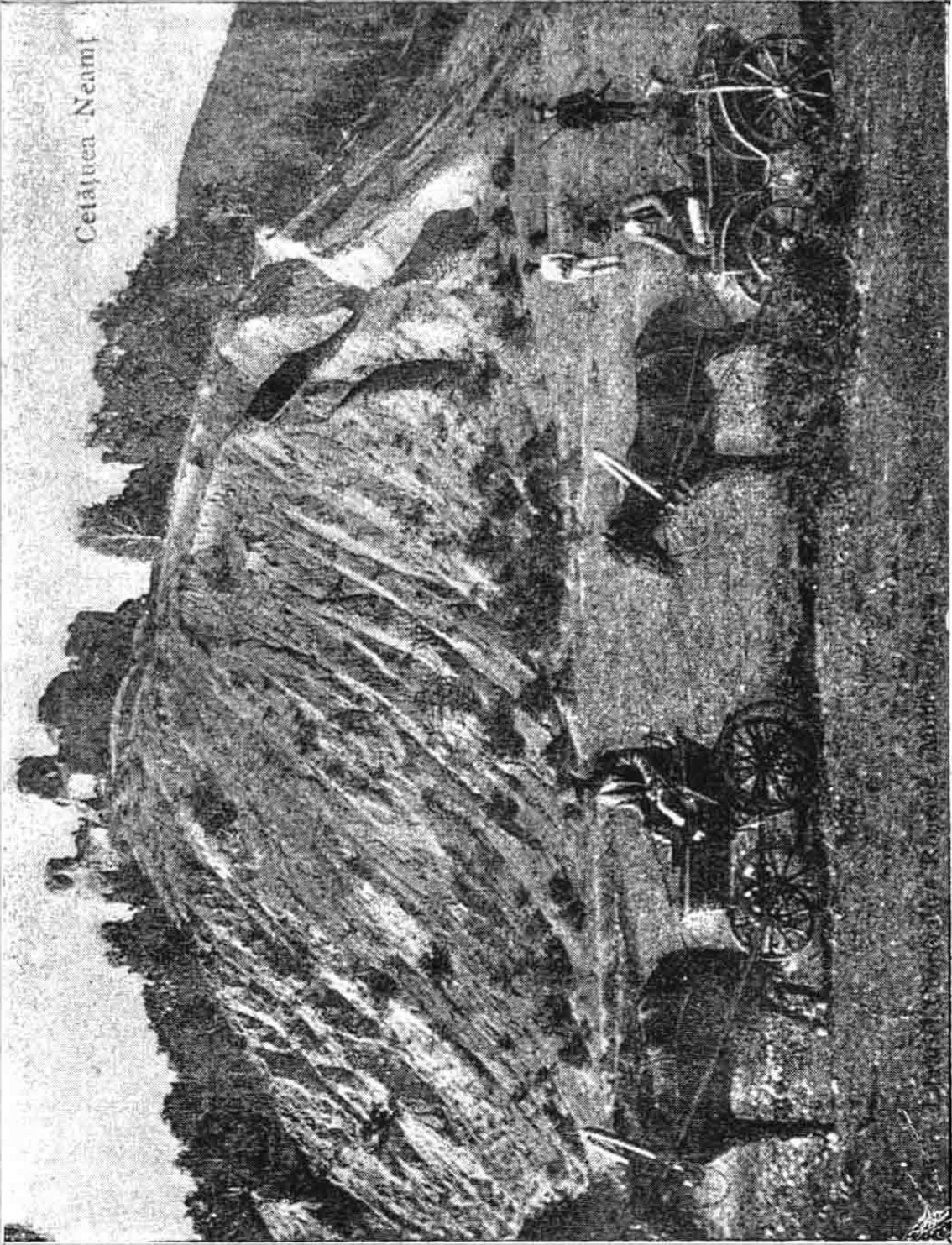
va vedea mai departe și aceea, cum se acordă cu documentele dela Creditul funciar, actul ce aduserăm aci mai sus, din care rezultă că Vasile Lupul era încuscrit și cu Cantacuzini.

Aci credem util a da în întregime actul de judecată al lui Iacob egumenul dela Golia, care minunat expune tot procesul urmat pentru averea rămasă dela Domnița Roxandra.

Iată-l :

Iacob, cu mila lui Dumnezeu ce am fost arhiepiscop Tarigradului și a toată lumea patriarch.

† Facem scire cu această carte a noastră cum tâmplându-se mari primejdii răposatei Doamnei Ruxandri, fata răposatului Vasile Voevod. că viind craiul leșesc pen țara Mulduvi (sic), lovit-aŭ o seamă de cazaci la cetatea Neamțului și fiind acolo închisă Doamna Ruxandra, dobândit-aŭ cazaci cetatea și aŭ luat toată avuția Doamnei Ruxandri și i-aŭ tăiat și capul. Mai pe urmă înțelegând nepotul său Vasile Cantacuzin paharnicul, feciorul răposatului Toader Iordache vistiernicul de peirea ei, venit-aŭ la sat la Preotesci de aŭ luat bucatele și pâinea ce aŭ aflat de-a Doamnei Ruxandre de le-aŭ dus la casa dumi-sale și între aceea sculatu-s'aŭ călugării dela monăstirea Golia și dela Treisveatitele și aŭ făcut jalobă pe dumnea-lui Vasile păharnicul înaintea măriei sale Domnului nostru Io Constantin Voevoda, cerșind călugării bucate și pâinea ce aŭ rămas dela Doamna Ruxandra. Deci Măria sa Vodă împreună cu tot svatul măriei sale aŭ judecat întru acest chip, cum pâinea, bucatele ce aŭ rămas dela Doamna Ruxandra să le dea toate pe mâna călugărilor dela Golia și dela Tresveatitele și pentru sate iar să fie după cum aŭ așezat Doamna în dieta sa. Iar pentru satul Preotesci, așa aŭ scris Doamna în dieta sa, ca să fie Preotescii a răposatului Toader Iordache, vistiernicul, părintele dumi-sale lui Vasile păharnicul și Toader vistiernicul să dea un sat la Scheia pentru Preotesci ; pentru aceea dumnea-lui Vasile păharnicul după județul ce le-aŭ făcut Măria sa Vodă, dat-aŭ la mâna sfinții sale Grigore proin mitropolit Laodichias ce era atuncea la Golia și la Efet (?), egumenul de Treisfeti.

Cetățuea Neamțului

tele, unsprezece boi și vaci mari, cinci gonitoare și nouă bivoli mari, și nouă gonitoare, și i-au mai dat șaptezeci și șapte oi dat-au cinci-sprezece epe mari și șase strișnici; acestea le-au dat la mâna călugărilor ce s'au zis mai sus și au mai rămas la Vasile paharnicul a mai da acestor călugării patru sute merțe grâu și mazăre și două sute merțe secară și mălaiu. Inșă să i se fie în seamă paharnicului două sute trei-zeci de lei dintr'aceasta fân, pentru ce au cheltuit la nisce orîndarii (?) a Doamnei Ruxandrei și la alte trebî ce au dat seama înaintea Măriei sale lui Vodă; într'acea data ce au fost să dea paharnicului acea pâine, tâmplatu-s'a dumi-sale de au lipsit din țeară și s'au dus în țeara românească și au făcut acolo un an și mai bine și pe urmă au venit dumnea-lui Vasile paharnicul iar în țeară și am poftit noi ca să dea cu ce au rămas. Pentru aceea din porunca și județul ce au făcut Măria sa Vodă împreună cu boerii țerii mai înainte vreme, venit-au dumnea-lui Vasile paharnicul înaintea patriarchiei noastre și au dat la mâna noastră și la mâna dintru ermonahi Popa Grigorie egumenul de Treisvetitele 200 lei bătuși și 100 merțe grâu, și să plătească 40 lei svinției sale lui Grigorie proin mitropolitului Laodicheas, și să mai plătească 50 lei la un zapis ce are Doamna Ruxandra la egumenul de Galata, care bani i-au fost datoare Doamna Ruxandra egumenului de Galata ce au fost lui Balaș Hartofilaxi, iar o sută trei-zeci de lei i-am ținut dumnea-lui în sémă pentru ce au cheltuit. Pentru aceea dând dumnea-lui Vasile paharnicul bucatele și pâinea și altele tot ce au fost de a Doamnei Ruxandra, făcut i-am această scrisoare a noastră la mâna dumi-sale, cum să nu mai aibă dumnea-lui nici o asupreală despre călugării noștri, nici despre alții, iar pentru 50 lei ce mai cere tot egumenul de Galata, iar cu acel zapis a lui Balaș Hartofilaxi, de n'om putea noi să scoatem numai pe acei cincizeci lei ce s'au zis mai sus, să-i dea Vasile paharnicul și tot or mai cere și ceilalți 50 lei, atuncea să rămânem noi a da dela Golia 25 lei și dela Treisvetitele, iar 25 lei, să

se plătească acei 50 de lei, iar dumnea-lui paharnicul Vasile să n'aibă nici o supărare nici despre un datornic, căci ce a fost de a Doamnei Ruxandri nimica la dumnea-lui n'aū rămas. Așișderea și pentru sat, pentru Preutescī iar s'aū lăsat după cum aū scris și răposata Doamna Ruxandra, ca să fie a dumi-sale a paharnicului Vasile și dumnea-lui ne-aū dat aicea la monăstirea la Golia satul Lăzoreniī ce sunt pe Jijia, cu tot locul, după cum ne-aū făcut uric pentru aceea».

Socotesc că vor fi la locul lor, aci, unele documente cari vor arēta în ce relațiunii a stat Domnița Ruxandra cu usurpatorul tronului tatăluī sēū, cu Gheorge Ștefan și cu alți Domni.

Posed un act care scutesce toate moșiile Domniței Ruxandra de orī-ce dăjdiī și-I dă chiar jurisdicțiune deplină în sate, cu neamestecul a nici o autoritate publică. Gheorge Ștefan se purtă dar cavaleresce cu fiica luī Vasile Lupul.

Duca Vodă, la 7187 (1679) Fevr. 20 încă dă un act românesc, din Iași (No. 1387 din catalogul monăstirii Neamțului) prin care scutesce satul Preotescī a d-sale Ruxandrei Doamne «de toate și de bir, de zloți, de lei, de taleri, de hârtil, de galbeni, de ilișū, de sulgiu, de cai împērătescī, de unt și de ialoviță, de samă și cai de olac și de podvezī și de care împērătești și de braniște și de camenă și de bezmān, de cărciume de cepărit și de alte toate câte vor fi pre altă țeară, numai să fie acel sat în treabă d-sale Doamnei Ruxandrei, și cisia lor ce aū fost s'aū ras dela visterie. Așișderea și voi parcălabi de acel ținut și globnicī și deșugubinariī și alți toți slujitorī, să nu intrați în sat saū să faceți vreun val, că apoi cine se va ispiti a învălui peste cartea Domniei mele, bine să scie că acela va afla mare certare de Domnia mea.

Soțiile luī Vasile Lupul

Am arētat mai sus cum și unde am descoperit cine era prima femeie a luī Vasile Lupul. Intre documentele moșiei Greciī dela țin, Vasluiū, am aflat actele publicate în anexele

A, B, C, din care rezultă, că Vasile Lupul, înainte de a fi Domn, încă în boiărie, fiind în Divanul lui Gaspar-Vodă, s'a însurat cu Tudosca fata Vornicului Bucioc. Gaspar-Vodă a cununat pe Vasile Lupul și i-a dat, dar de nuntă, moșia Grecii, pre care apoi Vasilie Vodă, ajungând Domn, o dăruiesce și el lui Dumitrașco Irali Clucearul.

În 1887, am aflat, la monăstirea Neamțului seria de documente relative la Cetatea Neamțului și la moșia Preotescii a M-rei, documente ce am adus mai sus.

În Documentele *Preotescilor* s'a văzut la Academie, că Domnița Roxandra lasă averea sa lui Toderășco Cantacuzin, declarându-se acesta de nepot el ei.

De aicea întrebare :

Nu cumva Domnița Roxandra este fiică din o altă soție a lui Vasile Lupul ? și

Nu cumva Vasile Lupul a avut, de soție, nu numai pe Tudosca Buciocu și apoi pe Ecaterina*) Cercheza ?

Un moment m'am crezut în prezența acestei noue îndoite probleme, dar neîntârziat, documente noue ce mi-au venit la mână au elucidat de minune cestiunea aceasta îndoită.

*) Că se numea Ecaterina se vede și din inscripțiunea următoare după un liturghiarde la M-rea *Dragomirna*, delă Constantin Moghilă Voevod, din 7148. După inscripțiunea ce constată această dăruire a lui Const. Moghilă, urmează altă mână a scrie: «Katerina Gpnda gprio Io Vasilie Voevod vjio Mastio Gpjra zemli Mold..... i skupenia Liturgie a kovaiaa Srevrom i Poslașena Voia kâsakom Egdasvoeval i potravil Timuș Hatman Kasakskii, Stto monastire Dragomirna vleat 7162 Mța Gen, 21 dni i dade e paki să tăijde M'astir Dragomirna».

Adecă «*Ecaterina* Doamna Domnului Io Vasilie Voevod din mila lui Dumnezeu Domn țerei Moldovei, au cumpărat acest liturghiar ferecat cu argint și aurit, care când s'au răsboit cu Cazacii l'au răpit Hatmanul Timuș al Cazacilor de la S-ta M-re Dragomirna la 7162 (1653) luna Sept. 28 zile și l'au dat iar aceleiași monastiri Dragomirna».

(Vezi memoriul meu despre Expozițiunea din Cernăuți dela 1886).

1. Nu, Vasile Lupu n'a avut și o a treia soție afară de Tudosca Bucioc*) și de Ecaterina Cercheza.

Alianța lui Vasile Lupu cu familia Cantacuzin eă o stabilesc ast-fel :

Vornicul Bucioc n'a avut numai pre Tudosca, ci și alți mai mulți copii. Documentul, ce publicăm la vale amintesce un proces petrecut înaintea Divanului, la 1662 (7172) febr. 26. Spătarul Iordache Cantacuzino și fiul său Toderășco, mare comis, fac proces jupânesei Măriuța fata lui Gheorghe Lupul Hatmanul (frate cu Vasile Vodă), măritată cu Nicolaï Vameșul, pentru că acesta stăpânea moșia Deleni, care sat a fost cumpăratură lui Costea Bucioc Vornicul. Decî Măriuța a zis: «Cum acel sat este ei danie și miluire dela Unchiul său Vasilie Vodă, iar D-lui fratele nostru (zic Boiarii divaniști) Iordache marele Spătar și fiul său Toderășco marele Comis, aă dat seamă, cum Vasile Vodă n'aă avut nici o treabă cu acel sat ce l'aă fost luat fără de cale, în silă și Bucioc Vornicul aă înzestrat pre Vasile Vodă și pre alți cu alte sate și moșii, precum aă arătat fratele nostru Iordache Spătarul și Toderășco Comisul și Catastihă de sate și de moșii, cui ce aă dat și aă înzestrat și iscalit de Bucioc ce aă fost Vornic mare»

Prin urmare, constatăm că Vorn. Bucioc a avut și înzestrat mai mulți copii ai săi Păcat că catastihul ce aă prezentat la Divan Iordache și Toderășco Cantacuzin, n'a ajuns pînă la noi ori-că încă zace unde-va, în mîni ce nu-î cunosc valoarea!

Dar cum se face că Cantacuzinil revendică dela nepota lui Vasile Vodă moșia Deleni, cu ce titlu ?

În una carte domnească dela Petru Vodă, din 7181, Aprilie 8 (1673) către Contășu slugeriu, însărcinându-l să stâlpească *Deleni*, aflăm că (vezi în anexele Documentului) lui

*) Colegul nostru D. Papadopula-Calimach în scrierea sa, despre Gheorghie Ștefan (8 București 1889), la pagina 28 grăesce de soția lui Vasile Lupul Doamna Tudosca.

Vezi *P. S. Melchisedec* în «Notițe istorice și archeologice» p. 169—170. Asemenea și despre a doua soție *Ecaterina*, pre care zice D. Papadopulo-Calimach, că o iea Vasile Vodă la 1640.

Toader Iordache și Doamnei Roxandrei li s'a venit satul Deleniî *«despre unchiul lor Toderășco Bucioc.»*

Așa dar iată un *«Toderășco Bucioc»*, un fiu al Vornicului Bucioc, decî unchiu al Doamnei Roxandrei.

În actul dela 1673 Aprilie 8, Domnitorul Petru Voevod ordonă lui Contaș să împartă Deleniî în 5, din care a 5-a parte se cuvine Doamnei Roxandra. Urmează de aci că nu a fost numai Toderășco Bucioc și cu mama Roxandrei, Tudosca părtași clironomî ai Delenilor, ci aș mai fost și alți fiî orî fice.

Cum că *Toderășcô Iordache Cantacuzino* a fost nepot lui Costea Bucioc, se vede din actul dela 1668 (7177) Oct. 20, dela Alexandru Iliăș Vodă (*Vezi Documentul No. IX*).

Prea lămurit se stabilește înrudirile dintre Doamna Roxandra și Cantacuziniî, orî dintre Bucioc Vornicul și Cantacuziniî, din Cartea lui Dumitrașco Vodă Cantacuzino, din 7192 (1674) Aug. 18). Aci citim: (*Documentul No. X*):

1. Că satul Deleniî aș fost al lui Costea Bucioc Vornicul cel mare, direaptă danie și miluire lui dela Constantin Moghilă, feciorul lui Ieremia Moghilă și mai pe urmă dela Radul Vodă.

2. Că Doamna Roxandra l'aș reclamat căci i s'aș venit după nisce unchi sterpi ce aș avut și că-l ține Toader Visternicul fără nici o treabă.

3. Că Toader Visternicul e văr primar cu Doamna Roxandra.

4. Iar Toader Visternicul Cantacuzino aș produs cărțile făcute de mâna moșu-său, lui Bucioc Vornicul, care este moșu și Doamnei Roxandrei.

5. Din acest act s'a probat, că Vornicul Bucioc a avut două jupane. Din jupâneasa dintâi este Tudosca mama Roxandrei.

6. Că satul Deleniî nu este trecut în catastihul înzestrării copiilor din prima jupâneasă, *«ci se află să fie rămas satul Deleniî feciorilor celor mai mici, ce sunt din giupâneasa cea deapoî, din care este Toader Visternicul.»*

7. Că satul Deleniî a fost recunoscut de Dabija-Vodă clironomic a Cantacuzinilor, pentru că ei sunt rudele din giupâneasa a doua a lui Bucioc și satul acesta «este agonisit de Bucioc Vornicul cu jupâneasa aceasta deapoî, moașa lui Toader Visternicul» .

Impărțirea făcută moșiei Deleniî, prin actul mai sus citat din 1674 Aug. 18, divide satul și veciniî etc., mai întâi în 2 părți : a) Parteă lui Bucioc Vornicul și b) Partea soției sale «moașa lui Toader Cantacuzino Visternicul» .

Partea lui Bucioc Vornicul s'aî împărțit în 3 părți :

a) Una Doamnei Roxandreî, b) a doua lui Toader Visternicul și c) a treia unui Dumitrașco Mălaiî «*care este lor vër primar*» .

II. Partea femeiei a II-a Vorn. lui Bucioc, cu care acesta a agonisit Deleniî, «moșia lui Toader Visternicul și a lui Mălaiî, se divide numai în două părți» :

a) Una parte din două lui Toader Visternicul Cantacuzino și b) a doua partea, lui Dumitrașco Mălaiî, care este lor vër primar.

Urmează din cele de mai sus, că alianța lui Lupu cu Cantacuzeniî, vine prin a doua căsătorie a Vornicului Bucioc socrul său, tatăl Doamnei Tudosca, cu o femeie din neamul Cantacuzin.

Deci Doamna Roxandra este clirnoamă în Deleniî după partea ce din Deleniî s'aî cuvenit mamei sale, din partea din Deleniî a tatălui ei Bucioc, dela frațiî ei după tată, adecă din a doua căsătorie. Insăși Doamna Roxandra, la 1676 Noembre 24, (Documentul No. XI) areată în actul de danie către nepotul ei Toderășco Visternicul, că Deleniî i-aî venit clironomie dela maica sa Tudosca căreia «*i-aî rëmas dela frațiî sêi fiind sterpi*» .

Acești frați sterpi, adecă fără copii, sunt fiî a lui Bucioc, din a doua soție.

Din cele de mai sus conchidem :

1. Că Vasile Lupul n'a avut o a treia soție, din Canta-

cuzeni, cum se putu bănui din cetirea actelor dela M-rea Neam-țului, relative la St. Nicolai din cetate și la satul Preotescii.

2. Că alianța lui Vasilie Lupul cu Cantacuziniî este prin însurarea, în adoua căsătorie, a socrului său Vorn. Costea Bucioc, cu o fată Cantacuzino.

3. Că Domnița Roxandra este cu adevărat fiica Tudoscei Lupu, născută Bucioc.

4. Din a doua căsătorie a Vornicului Bucioc pare să se fie născut o fată măritată după N. Mălaiu, și un fiu: Toderășco Bucioc. Ambiî rămân *sterpi*. Mălai și Toderășco neavând copii, Deleniî sunt reclamați de urmașii Tudoscei, a singurei fiice rămasă din Bucioc. Doamna Roxandra succede deci în drepturile mamei sale Tudosca.

Actele ce publicăm la vale ale Delenilor, ne mai aduc frumoase informațiuni și din alte privinți.

1. Actul dela Alexandru cel Bun, din 1430 Iulie 7, arată vechimea mare a satului Deleniî. (No. 1).

1. Actul de la *Bogdan-Vodă*, din aniî 1450 (6958) Ghenar 23.

După Laurian, acest Bogdan e fiu natural al lui Alexandru cel Bun. (Vezi *Istoria Românilor ediția din 1873, București pag. 297*). După Letopisețe (*) s'aû luat răposatul Laurian și letopisețele după Stricovskie. Din o serie de urice ce vor ilustra un nou memoriu al meu asupra lui *Bogdan Vodă, tatăl lui Ștefan Vodă*, se va vedea că acesta nu era fecior natural, nici legitim al lui Alexandru cel Bun, ci *frate*.

3. Buciocescii sunt dintre partisanii Moghilescilor. Constantin Moghilă le recunoasce serviciile, întărind dania și cumpărătura moșiei Deleniî.

Radul Mihaî Vodă la 1612, chiar la începutul Domniei sale, zice că «am fost luat noi dela dînsul (dela Costea Bucioc Vornicul) satul (Deleniî) *pe gurile oamenilor împrejurași iar după aceea vëzum Domnia mia a lui direse ce aû avut*

*) Vezi Letop. ediția I, pag. 113.

și dela Domni de mai nainte» și i-au întărit aceasta stăpânire pe Deleni.

Se vede că Radu-Mihai VV. se temea de Bucioc ca de un partisan al Moghilescilor, și-î confiscă moșia, restituindui-o apoi după ce se împacă cu el.

4. Câte pene nu s'aŭ inspirat de romantica tinereță și viață a Domniței Ruxandra, dela George Asacki, pînă la D. B. P. Hasdeu, care ne a dat drama: Domnița Roxandra (*).

Documintele Delenilor, după cele dela M-rea Neamțului, ne aduc câte-va momente din viața ei și câte-va însemnate narațiuni, din cari ne apare caracterul acestei Domnițe.

La 1673 April (*Document No. VII*). Contaș Slugeriul rënduit de Petru Vodă (Ștefan Petriceico) să «socotească între D. Toader Iordache Visternicul cel mare și între Dumneaei Doamna Roxandra, care avënd în multe rënduri gâlceve ina-

*) D. Papadopulo-Calimach încă atinge mult biografia Doamnei Roxandra, în «*despre Gheorghe Ștefan Vodă*». D-sa ne dă unele date ce astăzi, duple publicarea documentelor noastre, sunt modificabile. Așa, de exemplu, D. Papadopulo-Calimach scrie, că Bogdan Hmielniski tatăl lui Timuș, a dat după moartea fiului său Timuș, Roxandrei, surorii sale *Rascovul* și că dinsa «n'a voit să părăsească țeara Căzăcească. Nicî chiar fratele, după tată, al Roxandrei, Ștefan Lupu Vodă, n'aŭ putut-o întoarce în țeară de la Rașcov, nicî chiar făcënd rășboi Cazacilor». Numai la 1686, după colegul nostru, se întoarse în Moldova, Domnița Roxandra și petrece la Neamț, unde și fu ucisă de Cazaci, la acelaș an. (Vezi Cron. N. Costin Let. T. I. pag. 40--41 și 256).

Apoi documentele noastre ne arată pre Roxandra petrecënd în țeară, la Deleni, pe timpul lui Duca Vodă și mai ales dela Petriceico Vodă, de la 1673 incoace. Minunatul raport cătră Domn al hotarnicului Contaș ne areată pe Domnița Roxandra trăind cu mult lux la moșia Deleni în 1674, adecă cu 12 anî mai nainte de catastrofa ei dela Mănastirea din Cetatea Neamțului.

Ceia ce ne mai spune invēțatul nostru coleg și despre testamentul D-nei Roxandra depus la M-rea Valoped din muntele Atos, din 1667, iarăși este în contrazicere, cu documentele ce am publicat în memoriul M-rei dela Cetatea Neamțului și chiar cu dieta D-nei Roxandra, din 1676 Noembrie 24, ce dăm în anexe.

întea lui Vodă, aŭ socotit Vodă cu tot sfatul și aŭ ales lucrul, să se facă moșia Deleni în 5 părți etc.»

Contăș merge la Deleni cu mulți oameni buni, din Hârlău, ca Soltuzul, și Têrgoveții Petre Capră, Frâncul, Hanos Felin etc. Când Contăș ajunge la Curtea din Deleni, numai ce vede că Doamna Roxandra aŭ și purces din sat în sus. Contăș trimite om să spună Doamnei, să stea la pertractarea procesului, dar mândra Doamnă nu vrea să se întoarcă să fie la socoteala locului. Contăș relatează asemenea faptă cu oarecare supărare, A doua zi iar vine din Hârlău la Deleni ca să continue lucrarea. Dar Doamna Roxandra iar simulează o excursiune în altă parte: *«Și când a fost a doua zi, iarăși aŭ mers cu acei megiași acolo și tocmai când noi în sat, Dumneaei Doamna din sat eșia în sus, cu o cucie cu doi cai și cu gloată de slugi și mi-aŭ răspuns pe sluga Dumisale, pre Beșor, cum Dumneaei nu va să fie nici la o socoteală, iară eŭ să impart și vecinii, să-î fac bine, să-î dau pe Gheorge Vătămanul în partea Dumi-sale.»*

Ce importanță avea pentru Doamna Roxandra acest Gheorge Vătămanul, nu putem încă documenta.

5. Din documentul de la Duca-Vodă din 1666 Martie 9 (No. VIII se vede că Doamna Roxandra veni îndărăt, sub Duca-Vodă*). Neavând în patrie nici o așezare proprie, să învoesce cu vărul ei, Spătariul Cantacuzino, să șează cât va trăi la Deleni *«iar de a eși Dumneaei din țeară saŭ i se va întempla vre o moarte, D-lui tot și a ține satul.»* Duca Vodă aprobă aceasta învoială la 1666 Martie 9.

6. Se pare că Duca Vodă impusese Cantacuzinilor această învoială. Dumitrașco Vodă Cantacuzino, în actul său dela 1674 Aug. 18 (Doc. X) zice, că și el întâi s'a luat după actele de la Duca Vodă, și aŭ dat Deleni D-nei Roxandrei, dar în urmă s'a convins că Duca-Vodă aŭ fost părtinitor fetei lui Vasile Lupul căci el, Duca-Vodă, aŭ eșit la cinste din casa lui Va-

*] În eroare deci sunt în astă privință toți istoricii moderni ai noștri... Iafă ce va să zică a face istorie fără documente!

sile Vodă, părintele Doamnei Roxandreï». Deci zice Dumitrașco Cantacuzino: «pentru aceia unile din acele (acte) să nu hie de credință și diresul nostru ce am fost făcut, încă să nu se crează, că l'am făcut din neștiință».

7. Pentru a dobândi de la Dumitrașco Cantacuzino primul act în favoarea sa, Doamna Roxandra avu stăruitor pe vestitul Iane Hadîmbul-postelnicul. Această reușită este datorită și împrejurărei că Turcii vin în Moldova contra Polonilor, cari aũ introdus pe Ștefan Petriceico și aũ prins pre Duca-Vodă la Domnesci.

Se vede că tocmai de aceste amestecături caută să profite Doamna Roxandra, ca să pună mâna pe Deleni. Dumitrașco Cantacuzino povestece în actul ce analizăm aci, că el, venind Domn și judecând procesul în urmă în defavoarea Doamnei Roxandreï «s'aũ lăsat lucrul în slab «pentru că» de aũ venit împărăția în țeară... pentru ca să nu facă ea mestecătură la Turci, ca să iea dela dênșii putere să ție această ocină, cu împrejurătură, după cum aũ amestecat și la Domnia lui Ștefan Petru Vodă*) când eram Domnia mea Capichehaia, vëzënd că cu județul Creștinesc nu i se cuvine a lua aceasta ocină, ci, locuind la Rascov, cu mijocul lui Dorosenco Hatmanul Căzăcesc aũ poftit județu dela Turci. Deci pentru ca să nu se facă cu această amestecătură și niscare obiceiuri de la Turci, aũ rămas lucrul așa».

Plin de învățăminte este acest pasagiũ din uricul de judecată al lui Dumitrașco Cantacuzino!

8. Se vede că tot «în slab» remasă afacerea și după aceea, mai ales venind la 1676 Domn nou, Antonie Roset; așa că Cantacuziniĩ fură siliți a primi să se invoiască cu Doamna Roxandra. Aceasta dispune, la 1676 Noembre 24 (Doc. No. XI), că după moartea ei Deleniĩ să treacă în stăpânirea Cantacuzinilor «fiind și D-lui (Toderașco vel Vist.) nepot lui Bucioc Costea Vornicul».

*] Vezi în Anexe, op cit., uricul lui Petriceico Vodă, dat la stăruința lui Dorosenco

În două acte ale sale, Doamna Roxandra manifestă prevestiri de moarte, ba în unul chiar de moarte silnică. Aşa, la 1666 Martie 9 (*Doc. No. VIII*) învoindu-se cu Cantacuzenii să şadă ea cât va sta în ţeară la Deleni, se zice; «că de a eşi Dumneaei din ţeară saū i se va tâmpla vre o moarte, D-lui (Cantacuzin) *tot şi-a ţine satul*».

Curioasă presimţire !, de «i se va tâmpla vre o moarte!» Documentele ce am publicat mai sus despre mănastirea St. Nicolai din Cetatea Neamţului aū arĕtat, — confirmând cronicile — cum Cazaciū lui Timuş aū ucis pre mândra şi legendara Doamnă Roxandra, retrasă chiar la M-rea tată-sēū, la Cetatea Neamţului. Dar ea se ţinu de învoială: ea dispune de Deleni şi de toate averile ei în favoarea Cantacuzinilor, rude ale ei, după a 2-a soţie a bunului ei Costea Bucioc.

ANEXA *)

Cetăţuea Neamţului

Auzisem de frumuseţile Moldovei, frumuseţi impletite cu amintirile strălucite ale trecutului, şi se încuibase în mine o vie dorinţă d'a le vedea. A umbla prin locuri a căror ţĕrină a fost scăldată cu sângele acelor cari'şi apăraū legea şi vetrele, a visa prin păduri şi văi ale căror adĕncimi şoptese încă numele marilor noştri Domnitori, este o voluptate pentru toţi aceia cari, nemulţumiţi de present şi descuragiaţi de viitor, caută mângăiere în amintirile unor zile mari şi frumoase pentru patria română.

Însă, cum împrejurările imi erau contrarii, trebuia să amân din an în an împlinirea acestei dorinţe; şi cu cât anii se grămădeaū, cu atât repetam mai cu drag versurile lui Alexandri :

L'al Moldovei dulce soare
Cresce floare lângă floare ;

*) Gr. H. Grădeanu, Univ. Liter, No. 51, 1890.

Multe păserele'n sbor
 Fură minți cu versul lor ;
 Multe fete și neveste
 Fură inimă fără veste.

Intr'aceste amânări și cu tot dorul, visitam țeri străine. De ce? Credeam și eu ceea ce mi se spunea, că este așa de greu a călători prin munții noștri! Așa suntem noi românii; după ce că nu ne iubim țara, apoi o și calomniăm. Târziu, când întemplantarea ne-a adus față în față cu frumusețile ei, atunci ne înțelegem rătăcirea, atunci vedem c'am avut raiul lângă noi și nu ne-am folosit de dănsul.

Abia în vara anului 1889 avui fericirea d'a'mi vedea visul cu ochii. Pentru înteaia oară intram în munții din județul Neamțul, pe care, cu drept cuvânt îi putem numi coroana Moldovei.

Eșisem din Agapia și apucasem spre monastirea Neamțul. Pentru a mă desfăta mai mult de frumusețea acelor icoane cari se desfășurau c'o bogată varietate de forme și colori, ca florile dintr'un caleidoscop, stam pe capra trăsurei.

Intrebând pe visitiū în ce parte se află Valea-Albă:

— Unde s'a bătut Ștefan-Vodă cu turcii? — adăogă el.

— Ia.

— Sub acea muche, — urmă el, arătându'mi în dreapta drumului, la orizon, o sprinceană vânătă care se ridica peste dealuri. — P'acolo curge pârul Alb, acolo este Răsboeni, cu biserica zidită de Ștefan-Vodă.

Rămăsei cu vederea într'acolo.

Cugetarea'mi sbura în vara anului 1476, când Sultanul Mahomet își trecea armata în Moldova pe cincî poduri făcute inadins pe Dunăre. Erau peste 150 miî de turci. Padișahul plecase pregătit pentru a înfringe pe eroul Moldovei.

Acesta în nouăsprezece ani de domnie se încoronase de lauri, a căror strălucire întunecase p'a tu'urilor prinților creștini. Din toate victoriile lui aceea care apăsa mai mult trufia lui Mahomed era cea din anul trecut. Ștefan, care bătuse în

atâtea rënduri pe unguri, secuî, munteni, tătari și turci, făcuse să tremure Bisanzul prin sfărîmarea armatei turcești la Rahova din Vaslui. Cu vr'o 50 miî de soldați, bătuse și fugărise peste 120 miî de turci, comandați de Soliman-Pașa, de fiul Sultanului și alți căpitanî vestiți ca Alibei și Schenderbei.

O asemenea umilință pentru Semilună, Mahomet n'o putea suferi.

Sciind însă că cu greș va învinge pe hainul moldovean, se înțelege cu Domnul Munteniei și cu tătariî d'al ataca din trei părți. Nainte d'a trece Sultanul Dunărea, tătariî și intră în Moldova, pradă și ard tot, robesc vr'o cincîsprezece miî de răzeși, femei și copii, și amenință să calce Suceava. Ștefan care plecase cu mica lui armată la Dunăre pentru a da pept cu armata Sultanului, vîzîndu-se între trei focuri, nu'și perde cumpetul. Lasă pe cumnatul său Șendrea cu o mie de călăreți să apere o cetățuie de lemn de lângă Dunăre, hărțuind pe turci și munteni; iar el cu armata pleacă în goana tătarilor, pe cari î bate și î aruncă peste Nistru, luându-le prăzile și robiî. Această goană ține două luni.

Dar cînd era să se întorcă spre a da pept cu Mahomed, oșteniî încep să murmure că sunt osteniți de atâtea lupte și mersuri.

Ca să preîntîmpine fuga lor, prevîzătorul Ștefan le dă voe pentru cincîsprezece zile să se ducă pe la vetrele lor. Ei se duc, dar nu se mai întorc. Ștefan rămîne numai cu armata permanentă care, în urma atîtor hărțueli, abia era de vr'o zece miî de călăreți, un pumn de oameni față cu armata lui Mahomed care trecuse Dunărea.

A cuteza să dea pept, ar fi fost o nebunie. Se hotări a o hărțui mereu în mersul ei în inima Moldovei. Tot de odată puse să se arză toate semănăturile, să ascundă toate produsele, iar locuitoriî cu averea și vitele lor îi duse în munți. Dete foc orașelor pe unde erau să treacă turciî, precum Vasluiul, Iașiî, Bacăul, Romanul și alte tîrguri și sate; iar el se retrase cu mica lui oștire, dincolo de Bistrița, într'o pădușe

pe malul Părăului Alb, unde se întări ca într'o cetate cu șanțuri și maluri făcute din copaci și pământ, așezând și tunurile pe acele înălțimi rădicate de mâna oștenilor lui.

Intr'acestea, armata lui Mahomet se apropia, având de călăuzi, pentru rușinea noastră, chiar români. Focul începu din amândouă părțile. Ghiulele, gloanțele și săgețile ploaă. Pământul se cutremura de atâtea buburii. Ștefan era pretutindenea, îmbărbătând pe toți cu agerimea și curagiul lui. Din fiit săi, numai Alexandru era cu dânsul. In acele momente de cumpănă, inima lui era împărțită între acei cari se luptau vitejește lângă dânsul și familia lui, care aștepta tremurând în cetățuia Neamțu.

Bătaia, începând în revărsarea zorilor, urmă toată ziua.

Focurile și săgețile turcilor nu vătămau atât de mult, pe când a moldovenilor isbiau în carne vie. Valea se acoperise pe morți și răniți.

Se comandă asaltul. Ienicerii, isbiți de focurile și săgețile moldovenilor, cad cu fața la pământ. Ei, cari de atâtea ori își riseră de moarte acum tremură și nu cutează să 'nainteze.

Sultanul, văzând aceasta, se infurie, apucă buzduganul cel cu șase aripi, și dând pintenii calului, se aruncă 'nainte. Esemplul lui îmbărbătează pe toți, și toată acea mulțime se prăvălește după el. In câte va minute, șanțurile sunt umplute de morți și răniți. Pedestrii și călăreții trec peste acele corpuri omenești. Lupta este pept la pept.

Când Ștefan vede că din ai săi puținii au mai rămas, strigă fiului său să se retragă cu dinșii în adâncimea pădurei. Se retrag, și Ștefan cel din urmă. Acesta, de și rănit, tot mai culcă la pământ pe acei cari cutează să se apropie, întocmai ca leul care apără vizuinea unde s'au ascuns puii lui.

Mahomet nu cutează să'l urmărească prin pădure. Se temea să nu afle acolo armata cea mare a lui Ștefan. Nu'i venea să creadă că el combătuse numai cu acei ale căror corpuri zăcea acum scăldate in sânge.

Ar fi ris cu hohot de acel care i-ar fi spus că Ștefan,

retras în adâncimea pădurei, nu are lângă dînsul decât pe fiul său și câte-va sute de luptători.

Mahomet biruitor, pradă Suceava, înconjură Hotinul, dar nu poate să-l ia. Numeroasa lui armată, care acum trecuse peste două sute de miș, începînd a fi secerată de foamete și ciumă fu silită să se întoarcă spre Dunăie.

Nu se apropiase însă, când.... Cine ar fi putut crede? Ștefan, pe care îl credea pierdut pentru tot-deauna, Ștefan care intrase ca în mormînt, de o dată apare c'o armată scoasă ca din pămînt, Cum se făcuse această minune?

Prin voința unei sublime mame, care, vîzînd pe fiul ei învins și descurajat, îl mustră, îl face să roșească de slăbiciunea lui, și atunci, cum cîntă poporul:

Ștefan Vodă rătăcit
 Intră'n codrul înverzit.
 Codru'î zice: «Domn viteaz,
 «Ce'ți curg lacrimi pe obraz?
 «—Ah! îmi plîng ostașii mei
 «Morți luptînd ca niște zmei»
 Codru'î zice: «Dragul meu,
 «Incetează plînsul tîu;
 «Căci din brazii mei trufași,
 «Face'ți-oiu voinici ostași,
 «Ca să scapi biata moșie
 «De păgani și de urgie,
 «—Fă!» răspunde mult voios
 Domnul mîndru inimos.

Codru'ncepe a vui,
 Brazii a'și însufleți,
 Pe stejari a mi'î trezi;
 Iar copacii mari și mici
 Se făceau ostași voinici,
 Și spre Domnu 'naintău

Și din gură cuvântău ;
 «Să trăiești Măria Ta !
 «Ha! la luptă, ha!, Ștefane,
 «Du-ne'n ordele dușmane !»
 Ștefan Vodă 'nveselea
 Și la luptă purcedea,
 Peste munte și muscel,
 Cu tot codrul după el.

Sfarămă un corp compus din 13 mił de turci și cutează chiar a hărțui corpul cel mare în care era Sultanul.

Aceste atacuri neașteptate fac pe toți să creadă că iadul chiar și-a revărsat furiile asupra lor. Turcii fug cu Sultanul în frunte. În graba lor d'a trece Dunărea, cei mai mulți se 'neacă, lăsând în mâinele lui Ștefan toate prăzile, proviziile, tunurile și cămilele.

Și pe când toate aceste amintiri îmi treceaū pe dinainte, ca într'un vis, soarele apunea pe culmea Sihlei.

Trăsura mergând, pe drumul ce duce la Târgul Neamțului, ajunse pe o înălțime de unde o nouă panoramă se desfășură ochilor mei, având în fund culmea Pleșului.

Locul prin care trece drumul fiind undulat, trăsura aci suia, aci cobora, și eram nerăbdător să ajung p'o cută mai înaltă de unde să ved valea unde se resfață Târgul Neamțului și prin care curge păriul cu acelaș nume. Dar, cum undulațiile păreaū căși rid de dorința și de nerăbdarea mea, căutam să mă despăgubesc privind cu atenție culmea Pleșului, care desina amfiteatrul ei în albastrul cerului.

Pe unul din ugerii acestei culmi văzuī ca o grămadă de stânci a căror culoare gălbue se distingea în vinețeala culmei. Cu cât trăsura se apropia, cu atât distingeam mai mult formele. Ceea ce la început îmi păruse că sunt stânci, vedeam că sunt ziduri. Dar ce clădire să fie p'o asemenea înălțime? Ași fi putut să întreb pe cei din trăsură, cari cunoșteaū localitatea; dar voiam să'mi dau seamă prin mine însumi,

Sub impresia amintirilor trecutului, nu îmi venea să las pe nimeni a pătrunde în cugetările mele. Apăram cuibul lor ca templu, de profanare.

Cu cât ne apropiam cu atât acea clădire 'și arăta măreția ei. Acum nu mai puteam bănui că este vr'un edificiu din zilele noastre. Era ceva în aspectul acelor ziduri, care'mi spunea că seculii au trecut peste ele.

Fără să știu căruî gând saü simțiment mă supuneam, începuî de o dată a cânta versurile lui Bolintineanu :

Pe o stâncă neagră, într'un vechiü castel,
Unde curge'n vale un riü mititel,
Plânge și suspină ténëra Dcmniță
Rumenă, suavă ca o garofiță,
Căci în bătălie soțul ei dorit
A plecat cu oaste și n'a mai venit.

— Se vede cetatea?—mă întrebară cei din trăsură.

— Da,—răspunsei cu siguranță.

Drumul ce duce la monastirea Neamțului, trece prin orășel și cotește la stânga prin vale pe unde șerpuiește păriul cu aceleași nume. Eșind din orășel, ai la dreapta culmea Pleșului, pe unul din ugerii căruia se înalță cetățuia ca un cuib de vulturî.

Inserându-se am trebuit să amân pentru a doua zi vizitarea ei. A doua zi abia mă suisem și a trebuit să mă cobor, căci cerul se acoperise de nori cari n'au întârziat a ploa, cum se plouă la munte.

Abia în vara anului acesta am vizitat-o cu amănuntul.

Cetățuia este în partea apuseană a orășelului, cum am spus, pe un uger care se desface din culme. Este înconjurată din toate părțile de adâncimi ripoase. Spre răsărit este o gură de vale, prin care curg torente la cea mai mică ploaie.

Tot pe acolo este și drumul care suie, la început greu, căci este mâncat de ape, apoi ușor,

Spațiul ocupat de cetățuie și împrejurimile ei nu cred să fie mai mare de vr'o trei mii șase sute metri pătrați.

Drumul de acum, de și făcut cam pe la 1840, când Mihaï Sturza Vodă a vizitat aceste locuri, se vede însă că este făcut pe urmele vechiului drum.

Din ceea ce a fost n'aũ mai rămas de cât zidurile mărginașe ale clădirii principale; trei stâlpi spre nord, doi spre răsărit, fie-care având o grosime de două-zeci și doi și jumătate metri pătrați, cum și terața care îmbrățișează cetățuia de la jumătatea zidului despre apus, cu tot zidul despre nord și jumătate din cel despre răsărit. Să mai vede șanțul.

Clădirea principală este un careu de o mie patru-zeci și doi metri pătrați. Grosimea zidurilor este de un metru și jumătate până la doi. Fața despre sud domină o prăpastie în poalele căreia curge pârîul prin valea Neamțului. De acolo se vede în depărtare peste dealuri și văi, în amfiteatrul format de înălțimile de la Agapia, Varaticul și Valea Albă. Din fața despre apus vederea coprinde Monastirea Neamțului cu satele și înălțimile mărginașe. Din fața despre nord se vede un pept de al Pleșului, despărțit de ugerul cetățuiei c'o adâncime care începe din valea pârîului și îl înconjoară spre nord și răsărit până în valea pe unde este suișul. Dincolo de această vale este o altă înălțime care domină orășelul.

Osebit de zidurile arătate, se mai vîd urme de alte ziduri spre nord și răsărit, probă că și coastele aceluï uger erau întărite.

Maï nemerit am putea numi această clădire un castel-fort.

În cele patru colțuri era câte un turn. În zidurile rămase în picioare se vîd încă urmele treptelor.

În tîrnul de la nord-est erau clopotele, iar sub el biserica. Sub cel de la vest-nord, după afumarea zidurilor, se vede că era bucătăria. Locuințele principale, după tencuiala zidurilor, erau în partea despre răsărit și mează-zî.

În curtea din întu a castelului sunt grămădite dărămă-

turi de ziduri. Se văd mai multe săpături, de acei cari caută comori.

Intrarea în castel era spre răsărit lângă turnul cu biserica, unde se vede poarta. Tot acolo era și puntea care se lasă și se rădică, după trebuință, în dreptul a doi stâlpi, pe cari timpul nu 'i a risipit încă. Despre nord se vede că era poarta zidului care înconjura cetățuia.

Ștefan cel Mare, după glorioasa învingere ce suferise în Valea Albă, se vede că acolo, în dreptul acelei punți, a venit și a cerut mamei sale adăpost și îngrijire, cum cântă iubitul Bolintineanu :

Orologiul sună. noaptea jumătate,
 La castel în poartă oare cine bate:
 — Eū sunt, bună mamă, fiul tēu dorit,
 Eū, și de la oaste mă întorc rănit.
 Soarta noastră fuse crudă astă-dată:
 Mica mea oștire este sfărămată,
 Dar deschideți poarta... Turcii mă'nconjor...
 Vântul suflă rece, rănilile mă dor.
 — Ce spuī tu, străine? Ștefan e departe;
 Brațul seū prin taberi miū de morți împarte.
 Eū sunt a sa mamă, el e fiul meū:
 De ești tu acela, nu 'ți sunt mamă eū.
 Inșă dacă cerul, vrând să îngreueze
 Aniū vieței mele și să mă 'ntristeze.
 Nobilul seū suflet astfel 'l-a schimbat:
 Dacă tu ești Ștefan cu adevărat,
 Apoi tu aicea fără biruință
 Nu poți ca să intri cu a mea voință.
 Du-te la oștire. pentru țară mori,
 Și 'ți va fi mormântu 'ncoronat cu flori:

In adevăr, numai fiul unei asemenea mame putea să înfrângă puterea atâtor dușmani și să uimească lumea cu

devotamentul și curagiul lui! Dar nu putem crede ceea ce spune poetul, că Ștefan venind rănit, mamă-sa nu l-ar fi primit. Nu, o inimă de mamă nu poate răbda până atât; chiar Maria a plâns la piciorul crucei fiului său Isus. Mama marelui domn a deschis poarta, a lăsat puntea, a primit pe fiul ei, l-a legat rănilor și numai atunci, văzându-l în stare d'a lupta, l-a amintit datoria, zicându-i:

„Du-te la oștire, pentru țară mori,
„Și ți va fi mormântul încoronat de flori“.

Dar să lăsăm acest fapt istoric, săpat în amintirea tuturilor, și să revenim la glorioasa ruină.

Indată ce ajungi în fața ei și vezi lăria acelor ziduri, forma castelului, locul pe care este așezat, nu ți vine să crezi, cum ai susținut unii, că ar putea să aibă numai o vechime de vr'o patru-sute două-zeci de ani. Asemenea clădire nu se dărâmă numai în atâta timp. Zidirea podului lui Traian de la Severin, aceea a castelului lui Sever (ale cărui urme se văd încă pe movila înconjurată de șanț din grădina publică, tot de acolo); au mai aceeași compoziție de var, petre și cărămizi, ca a castelului de la Neamțul, și cu toate că au trecut peste acelea opt-spre-zece și șapte-spre-zece secole aproape, sunt încă în picioare.

Apoi în timpul lui Ștefan cel Mare balistica făcuse oarecari progrese, așa că acel mare strateg, dacă ar fi fost să aleagă el loc de cetate, l-ar fi ales în condiții mai bune de rezistență și atac, față cu armele din timpul lui. Fundarea cetății, prin urmare, trebuie s'o căutăm într'un timp când săgețile și petrele erau singurele mijloace în luptele din depărtare.

Probă că eroul moldovean era convins de slăbiciunea aceluși castel, este următorul fapt.

Voind să adaoge la întăririle aceluși castel, însărcinează pe un părcălab să aducă peatră dintr'un anume munte.

Domnul, în scrisoarea lui către acel pârcălab, îi dă amănunte: cum să taie peatra, din ce loc și pe unde s'o aducă. Acel document se conservă în arhiva Monastirei Neamțului.

Pe lângă acestea, mai înainte de domnia eroului de la Baia și Rahova, la 1451, Manole, pârcălabul Hotinului, bate și ia cetatea Neamțului.

Știut este că în timpul strălucitelor domnii ale lui Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, acest castel servia ca locuință de vară pentru familiile lor.

Încă dinaintea lor, acest castel, pentru întreținerea lui, avea sate și moși. Unul din aceste sate era și cel din vale, locuit numai de plăieși săi vânători, care sat și acum se numește Vânători.

Să fie oare făcut de acel Teodor Lascu Vodă, care a domnit între anii 1366—1373 și care se catolicise împreună cu o parte din boeri? Nimic nu ne îndeamnă la credința aceasta.

Tradiția, în lipsă de documente, ne spune că această cetățue are același început cu Monastirea Neamțului: adică amândouă sunt făcute de călugări și cruciații din antea cruciadă pe la sfârșitul veacului al XI-lea. Se știe că întâia cruciata, predicată de Petru Eremitul și decisă în consiliul de la Clermont (anual 1095), a avut două expediții; antea condusă de Petru Eremitul și Gauthier cel Fără Avere, răsipită de Sultanul Niceei; a doua, mai tare, a coprins Nicesa, Tarsul, Antiohia și Erusalimul, unde Gedofred de Bouillon fu proclamat rege.

O parte din sfărământurile întâei expediții află adăpost în munții din acest coprins al Moldovei. Ei erau locuitori din țările germane, unde în lipsa lor izbucniseră mari turburări și usurpări. După îndemnul scaunului papal, ei se încearcă a trage în partea cultului lor pe locuitorii țerei. Călugării fac monastirea, cavalerii cruciați fac cetățuia, iar în gura vaii înființează un fel de presidiu clerico-laic. În jurul acestui centru de autoritate se înființează treptat un orașel.

Poporul român desprins a numi nemți pe toți cei

de la apus (de la numele barbarilor nemeți cari au locuit odinioară în apusul Poloniei), numește toate aceste: monastire, cetate, târg... ale Neamțului, nume care 'l întinde apoi și asupra ținutului.

Convingându-se în cele, din urmă că nu pot isbuti să întemeieze autoritatea Papei în aceste locuri, s'au retras cu încetul până la cel din urmă călugăr și cavaler cruciat. Ei s'au dus, dar numele a rămas.

Cetățuia urmă a se bucura de privilegiile ei, ca post militar, până la jum. secolului trecut.

Printre datoriile domnilor fanarioți, Turcia, care nu putea să uite atâtea rușini ce pășise de la domni români, impusese și p'acea d'a nimici ori-ce mijloc de apărare națională din partea poporului.

Mavrocordații și Racoviții au fost aceia cari s'au distins mai multe prin vandalismul lor. Castelul-fort de la Neamțu urmă să aibă și el soarta celor l'alte cetăți în țările române. Zidurile lui însă au fost mai tari de cât târnăcoapele lui Constantin Racoviță. Ele au rămas în picioare, pentru a vorbi generațiilor viitoare de gloriile trecutului.

Una din paginile strălucite ale istoriei acestei cetăți, este și aceea care vorbește de un fapt admirat de chiar liberatorul Vienei, de marele rege al Poloniei, Sobieschi. Iacă ce ne spune Cantemir despre întoarcerea regelui polon, de la expediția nefericită ce făcuse cu banii Papei contra turcilor în anul 1684:

„Regele cu oastea lui s'a retras, și pentru a nu se vedea că în zadar cheltuise banii cei dați de patriarhul Romei, la întoarcerea lui a luat cetatea Neamțului, ce era năpustită de locuitori, dar cu greutate. Se întâmplase de rămăsese acolo în cetate nouă-spre-zece vânători moldoveni. Aceștia au închis porțile și, trăgând punțile, n'au voit să dea cetatea.

„Regele, neștiind câți strejari sunt înăuntru, a bătut cetatea cu tunuri și bombarde patru zile mereu. Vânătorii s'au apărat bărbătește, omorînd dintre poloni și pe comandantul

artilăriei. Dar a cincea zi v z nd v n torii că zece dintre ei a  murit, a  inchinat cetatea, cu condi ie ca strejerii să poată merge ori-unde vor voi. V z nd apoi regele că numai  ase v n tori ies din cetate, duc nd în spinare pe alii trei soii ai lor r niii,  nt iu s'a minunat, dar în urmă voi să'i sp nzure pentru ru inea ce'i făcuse. Dar Jablonowski, mare alul coroanei polone, n'a lăsat pe rege să'si calce cuv ntul."

Racovi a-Vodă, ne put nd să rad  zidurile acestei cet i, s'a mulțumit a'i r pi averea mi c toare  i ne mi c toare; iar  doarele  i cele alte lucruri din biserica cet iei le-a  mp r it. Tot ce era în altar a dăruit bisericeii din satul V n torii;  coana lui Isus, două sfe nice de piatră  i un clopot, le-a dăruit monastirei Neamțului, iar  coana Fecioarei  i un clopot monastirei Secul.

 coana lui Isus am văzut'o aruncată împreună cu sfe nicele în catacumba monastirei Neamțului.  coana Fecioarei de la Secul este conservată cu toată grija cuvenită unui asemenea odor.

Clopotele sunt mici, dar sunetul lor este foarte armonios  i pătrunzător, ceea ce probează vechimea lor.

La miezul nop ei ele sună pentru a chema pe călugări la biserică. Ori c t de greu 'ti-ar fi somnul, sunetul lor te de teapt .  n vibra iile lor armonioase, limpezi  i prelungite, par'că auzi numele at tor suflete mari, par'că auzi suspinele trecutului.

II*) *Cetatea Neamțului*

Mult  mi plăcea odinioară pe c nd eram t n r, să mă preambu într'un car cu boi, prin locuri frumoase, bine înteles,  i în tov r sie cu prietenii buni de gură  i buni de petrecere. Era ceva în afară de obicei  i mi se părea că fac cine

*) N. Ganea, Gazeta Moldovei 72 1904.

știe ce voinicie renunțind la îndemnări și alegind tocmai mijlocul cel mai puțin lesnicios de a călători.

Carul cu boi dacă în adevăr lasă de dorit în privința comodității și a iuțelei are totuși farmecul coloarei locale și te predispune la veselie când te vezi gurguțat sus pe un pat de fin și tras în pas leneș de doi plavanii bine scoși din earnă, duși de funie de un țaran cu opinci, suman și căciulă. Par'că-ți tot vine a ride și a sburda într'un asemenea echipaj.

Ei așa veneam eu odată într'o zi din luna Iulie împreună cu trei tovarăși de la Monăstirea Agapia la Tirgul-Neamțului —unde aveam de gând să ne urcăm la cetate.

Pe atunci nu erau șosele, nici poduri pe ape, dar puțin ne păsa nouă de lipsa lor. Din contra făceam mai mare haz să ne vedem hurducați pe pământ crud, pe costișe prăvălatic. prin părae bolovanoase decât dacă am fi mers pe șosele netede și în cupele închise, bune să legene cuconași de cei care se tem să nu-î părlească soarele. Cu cât calea era mai anevoioasă cu atât vrednicia noastră părea mai mare. Dar în schimb ce frumos, ce pitoresc era drumul acesta care șerpuea dealungul pe lângă poalele Carpaților.

Aveam în stînga lanțul munților păduraticii, a căror vîrfuri se înălțau sumeț spre cer, imensă perdea de verdeață care ne ținea umbră și răcoare; în dreapta aveam șesul întins cu farmecul depărtărilor, cu satele, cu luncile, cu lanurile de pine printre care se strecurau ca niște șerpî cu solzi de argint: Moldova, Rișca, Topolița, Ozana, Pipirigul, ape de munte năpraznice care dădeau viață cîmpiei și bucuria ochilor; O! Prin acele locuri are unde să se desfate vederea și să se umple inima.

Dar dacă cîmpul era pe acolo mai verde, aerul mai viu și apele mai recoritoare, apoi și locuitorii erau par'că mai altfel decât cei de pe la șesuri; erau mai nalți, mai bine făcuți, mai sănătoși, mai cuprinși, avînd fiecare coșere încăpătoare, vite în ocol, case curate bine vîruite, acoperite cu draniță și imprejmuite cu grădini pline de pomi roditori. De

cîte ori treceam prin sate, toți ciniți stârniți de veselia noastră gălăgioasă, ne eșeau înainte și ne făceau alai, — ear copiii se uitaū la noi cu ochi mari, plin de mirare, neînțelegînd cum se poate niște boeri de tîrg să umble în carul cu boi.

Așa am mers vr'o trei oare, suind dîmburi, scoborînd văi, trecînd sate, curmezișind pârâe -- și în sfîrșit am ajuns la tîrgul Neamțului unde am pus ceva la inimă, cum zice Românul, și ne-am odihnit puțin, pentru că tot în aceea zi era să ne supunem la o mai mare osteneală, urcarea la cetate care ni se înfătoșa de pe creasta muntelui ca un cuib de vultur.

De mic copil, ruinele acelei cetăți îmi fermecaū privirile și mă făceau să visez, și abia atunci am avut ocaziunea fericită să-mi satisfac dorul de a le vedea de aproape.

Am plecat spre Cetate pe jos, după ce s'a stîmpărat bine ealdura de Iulie, am apucat pe o cărare poncișă care urca prin o pădure de mesteacăn și după o oară și jumătate de mers în voe, am ajuns în vîrf.

Dar odată ajunși acolo, Doamne sfinte, ce panoramă! De o parte cît cuprinzi cu ochiul șesul îmbracat cu ogoare, strălucitor de lumină și de verdeață împodobit cu nenumerate sate și livezi; de cealaltă parte munții care se ridică împrejurul cetăței negri, fioroși acoperiți cu păduri seculare și care par'că anume au fost clădiți ca să străjuească în jurul ei. Iar din vechea și falnica cetate n'aū mai ramas în picioare de cît parte din zidurile exterioare, cîte-va rămășiți de bastioane și de turnuri, cîți-va părăți cu guri de metereze și arcuri de porți, toate aceste acoperite cu mușchiu, mîncate de ploī, brăzdate de fulgere. Dacă tunurile dușmanilor din afară și mai mult încă puterea destrugătoare a secolelor au daramat o parte din cetate cea mai mare parte a fost dărămată de mîna vandalică și impie a tîrgoveților din orașul Neamț care și-aū zidit casele lor cu pietrele acelei sfinte ruine. Acum însă, mulțumită Domnului, această profanare a încetat în urma unei legi de protecțiune a monumentelor istorice votată de camerele legiuitoare.

Așa dar eată-ne în locașul care a adăpostit odinioară atâtea suflete de viteji. Călcam cu piciorul pe pământul udat de sîngele lor și vedeam împrejur aceleași șesuri, aceleași ape, aceiași munți, pe care și-aŭ preumblat și ei odinioară ochii, atingeam cu mîna aceleași ziduri din dosul cărora ei fulgeraŭ dușmanii, — Și acum ce a rămas ?

Acum în locul unde era odinioară atîta freamăt de viață, atîta sgomot de arme, atîtea inimii calde, atîta dragoste de moșie, atîtea brațe vînjoase, nu-î de cît tăcere, pustiŭ, jale, locaș de cocoveice unde nu se mai aude decît suspinul vîntului prin șărturile meterezelor.

O ! Doamne !... Cine a pus oare întăia piatră în temeliile cetăței pe această culme de munte așa de bine aleasă pentru apărarea țerei ? Ori și cît ași întreba aceste ziduri mute, ori și cît ași rescoti pergamentele colbăite din arhivele țerei, întrebarea rămîne fără răspuns. Mîna fundatoare e nevăzută, ascunsă în întunericul veacurilor. Știut însă este că cetatea a fost ridicată mult înaintea lui Ștefan cel Mare, poate chiar înaintea lui Alexandru cel Bun. Dar cu cît data zidirei ei e mai îmbrobită în negura timpurilor, cu atît ruinele ei sunt astăzi mai interesante, mai atrăgătoare.

Aceste misterioase ruine, martore unui trecut de lupte crîncene și de glorie neperitoare, se profilează și astăzi pe albastrul cerului ca o colosală enigmă pe care poporul nostru în neputință de a o deslega, o învăluie într'o aureolă poetică de legende. — Așa, se zice, că Ștefan cel Mare învins de Turci la Valea Albă, vroind a se retrage în cetate, a fost respins la poartă de maică-sa care i-a zis că numai biruitor îl va primi.

După o altă legendă se zice că 18 plăeși închiși în cetate s'aŭ luptat cinci zile cu întreaga armată a lui Sobieschi regele Poloniei.

Intăia legendă a servit de subiect lui Bolintineanu în compunerea cunoscutei poezii cîntată și astăzi de lăutarii noștri:

«Pe o stîncă neagră
Intr'un vechi castel» ...

A doua, a înspirat pe Costachi Negruzzi și Vasile Alexandri, care au imortalizat pe braviți plăeși, cel întâi prin o novelă, cel al doilea prin o dramă.

Cine știe dacă n'o fi și o parte de adevăr în aceste legende, căci nu degeabă au trecut ele din generație în generație prin pătura veacurilor, până în ziua de astăzi. Atit cel puțin este adevărat că cu toată biruința Turcilor la Valea-Albă unde după spusa cronicarului Urechie au căzut multă boerime și mulți viteji Moldoveni, totuși Turcii au trebuit să se retragă peste Dunărea, urmăriți și hărțuiți de Ștefan cel Mare care le-a pricinuit mari pagube, iar Ștefan a ramas neclintit pe scaunul lui, stăpîn pe întreaga țară a Moldovei.

De asemenea Polonii, care au năvălit de atitea ori în țară, n'au izbutit nicî odată să o supue, ci totdeauna au fost în cele din urmă bătuiți și alungați peste hotar.

Că cetatea a servit odată de adăpost voinicilor oșteni care s'au luptat pentru apărarea țării, că împrejurul ei s'a dat cînd-va strașnice bătălii, care i-au însingerat zidurile, nu încape nicî o indoială, dovadă știrbiturile, rupturile ce se văd în multe părți ale ei, care n'au putut să fie pricinuite numai de vînturi și ploî.

Pacat că aceste ziduri rămase încă în picioare n'au grai! Cite nu ne-ar spune ele despre cele întimplate cu sute de ani în urmă, pe cînd biata noastră țară trecea prin cele mai grele cumpene, care i-au pus de atitea ori existența în pericol. Cite lupte, cite suferinți, cite drame înfiorătoare, au trebuit să se petreacă în incinta lor!

Ei, dar a vroit Dumnezeu că de atunci să se îngroape secolî peste secolî, să se aștearnă atitea rînduri de morminte peste alte atitea rînduri de morminte,—și patria noastră deși știrbită ca cetatea a rămas totuși în picioare, iar astăzi aceste ruine privesc de sus un popor liber și independent și ved deosebirea ce este între trecut și prezent.

Și așa noi cite-și patru tovarăși stam cu inima smerită și nu puteam crede ochilor noști: vedeam, pipăiam, răscoleam

petrele căzute în vrafuri la pământ și ne ziceam, oare nu-î un vis? Inchipuirea noastră ne speria cînd ne gindeam că aceste pietre sunt depozitarele atîtor taine de ale trecutului, că atîta amar de lume s'a prăbușit sub dîsele, că iarăși atîta amar de lume le a privit și le privește de veacuri stăpînind șesul și munții din înălțimea nourilor, fără ași spune cuvîntul.

Maiestatea acestui străvechi cuib de viteji, tăcerea misterioasă ce îl învăluia, legendele care par'că dădeaŭ viață zidurilor, ne țineau pironiți în loc și deși soarele asfințise și umbrele nopței începeau a se ridica de la poalele munților spre virfuri, totuși steteam nemișcați acolo, duși pe gînduri, cu inima strînsă și cu ochii închipuirei ațintiți asupra trecutului.

Nu se mai vedea acum de cît o dungă subțire roșietică la apus, semn că împaratul zilei plecase din meleagurile noastre, iar în partea opusă luna în crai nou se ivise ca o secere pe cer, amintitoare secerei care odinioară a săcerat multe capete de creștini pe pămîntul de sub picioarele noastre.

— A venit vremea să plecăm, zisei eu tovarășilor mei.

— Da, să plecăm că ne prinde noaptea aici, răspunseră cu toții.

Chiar pot zice că ne și prinsese, căci ne-am tot învîrtit în jurul cetății și n'am mai putut nimeri cararea pe unde venisem. Am apucat așa la întîmplare în dreapta și am ajuns la marginea unei prăpăstii pe unde nu era chip să se scoboare suflet de om. Am apucat în stînga, altă prăpăstie tot atît de fioroasă, și așa în toate părțile ori în cotro ne îndreptam, dăm de rîpi grozave, care ne închideaŭ calea. În sfârșit s'a făcut noapte neagră de nu se mai vedea nimic.

— Ei, așa-î că am pățit-o ne zise unul dintre tovarășii.

— De ce am pățit-o? Răspunsei eu. Suntem în Iulie cînd avem nopți calde și scurte. Vom dormi aici unde și străbunii noștri au dormit poate de multe ori mai rău de cît noi și de va veni la noapte Ștefan cel Mare, îl vom primi cu pîne și sare, iar de va veni Sobieschi îl vom primi cu bolovanii,

Gluma mea luă acum o întorsătură serioasă de oare-ce, vrind nevrind, trebuia să stăm acolo până în ziuă.

Cunosc mulți oameni cari mai curînd s'ar duce într'o bătălie de cît să doarmă noaptea într'o biserică sau într'o ruină. Ideia singurătății, spaima întunericului, fiorii vedeniilor, le umple sufletul de groază mai mult de cît orî ce primejdie pe care ar vedea-o cu ochii. Noi însă eram patru; prin urmare n'aveam grijă de nălucuci. De alt-fel eram bine pregătiți pentru o asemenea petrecere puțin obicînită. Drept armă aveam fie-care cîte un cortel de ploae, drept învălitoare tinereța, drept căpătâi cîte o piatră mucegăită pe care de sigur nu se răzămase nici un cap omenesc. Ce puteam dori mai mult? Greu e omului până cînd ie o hotărîre, dar odată luată, el o ține strună înainte și își lasă toate grijile la spate. Așa și noi, față cu neputința de a ne scobori la tîrg, ne-am ales fie-care cîte un mic cotlon nu departe unul de altul și ne-am așezat pe somn.

Pe somn vorbă să fie; eă unul știam de mai înainte că n'am să închid ochii. Luna cea în crai nou care acum se urcase sus pe cer, se uită ironică la noi; stelele ne priveau sclipitoare, nedumerite, văzînd liniștea cetății tulburată de niște oaspeți nechemăți; culmele munților ce ne înconjuraă din trei părți se arătau din ce în ce mai posomorîte, mai amenințătoare, par'că vroiaă să ne cuprindă în brațe, iar noi lungiți la pămînt, cugetam.... știu eă ce mai cugetam?... Știu atita că n'a trecut un sfert de oară la mijloc, și tovarășii mei aă adormit de-a binele, eă însă deștept între toți ascultam țîriitul grierilor, singura șoaptă în adîncea tăcere a nopții, de la singurii oaspeți ce împreună cu noi sălășluiaă între ruine. Gîndurile mele care se înșiraă așa de bine la cîntecul grierilor începură de la o vreme a nu mai avea legătură, nici înțeles, așa că pare-mi-se am adormit și eu. Lucru ciudat însă, deși cu ochii închiși, vedeam prin pleoape, simțeam, auzeam tot ce se petrece și deodată mă pomenii, că munții cei posomorîți, amenințători, desprinși par'că de temelile lor, aă încins

o horă strașnică de briu și tot atunci băgai de samă că culmele lor luară infătoșarea unor capete de urieși cu ochii mari ca craterele de vulcan, cu păduri pe titve în loc de plete cu plete cu prăpăstii în loc de guri, cu stînci în loc de dinți și cum se învîrteau așa în jurul meu, îmi făceau fel de fel de schime și semne să mă prind și eu în hora lor. Apoi aruncîndu-mi ochii spre cer, văzui luna în forma unui iartagan însingerat, trecut par'că proaspet prin gîturî creștinești, cum se lagăna și ea căad în dreapta când în stînga dimpreună cu luceferii și stelele, îngîinînd hora munților de pe pămînt; și doar nu s'auzeau alți lăntari de cît tot grierii cei care țirăeau mocnit în iarbă.

Ce mare sărbătoare, ce bucurie a cuprins lumea, de s'au pus toate stihiiile pe chef? gîndii eu.

Cînd iată că din fie-care gură de meterez, din fie-care crăpătură de zid, de sub fie-care peatră resturnată răsăriră sumedenie de oameni, cu felurite chipuri, în felurite costume, care după ce au intrat în joc au început și dînșii să-mi facă aceleași schime, aceleași semne. Erau plăeșii, arcașii, pușcașii vechii păzitori ai cetății care s'au deșteptat din somnul lor cel vecinic pentru a lua parte la danțul stihiiilor.

Iar eu care stam culcat și priveam la toate aceste fără ca lucrul să-mi pară neînțele saū peste fire, m'am simțit deodată ridicat în sus și luat în neștire de virtejul danțului; Ș'atunci, Doamne sfinte.... S'a stîrnit o furie de joc nepotolită, o orgie turbată, satanică: rideau muntii, se strimba luna, crișneau din dinți plăeșii, arcașii, pușcașii și se sbuciumau a peire, par'că-I vînturaū ielele și s'ar fi sbuciumat așa cit lumea dacă năprasnic un fulger născut din senin n'ar fi spintecat bolta cerului de miază-zi în miază-noapte lăsiud să întrevază un moment în lumină de curcubeu strălucitoarea figură a lui Ștefan cel Mare, după care apoi se auzi un trăsnet înfricoșat, prelung, de mi se repetat care a sguiduit în adîncuri și și ceriul și pămîntul.

Atunci muntii, luna, stelele s'au oprit în loc de spaimă,

plăeșii, arcașii, pușcașii au dispărut în tainițele lor ca prin farmec, iar noi cite-și patru musafiri ai ruinelor am sărit arși în picioare neștiind ce se petrece.

O piatră enormă se desprinsese de pe vârfurile unui turn și căzuse alături de noi cu un sgomot cumplit la departare de citi-va pași numai. Vai, ș'amar dacă ne atingea! Iar vuetul căderii ei de o singură clipă, mi-a sugerat un vis întreg care mi s'a părut o eternitate.

Se ivise acum zorile. Noi pe culme eram înecați în razele răsăritului, pe cînd văile dormeau încă în umbră. Am regăsit cararea, dar înainte de a pleca eu unul mi-am făcut cruce ca omul care mulțamește lui Dumnezeu că vede încă odată lumina zilei. Apoi în momentul îndrumărei noastre spre tîrg, mi-am ridicat pălăria în sus, m'am întors cu fața spre cetate și am salutat-o cu cuvintele solemne adresate de Volney ruinilor Palmyrei:

«Vă salut ruini singuratice, morminte sfinte, ziduri tăcute» !

— *Și la revedere !* Adaoase unul dintre prietiniți noștri.

De atunci nu m'am mai suit la cetate.

Însă de cîte ori în călătoriile mele prin munți am trecut pe la poalele ei, ochii mei nu se puteau sătura a o privi stînd colo sus în vecinatate fulgerelor, imbrobodită în taina ei ca o cimilitură istorică vecinic nedeslegată.

III*) *Cetatea Neamțului*

Dăm iar în șoseaua ce trece prin dumbrava de stejari și de la Coverga ne lăsăm la dreapta pe valea Nemișorului în satul Vinători, și ne oprim pe prundul Ozanei, sub malul râpos, înalt, pe fruntea căruia stă, ca o coroană, fantastica ruină a Cetății Neamțului. Urcăm pe jos, prin strîmtoarea

*) A. Vlăhuța, Carte de Cetire (M. Pompiliu și I. Paul] 1903, pag. 207.

uscală, spartă de puhoae, cărarea ce tac păretele din stânga, și într'un sfert de oară suntem de-asupra, la «porțile cetății». Se ved încă urmele șanțului de apărare, ce ocolia zidurile pe din afară. Intre cei patru stâlpi de la intrare se 'ntindea diua peste șanț un pod de „piele de bivol“. noaptea se strângea, și rămânea castelul încins c'un brâu de apă. Deasupra porții și pe la colțuri se ridicau turnuri înguste, pe cari cătau în vale ochii și sinețele străjerilor. Trufașa clădire-și rînduia 'ncăperile în patru aripi mari, lăsând între el o curte, în mijlocul curții o bisericuță, din altarul căreia pornea pe sub pământ tașița scăpării, o hrubă boltită, ce răspundea departe, afară din cetate. Puternic înfipt în creștetul unui grind stâncos, având în spate, întunecime de codru, în față prăpastie sub metereze înalte și vedere largă pe toată valea, cuibul acesta de vulturii cum îl numesc legendele, a înfruntat adesea c'o mână de voinicii oștirii năvălitoare, și 'n șase veacuri de nepătată mândrie o singură dată și a deschis porțile fără de luptă, și atuncea nu unui cuceritor străin, ci falnicului Domn al tuturor Românilor—Mihaï Viteazu.—Pusti și sparte de vreme, se mai înalță câte-va ziduri peste mormanul de ruini prăbușite 'n curtea cetății, pe-ai căreii păreți au strălucit ordinioară armurile grele ale cavalerilor din Malta.

Inchid ochii și reved cetatea 'ntreagă. O pagină sfântă mi se lămuresce, ca și cum toate câte-au fost s'ar smulge pentr'o clipă din umbrele trecutului ș'ar îmbrăca din nou vieța de-atuuci. E noapte, și-I liniște. De-odată, pe vale s'au-de un tropot de cal. În turn străjerul sună din corn.

Bate cine-va la poartă. De sus se descbide-o fereastră, și 'ntreabă Doamna 'ngrijată: Cine-î?—Sunt eū. răspunde-un glas ostent, sunt eū, Stefan, singur, rănit, învins... Tresare sârmana Doamnă; i se frânge inima de durere și de milă, că-î fiul ei cel care-î vorbesce; ci cugetă că-î Româncă și fiul ei e cel mai slăvit voivod al țării, și năbușindu-și plînsul ce stă s'o podidească, îl roagă frumos să plece 'ndărăt, să buciume 'n munți, să-și stringă plăeșii risipiți și s'arate dușma-

nului cum sciū să moară, când nu pot birui, stăpâni și apărătorii pământului acestuia.—Ce popor are în istoria lui o pildă mai mare, și mai înălțătoare de jertfă și de iubire de patrie?... Imbărbătat se 'ntoarce Ștefan să-și reinchege oastea-I sfărîmată. Nicî ostenit nu se mai simte, nicî rana nu-l mai doare. Din nou se string arcașii în jurul viteazului, și, pe când Turcii i-și socotesc planul, ca un stol de vulturi se lasă asupra lor, un vuet de moarte înfloară valea și cerul se întunecă tot de atâta grozăvie.

E a șaptea noapte de când Domnițele se roagă 'n genunchi, le picură lacrămile pe covor, și chipurile lor par umbre sub slaba licărire a candeliei. Se roagă neadormite, mama pentru fecior, soția pentru soț, și amândouă pentru țară. Și și iată că de pe luncă un freamăt se ridică în tăcerea nopții. Tot mai aproape, tot mai lămurit s'aud sunete de corn și cântece de biruință, și tunete de glasuri s'aud strigând: Trăiască Ștefan! Ca de-un vis frumos se 'nviorează Domnițele, și scoală pruncii din somn, și-și umplu mâinile cu flori, ș'aleargă la poartă, și plângend de bucurie primind în brațele lor fragede pe Marele Ștefan, lumina, mândria, odorul sufletului lor. Cu ce drag îl string la piept, și cum nu se 'ncred că-l ved, nepuțând spune o vorbă, îi sărută fruntea, mâinile, colbul de pe haîne.

Târziū se sting luminile 'n castel: E liniște acum, și fericire 'n tot cuprinsul. Șoptesc încă Domnițele 'n iatac, mărită pare lumina candeliei de sub icoane. In odaia dealăturii doarme osteuit biruitorul, temutul Ștefan, gloria Moldoviî.

Monastirea Neamțului

Importanța acesteî M-ri. — Rolul Guvernului.

Monastirea Neamțului*) este fără îndoială una din cele mai importante monastiri din țara noastră și singura care s'ar putea

*) V. Const. Calmuschi, op. cit., pag. 65.

compara cu marile monastiri din occident. Ea era una din cele mai bogate; avea un mare număr de călugări și se oficiau strălucite servicii divine; actele de credință și milostenie se rumărau cu miile; secolii întregi a fost un însemnat centru de cultură; numeroși clerici și mireni, în liniștea și tăcerea monastirei, s'a ocupat cu studii și traduceri, având la dispoziție o bogată bibliotecă și cea mai mare tipografie ce exista pe atunci; în ea și în jurul ei se fabricau multime de obiecte, nu numai pentru usul monastirei ci și al locuitorilor țării.

La 1888, Noembre 28, I. P. S. S. Mitropolitul Moldovei și Sucevei de pe atunci, Iosef Naniescu, a adresat Sf. Sinod, următoarea adresă*):

În interesul celei mai înalte instituții morale religioasă a Sântei Bisericei noastre naționale, creștină ortodoxă, instituțiunea monahismului, care s'a practicat în țările noastre române de secole în monastiri, fondate de pioșii noștri Domni români și boeri din trecut, și pe care acei fericiți binecredincioși fondatori le-au fost înzestrat și cu averi îndestulătoare pentru întreținerea monahilor viețuitori într'ânsele, pentru serviciul bisericeii cu neîncetate rugăciuni ziua și noaptea și susținerea edificiilor, precum bisericeii, case de oaspeți, chiliile viețuitorilor monahi, infirmeriile (sau cum ziceau bătrânii noștri bolnițele), pentru cei bătrâni și neputincioși, și cele-lalte acareturi pentru economia casei, în care monastiri s'a întreținut și cultivat în tot-dea-una simțul religios de cătră cei ce viețuiau într'insele, atât pentru ei prin ne'ncetatele rugăciuni, cât și pentru cei ce veniau spre închinăciune cu evlavie, și pentru tot poporul român locuitoriu în țară. Sub-semnatul cred a'mi îndeplini o datorie sântă, punând în vedere Sântului Sinod al sântei bisericeii noastre autocefale ortodoxe române, o cestiune de cea mai mare importanță religioasă prin comunicarea în copie pe lângă aceasta a raportului prea Cuviosului Stareț al Sântelor Monastiri Neamțul și Secul de

*] Uricariul Th. Codrescu, XI pag. 285.

sub No. 172, din 29 Octombrie anul curent 1888, prin care se plânge arătând decadența în care a ajuns această sântă, mare și renumită monastire, imputându-se cu desevărsură monahii din cauză că nu se mai pot primi pentru călugărire dintre cei mai tineri, și astfel nu mai sunt monahi, erce să îndeplinească diferitele ascultări și serviciile necesare atât pentru biserică, cât și cele pentru economia casei.

Inalt Prea Sântia Voastră precum și toți cei-lalți frați Episcopi și Arhieri, cu toții cunoașteți marea importanță ce a avut această sântă și mare Lavră a Monăstirei Neamțului în țara noastră, până chiar în zilele noastre, prin renumele și pozițiunea ei, și prin serviciile ce a făcut bisericeii și țării în susținerea, și propagarea religiunii noastre sărămoșești, prin răspândirea cărților religioase în limba noastră națională. Aici ca și în toate sântele monastiri ale patriei, pe lângă cultivarea simțului moral religios, tot-dea-una s'aū practicat și faptele morale creștine evangeliice; aici nenumărată mulțime de tot felul de oameni, și din toate clasele societății noastre române, aū găsit adăpost și mângăere sufletească și trupească, ca în cel mai sigur azil de scăpare în toate nevoile vieții. Apoi, aici mai ales în această sântă monastire a Neamțului, din preună cu cultura și practica religiei, părinții monahi viețuitori de mai nainte și până în zilele noastre, aveau și deosebite ocupațiuni de lucrări (fabricate) folositoare întregii societăți române; aici până nu de mult aū existat diferite fabrici, precum cea de postav, saū cum călugării și astăzi îl numesc șaiac, din care nu numai ei se îmbracău, ci și alora în țară îl procuraū, fabrici de confecționarea potcapilor și culioanelor, de croitorie, de cojocărie, de cismărie și cele-lalte, dar mai presus de toate acestea, tipografia din sânta monastire a Neamțului a fost renumită până în zilele noastre: această tipografie îndestula toată trebuința bisericilor din toată țara cu cărțile pentru serviciul bisericesc și alte asemenea scrieri teologice și morale. Căci aici mulți bărbați învățați găseaū adăpost și toate necesariile vieții, și în liniște și sim-

plitate sântă, sau cum ziceau bătrânii noștri, prostime sântă, ei se ocupaŭ cu traducția și tipărirea a multe cărți dintr'ale sântilor părinți, clasicii scriitori ai santei bisericei noastre ortodoxe, și pentru mulțimea cărților ce eșiau din renumita tipografie a acestei sante monastiri Neamțul, era tot acolo și un înlins atelier de legătorie de cărți. Cu lucru la toate aceste fabrici, tipografie și legătorie de cărți, erau ocupați călugării monahi, și frați *pentru sânta ascultare în numele lui Dumnezeu, spre mântuirea sufletului.*

Pe lângă toate acestea era și o bogată bibliotecă de cărți, atât străine în diferite limbi cât și de acelea ce se tipăreau în tipografia Monastirei, ear manuscriptele ce se conservaŭ în această bibliotecă, erau cu deosebire prețioase, între cari traduceri din diferite limbi și ale sântilor Părinți timpului din această Monastire, care însă din nefericire toate aceste tesaure de literatură națională s'aŭ prefăcut în cenușă la finele anului 1862, cu arderea Monastirei.

Ei bine, toate acestea astăzi numai există, toate aŭ dispărut, căci mijloacele materiale nu mai sunt, deși edificiul Monastirei s'aŭ reînnoit cu multă greutate, grație stăruințelor repausatului Stareț Timoteiŭ. Dar ceia ce este și mai dureros este că chiar serviciile religioase ale bisericei nu mai are cine să le îndeplinească, preoți, diaconi cântăreți lipsesc aproape cu desăvârșire; primirea la monahism fiind împedicată, cei în vârstă mai tânără nu se mai pot primi, cei bătrâni mor pe fie-care zi, așa că numărul monahilor s'aŭ împuținat și se împuținează cu desăvârșire; cei din spitalul bătrânilor și neputincioșilor sufăr și se prăpădesc, neavând cine să le mai servească, toți fiind bătrâni și neputincioși.

Dacă starea lucrurilor va continua tot ast-feliŭ, apoi pe această cale, curând peste puținii ani renumita monastire a Neamțului, nu va mai fi de cât cu numele. Această Monastire care, după cum am zis mai sus, a strălucit mai mult de cât un secol, dacă vom socoti numai de la fericitul Starețul Paisie, reînțemeietorul vieței monahicești, va rămânea numai

cu numele în istoria bisericeii noastre ortodoxe române și a patriei neamului românesc, și este dureros lucru a cugeta la asemenea stare de lucruri, când noi știm că din aceste Monastiri, Neamțul și Secul, și alte asemenea, au eșit cei mai însemnați Mitropoliți și Episcopii ai țării, precum: Varlaamii, Dositeii, Iacobi, Veniaminii și alții asemenea Mitropoliți, și Pahomie cu Ioanichie Episcopii, fiind că în aceste Monastiri se formați asemenea bărbați prin cultura morală practică, împodobiți și cu științele teologice în care se învățau și-si petreceau viața lor; aci, cum am zis mai sus, să adăposteau și se linișteați bărbați învățați ca Gherontie și Grigorie din zilele noastre, care toată viața lor, și au petrecut-o scriind, traducând și tipărind cu ajutorul Moldovei, Iosif întâiul Episcop de Argeș, și altor bine-voitori și bine-credincioși patrioți, cărți bisericești, teologice și părintești, care fac podoaba literaturii noastre bisericești de care cărți, Grigorie devenit în urmă la anul 1822 Mitropolit al Ungro-Vlahiei, n'a încetat a tipări până la sfârșitul vieții sale în sânta Mitropolie din București.

Aceste sante Monastiri erau școala noastră națională a santei bisericeii noastre ortodoxe de răsărit, unde se învăța cunoștința și practica moralei noastre religioase, se formați bărbații cei mari ai bisericeii noastre române-naționale, cum am zis mai sus, și se tipăreați cărțile cele mai însemnate bisericești și chiar istorice. Aceste sante Monastiri erau azilul religiozității noastre strămoșești, și ca niște citadele ale religiunii naționale ortodoxe, dar tot odată și ca un centru al simțimântelor naționale, unite cu cele religioase; căci aici erau adunați părinți monahi din toate provinciile locuite de români, ca niște reprezentanți ai aceluiași neam, cu aceeași religie strămoșască ortodoxă, și toți împreună trăiau în cea mai frumoasă unire duhovnicească religioasă, întocmai după cuvântul psalmistului: *„iată acum ce este bun saū ce este mai frumos fără numai a locui frații împreună.“* Au nu am apucat noi în zilele noastre chiar pe Stareții acestor Monastiri,

care erau de origină din diferite provincii românești? Starețul Domitian, român din Brașov; Starețul Neonil de origină Bucovinean, ear cel din urmă Starețul Timotei, încelat din viață în anul trecut 1887, Basarabian: toți români fără ură unii cătră alții, și fără pretențiuni că unii ar fi mai români de cât alții, știindu-se români, călugări supuși santei ascultări în numele lui Dumnezeu, pentru mântuirea sufletului și folosul aproapelui, purtând sarcinile unui altuia, cu frica lui Dumnezeu, cu credință și cu dragoste.

Dacă împrejurările nestatornicie lucrurilor omenești ale lumii aceștia, dacă greșalele și pasiunile unora din cei ce credeaș că lovind în bună stare acestei sante Monastiri din trecut, fac un serviciu țarei și poate și bisericei, dacă asemenea ideii greșite și fapte vătămătoare au contribuit la reua stare e față a santelelor monastiri ale patriei, și mai ales a acestei sante mare Monastire a Neamțului, care a fost și încă este cea d'ântăi dintre Monastirile patriei, apoi Prea santeii părinții și frații, eu cred că noi cari suntem martori ai acestei triste stare de lucruri, nu ne este permis a ata indiferenții, ci avem încă datorie a întimpina cu măsuri prevăzătoare progresul rului spre decadență.

Monastirea Neamțului, trebuie să existe și are drept la existență, pentru gloria bisericei noastre române, și pentru onoarea patriei, mai ales că și aceasta este una din bisericile făcute de marele Stefan și prin urmare unul din monumentele naționale istorice.

Măsuri de urgență trebuie luate ca monahii neapărat trebuincioși și pentru biserică și pentru întimpinarea oaspeților ce vin acolo, și pentru căutarea bolnavilor bătrâni neputincioși, și pentru cele-lalte servicii economice ale casei, să se completeze în numărul reclamat de aceste trebuințe.

Să se fixeze spre exemplu un număr de trei, patru sau cinci sute de monahi, cu frații ce ar veni pentru toate monastirile pendinte de această mare Lavră cu Secul, Pocrovul, Sihăstria, Vovidenia și Sihla: să se fixeze zic un număr stabil

căre să fie tot dea-una complect, complectându-se neîncetat cu cei ce se vor primi din nou, bine înțeles că mai ales pentru serviciile bisericesti trebuiesc primiți din cei mai tineri și cu bună știință de carte, din care să se poată alege și hirotoni preuți și diaconi; asemenea și cântăreții trebuie să fie oameni în puterea vârstei, cari să poată întreține și școala de cântări ale bisericii noastre ortodoxe a răsăritului, precum a fost aici tot-dea-una, nu bătrâni căzuți în neputință, ca să nu mai poată cânta nici în biserică, și pentru această dispozițiune, subsemnatul crede că, este bine a se face din partea sântului Sinod, un apel călduros către onor. Guvern, prin mijlocirea Domnului Ministru Cultelor și Instrucțiunei publice, ca să se prevadă în budgetul Statului o sumă hotărîtă, pentru întreținerea acestor sante monastiri, după necesitățile arătate mai sus.

Și când cerem aceasta, eū cred că suntem în drept a zice orî și cui: să nu se mire nimine crezēnd, sau prefăcēndu-se a crede și pretextând că exagerăm, orî în numărul monahilor, orî necisitățile semnalate, că am cere adecă mari sacrificii din partea Guvernului, din tesaurul public; căci este cunoscut în genere în toată țara, că numărul monahilor care la această sântă monastire cu dependințele ei aici numite, trecea peste una mie până nu de mult, (până la secularizarea averilor), și toți aceștia erau întrebuințați în ascultările serviciilor ce s'aū arătat mai sus iar averile acestei sante monastiri erau indestulătoare și pentru marele număr al monahilor și pentru marele număr al oaspeților visitori închinători, și pentru toate necesitățile economice ale tuturor schiturilor mai sus numite, pendinte de aceasta, precum și pentru multe faceri de bine neprevăzute.

Biserica dar, cu monastirile nu cere pentru întreținerea ei mijloace ce ar proveni din niscaiva impozite de orî și ce natură asupra contribuabililor, care poate ar da ocaziune de nemulțumiri, ci cere dintr'al său, cere din averea sa adunată prin donațiunile străbunilor pioși și conservată de secole de către monahii care aū viețuit în aceste sante monastiri

până astăzi. Tot din aceste averi subsemnatul crede că, biserica are dreptul se ceară și îmbunătățirea soartei a tot clerului mirean din țară, care chestiune astăzi este la ordinea zilei, și numai atunci donațiunile străbunilor pioși Domnitori și boeri din trecut, închinat bisericeii, vor fi întrebuințate la adevărata lor destinațiune și în folosul tuturor la toate trebuințele țării.

Situațiunea. Preotul Gr. Musceleanu, descriind această Sf. Monastire, zice: «In depărtare ca de o oră de târgul Neamțului, și cetatea lui Ștefan, în susul riului ce udă mureii zisei cetăți trecînd printr'o bătrână pădure de stejari, după care se desface o cîmpie nu așa întinsă, și unde să împreună munții ca cînd ar îngrozi acea vale: Este zisa Monastire, singura lavră întemeiată în România de sus. Poziția este destul de poetică, destul de pitorească. La poartă este o cloponiță gigantică în care funcționează un orologiu și trei clopote destul de mari, 3 mari și 4 mai mici; Pe subt această clopotniță este principala intrare printr'un gang foarte lung, zugrăvit peste tot cu sfinți.—Curtea quadrată și destul de spațioasă, cu alte cuvinte este o cetate după colosalele zidiri sus citate; în stînga este biserica cea mare cu hramul Înălțarea, zidită mai mult de piatră cioplită, d'asupra are un turn mare, și altu mai mic pe altar, ear alte două ce mai erau sînt dărămate de părinți de mult timp și lăsate uitării, peste tot învelitoarea de șindrilă cărpită și'n cea mai proastă stare Biserica este destul de solidă poate înfrunta încă atătea cutremure. Biserica n'are ușă în față, intrarea este în părți lăturașe. In anticameră sunt mai multe morminte de stareți și Mitropoliți din care cel mai nou este al Mitropolitului Sofronie Miculescu, ușă cea mare prin care intri în biserică este de peatră de granit, lucrată în stil gotic, trecînd prin această a doua cameră, este a doua ușă tot asemenea acoperită c'o perdea de stofă. Aci este biserica cea mare și eși în față catapitezmei. In dosul tronului domnesc, cam spre ușă în partea dreaptă este mor-

mîntul starețului Paisie, organizatorul călugărismului în Moldavia, el este venerat de toată obștea (chiar cu impunere), este acoperit cu un covor, la acest mormînt toți părinții depun câte o mătanie ori de câte ori intră în biserică.

Biserica peste tot este pardosită cu cărămidă mare quadrată, catapiteazma (temula) destul de veche, zugrăveala dupe zid asemenea încât abia să cunoaște, să vede însă că a fost de bogată fiind numai cu aur.—Sf. altar este înpodobit cu toate necesarele pentru sf. serviciu și 'n cea mai bună stare și curățenie: sfintele Icoane împărătești în număr de 4 sînt îmbrăcate cu argint peste tot. O altă sf. icoană, dinaintea acestora avînd ramă frumoasă, tot Maica Domnului făcătoare de minuni, este peste tot cu argint, coroana și hainele cu pietre prețioase; avînd la git câteva sălbî de bani anticî de aur, ș' o diademă pe cap numai pietre lucrate ajur, în dos are o altă icoană Sf. George de argint. Uu policandru de alamă cu 48 lumini, candelile în serviciu numai cele trebuincioase, iar cele mai multe în camară.

În apropiere de aceasta, ca la vre o 10 stîneni și care vine cam în mijlocul curții, este o biserică mai mică cu hramul sf. Gheorge, d'asupra trei turnulețe, învelitoarea lor cu fier albă, ear a bisericeî cu șindrila, pardoseala în lăuntru este cu cărămidă quadrată. Cel mai precios ornament este un Aer (epitaf) de catifea roșie lucrat foarte bogat în fir de aur. Piatra d'asupra ușiî este nouă, fără ca să fi reprodus pe cea veche.

La poarta cea mare a Monastiriî, este un foișor de zid și învălit cu șindrila, în mijloc are un basen, în care face părinți sfîntirea apeî la timpî conveniți, și este încăpător ca de 600 oameni. Nu departe, ci ca la vre o 50 stîneni este institutul alienaților, acolo este un spital destul de încăpător, unde să alinează și civili, avînd și o bisericuță destul de frumoasă. De aci într'o depărtare oare-care este un alt foișor, acolo să zice că aș stat părinți cu sfinta icoană pe cînd o aducea din muntele unde era ascunsă în timpul năvălirilor de barbari.

De la M-re, pînă la ospital și în toată împrejurarea, sînt mahalale de chiliї cu părinți.

În partea despre ameză-zi, la o mică distanță este o biserică numită Ovidenia, această biserică este reînnoită de un părinte; toate turnurile și biserica sînt cu fier alb; împrejur sînt o mulțime de chiliї cu părinți. La partea Monast, cei mari despre răsărit, este biserica Sf. Ioan Bogoslovul, aci ese locul de înmormântare, sub dănsa este o suterană unde se ține oasele morților, după aceasta, apoi este o curte (ogradă) destul de spațioasă în care este zidit seminarul M-rei, care acum este paralisat; din cauză că cei care au în mînă administrarea Monastirii sînt oameni care nu iubesc lumina, cu toată bunătatea și stăruința D-lor profesori, tot nu pot face aceia ce trebuie, fiind persecutați de părinții care țin cîrma în mînă, aci să găsim și căți-va băeți mici, orfanți trimesi de Guvern. Grajduri, șoprcane, magazii cu toată înbelșugarea, este și o școală de muzică vocală bisericească, dar numai cu numele.

Monastirea este încunjurată cu zidiri foarte înalte cu două și trei etaje. Curtea destul de spațioasă, are clopotniță pe sub care este intrarea principală în monastire, în ea pe lângă vre o 7 clopote trebuincoase la serviciul Divin, funcționează și un orologiū care arată timpul și afară din Monastire o distanță destul de mare, după cum am mai spus.

Toată încunjurarea nu este zidită o dată, saū de o singură persoană, ea se împarte în mai mulți miluitori; precum de la zisa clopotniță în stînga eczistă o peatră pe care este inscripțiunea următoare:

«Aceste chiliї împreună cu paraclisul (acest paraclis este lipit de clopotniță) și ridicatul clopotniței, precum se vede din timilie saū rădicat, în vremea stăpînirii Măriei Sale prea Înălțatului Domn, Mihail Grigorie Șuțu Voevod și a Prea Sfințitului Mitropolit Moldaviї Kirio Kir Veniamin Costachi, făcînduse prin ostineala Prea Cuvioșiei sale Kir Ilarie Arhimandritul și Starețul Sf. M. Neamțului și cu milostivirea iubitorilor de Cristos patrioți și a altor făcători de bine cari spre veșnica

pomenire a noastră, și a fericiților elitorî care au ajutorat saŭ insemnat și pe această piatră la 1820 Sept. 30.

Acest rând se sfârșește vis-à-vis de locuința Starițului; în el se află cancelaria și locul ședințelor comitetului administrativ al Monastirei. Aici să află un alt paraclis cu hramu Adormirea, se mai găsește o piatră pe care urmează această inscripție:

«Acele case împreună cu Paraclisul, precum se vede din temelie saŭ făcut de mine smeritul Veniamin Mitropolit Moldaviei spre veșnica mea pomenire, și a neamului meu, anu 1809, luna lui april 15.»

Pe rândul salei comitetului, este un paraclis, și înainte urmează kilii pentru părinți. În colțul cel din fund spre răsărit se află acel pîrg (turn) de care se vorbește în istorie, acesta este foarte solid, de jos și pînă sus are trei despărțiri și'n fie-care câte o sală mare, de la cea de jos și pînă la cea de sus se poate sui printr'o scară învîrtită: în aceste camere se află biblioteca Monastirei, la întăiul antreŭ este o cameră mare, pe care starețul Dionisie, cu ajutorul Păr. Monahul Sofronie Vărnăv, o destinasă ș'o arangease cu toate necesarele pentru cameră de lectură. Dar după căderea acestor onorabile persoane luminate, acea cameră se făcu magazie de tot felul de murdalicuri, și ușa bibliotecii se închise pentru părinți ce ar voi se cetească.

La aceialantă extremitate, spre miezul zilei, în fund, este frumosul trapez, această încăpere este destul de încăpătoare tot o dată și cea mai aerosă, fiind că fostul stariț Arhimandritul Dionise a făcut ca, d'asupra acestui trapez să nu mai fie case de locuit, și așa a stricat tavanul și aceste două etage acum formează numai unul; a făcut foarte bine pentru o masă de 800 părinți care neaparat trebuie să fie aeros. Acest trapez este zugrăvit cu ulei. În partea stingă lângă ușa sint zugrăviți 6 părinți monahi ale căror nume nu sint scrise.

13 Stariți în baine călugărești.

8 Arhieriei în veșminte (strae) de serviciu.

17 Domni în partea dreaptă și anume;

Bogdan VV. I.

Roman VV. I.

Ștefan VV. I.

Pătru VV. al II-lea.

Alecsandru cel Bun, Ilieș VV. I.

Ștefan VV. cel Mare

Bogdan VV. al III-lea.

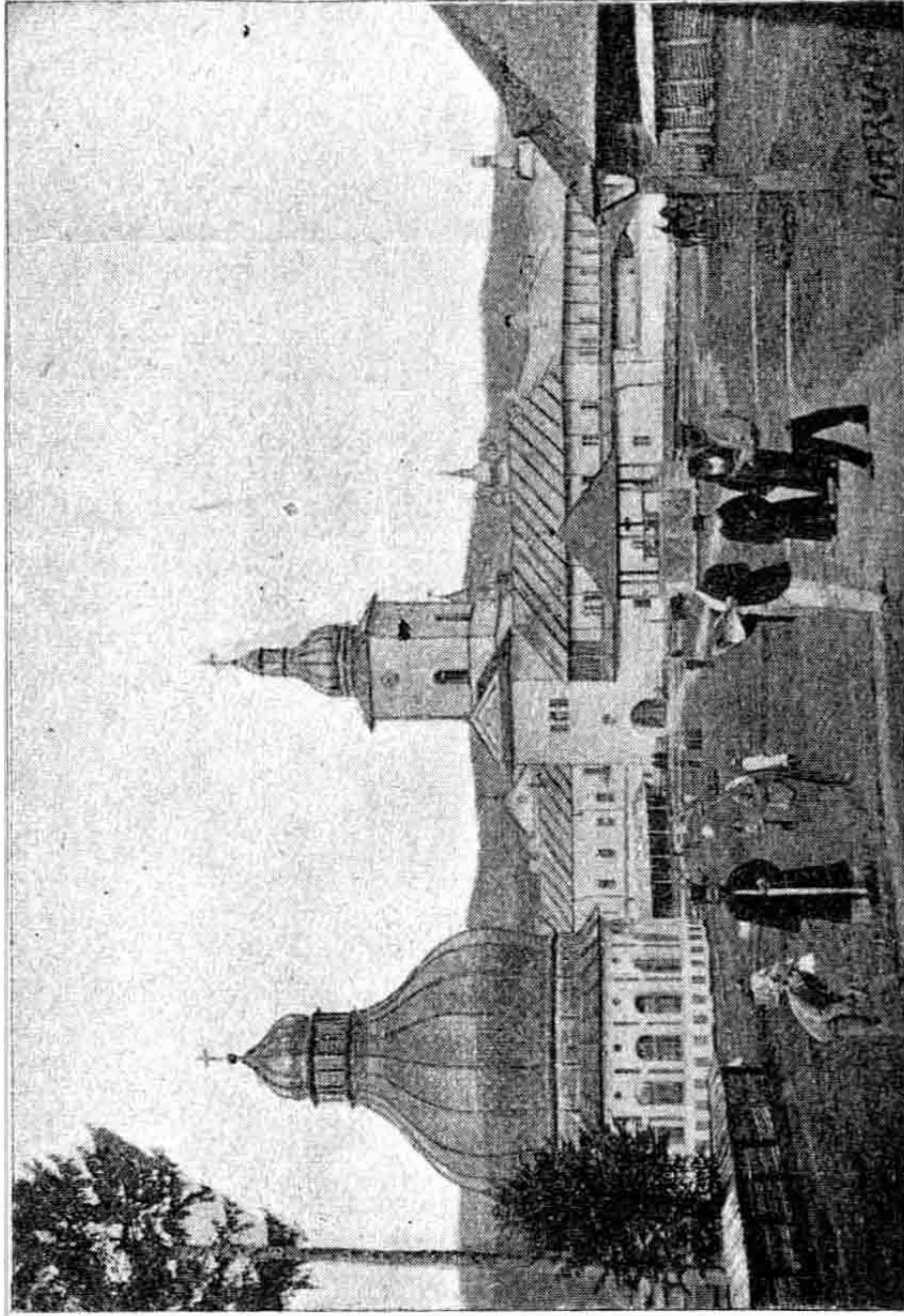
Alecsandru VV. Lăpușneanul,

Eremiea VV. Movilă, toți aceștia cu haine (strae) imperiale, coroane pe cap, și șcepturi în mînă, osebire că Ștefan ține o sabie în jos.

Vasile VV. Albanituil, acesta este cu tătarcă, căciulă neagră cu pană albă, (surguciū zicere turcească), și cu sabie. Nistor Ureke Vornik Mare îmbrăcat cu tătarcă, blăniță, căciulă neagră și toeagū în mână, (se vede că era al Ranguluil seū) acest Vornik Ureke este zugrăvit tănăr cu barbaroșie. Grigori Ghika VV. al II-lea. Constantin VV. Moruz. Scarlat Kalimah VV. Ioan Sandul Sturza VV. aceștia în costume fanariote, în cap cu gugiumane și la brău cu hangere (un fel de cuțite) Mihail Grigorie Sturza VV. acesta este în uniformă cu manta roșie în cap cu gugiuman și surguciū (pană albă) de aci încep părinții, Mitropoliții și stareții (pe glaful unei ferestre este zugrăvit Teoktist și Gavriil cu mantil negre) Iacob Veniamin, Meletie, Sofronie Mitropoliții, și un Pahomie. Pe glaful unei alte ferestre sînt zugrăviți: Ioanikie Episcopul de Roman, Grigorie Tâmbac Mitropolitu Kievuluil, și un sfînt cuviosul împărat Iosaf.

De la acest trapez spre poartă pe rîndul de jos sînt numai bucătării, ear pe sus sînt casele de primire pentru diferite persoane pînă lângă clopotniță. In curte sunt 2 cișmele una înaintea bisertei Sf. George și alta în dos . . .

Din istoricul M-rei Neamț.—P. S. S. Arhiereul Narcis Crețulescu. Superiorul monastirei, după cum am văzut în Privirile istorice asupra Comunei Vinătorii Neamțuluil (din această carte, pag. 35-44), ne dă o importantă espicare, ce ar îndepărta mai mult încă originea acestei monastiri, de cât cum se spune. P. S. S. crede, că pe locul unde se găsește azi monastirea și casele dinprejur, se afla vechea și renumita cetate a Neamțuluil. Această cetate a fost întemeiată de loqu-

Intrarea M-rei Neamțului

itorii de aici, cu coloniștii veniți din Austria, pentru care i s'a dat numele de Neamțul. Ținutul acesta era supus năvălirii Cumanilor și Tatarilor și locuitorii cerând ajutor vecinilor lor de peste munți, le-au venit în ajutor Cavalerii Teutonă. Ei saū stabilit aici căpătând oare-cari privilegii și formând pe acest loc o puternică cetate. Insa pentru a se putea apăra mai bine, au stabilit prin împrejurimi forturi cu garnisoane de apărare. Cel mai important și mai tare din aceste forturi a fost actuala cetate a Neamțului. Ea dar nu a fost o cetate propriu zisă, ci un fel de avant-post a vechei cetăți a Neamțului.

Avant-posturi de acestea erau așezate jur împrejurul vetrei Neamțului; ele prin semnale de foc, dădeaū de știre când năvăleau barbarii. Acești Cavalerii Teutonă au zidit aici biserica Sf. Ion Bogoslovul, dându-i acest hram în cinstea Sf. Ion d'Acre din Palestina. Aceasta ar fi dar, după părerea P. S. S. Arhiereului Narcis, originea monastirei Neamțului.

Renumerele acestei monastiri atrăgea năvălitorii, ce curgeau mereu prin aceste locuri. Din această cauză ea a suferit foarte multe schimbări, adesea ori a fost jefuită și ruinată, Insa în tot-deauna s'a ridicat glorioasă, din mijlocul ruinelor, neincetant un moment a ținea un loc de frunte printre monastirile țarei.*)

După istoricul acestei M-ri, scris la 20 Mart 1857, notăm următoarele**): De vreme ce nu au voit bunul și mult milostivul și înduratul Domnul D-zeul cel Sfint și zidi, și a să kibernisi D-zeeștele locașuri cu alt mijloc, fără numai cu darurile, și afierisile pravoslavnicilor creștini; și fiind că cei ce săvârșesc bunătățile cele de suflet folositoare, și plăcute lui D-zeu nu numai în viața aceasta să laudă, ci și după a lor moarte deaceia sufletele lor se învrednicesc a se odihni în lăcașurile dreptilor. Pentru aceia noi aicea arătăm: că și această sfintă Monastire, nu prin alt chip, ci numai prin ajutorul

*] V. Const. Calmuschi, op cit. pag. 65.

**]) V. Ist. Sf. M-ri Neamț și Secul, 1857

lui D-zeu, cu mila bine cinstitorilor Patrioți, și alte feliuri de fețe făcătoare de bine s'aũ intemeiat, și de fiește cari, de la cel întâiu ctitor pînă în zilele noastre, după vremi i s'aũ întărit drepturile ieı, precum dau dovadă documentele, cari după atătea nenorociri și răscoale ce aũ fost în țara aceasta, încă să păstrează aicea în Monastire. Din care și noi lămurindu-ne încă și din tradiții vechi facem istorisirea întru acest chip:

La ani de la Hs. 1292, trei părinți anume Sofronie, Pimen și Siluan, împreună cu vr'o cățiva ucenicı, viind..., s'aũ așezat între munții aceștia ai Karpatului, în locul unde acum se afiă Monastirea. și petrecea cu liniște întru nevoințele călugărești. Iar bine-credinciosul Domn al țării Stefan Voevod cel întâiu cu acest nume aũ zidit cu a sa cheltueală pentru acei monahi o biserică de piatră aicea pe locul unde acum se afiă biserica Sfintului Marelui Mucenic Georgie, și aũ pus prăznuirea Înălțării Domnului D-zeului și Mintuitorului nostru Isus Hs; din care vreme acum, numai un clopot carile este pentru slujba din toate zilele să păstrează, ce este vărsat precum se scrie pre dânsul în anul, carele este de la Hs. 1393 Septembrie în 13, în vremea Egumenii Părintelui Pimen, carile aũ fost după părintele Sofronie, și aũ dat acest bine-credincios Domn pentru kivirneseala călugărilor, niște moși anume Dvoronești, Buzății, și Fântănelile, pentru care dovedește hrisovul seũ din 6905, Mai 9, când se afla Igumen tot părintele Pimen.

La 1402, Alexandru cel bun, zidește biserica Sf. Ioan Bogoslovul; aice este locul de înmormântări, sub dinsa este o subterană unde se pătrează osemintele repausaților. În această subterană se găsește un cap de moartă pe care este scris: «Calipso cea frumoasă», și care se afirmă că este al nemuritorului Gh. Asachi.

Deci la anu 1472, August 29, s'aũ întâmplat un cutremur foarte mare, și din puterea aceluı cutremur, s'aũ sdruncinat rău biserica Înălțării, iar părinții petrecători aicea fiind îngrijați ca să nu cază peste dânsii biserica Înălțării ținea

orândueala sobornicească într'o biserică de lemn, cu hramu sf. Ioan Băgoslavu, care era făcut de fericitul Alecsandru cel bun. Iar bine-credinciosul Domn Ștefan Voevod numit cel Mare avînd multe războaie, și întâmplându-se a lupta și pe locul unde pînă astăzi se numește Braniște, (dupre cuvîntul Slavon «brani» bătălie) aproape ca un ceas de Monastirea Neamțului: și văzînd biserică mai de tot sfărămată: el după obiceiul cel blagocestiv care îl avea de mult întru sineși pentru sfintele biserici aș și pus lucrători și aș dat cheltueala părintelui Teoktist, și aș zidit biserică această mare a Înălțării Domnului D-zeului și Mîntuitorului Isus Hs. care se află pînă astăzi, pre un loc puțin mai sus de unde aș fest zidită cea d'întâiu care s'a sfințit la anu 7006, ce este de la Hs. 1497, Noemvrie 14, precum pe piatra de deasupra uși bisericii se vede înșămnat. După ce aș biruit pe Albert-Kraiul-Leșesk al Poloni.

La anul 1574 August 12, viînd Turcii și Tătari' aș ucis pre Ioan Voevod, și capu lui luîndu-l Alexandru Domnul țerii Românești, l'aș bătut cu cue in poarta Domnească din București; iar trupul lui l'aș luat Enicerii, și l'aș împărțit între dânsii spre aducere aminte, și așa Turcii și Tătari' aș prădat și aș ucis pre cine aș găsit, pustiînd mai tot pămîntul Moldaviei, după cum scrie la sfârșitul unei cărți bulgărești din Biblioteca Monastirei. Decî aicea poate judeca orî și carele om înțelegător, ce nu va fi pătimit și această Monastire, împreună cu toată țara.

La anul 1671, în zilele Egumenului Mihail Eromonah (precum vorbește in jaloaba ce o aș dat părintele Isaia Caragea Igumenul la 1722, Noemvrie 8 către Mihail Racovița Voevod pentru niște dejmă de la piscu moșie a Monastirei) însă în vremea acestui igumen, s'aș întâmplat foarte cumplite nevoi și necazuri, peste toată țara Moldaviei, în care nici această Sfîntă Lavră împreună cu conviețuitorii din ea, nu aș putut scăpa neprimejdută; că aș rămas Monastire pustie 11 ani.

Despre care întâmplare se istorisește mai pre larg în istoria cea mare a Monastirei.

La anul 1691, după cum se arată în documentele moșiei Vânătorii a Monastirei Secuțui; s'aũ întâmplat într'această vreme cumplite pustiri prin țară de cătră Leși, precum se arată în istoria cea mai prelargă-a Monastirii; s'aũ ascuns și părinții din acest Dumnezeesc lăcaș, împreună cu sfânta icoană (Maica Domnului) cea făcătoare de minuni la moșia ce se zice Strimba, șezând acolo trei ani; iar văzind că s'aũ mai liniștit oștirile, la 1700 s'aũ întors împreună cu sfânta icoană soborul earășii la Monastire, pre care o aũ găsit cu totul pustie; pentru că Leșii atuncea împreună cu averea și cu uricele ce aũ putut găsi a Monastirii, aũ luat și scrisorile cele împărătești, care erau trimise de împăratul Ioan Paleologul, la fericitul Alexandru cel Bun Domnul Moldaviei, și să păstraũ întru această Sf. Monastire până la vremea acestor prăzi. Decî părinții s'aũ așezat ca cum din nou întru această Monastire, aflându-se întru mare lipsă, din pricina acelor prădăciuni ce aũ fost de la o laltă.

La anu 1716 (în Egumenia părintelui Varlaam) de care se arată în mărturia ce o dă el, pentru hotarul moșiei Davideni. În vremea acestui Igumen, s'aũ întâmplat în țara aceasta mare turburare, și robie norodului; din pricina unui Frența, Capitan de Nemți, ce se încuibase cu oamenii săi în cetatea de la Târgul Neamțului, și făcea mari tâlhării, despre carele se scrie mai pre larg în istoria cea mare a Monastirii.

La anul 1725, Dekemvrie 20, s'aũ pus Igumen Teofil Ieromonahu. Decî, aicea este de cuviință să arăt și aceasta, pre care mi o aũ spus părintele Venedict Starițul, ucenicul părintelui nostru Starițului Paisie, adecă: fiind că pe locul unde aũ fost biserica cea d'întăiu a Înălțării Domnului, s'aũ zidit precum am zis, de Alexandru Voevod Kornea, Trapeza și cuhnea, și celalante, dupe cum am arătat acolo; pentru aceia, mai pre urmă părinții văzind că se afumă biserica această mare din pricina acei cuhne, s'aũ părăsit și nu se mai făcea bucate

acolo, și așa rămăsese acea cuhnă de ședea de geaba, iar mai pre urmă grijindu-o, și închipuind'o ca un paraclis, aș făcut și un prestol acolo, și întâmplându-se întru această vreme, Mitropolit țării Prea Sfințitul Nikifor Grecul Peloponisianul, în locul Mitropolitului Antonie carele trecuse în Rusia, (de care se scrie în Litopsitul Tom. 2) aș mers părinții dintru această Monastire, și aș cerut voe și blagoslovenie, ca să sfințască acel paraclis, iar Mitropolitu dându-le Antimis, leaș dat voe și să slujască acolo zicându-le: să pue prăznuirea pe numele Sfântului Marelui Mucenic Georgie, carea s'aș și urmat. Apoi în vremea părintelui nostru Starițul Paisie, s'aș mai meremetisit acel paraclis, cu cheltueala unui Mirean din satul Pluton, anume Vasilie Harpa, numinduse înadins biserică, și sfințindu-se după rândueală, tot în numele St. Marele Mucenic Georgie făcându-I și catapiteazmă, care catapiteazmă se află și până astăzi tot în biserica sfântului Georgie, această zidită de părintele Domețian Starețul, pre același loc.

La 1754, Ieromonahul Nicolae, cu a sa cheltueală aș zidit în Monastire pîrgul, (turn observator, în care stă biblioteca, această zidire este foarte tare, foarte solidă fiind de piatră) cel mare despre răsărit, în locul zidului ogrăzii (curții) Monastirii și mutându-se cătră Domnul, s'aș îngropat aicea în Sfânta Monastire, precum arată singur părintele Ioanikie Episcopul, (era episcop de Roman) în danica sa cea pentru șapte pogoa-ne și trei firte vie, care o aș dat Monastirei, și aș făcut și clopotu cel mare, de una mie opt sute okă, și altele multe lucruri bune, și ajutoruri mari aș făcut acestei Sfinte Monastirii care acum după mutarea sa din această vieată cătră Domnul este îngropat ca un adevărat Ktitor la locu Metaniei sale, întru această Sfântă Monastire, în pridvorul (antreul întâiu) cel mic a bisericei mari, lingă Prea Sfințitul Teofil Episcopul.

La 1821, cu ocasiunea resmeriței Monachul Zosima scrie: ... dar noi să ne întorcem cătră povestirea ce ne stă înainte, că începându-se resmerițele în Moldavia, când toți boerii și Arhiereii și negușitorii fugea în țeri streine și Egumenii de pe la

Monastiri, ear starețul acestei Monastiri cu tot soborul aũ stãtut neclãtit; pentru cã Monastirea în putere fiind, mai bine aũ socotit a cheltui o dare de bani, de cât a aduce Monastirea întru pustiire de tot. Pentru cã cum s'aũ apropiat Turcii în părțile de sus, aũ trimis Arhimandritul Monastirei de aũ luat zãloage turci și aũ adus în Monastire, și așa aũ fost apãrënd Monastire în toatã vremea pãnã când aũ pornit bãtãliile în Monastirea Secului. Iar atunce pãrinții vëzind atãta grozãvie, s'aũ ridicat mai tot soboru și s'aũ dus în țara nemțascã, numai ce aũ rãmas Starețul cu vre o cãți-va pãrinți, și bãtrãni ce nu s'aũ putut duce. Decĩ și Starețul vre-o cãte-va zile aũ șezut prin pãdure. Iar în lãuntrul Monastirei ședea un agã turcesc cu cincizeci de ostași ai seĩ, spre a apara Monastirea, rãnduiți fiind de mai marii oștilor, fiind cã le impluse mãna de dãri. Iar turcii umbla prin toate pãdurile cãutãnd prãzi și în vremea aceia era în susul Monastirei departe în pãduri, o parte din averile Monastirei, și vre o cãți-va pãrinți, și dãnd turcii preste dãnșii aũ luat averea Monastirei și aũ tãiat și pre un pãrinte acolo. Iar sfintei Icoane cei fãcãtoare de minuni 'i aũ fãcut pãrinții o peșterã în munți, și acolo aũ șezut multã vreme. Iar puterea odoarelor Monastirei era toatã în Secul; și risipãndu-se rãsboiul din Monastirea Secului, aũ mers un pãrinte anume Zosima, ce ședea în pustiul Procovului, om cu mare îndrãznealã, și cu alți pãrinți din Monastiri și le-aũ scos de acolo fiind zidite într'o tainã; și apoi iarãși le-aũ îngropat prin pãduri pãnã la alinarea resmerițelor. Iar pentru risipirea și frica și încutremurarea monahilor din vremea aceia, ci limba poate sã o povesteascã cã s'aũ ridicat de odatã tot cete de Monahi și aũ trecut în țara Nemțascã, și de acolo s'aũ dus peste Prut în Baserabia la moșiile Monastirei pãnã ce s'aũ alinat resmerițele. Iar pentru apãrarea Monastirei Neamțului mulți multe vor zice; ear avënd cine-va dreaptã înțelegere, va zice: cã numai singurã pronia lui Dumnezeu, și milostivirea Maicei Domnului o aũ aparat, când n'aũ remas în Moldova lucru ne pradat și ne stricat, și cum putea aceastã Monastire

a sta fiind atâta de vestită, ci numai duple cum am zis, singură puterea lui Dumnezeu o aŭ aparat.»

La 1832 Noembre 24 M-rea Neamțului a ars, afară de clădirile unde se păstraŭ veșmintele; de asemenea biserica cea mare, cu hramul «Inălțarea», a ars și la 1862, când a fost reedificată de Arhimandritul Timoteiŭ, Starețul, cu fondurile Statului și ale pioșilor creștini și cu ale sale proprii.

Până la 1859 M-rea Neamțu, având averile în administrațiunea sa, posedă un număr de fabrici și instituțiuni, așa avea: o tipografie bogată cu 3 teascuri și o mașină, unde se tipăriaŭ cărțile bisericești pentru toată România; o bogată fabrică de postav și potcape; o fabrică de tăbăcit; una de căldărărie; avea ferărie, lemnărie, rotărie, croitorie, ciubotărie, mungerie. Un seminar organizat pe 16 ani, cu cursul primar, o bibliotecă, un institut de invalizi și altul de alienați, o farmacie.

La 1859 când s'aŭ secularizat averile monastirelor, toate aceste fabrici, meștesuguri și instituțiuni, prin o rea chibzuință și neprevedere a oamenilor de la guvernul de pe atunci, parte s'aŭ lăsat în părăsire până s'aŭ stins, parte s'aŭ strămutat aiurea, așa: mașinele de la fabrica de postav s'aŭ dus la fabrica d-lui M. Cogălniceanu (astă-zî fabrica Alcaz din s. Blebea, lângă Neamt); mașina de tipografie, la comisia centrală din Focșani; seminarul s'a desființat lăsându-se o școală primară care a existat până la anul 1871, și rămânând cât-va timp de-abia o umbră de tipografie cu un teasc, un spital de alienați și o farmacie de formă (v. I. Negre: Asachi).

Astăzi tipografia nu mai există; iar M-rea în urma incendiilor suferite și a reparațiilor ce i s'aŭ făcut, s'a transformat mult, după cum o vedem în timpurile de față.

(In privirea istoricului acestei monastiri v. Calendarul pe 1863: Monumentele sfinte și inscripțiuni istorice culese de Pr. Gr. Musceleanu, pag. 76—114, precum și izvoarele citate acolo.—Idem, C. D. Gheorghiu, Dicț. Jud. Neamț).

Notițe istorice și Archeologice. — Vestmântarul. — Odoare sfinte)*

Biserica cea mare din această M-re după cum am văzut este zidită de marele Ștefan, în a 1497, dovadă o arată inscripțiunea următoarea, ce este de-asupra antretutului de din-afară, și are forma de rugăciune, adresată de marele Domnitoriū Domnului nostru Iisus Christos, căruia dedică templul său, și-i cere protecția asupra sa și a țerei :

Gospodi Iisuse Hriste primî hram sîi ; ije sozda tvoeiu pomoșciiu, v slavi i cestî sveatomu i slavnomu eje ot zemlea na vozneseniu tvoemu i ti Vladico pocri nas milostiiu svoeiu ot ninî i do veca. Ioan Ștefan voevoda bojieiu milostiiu gospodar zemli Moldavscoi, sin Bogdana voevodi, blagoizvoli i nača i sozda hram sîi vo molbi Ńebe i gospoji ego Marii, i sinu ih Bogdanu i drugim cîodom ih, i sovroși 7005 a gospodstva ego leta 40 i na provo tecišcee meseața noemvria 14.

Românește se traduce așa :

«Doamne Iisuse Christoase ! primește templul acesta carele s'a zidit cu ajutorul tău, întru slava și cinstea santei și slăvitei înălțării tale dela pământ la ceriū. Si tu stăpâne acopere-ne cu mila ta de acum și până in viac. Ioan Ștefan Voevoda, cu mila lui Dumnezeu Domnitoriū țerei Moldavei, fiu lui Bogdan Voevoda, binevoi și începu și zidi templul acesta spre rugă șie și Doamnei lui Mariei, și fiului lor Bogdan, și altor copii ai lor. Și l'a sėvărșit în anul 7005, eară al domnirii sale al 41 curgătoriū, luna Noembrie 15.

Zidirea acestei Biserici coincide cu resboiul și victoria Marelui Ștefan asupra lui Albrecht Regele Poloniei. Ea s'a sfințit după ce marele erou întors victorios la reședința sa Suceava, Aceasta se vede din o însemnare istorică scrisă slavonește de Mitropolitul Theoctist II-lea, întru o Evanghelie slavonă, făcută și dată de el Monastirei Neamțului.

Această însemnare, foarte importantă pentru istorie, o

*) V. Notițe Istorice și Archeologice, adunate de pe la 48 monastiri și Biseriei antice din Moldova, de Melchisedec, Episcopul Romanului, Bucur. Tipogr. cărților Bisericești. 1885.

reproducem aici în textul ei slavon, precum se găsește la finele Evangheliei de la Ioan :

Ispisasea sie sveatoe Evanghelie daniem i povelienem Mitropolita Feoctista ot Suceavi. Ije i bist i nastoatel sveatomu mestu semu nemețcomu vo vremea ono, Egda sozidasea siea sveataa țercva. daniem i povelienem Hristoliubivago gospodare zemli moldavscoi. Ioanna Stefana Voevodi, v toje vremea priide i Albert cral leșesci, s mnogoiu siloiu, i mnogo rva na grad suceavscoi, i ne vozmoje precati grad, u vozvratisea bezdelen. Stefanje voevoda, naide nan crepco-s svoimi voi, i razbi ego na Cozmin. v let 7005. a gospodstva svoego leto 40 tecușcee. mesața octovriea 26 v cetverc. v den sveatago Dimitriea.

I potom vozvratisea ot razboia i osveati țercov siea togojde leta meceața noev. 14. ije i mi sopotrudihomsea s zodom eea, i s togdașnimi bratiami. I cpisage sii tetroevanghel predrecenii mitropolit Feoctist. I dade ego sveatomu monastiriu nemețcomu. v molbi sebe, i ceotișciim na nem i slișișciim s. usrîdiem, togo radi așce cto opocusitreea, vzeati ego ot sveatago mesto sego i prenesti ego inde. ili prodați toio ne proșcen dă budet Gospodem našim Iisusom Hristom i našim smereniem.

I pisasea pri blagocestivam gospodare Zemli moldavscoi Bogdana voevodi. sîn Stefana voevodi i pri igumenea Kir partenia. rucoiu gramatica Dimitria v let 7020 tecușcee. Descrierea acestei Evanghelii și traducerea acestei însemnări vezi în catalogul cărților sârbești din Biblioteca Monast. Neamțului, publicat în revista D-lui G. Tocilescu, an. 1884, fascic. I. t. I. p. 140. No. 91. Idem în acest op la cap. *Biblioteca*. In uricarul D-lui Th. Codrescu, Vol. VIII pag. 22, găsim următoarea traducere a acestui text : « » Prescrisus'au această Sf. Evanghelie, din ordinul Mitropolitului Theoctist din Suceava, și sub îngrijirea egumenului acestei Sf. Mănăstiri Neamțu, în timpul pe când se zidea această Sf. biserică, din ordinul iubitorului de Hristos Domn al pământului Moldaviei, Ion Stefan VV. In acel timp aŭ ve-

nit Albert regele Poloniei, cu mari puteri, de la care mult aŭ suferit cetatea Sucevei, dar n'aŭ putut'o lua, și el s'aŭ întors fără ispravă. Stefan VV. întărindusă tare cu armata lui, l'aŭ bătut cumplit la Kozmin la anul 7005 (1497) în al 40-lea an al Domniei lui, în luna Octombrie 26 zile în ziua Sf. Dimitrie.

După care întorcându-se din resboiŭ, aŭ sfințit această biserică în acelaș an la 14 a Iunei Noembrie (câte-va cuvinte neînțelese). — Prescrisus'aŭ această tetraevangelie după cuvântarea Mitropolitului Teoctist, și s'aŭ dat această Evanghelie acestei Sf. Monastiri Neamțu, spre ruga lui; de a se citi pe ea, și a fi ascultată cu osirdie. Prin urmare orî cine ar îndrăzni a o lua din acest Sf. locaș, saŭ a o duce undeva aŭurea, acela să nu fie ertat de Domnul Nostru Isus Hristos, și de smerenia noastră.

S'aŭ isprăvit de prescris în timpul bine cinstitorului Domn al pământului Moldaviei Bogdan VV. fiul lui Stefan VV. și în timpul egumeniei Kir Partenie, cu mâna Gramaticului Dimitrie în anul 7020 (1512) curgător.»

2. Lângă Biserica a doua, a Sfântului Georgie s'a găsit îngropată în pământ o bucată de piatră cu o inscripțiune frumos lucrată; cealaltă parte ruptă s'a pierdut. Din partea conservată se vede că ea fusese pusă la vechea eclisiarchie, de ctitorul ei; dar refăcându-se acea eclisiarchie, piatra cu inscripția ei s'a negrijit. Partea remasă din inscripțiune sună așa: » ... I pospeșenien sina i sobroșieniem sveatago Duha: se az rih sia clisiarnița: v dni blagocestivago gospodina nașego Io e milostiiu Bojiu gospogar Zemli moldavscoi. v leto 7067 meseața iun. 7 deni.»

Ea se poate restabili mai întreagă, afară de numele ctitorului, carele rămâne necunoscut: «Cu voința Tatălui, cu conlucrarea Fiului, și cu sevêrșirea sântului Duch. Etă eŭ am făcut această clisiarnița, în zilele cuviosului Domnului nostru Ioan Iliăș fiul lui Petru Voevod cu mila

lui Dumnezeu Domnitoriū țerei Moldavei, în anul 7057 (1549), luna Iunie 7.»

3. În colțul despre mează-noapte al pridvorului Bisericii mari este o piatră mormentală, pe care se pot citi următoarele cuvinte slavone: «sii camen esti grob raba Bojia pan Micotea parcalaba ot Nemța. i ucrasi ego ije predstavisia i pogreben zde. v. lemo 7090 meseața Oct.» Adică :

Această piatră este mormântul robului lui Dumnezeu pan Micotea părcalabul de Neamț, și l'a împodobit. carele a reposat și s'a înmormântat aici. în anul 7090 (1582), luna Octombrie.

4. Cum întri în pridvor, la partea dreaptă se găsește restul unei pietre mormentale, pe care se pot citi cuvintele următoare: «Sotvori sebe Pavel biv Episcop romanschii v dni blagocestivago i hristoliubivago » Se înțelege, că această piatră a fost pusă pe mormântul acestui Episcop, carele a fost călugăr de la Monastirea Neamțului, a fost episcop la Roman puțin timp, de la 1613 până la 1616, apoi s'a retras iarăși la monastirea Neamțului, unde a și murit, și s'a îngropat în Biserică; dar mormântul lui negreșit nu a putut se fie în locul unde astăzi este piatra mormentală.

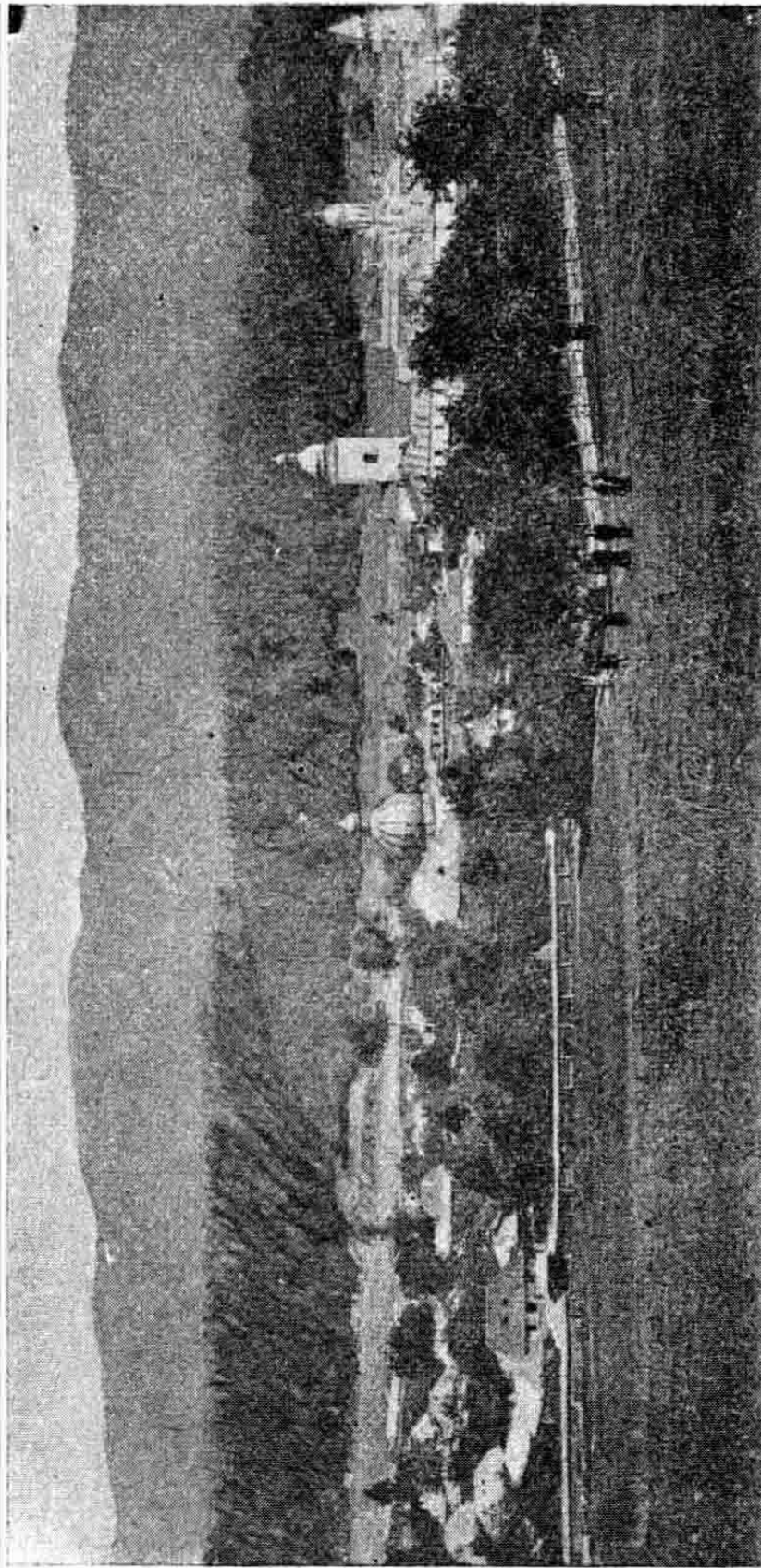
5. În partea stângă a templului (vaós) în Biserica cea mare, este mormântul lui Ștefan Voevod, fiul lui Alexandru cel Bun, ucis de nepotul său Roman. Piatra cu epitaful este pusă de Marele Ștefan. Pe ea se pot încă bine citi cuvintele următoare: «sii grob ucrasi Ioan Stefan voevoda Bojiiu milostiiu Gospogap Zemli moldovscoi. sin Bogdana voevod uncovi svoemu stefanu voevode. sin starago Alexandra voevoda. ije umrätvi » Cuvintele următoare sînt puține dar nu se pot citi, fiind piatra tăiată pentru așezarea pardoselei cei noauă. Se traduce așa: «Acest mormânt l'a înfrumusețat Ioan Ștefan Voevoda cu mila lui Dumnezeu Domnitoriū țerei Moldovei, fiul lui Bogdan Voevod, unchiului său Ștefan Voevoda, fiul bătrânului Alexandru Voevod, pre carele l'a omorît. . . . » Epitaful acesta se completează prin o însemnare sla-

vonă, ce s'a păstrat în restul unui Mărgarint slavon din Monastirea Neamțului. În ea celim, că «în anul 6955 (1447), luna Iuliu 13, s'a tăiat capul lui Ștefan Vodă, domnitoriul țării Moldovei, fiul lui Alecsandru Voevod, de Roman fiul lui Ilie Voevod. Și s'a înmormântat în monastirea Neamțului în 16 zile.» (vezi catalogul citat mai sus, No. 89). Scriitorul acestei însemnări este cunoscutul scriitoriu de cărți slavone, în viacul 15-lea, monachul Gavriil, contemporan cu evenimentul. Despre această ucidere vorbește și Letopisețul Moldovei (t. I. p. 111. edit. 1852 Iași).

6. La intrarea în pridvorul Bisericei mari, spre stînga, este o piatră mormentală, din a căreia inscripție se vede, că ea a fost pe mormântul lui Theofil Episcopul Romanului, carele a fost acolo înmormântat, negreșit pentru că acolo 'i-a fost metania de călugărie. Epitaful este scurt, și scris parte românește, parte slavonește: «Zde pocivaet vo sveato pocivșago otța nașego Kir Teofil Episcop romanschii let 7255 meseata septemvria 1.» De aici se vede că reposarea lui Theofil a urmat în anul 1747.

7. Tot în pridvorul Bisericei mari se află piatra mormentală a lui Ioanikie Episcopul Romanului. Mormântul lui Ioanikie a fost în nartica Bisericei, unde și acum este scris numele lui pe pãrete jos, în dreptul mormântului. Etã cuvintele câte se pot ceti pe această piatră. . . . Kir Ivankie Episcop romanscii ctitor sfintei monastiri Neamțu, care saũ prestãvit la anul 7277 Febr. 15. saũ sãpat și înfrumusãtat dupã 33 de ani a rãposãrei preosfinției sale cu cheltueala monastirei prin silința starițului Dorotteiũ în zilele prea înãlțatului Domn Alexandru Nicolai Suțu Voevod, la anul 1802. Iun. 20.»

8. În narthicã, în partea dreaptã se aflã mormântul starețului Paisie, cu o inscripțiune frumos scrisã pe piatrã de marmorã, în două coloane, în una rusește și în alta românește. În aceastã din urmã se zice. «Aicea se odihnește fericitul pãrintele nostru Starețul Ieroschimonach și Archimandrit Paisie, malorosianul, carele viind de la muntele

Vederea Generală a M-rei Neamțului în 1904.

Athonului în Moldavia cu 60 de ucenici, și aici mulțime de frați adunând și viața cea deobște pren sine o aŭ înnoit, și așa cătră Domnul s'aŭ mutat, la anul 1794, Noemvrie 15, în zilele binecredinciosului Domn Mihail Suțul Voevod, și a preaosfințitului Mitropolit Iacov.»

9. Lângă zidiul Bisericei Sântului Georgie se găsește o peatră mormântală cu o inscripțiune slavonă, din carea încă se poate discifra și înțelege, că a fost pusă pe mormântul «Ieromonachului (șteionok) Kir Chariton, egumenul acestui sânt loc», și că peatra s'a pus în anul 7044, luna Maiū 7 (1536). Se mai pominește încă în ea numele «Christofor».

10. Dintre multele odoară prețioase, vechi și moderne, vom aminti: Epitaful saŭ Aerul din anul 1436, făcut de Ieromonahul Siluan, carele a fost al doilea egumen al acestei monastiri, și predecesoru lui Grigorie Tamblac. Aerul acesta se păstrează sub sticlă într'un cadru atârnat pe părete la strana mare în Biserica Sântului Georgie. Pe el sint cusute inscripțiuni slavonești:

a) Un tropar din prochodul Domnului: «Jivote vi grob polojilsea esi Hriste i anghelschia voim straaŭ divnila sijojdene tvoe slavleasha.» Limba slavonă este rău schilodită, și arată în autoriul scrierei un om ne'nvătăat în literatura slavonă, dar șcia de rost, din auzite acest tropariū. Românește se traduce: «Viață! în mormânt pusute-aŭ Cristoase, și oștile ângereșci cu frică s'aŭ mirat, slăvind pogorământul teŭ».

Sătvari je sii aerŭ Ieromonah Siluan igumen ot Nemța, v dni blagocestivago i hristoliubivago Ioana Stefana Voevodi. I sovroșisea v leto 6945 meseața Septemvria 1». Aici limba slavonă este corectă, ceea ce înseamnă, că aceste cuvinte sint compuse de un bun cărturariū, Ele se traduc așa: «Făcut'a acest Aer Ieromonahul Siluan, egumenul de la Neamț. În zilele evseviosului și iubitorului de Cristos Ioan Stefan Voevoda. Și s'a săvêrșit în anul 6945, luna Septemb. 1 (1437).

11. Un panaghiariū, dat Monastirei de Marele Stefan, în anul 1501. El este de argint, poleit cu aur, lucrat ajour,

cu două icoane în relief. Constă din două blide ce se închid unul cu altul. Pe un blid este icoana Înălțării pe altul icoana Învierei, unde Domnul Cristos se reprezintă scoțind din iad pre dreptii din legea veche. Impregiurul amânduror blidelor este următoarea inscripțiune slavonă: «Io Stefan voevoda, Bojiei milostiu gospodar Zemli moldavscoi. sin Bogdana Voevodi. sotvori sii panaghiar v svoem nemecesem monastiri v leto 7010. meseața Decem. 18.» Inscripția se începe depe blidul cu icoana învierei, din dreptul capului Mântuitorului. Românește se traduce așa:

«Ioan Stefan Voevoda, cu mila lui Dumnezeu Domnitoriū țerei Moldavei, fiul lui Bogdan Voevoda, a făcut acest panaghiariū la sânta Monastire Neamțul, în anul 7010, luna Decem. 17» . (1502).

În lăuntrul blidelor sînt două icoane. Pe unul—Domnul Christos pe tron, asistat de Maică Domnului și de Sântul Ioan Evangelistul. pe celalalt blid este desemnată Maica Domnului cu brațele întinse la rugăciune, și purtând în interior pre viacnicul prunc. Impregiur pe margine are înscris slavonește imnul: «Ceea ce ești mai cinstită: «Reproducem acest text slavon, pentru oare-care archaisme ce cuprinde în traducerea slavonă de atunci, pre care până astăzi cu atâta zel le apără Lipovenii Staro-veri: «Cesneșa heruvimi i slavneaișa bezrasijdenia serafimi bezistlenia Boga slova rojdeșaiu sușci Bogorodiți tebe veliceaem» .

12. O cruce mare de lemn, sculptată, îmbrăcată cu argint și aurită. Împreună cu coada ei este lungă de un cot. Pe dânsa sînt sculptate toate praznicele cele mari. Ea este cu opt cornuri; la cele trei cornuri principale are părțile din moaștele Sântului Theodor Tiron. A fost împodobită cu multe petre scumpe și cu mărgăritare, din care nu s'a păstrat nimic. Ea este făcută și dăruită Monastirei de Mitropolitul Grigorie, în anul 1559, precum se constată din inscripțiunea următoare:

«Sii crest sotvori i ocova Kir Gligorie Nemeceschiū Mitropolita suceavscago i dade v pameatī sebe monastiriū Nemțcomu

igeje estî hram (sveatoc voznesenie) Gospoda Boga i spasa našego Iisusa Hrista vlet 7068 meseața Dechem.» Adică: Această cruce o făcu și o ferecă kir Gligorie Nemțanul Mitropolitul Sucevei, și o a dat spre pomenire și Monastirei Neamțului, unde este templul sântei înălțări a Domnului Dumnezeuului și Mântuitorului nostru Iisus Christos. In anul 7068, luna Decembrie (1560).

Prețul ce a costat facerea crucei este însemnat de alungul cozei ei în 6 rânduri, în următorul mod:

Moșci sveatago velicomucenica Teodora Tirona Odeviatî desiatî i dve za srebro pineazi: peatî deseatî za drevo crestnoe pineazi: peatî deseatî za camenii mnogoțeni za biser: devtî u joltî za pozlașcenoe zlat: trideseatî i dve zlat za delo rabotam.

Maî ânteiû adică se spune, că în cruce sint puse moastele Sântului Marelui Mucenic Theodor Tiron, apoi:

Noauë-zeci și doi pineazi pentru argint;

Cinci-zeci pineazi pentru lemnul crucei;

Cinci-zeci pentru petrele prețioase și pentru mărgăritare;

Noauë galbeni ungureșci pentru aurul de poleit.

Trei-zeci și doi de galbini pentru facerea lucrărilor.

Deasupra praznicelor sint scrise numele lor, eară jos de desupt este numele sculptorului: «Kopal (a săpat) popa Nichifor.» Sculptura poate fi de model și astăzi.

13. Altă cruce tot cu 8 cornuri, ceva mai mică decât cea precedentă, deaseminea cu praznicele anuale frumos sculptate. In prejiur are această inscripțiune slavonă:

Sii crest satvori i ocova pan kriste jitnieari suceavschie i cneghine ego Maria i dadi ego v molbi sebe i za duși i roditele svoih vletu 7066 meseața Maî 26.» Adică: Această cruce o făcu și o ferecă Panul Crâstea Jitnicarul de Suceava și Kneaghinea lui Maria, și a dat-o spre rugă și pentru sufletele lor și ale părinților lor, în anul 7066, Maî 26 (1558).

Pe coada crucei sint aceste cuvinte scrise în formă de panglică, înfășurând coada de sus până jos, în formă spirală:

«V nemețcom monastiri ideje esti hram voznesenie Gospoda Boga i spasa našego Iisusa Hrista.» Adică: «In monastirea Neamțului, unde este templul Înălțarea Domnului Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Cristos».

Pe fundul coadei este sculptat numele «Sava» carele negreșit este al argintarului.

14. In Biserica mare, dinaintea Catapetasmelor, în partea stângă este pusă în o strană anume făcută — Icoana Maicii Domnului, pre carea Impăratul Bizantin Andronic Paleologul o a trimis dar lui Alexandru cel Bun. Această icoană se bucură de o stimă particulară, și este una dintre renumitele icoane făcătoare de minuni al României.

15. O evanghelie scrisă în slavonește pe pargament, cu litere mari, peste tot îmbrăcată în aur și argint, de Gavril Monahul, fiul lui Uricar la 1436 (6944 Februar 3); la mijloc are învierea cu smalțuri și Evangheliștii asemenea ocoliți cu petre albe (topazuri). Această evanghelie are un format foarte mare și este atât de grea încât nu se poate purta de un singur diacon.

16. Mai multe odoare bisericesti dăruite de fca lui Petru cel Mare și Caterina II. Un epitaf splendid, brodat în aur, dăruit de fata lui Petru cel Mare. O evanghelie slavonească din 1750 dăruită de Caterina II. O tavă de argint aurită din 1800 pentru năfură dată de Dosoftei Calmuschi. O splendidă cristelniță de argint aurită dăruită de familia Balș. Apoi: Vase sfinte, pahar, Discu mare 3 mici, un ibricel mic (teptotă) sulită (copie) stea și linguriță, toate de argint poliite și sculptate, are un fason foarte nou și elegant, toate în greutate ca de trei ocă aprocsimativ.

6. Kivote (niște cutii în figură de Biserică) de argint, din carele unele poliite, toate cu 5 turnulețe cu zmalț și pietre colorate.

5. Kandile de argint lucrate foarte elegant și încunjurate cu pietre de topaz.

1. Disc de argint care să deschide în două, sculptat

și poleit peste tot, aceasta este de la Stefan cel Mare. Un sfeșnic mare cu șapte lumini de argint bun, în greutate ca de 12 ocă lucrat foarte bine.

15. Sfeșnice mici și mai mari de argint.

11. Kruți de argint sârmă poliite și cu pietre.

4. Kruți mari de câte 6 palme de argint în mare greutate. Diferite vase sfinte, și mulțime de alte obiecte religioase.

1. Galantar cu geamuri, întrânsul o mulțime de crucițe și engolpioane de argint și cu pietre lucrate în aur. Din care unile și cu diamante. O mulțime de sălbî cu monede de aur destul de antice, diademe și feliurite pietre prețioase lucrate în aur. Toate aceste date de creștini pentru icoana Maica Domnului.

1 Cruce mică de o compoziție necunoscută. verde închis și ocolită cu argint poleită.

1 Pahar de argint cu inscripție slavonă, zis de părinți că ar fi al lui Stefan Vodă cel mare.

10 Cădelnițe de argint dintre care 4 poleite.

4 Icoane: Maica Domnului și în dos Sf. George peste tot cu argint.

4 Căști de tămăcat de argint poleite și sculptate cu sânti, cu argint, și inscripțiuni. La icoană Sf. GG. se observă o bucată de fier în icoană care se zice că este vârful eataganului unui turc care a dat în icoană. Și icoana Maica Domnului are o diademă în pietre prețioase și vr'o trei salbe la gât.

1 Icoana Maica Domnului cu trei mâini, aceasta este în altar. Lucrarea se vede că este de artist, însă inoranța acelor părinți, ea povățuit s'o repare și cu aceasta s'a stricat valoarea ce avea, ștergându-i și inscripțiunea, etc. etc.*)

În biserica Sf. George se află un clopot cu inscripțiunea 1393, remas dela vechea biserică.

Pe poarta de la intrarea în M-re se găsește inscripțiunea:

*) V. Pr. Musceleanu op. cit. pag. 77.—Idem C. Bilciurescu, pag. 171, C. Calmuschi,—pag. 67.

«Această poartă a făcut-o Părintele Varlaam Egumen ot Neamț leat 7277 Mai 9» .

Camera în care se păstrează vestmântarul însă fiind prea mică obiectele stau înghesuie și vederea lor este anevoioasă.

Biblioteca se află așezată într'o cameră mare, dar cam joasă, în laturea nordică. La 19 Iulie 1859, o comisiune de revizie a întocmit un catalog de fie-care fel de carte, și a găsit 1671 de volume (câte una din fie-care), repartisându-le astfel: 244 cărți religioase morale în limba română; 422 manuscrise române istorice și de altfel; 410 manuscrise grece, latine și slavone; 129 manuscrise traduse de părinți în limba română; 129, originalele acestora în mai multe limbi, și 137, grece, române și slavone, fără a se ținea samă la număr de acele cărți cari se găseau în mai multe exemplare*).

În zilele de 5—8 Septembrie 1883, P. S. Melchisedek, episcopul Romanului, a întocmit următorul catalog de cărțile serbești și rusești, manuscrise vechi, precum și de cuprinderea lor și de însemnările istorice ce se găsesc în ele: **).

1. Un manuscris sârbesc, ce cuprinde scrierile lui Vasile cel nou despre vămile vîzduhului, și arătări din lumea viitoare, scris pe pergamin.

La urmă are aceste notițe românești: «Această carte ce se chiamă Vasile Novăi am petrecut-o, ermonah Veniamin Clisiașu, în zilele Ducăi Vodă leat 7190 Aug. 5 zile» (1682). *Alta*: «Această carte ce se chiamă Vasile cel nou o am citit eu smeritul Iermonah Lazar proegumen v'dni gospodare Constantin Racoviță Voevod leat 7261 Fev. (1753) și după acest domn au venit Măteiu vod sin Nicolaea Voevod vă toj lito ieje viș pisah». *Alta*: «Siia kniga recombă Vasilie novii procetoh az smireniî ierodiacon Efrem vă dni blagocistivago gospodara Ioan Nicolae Alexandru Voevod leat 7222 Misați Fev. 20» (1714).

2. O psaltire sârbescă scrisă pe hârtie.

3. Un manuscript sârbesc în 8° pe pergamin, cuprinde Troicînicele pe 8 glasuri; troparele învierii pe 8 glasuri; Acatistul Maicii Domnului; canonul Domnului Iisus; câte-va canoane de ru-

*) V. Pr. Gr Musceleanu, op. cit. pag. 78

**) Melchisedek, Rev, p. Ist, Arch., și Fil. An. II, vol. I, pag. 129,

găciune catre Născetoarea de Dumnezeu.— Stichirele din Sâmbăta cea mare. Canonul Pascilor și câte-va cetiri de apostole și Evangelii zilnice.

4. Manuscript sërbesc pe hârtie, cuprinde convertirea la creștinism a împăratului Indiei Iosaf. La urmă se spune că este: viața fericitului Varlaam și Iosaf împăratul Indiei.

La început pe scoarță este o însemnare subscrisă de Pahomie Episcopul de Roman prin care exprimă plăcerea ce i a făcut citirea acestei cărți: «O mila ta doamne, mare i este minunată cartea aceasta, plină este de toate învățăturile sfinte»— Subscris Pahomie Episcop.

5. Evanghelie pe hârtie scrisă în limba sërbească, fără început, dislegată. Ea a fost de două ori legată. Cel din urmă legătoriu a pus la urmă această însemnare românească: «Acest tetroivanghel l'aū tocmit și l'aū inoit Costin păcurariul drept sufletul său și a părinților lui ca să i fie pomeană în veaci amin, vă dni Ion Vasilie Voevod, gospodar zemli Moldavskoï, vă leat 7152» (1644). — Urmează câte-va cuvinte criptografice, reu combinate, care arată numele scriitorului acestei însemnări: «Eu Grigorie aice am scris».

6. Cuvintele lui Damaschin, diaconul studitul la sërătorile mari.— Carte sërbească mare în 8°.

7. Octoih sërbesc scris pe hârtie, cuprinde 4 glasuri — dela al 5-lea înainte și la urmă s'etelnile cu voscresnele. La urmă are o însemnare în limba slavonă cu altă scrisoare din timp posterior care sună așa: În numele Tatălui și al Fiului și al Sf. Duh. Eu Ereï Filimon și Popadia lui Cristina cu copiii lor Andonie și Nastea am cumpărat această carte *Anghirest* intru rugă și pomenire șie și părinților și copiilor noștri, și am dat'o în templul Archistratigului Michail și Gavril, în satul Vindeoni (Vindeoni) și dacă cine-va se va ispiti să o ia, afară de copiii și rudele mele, să fie blestemat și de 3 ori blestemat de sfinții Apostoli și de cei 518 purtători de Dumnezeu sfinți părinți de la Nichea și de Mântuitorul Christos. Această carte am legat'o și tocmit'o și înfrumusețat'o eu însumi Diacul Ioan din Țara Ungurească din cetatea Silie și aū plătit iereul Lazar și cu Popadia lui Nastasia, nepotul ereului Filimon din același sat Vindeone în anul 7150 luna Iulie 12 zile, în zilele lui Ioan Vasilie Voevod gospodar zemle moldavskoï» (1644)

8. *Isaac Sirul* tradus în slavonesce de starițuï Paisie. Manuscrisul a fost hărăzit de traducătoriu Mitropolituluï Gavriil Calimah. Manuscrisul este scris de însăși mâna starițuluï Paisie. Are 265 file format quarto mare. La început este o prefață a traducătoriuluï, în care arată metoda ce a întrebuintat el la traducere.

9. Angherist (octoich) dela glas 5-lea înainte. Folio mic. Manuscris sârbesc, fără început și sfârșit, dislegat. La glasul al 6-lea are pe deasupra această însemnare, «pe această carte am învățat eu Nicolae și cu Andrii la părintele Michail la mănăstirea Neamțului în zilele Mării Sale Ion Ioan Nicolae Voevod și Mitropolit era în Eși Mitropolitul Nikifor, și învățam noi la glas 7-lea la sedelne, și umbra leato 7255 Noemv. mța 20 (1746), și era igumen părintele Gedeon întâi la mănăstire. Aceasta ca să se scie de când s'a scriș aice».

10. Un sbornic sârbesc, bine scris și bine păstrat pe hârtie sclivisită 8° gros. Cuprinde :

- a) Teologia lui Damaschin.
- b) Eksaimerul Sf. Vasilie.
- c) Spunerea lui Iulian despre cartea lui Iov.
- d) Despre cei 16 prooroci a St. Epifanie.
- e) Despre robia Ierusalimului de Asirieni. Din letopisețul lui Zonara.
- f) Poveste despre eresul latinilor, despre azime și despre hula asupra duhului sfânt.
- g) Despre eresul lui Varlaam. — Spunerea monach. David.
- h) Corespondența patriarhului Euthimie al Târnovului cu ieromonahul Nicodim, egumenul Tismanei, carele îl întrebă în oare-care cestiu teologice.
- i) Corespondența lui Eutimie, patriarhul Târnovului, cu monahul Kiprian, carele trăia la muntele Atos.
- k) Corespondența aceluiași patriarh cu Antim Mitropolitul Ungro-Vlachiei.

l) Diferite cuvinte ale sf. părinți Athanasie, Chrisostom.

11. O carte sârbească în folio, fără început și fără sfârșit. Cuprinde istoria Biblică pe larg începând dela cartea facerii până la a patra carte a împăraților.

12. O carte manuscrisă sârbească, în folio; cuprinde cuvintele Sfântului Grigorie Teologul.

13. Octoich sârbesc, manuscris în folio. Se începe de la glasul întâi, cuprinde cele patru glasuri și sfetilnele. Fără început și fără sfârșit.

14. Un sbornic sârbesc de cuvinte de ale sfinților Părinți la deosebite sărbători anuale, între care, viața Sfintei Paraschevei scrisă de Eftimie Patriarhul Târnovului. Mai bine de jumătatea cartea cuprinde viața Sf. Ioan Chrisostomul, scrisă de Gheorghie Archiepiscopul Alexandriei.

15. Sbornic sârbesc în folio. Cuvinte bisericesti de ale sfinți-

lor părinți la sărbătorile bisericești. Sbornicul este foarte gros.

16. Un manuscris rusesc intitulat : Veanețã vearii kaftoliceskir na osonvanii simbola stãih Apostolov. Carte teologicã compusã de Ieromonachul Simeon Poloțki în anul 1670 luna Iunie în 9. În folio, este prescrisã în anul 1750.

17. O carte sërbeascã în octavo. Cuprinde Tãlcuirea la Evangelia lui Ion de Teofilact Archiepiscopul Bulgariei. Este însemnat la început cã aceastã carte este a Mãnãstirei Xinof.

18. O carte sërbeascã în 4°. Cuprinde : 1. Stichirile la Litie ale înãlțãrei Domnului. 2. Cinstitul Paraclis. 3. Panichidã la morți 4. Slujba sãnteii împãrtășiri. 5. Irmoasele Duminicilor și ale zilelor. Cartea este scrisã pe hãrtie grósã sclivistã și bine scrisã. La urmã are aceastã însemnare în limba slavonã : Aceastã carte o a înorit Ieromonah Igumen Ioachim în anul 7137, luna Mart. 8, în zilele Domnului nostru Ioan Miron Bãrãnovski Voevod Domn al țerii Moldaviei» (1629).

19. O carte sërbeascã în 4°. intitulatã : Invățaturã dulce seũ Albinã, care cuprinde cuvinte și povestiri folositoare de suflet, destinate a se citi în bisericã. Între altele este și arãtarea cum se face fratele de cruce, și alte cuvinte alese de la sfinții Pãrinți pentru sãrbãtori și Postul mare. La urmã are o arãtare despre curgearea lumii, cum urmeazã crugul ei și temeliea.

20. Un sbornic sërbesc în 4°. Cuprinde viața Cuviosului Grigorie Episcopul Omiriților în Cetatea Tafaron, scrisã de Episcopul cetãții Negran. Aceasta cuprinde jumãtate cartea. Urmeazã apoi cuvinte și vieți de ale Sfinților, între care viața cuvioasei mãceii noastre Filotiei scrisã de Eftimie patriarchul Tãrnovului. Aceastã carte pe scoarța de la început are o însemnare scrisã cu mãna lui Pahomie, Episcopul Romanului și sub propia lui iscãliturã. Ea sunã ast-fel : «Într'aceastã carte și viața Sfântului Pavel Teveiskii și a altor sfinți a mulți foarte de mare folos și sunt douã cazanii prea de folos, una a lui Sfinte George vel Mucenic și alta la Dumineca Florilor scrise și făcute de sviati Grigorie Tãmblacã care aũ fost Egumen aicea în Mãnãstirea Neamțului și a fost și la soborul al optulea și mãi pe urmã a fost Mitropolit la Kiev, care îi i-am sãrutat și Sfintele Moaște, în peșterã». La urmã are aceastã însemnare slavonã : aceastã carte a înorit'o Monachul Michail pentru șease zloți și șease asprii în anul 7090 luna August în 15» (1582).

Tocmai de desupt se aratã și scriitorul primitiv prin cuvintele Gavriil napisa sii sãbornik vleit (1441).

21. Un sbornic mare sërbesc în folio, fãrã început. Cuprinde cuvinte de ale Sfinților Pãrinți și vieți de ale Sfinților. La început

pe scoartă este propria iscălitură a lui Pachomie Episcopul Romanului 22, Tipicul Slujbei bisericesti care este în Lavra de la Ierusalim a Cuviosului și de Dumnezeu purtătorului Părintelui nostru Sava. La început are recapitularea capetelor din care lipsesce începutul până la cap. 18-lea. Formatul este 4° mare, scris frumos pe hârtie groasă lustruită. La sfârșitul tipicului are această însemnare: slavonă pe care noi o traducem românește :

Cu voința Tatălui și cu conlucrarea Fiului și cu sêvêrsirea Sântului Duch. S'a scris acest tipic cu darea și cu porunca Mitropolitului Kyr Theoctist, cu mâna Archimandritului Kyr Silvan dela Putna, și l'a dat întru cinstitul templu al înălțării lui Christos de la Neamțu, ca să fie întru pomenire și rugă celui ce l'a dat și celui ce l'a scris și părinților lor. Sub igumenul Macarie în anul 7031 (1523). Eară pe cel vechiū al Mănăstirei l'am dus la Mitropolie».

După aceasta urmează paschalia, carea se începe dela anul 7027 (1519) și continuează până la anul 7448 (1940).

La urma paschaliei este această notită românească : această svântă karte ce să kiamă tipik o au dat de o au legat kă era răsipit. Simeritul ermonah isaia egumin ot Neamțu, noi am nevoit de sau tokmit iar keltuiala au fost a svitei mănăstiri în zilele domnului Ivan Neculae Alexandru voevod. Leat mța mart 25 dni (1710).

23. Tetrovanghel sêrbesc 4° mare, hârtie groasă, scrisoarea citeată, fără icoanele evangheliștilor. La începutul evangheliștilor are mică ilustrațiū, d'asupra lor semnul crucii. La Evanghelia de Luca și de Ioan, crucea este cu opt colțuri. Nu se arată numele nici a scriitorului, nici a dăruitorului. Pe scoarta dela urmă se citesc aceste rënduri, românește : «Această Svântă Evanghelie estea Svintei Mănăstiri Neamțului și am scris eū smeritul Ghedeon Dinga Egumenul Neamțului. Leat 7256 Octombrie 29 (1747) (Subscris Ghedeon Egumen Neamțul».

24. Mineū sêrbesc pe luna Decembrie, formatul mare, hârtia groasă.

25. O carte sêrbească, formatul 8°, scrisoarea citeată. N'are nici început nici sfârșit. Cuprinde cestiuni teologice dogmatice. Polemica ortodocșilor cu latiniū. Canoanele Sântilor Apostoli ale Sinoadelor și ale Sfintilor Părinți.

26. Mineū sêrbesc pe luna lui Mai, format mare. N'are început nici sfârșit.

27. Triod sêrbesc, formatul mare, hârtie groasă și lustruită.

Se întinde până la finele sêptemânei a șasea din post. La urmă are această însemnare slavonă: sja kniga rākomie Mitar-fari-sei platilm onah ionikie sku scutar, zapokri radi dșe svoe i za dșe

roditele ego. v leato 7145 mța mart. 21 dni (1637)». Adică: Această carte numită: Vameș-fariseu a plătit Monahul Ioanikie Scutariul de o aū legat pentru sufletul său și pentru sufletul părinților lui în anul 7145 luna Mart. 21 zile.

28. Psaltire sërbească, formatul mare, hârtie groasă și sclivisită. Literile inițiale la începutul catismelor mari și frumoase lucrate. După Psalmi are cântările lui Moise. Apoi cinstitul paraclis al Maicei Domnului. Paraclisul Sfintei Paraschevei. Paraclisul Sfinților Arhistratigii Michail și Gavril. Canon de rugăciune obștesc: Troiții, Arhanghelui, Înainte mergătorului, lui Necolai și Născătoarei de Dumnezeu. Canon de rugăciune a cinstitului Înainte-mergător. Canon cinstitei și vii făcătoarei cruci. Mercuri canon cu «bucură te Prea Sfântă Născătoare de Dumnezeu». Cinstitul Paraclis al Sfantului marelui Mucenic Procopie. Canonul la Dumineca Stălpărilor; canonul la Paști; catavasiile înălțării; canonul cinstitei cruci. Învețătura despre Indictu, despre epactele soarelui, despre curgerea Lunii și Paschalie; despre zodiac. Fără sfârșit.

29. Sbornic sërbesc, formatul mare, hârtie groasă sclivisită. Cuprinde șase-spre-zece cuvinte foarte lungi ale Sfantului Grigorie Teologul la deosebite ocașii, scrise tot de o mână. Urmează apoi cuvântul Sfantului Grigorie la inmormântarea marelui Vasilie, scris cu o scrisoare mărunță și de altă mână; cuvânt de asemenea foarte lung, care încheie cartea. Început cartea nu are.

30. Un sbornic mare sërbesc scris pe hârtie groasă și lustruită. În partea întâi cuprinde cuvintele și învețăturile lui Dorotei pentru viața asketică. Filele de la început și fine lipsesc.

31. Mineu sërbesc pe luna Septemvrie, format mare, hârtie groasă, scrisoarea frumoasă și citeață. Pe legătură are anul 1602; bine conservat.

32. Un manuscris mare rusesc, format mare, scris în Rusia de Apus; cuprinde rënduelile și pravilele mănăstirești, scrise de monahul Ioan Casian. La urmă sunt și scrierile altor părinți askeți tot despre viața monahicească. La fine se spune că ea s'a scris în Kiev în anul 1759; de asemenea că cartea a fost dăruită de schimnicul Kiriac Iereului Dimitrie Pavlovski.

33. Un sbornic mare sërbesc, hârtia groasă și sclivisită, scrisoarea citeață. Cuprinde: 1). Viața și nevoințele celui întru sfinți părintelui nostru Sava, înteiul Archiepiscop și învețător al Sërbiei compusă de cuviosul părintele nostru Domentian Monachul și Presviterul Mănăstirei Hilindar. Scrisă de Teodosie Monachul din aceeași Mănăstire. Scrierea aceasta este foarte lungă și cuprinde mai a patra parte din sbornic.— 2) A aceluiaș Teodosie Monach Pane-

girikul sfinților și cuvioșilor părinți Simeon și Sava Ierarchul, învățătorul sârbesc. La finele acestei scrieri este o inscripție slavonă în care se zice așa: «S'a sêvêrșit această sfântă și dumnezească carte: Viața și traiul celui dintru sfinți părintelui nostru Savei, întâiul Archiepiscop și învățător al Sârbiei, în anul 7152 (1624) Crugul Soarelui 20 și al Lunei 7, Indictul 7, Numărul de aur 10, Temelia 20, Luna Ghenariê 28, sub Egumenul Mănăstirei sfântului Pavel kir Ioanichie Iermonachul. Prin stăruință și sêrguința Proigumenului kir Mitro an Iermonach, și cu frații și prin noi păcătoșii care ne-am ostenit la aceasta ertați eară nu blestemați pentru că cu mare nevoe am scris aceasta, căci era earnă simțitoare». — 5) Pomenirea și viața fericitului învățătorului nostru Constantin filosoful întâiul Dascâl al neamului slovenesc. — 4) Scurte învățături pentru zilele postului celui mare. — 5) Tâlcuirea Evangheliei dela Matei și altele. Sbornicul acesta este înjgebat prin legarea la un loc a mai multor scrieri provenite dela deosebite persoane și dela deosebite locuri. La urmă este o însemnare slavonă în care se zice: «Scris'aŭ mult păcătosul Ieromonach Patriarch Horvaț anul 7213 roku apse ok 28 dni».

54. Manuscris sârbesc în folio, bine conservat, scrisoare citețã, grosimea unui lat de mână. Cuprinde tâlcuirea la cartea lui Iov de Ioan Chrisostomul și alți părinți. La urmă are această însemnare în limba slavonă: S'a scris această carte Iov cu mâna lui Visarion Ucenicul lui Theoctist Mitropolitul Sucevei, din porunca Prea sfântului Mitropolit al aceeași cetăți kir Gheorghie în Sântul munte Atos, în mănăstirea Zograful în anul 7014 de pe isvodul sârbesc, pentru aceea ertați defectele» (1505).

55. Un manuscris sârbesc în care sunt legate la un loc mai multe scrieri de deosebite mâni. În partea întâiă este o parte de Ioan Scârariul, scrisă pe hârtie și neisprăvită, anume cinci cuvinte; urmează apoi aceeași carte scrisă pe pergamin până la cuvântul al 25-lea care nu este finit și continuă apoi earăși pe hârtie până la fine. Filele de la urmă lipsesc. Formatul este 8°. La urmă are această însemnare românească scrisă de Ieromonachul Lazar, igumenul Mănăstirei Neamțul: «În zilele Măriei Sale luminațului Domn Constantin sîi Nicolae Voevod, leat 7251. Ieromonach Lazar Egumen ot Neamțã» și mai departe: «Această carte Leasvița o am cetit și oș smeritul și mult păcătosul Ieromonach Lazar biv Egumen la Neamțã; dară este foarte cu greș la înțeles, leat 7251 (1743)».

56. Ocărticică rusească în octavo, manuscrisă, care cuprinde cuvinte de ale Sfinților Părinți, folositoare de suflet pentru creștinii

și călugări, scrisă în anul 1730, se pare că în Kiev. Scrisoarea este mărunță. La urmă de altă mână este scris un tratat intitulat: «Intrebări și răspunsuri ale sfinților părinți, ale cuviosului Varsanufie și alții, despre rugăciunea și despre trezvia minții. Cum trebuie a ședeă in singurătate in chilia sa».

57. Octoich mic sârbesc; cuprinde slujbele Duminicelor pe 8 glasuri, la urmă are slujbe obștesci pentru cele-lalte zile ale săptămânei. Formatul 4° mic, hârtie groasă.

58. Un manuscris sârbesc 4° mic, hârtie groasă sclivisită, cuprinde adunarea de felurite cuvinte și învățături de ale sfinților părinți. La urmă are un cuvânt la 24 Decembrie, ziua răposărei Prea-o-sfințitului făcătorului de minuni Petru Mitropolitul Kievului și a toată Rusia, și apoi urmează slujba lui. La urmă are această însemnare sârbească: «această carte este dela Stânta Mănăstire Agapia, se chiamă Rusască și paterică».

59. Octoich sârbesc, format mare, fără început și fără sfârșit. Hârtie groasă. Are câte-va însemnări pe margine: 1) «Să se știe de când am învățat eu carte la Neamțu atunci era un dieac domnesc și învăța la 7 glasuri, Veleat 7209 (1701).—2) «Aceasta să se știe de când am scris eu Neculai Diacul în această carte ce era carte a bisericii ot Timișești, leat 7256 (1748) Mart 2».—3) Pe o pagină goală este această însemnare slavonă: «Cu învoirea tatălui și cu ajutorul fiului și cu sêvêrsirea Sf. Duch, această carte o aŭ cumpêrat Popa Petru dela Crălomănești pentru 30 de zloți tătărești pentru sufletul lui și pentru femeea lui și pentru copiii lui». In altă însemnare mai jos se zice că aŭ cumpêrat'o «Tator dela Hrăbov pentru 30 zloți tătărești in biserica de la Crălomănești».

40. Tetrovanghel sârbesc 4° mic, hârtie groasă și sclivisită, scrisoare citeață. Pe fila din urmă este această însemnare slavonă: «S'a scris acest Tetrovanghel de Akakie Monahul în Mănăstirea Neamțului, deja afară de Mănăstire în anul 7055 (1547)». Pe fila liberă de la început este această însemnare istorică despre Episcopul Varlaam: «Să se știe de când s'aŭ chirotonit Episcop Părintele Varlaam la Huși in zilele lui Constantin Neculai Voevod și s'aŭ chirotonit intr'o neu (?) în 30 de zile ale lunii Iunie leat 7242 (1734).

41. Tetrovanghel sârbesc 4° mare, hârtie groasă. scrisoarea ceteață; la început lipsesc 15 zaceale.

42. Apostol sârbesc, format mare, hârtie groasă sclivisită. La urmă are o însemnare intr'o limbă sârbească schilodită: «această carte ce se numește pracsu o făcu Ierediacon Pandcratie, o cumpără dela popa Filimon din Vindăuanî, a dat pentru ea un cal pentru sufletul lui și a soției și a copiilor».

43. Mineu sërbesc, care cuprinde slujbele anuale ale sërbatórilor lunare, apoi slujbele Triodului așa numit «al Floriilor». începând dela Sâmbăta lui Lazăr și până la Dumineca tuturor Sfinților; însă numai a Duminecilor și a sërbatórilor. La Iunie în 16 este de desupt o însemnare scrisă în românește așa : «Să se știe, această sfântă carti acui este, și de unde este, eă este, din Fărcașe, șai a Preutului Pavel, din Otam, -șă aũ dato, Romană, In Broșteni, la Biserică. Unde este Hramul Bisericii Sfeti Neculai».

44. Mineu sërbesc pe luna lui Aprilie, format mare, bine conservat, scrisorea citeață, hârtia groasă lustruită. La urmă are o însemnare istorică scrisă în limba slavonă, care se traduce așa : «Cu voia tatălui și cu ajutorul fiului și cu sevêrșirea sfântului Duh. S'aũ scris acest mineu, luna Aprilie, cu ajutoriu lui D-zeu de mâna mult-păcătóșului Robul lui Dumnezeu Trifan și l'aũ cumpărat dela dênul fratele sêu monahul Mihail cu 25 de zloți, și l'aũ dat intru rugă șie și pentru sufletul sêu, în Mănăstirea Neamțului, unde este templul Înălțării Domnului Dumnezeu și Mântuitorului nostru Isus Christos. Și în zilele Domnului nostru Ioan Petru Voevod Domnitorul țerei Moldovei, când aũ venit păgânii turci și tătari și aũ ucis pe Ion Voevod și pe toți ostașii lui și cuceriră (voevașoj) țara Moldovii mai mult de jumătate. În anul 7082 luna August 12 în ceasul al 9-lea (1574»).

45. Un manuscris sërbesc 8° scris pe hârtie groasă; cuprinde învățături ale sfinților părinți pentru viața monahicească. La urmă are 6 file scrise pe pergamin. La fine un criptogra în care se arată Silvan legătorul cărții. — Pe scoartă se zice că cartea este opera Sfântului Macarie.

46. O carte rusască manuscrisă, intitulată patericul Skitului. Formatul 4°.

47. Un manuscript : Evanghelia dela Marcu tilcuită. 8°. Scri-soare proastă. La finele Evanghelei se încep pravilele Sfinților Apostoli pentru cinul călugăresc. Cartea la urmă are lipsă de multe file.

48. Un manuscript sërbesc, format mic în 16° gros de 6 degete, cuprinde o colecțiune din învățatura Sf. părinți pentru viața monahicească, și la urmă un cuvânt despre sinoadele ecunemice și locale.

49. Un manuscript sërbesc 8°. Cuprinde cuvintele Sântului Ion Scărariu și ale altor sfinți părinți despre viața monahicească, precum și ale Sântului Macarie despre Ierarchia bisericească și altele. Are lipsă la început și la sfârșit. Filele deslegate; grosimea de 6 degete.

50. Un manuscript rusesc în folio. Cuprinde noul Testament. Paginile sunt despărțite în 2 coloane. Scrisoare rusească din veacul 18-lea.

51. Triodul săptămânei patimilor și Penticostariul (în limba sârbescă) format mare, hârtie groasă, scrisore ceteață, bine conservată. Pe scoarța de la început are această însemnare: «Să se știe de când s'aŭ pus Preasfințitul Sfinția sa Părintele Ionichii Episcop Romanului, leat 7255 Sept. 15». (1746).

52. O carte mare sârbescă, bine conservată, scrisoare ceteață. Cuprinde cuvinte alese spre a se citi în biserică în deosebite zile ale anului din operele Sf. Chrisostom, Grigorie Teologul, Nisul, Atanasie al Alexandriei și alți părinți ai bisericeii.

53. Un Apostol mare sârbesc, coala mare și lustruită, scrisoarea foarte frumoasă. La sfârșitul textului are o însemnare în limba slavonă în care se citesc aceste cuvinte: «Cu voința Tatălui și cu conlucrarea Fiului și cu sêvêrsirea Sfântului Duh, Io Stefan Voevoda, cu mila lui Dumnezeu, Domn Țărei Moldovei, fiul lui Bogdan Voevoda, aŭ dat și s'aŭ scris acest *Pracsiŭ* și l'aŭ dat întră rugă șie și Doamnei sale Maria, și copiilor sêi în biserică Mănăstirei Neamțului, unde este templul Sfintei înălțări a Domnului D-zeu și Mântuitorului nostru Iisus Christos. În anul 7008, eară al domniei sale anul 44-lea curgător, și s'aŭ sêvêrsit în luna lui Iunie 14 zile și cu osteneala mult păcătosului Teodor». După tipicul de la urmă mai găsim această însemnare: «În anul 7070 s'aŭ înoit această carte ce se zice *Pracsiŭ*, de monachul Iosaf». Apoi aceasta: «Eată decî eŭ mult-păcătosul și uritul (hudi) ierodiacon Isaia de la Mănăstirea Neamțului, doriŭ a se tocmi și a se lega această carte numită *Pracsiŭ*, a doua oară am înoit'o în zilele lui Barnovski Voevod, sub Egumenul părintele nostru Ieromonahul Ioan. Și o aŭ tocmi Monahul Ioil în anul 7137 luna Iunie 6». Legătura este stricată și filele de la urmă isolate.

54. O carte în folio mare în limba sârbescă, cu scrisoare ceteață, fără început. Este un *Nomocanon*, care cuprinde canoanele bisericesti și legile împărătești. La urmă are o însemnare slavonă în care se zice: «Ermonah Gervasie a scris această carte Mănăstirei Neamțului în anul 6982 luna April 28» (1474). Pe scoarța de la început se citesc aceste cuvinte vechi: «pravila vel», de unde se vede că cartea aceasta purta numele de *pravila cea mare*. Incepe cu noțiuni istorice despre sinoade și despre părinții Bisericeii, cari aŭ scris canoanele, apoi despre legile civile, despre cele 10 porunci și urmează recapitulăția materiei ce se cuprinde în carte, și zice că sunt arânduite după *Az-vedi* (alfa-vita).

55. Un manuscript slavon 8° gros de 6 degete; hârtie groasă cuprinde cuvintele Avei Dorotheiî despre asketism, și ale altor askeți; de asemenea din Pateric, dela Sf. Efrem Sirul, Sf. Isaac, Pahomie și alții. Pe fila 11-a de la început are această însemnare: «o de folos și sufletesc lucru este întru această carte, care și eș smeritul și mult-păcătosul o am cetit prește tot, când se făcea skitul în codrul Pașcanilor ce se chîmă Brătescî. Da znates că dolgoe vremea (ca să se scie întru îndelungă vreme). (Subscris) Ermonah Lazar, leat 7242» (1734).

56. Un manuscript sêrbesc în octavo, fără început; în el se cuprind: în partea 1-a viețile a 2 sfinți sêrbești Simeon și Sava. Cea d'întăiu este foarte pe larg scrisă; sunt scrise de Monahul Teodosie. Partea II-a scrisă cu altă mână, cuprinde cuvintele și viața Sf. Andrei cel nebun pentru Christos. Pe file în partea d'asupra pe din afară sunt scrise aceste cuvinte: jitie sveatago Simeona....

57. Un manuscript sêrbesc fără început și fără sfârșit, în 4°, cuprinde rânduiala înmormântării călugărilor, din care însă lipsesc mai multe file; apoi urmează rânduiala mărturisirei, care este însoțită de un extract lung de canoanele pe care duhovnicul trebuie să le aibă în vedere.

58. Manuscript sêrbesc în 8°, gros, fără început și fără sfârșit. Cuprinde reguli, povățuirî, sfătuirî date călugărilor de către sfinții părinți askeți. Multe din aceste tractate sunt împărțite în versete grupate câte o sută și intitulate: sutimea I-a, II-a, III-a, ș.c.l.

59. Mineu sêrbesc pe luna Maiu, în două esemilare legate la un loc, în 4° mare.

60. Apostol sêrbesc, format mare; la urmă se spune că este scris de păcătosul Zaharia. Are la urmă prodosloviile la Evangheliile ale lui Teofilact Episcopul Bulgariei, și mai multe modeluri de corespondențe, întâiu către patriarhul, 2). către episcopul, 3). către duhovnic, 4). frate către frate, 5). către puscicii cei mari, 6) către boeri, 7). către egumen, 8). către domnitor, 9). cum să scrie călugării când dăruesc vre-o carte la mănăstire. În acest model se pomenesce Ieremia Voevod și doamna lui Elisafta și mitropolitul Teofan, de unde se înțelege că pe timpul lor s'a scris această carte, și că ea s'a scris în Mănăstirea Neamțu. 10). Model cum să scrie Egumenul când dăruesc saŭ leagă vre-o carte. 11). Când un călugăr sêrac dăruesc ceva Mănăstirei. 12). Când scrie către Episcop. 13). Igumen către Igumen. 14). Igumen către Episcop pentru chirotonirea în iereu și diacon a călugărilor recomandăți.—15). Igumenul dela Putna către Ieromonahul Varlaam dela M-rea Neamțului pentru o rasă și 2 părechî de călțunî, care să'î dee trimisuluî cu

scrisoarea. 16). Scrisoarea Igumenului și a soborului unei mănăstiri, către Episcopul, Igumenul și soborul altei Mănăstiri. In aceste modele se arată și adresa de d'asupra cum să se scrie. După aceea urmează cuvântul Sf. Kiprian al Kiprului, despre Sf. Apostoli unde aș propoveduit fie-care.— Pe scoarța de la urmă se citește această însemnare :

«30 arginți	=	180	mii	aspri
« 5 talanți	=	1800		aspri
« 2 »	=	720		»
« 1 »	=	360		»
«10 »	=	3600		»
«4 »	=	1440		»

de șapte ori câte 70 este 490.

61. Un manuscript rusesc în 4° mic. Cuprinde cuvintele Sf. Efrem Sirul. Scrisoarea este din veacul al 18-lea și arată că este scrisă în Rusia.

62. Manuscript sârbesc, format 4° mare, hârtie sclivisită. Cuprinde cuvintele Sf. Efrem Sirul în număr de 100 și alte câte-va ale lui Ioan Damaschin, Anastasie Sinaitul, Andrei al Critului, Sf. Chrisostom și Proclu. Manuscriptul nu are nici început nici sfârșit.

63. Manuscript sârbesc în folio, hârtie groasă, bine scris, voluminos. Cuprinde cuvintele și voroavele S. Chrisostom. Fără început și fără sfârșit.

64. Manuscript slavon în 4° dislegat, fără început și fără sfârșit. Cuprinde psaltirea și ceasloyul, din care acum numai o parte a rămas.

65. Manuscript sârbesc 8°, hârtie groasă, scrisoare mărunță dar ceteață Cuprinde 92 de cuvinte ale lui Sf. Isac Sirul, Episcopul Ninivei despre viața călugărească. Se vede că a fost a Episcopului de Roman Pahomie, carele este iscălit pe scoarța de la început. În titlul cărții se zice că ea a fost tradusă în grecește din cea sirie-nească, eară acum în cea bulgărească de Zacheu Vaghilă (ninea je zakheomă vagilomă iză grăciăskîihă na blăgarăskaa).

66. Manuscript sârbesc, format mare și gros, hârtie groasă. Cuprinde cuvinte și voroave ale Sf. Ioan Chrisostom. La urmă are un tractat intitulat: «Espunerea credinței ortodoxe despre Sf. Treime, despre iconomia Dumnezeiească a întrupării, despre icoane, cruce, moaște, despre cele 7 sinoade și tradiția bisericăască».

67. Manuscript mare sârbesc, hârtie groasă. Cuprinde învățături și povestiri ale sfinților părinți askeți. N'are nici început nici sfârșit.

68) Mineu sërbesc pe luna lui August. La urmă are sinaxarele tot pe această lună.

69) Tetrovanghel sërbesc, format mare, hârtie bună și lustruită.

70) Mineu sërbesc pe luna lui Octombrie, format mare. La urmă are această însemnare slavonă: «această carte numită: «mineiū Octomvrie» au plătit monachul Ioanikie Scutariū mănăstirei Neamțului (zapokri) să o lege, leat 7145 luna Martie 21 (1637)».

71) Manuscris slavon 8°. Cuprinde slujba sërăbătorilor lunare, începând de la Fevruarie până la August. Fără început și fără sfârșit.

72) Un manuscris 4° mic, hârtie groasă, lustruită, tratează: 1) despre pocăință, urmată de pravilele sfinților părinți și a sinoadelor, privitoare la taina pocăinței, pe care Duhovnicul trebuie să le aibă în vedere. Aceste se cuprind în 89 de capete. Dela 90-140 de capete tratează despre rudenie și de căsătoriile oprite.— Espunerea credinței ortodoxe despre Sf. Treime, despre iconomia intrupării, despre cruce, icoane, moaște, despre cele 7 sinoade și despre tradiția bisericască.—La sfârșitul noțiunilor despre cele 7 soboare găsim aceste notițe istorice în limba slavonă: «În anul 6961 (1473) a fost arhiepiscop Kir Iosif de la mănăstirea Neamțu, sub evlaviosul Domn Alexandru, și după aceea în zilele fiului lui Alexandru-Iliaș Voevod s'a înbinocuvântat prea sfințitul, chir Teoctist cel bătrân, de arhiepiscopul sërbesc Kir Nicodim.

În anul 6985 (1477) a înreșosat prea sfințitul mitropolit Kir Teoctist cel bătrân.

«În anul 7019 (1511) a înreșosat prea sântitul mitropolit Kir Gheorghie cel bătrân. Și dela reșosarea prea sântitului mitropolit Teoctist până la Georgie mitropolitul sunt 50 de ani».—Mai departe în manuscris urmează chronologia împăraților bizantini și turcesci care se încheie cu aceste cuvinte, tot în limba sërăă, «în anul 7020 luna Aprilie 10 a înlasat Baeset împărația sa uritului de Dumnezeu fiului său Selim, și în anul acesta sub Ioan Bogdan Voevod fost'a epidemie și mortalitate mare, și de o parte toată netocmeală în țara Moldovei, pe de alta din slobozirea lui Dumnezeu — moartea, eară pe de alta fometea.—De asemenea dese adunări de oștiri, încât muți ziceau că aceste lucruri rele sunt pentru că s'a înpus un împărat necucernic, precum se scrie despre Antichrist; delà împărația lui Mehmet Beg, până la împărația lui Baizid sunt 29 de ani, și de la împărația lui Baizid până la împărația lui Selim sunt 51 de ani».

Urmează apoi chronologia patriarhilor de Constantinople începând de la 1-iul sinod icumenic, până la patriarhatul II-lea al lui Filotheiū. Apoi următoarea notițe despre această carte: «cu vo-

ința Tatălui și cu conlucrarea Fiului și cu săvârșirea sântului Duh, din dragoste Dumnezească, aprins cu duhul, smeritul Grigorie mitropolitul Sucevei, dorind a se adăpa din această Dumnezească carte numită Pravilă și a rodi insustit cele zise, a se dărui de prea milostivul Domn Iisus Christos. De aceea cu sărguință au aflat'o, au scris'o și au infrumusețat'o, și apoi au dat'o după moartea sa intru rugă șie și pomenire părinților săi, în biserica unde este templul înălțării Domnului nostru Iisus Christos, în mănăstirea Pandocratoru. Eară cine se va ispiti să o ia sau să o schimbe și să o veltze unde-va, acela să fie blestemat de Domnul Dumnezeu cel ce a făcut cerul și pământul și de Prea-curata lui Maică și de 4 evangheliști și 518 sfinți părinți de la Nikea și de smerenia noastră încă să fie neertat, amin; în anul 7075 (1567)». — Urmează apoi o epistolie a 3 patriarhii din Siria. Povestire despre desbinarea latinilor de greci, unde se arată punctele de desbinare, precum: cearta, despre Bulgari, despre Ruși; postul de Sămbătă, căsătoria iereilor, raderea barbei, inelul. — Cuvântul lui Teodosie Igumenul Pecerscăi către cneazul Izeslav. Despre critici și soboare. Aproape de sfârșit mai este o însemnare istorică în limba slavă despre această carte: «cu voința Tatălui cu conlucrarea Fiului și cu săvârșirea Sf. Duh s'a început această carte anume «Pravila Sf. Apostoli» și s'au săvârșit cu porunca și darea prea sfințitului mitropolit al Sucevei Kir Georgie, care se numesce și Nemțanul, și o dădu mănăstirei unde este templul Înălțării Domnului Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Christos, ca să 'i fie lui în veacul veacului pomenire. Eară cine va strica dania noastră, fără blagoslovenia noastră, să fie blestemat de mântuitorul nostru Iisus Christos și de prea curata lui Maică și de toți sântii. Și s'a scris cu mâna ierodiaconului Ielarion ucenicul aceluiași mitropolit, în zilele lui Alexandru Voevod în anul 7065 (1557) luna August».

În filele ce urmează mai departe se cuprind: arătarea Archistratigului Mihail lui Avram ca să 'i vestească voia lui Dumnezeu și să 'și facă Testamentul. Arătare cum să se facă frăția de cruce. Din tipicul Sântului Munte despre prasnice și despre lucrare. Despre Armeni și Arțivurie.

73. Manuscript sârbesc în 8°, frumos scris, intitulat: voróvele prea sântului și înțeleptului dascăl al creștinilor ortodoxi și cuviosului între monachi Kir Iosif Urienie. Pe fila dela urmă se zice: «această carte este a episcopului Georgie».

74. Manuscript sârbesc 4° mic, gros de un lat de mână, pe hârtie groasă. Cuprinde vieți de ale sfinților, cuvinte de ale Sf. Părinți, povestiri și întâmplări din viața religioasă a creștinilor.

75. Tetrovanghel sërbesc, format mare, hãrtie groasã și lucie.

76. Un manuscris sërbesc în 8°, hãrtie proastã și scrisoare proastã, dar vechie. Cuprinde cuvinte la sërãtorii ale Sf. Pãrinții, povestiri de prin pateric, din istorie despre rãdicarea impãrãției grecești, despre Saracini, Tãtari, despre Antichrist, canoanele Sf. pãrinți, despre cãlugãri și ierei, despre post, despre cei ce cred în gadine și fearã și despre gromovnic.— Pe scoarta de la urmã se gãsesce aceastã însemnare sërbeascã: Aceastã carte s'a scris cu mâna mult pãcãtosului monah Pachomie în mântuita de Dumnezeu cetatea Lovcea sub arhiepiscopul chir Simeon, sub evseviosul despot Alexandru și sub fiul sãu Michail..... și s'au adus aicea în anul 6900 și o au înorit Pavel fost episcop de Roman. În mãnãstirea Neamțului în anul 6145 Decembrie 1». (1634).

77. Mineu sërbesc pe luna lui Martie, hãrtie groasã și lucie. La urmã are aceastã însemnare slavonã: «Gavriil au scris acest Mineu în anul 6955 (1447). Gavriilã ispisa sã komatã minea vã leat ștne». Mai jos: posleadovanã bii sii minen vleat șto. Hãrtia are marcã o pereche de foarfeci.

78. Un sbornic mare sërbesc în folio, paginile despãrțite în 2 coloane, scrisoare măruntã, nu de acea obicnuitã în țara la noi, de unde se deduce cã trebuie sã fie scris în altã parte. Cuprinderea lui este foarte variatã, tinzând a dã unei persoane bisericesti cãt mai întinse cunoștințe teologice. Cuvinte de ale Sf. Pãrinții despre canoane, despre sërãtorii și posturi, despre eresuri și altele.

79. Un sbornic mare sërbesc. Cuprinde cuvinte de ale sfinților pãrinți și dascãli ai bisericeii pentru toate sërãtorile și duminicile anuale. Este scris cu mai multe feluri de scrisori, ceea ce dovedesce cã sunt legate la un loc mai multe cãrți cu aceeași destinație.

80. Evanghelie (manuscript) format mare și gros, cuprinde textul sërbesc și fie-care verset tãlmãcit romãnesce de la început și pãnã la sfârșit cu litera mãșcatã și ceteatã. Pe fila da la urmã are aceastã însemnare romãneascã scrisã de însuși scriitorul: «So-cotesce cititoriule cã aceastã ȳevanghelie nu o au scris ȳnger din cer, ce mãnã pãcãtoasã din țerĩnã, ce de va fi greșitã în vr'o sorocã sau vr'un cuvânt, sau vr'o slovã, vë rog sã nu mē blestemați. Ear cãt am putut pricepe sërbia numai am pus romãnie, ear alte adãosãturi și flori n'am adaos, cum sînt ȳnt'alte isvoade, și am scris cu multã trudã și neputinți cãnd am fost în țara Oltului la Unguri de am ȳnvățat gramãticii și ȳntrã ce gãlcévã multã am scris și atunce au fost vlétul 7185 (1677) indictul 1 și în luna lui Mart, 18 zile, și o am sêvérșit: Eũ

fratele preotului Irimii de la Coiceanî, anume Ionaşco am scris această evanghelie ca să se ştie».

«Robul lui Dumnezeu»: (urmează litere criptografice).

Tot pe acea filă mai sunt încă două însemnări: 1). «Această evanghelie să se scie că o am dat eu Ionaşco preotului Vătolomei, pentru să facă bine şi trudă când va cânta leturghie să pomenească aceasta *numere*. Anton i jena ego Salomia, Ereu Irimia, Ionaşco, Candakia, Mălanca.»—2). «Mă rog sântiei tale dascale Ionaşco să mă erţi şi să nu mă blestemi la ruga sfinţiei tale. Mă rog pentru sufletul a doi părinţi ce a făcut pe sfinţia ta. Foarte mă rog sfinţiei tale cu toată inima mea şi cu toată rugăminte mea să nu mă blastemi la ruga sfinţiei tale. Smeritul sfinţiei tale Solomon Diac, mă rog de ertare la sfinţia ta, vleaŧ 7209 (1701) luna Maiu in 25. Pişem vă dni Io Constantin duca Voevod».

81. Un manuscript sêrbesc în folio, hârtie groasă, sclivisită. cuprinde: tâlcuirea Apocalipsului şi cărţile proorocilor mici şi mari,

82. Un manuscript sêrbesc 4° mare, hârtie bună, sclivisită. scrisoarea frumoasă. Cuprinde tâlcuirea Evangheliei de Teofilact. Dintr'o însemnare de la urmă se vede că ea a fost mai întâiu a despotului Serbiei Ştefan, de unde s'a transportat într'o mănăstire a sfântului Georgie.

83. Un sbornic sêrbesc, 4° mare, hârtie bună. Cuprinde cuvintele sfântului Efrem Sirul; viaţa cuviosului Teodosie cel mare; viaţa cuviosului Grigorie, episcopul Omiriţilor, scrisă de episcopul cetăţii Negran, care cuprinde a treia parte din carte. La urmă se spune că cartea aceasta a tradus'o din greceşte sêrbeşte titorul aceluî sfânt loc. Apoi mai departe se zice: «aŧ prescriis cartea aceasta mult păcătosul Atanasie Tacha Monach, sub igumenul sfântului Pavel ieromonahul Popa Kir Teofan, în anul 6970 (1462).» Apoi se roagă de ertare pentru greşeli.

84. Un manuscript sêrbesc în folio mic, hârtie bună, groasă, lustruită şi scrisoare frumoasă. Cuprinde tâlcuirea Apocalipsului. La început are o coală de pergamin şi de la ea se începe o însemnare românească: «Întru numele tatălui şi a fiului şi a svântului duh şi ruga Maicei Precistei sânta Fecioară Maria cădem cu plecată smerenie neşce păcătoşi aducândune aminte de munca viacinică, cădem cu plecată smerenie la ciustit şi dumnezeesc părinte Igumen Sofonia de la svânta Dumnezească casă de la schit cel marea den ţara Leşască. Vězând noi numit svânt sobor venind cu blagoslovenie sfinţilor voastre aceşti 2 părinţi Ermonah Ignatie i Monah Arnie, dat'am această svântă cartea svântului sobor, să citiţi să vă mângăeaŧi şi pre neşce păcătoşi să pomeniţi. Părinţi noştri

Artemie Kelsia. Și eu mă rog sfinților voastre părinți să pomeniți pe neșce păcătoși. Și eu nedestoinic și mult păcătos creu Ioan i papadie ego Maria.—Leat 7205 (1697) mesita genar 17.» Pe o altă filă se zice că această carte a fost dată Sfintei M-ri Glavacioc spre vecinica pomenire.

85. Un manuscris sârbesc sbornic foliant, hârtie bună, scrisoare frumoasă. Cuprinde cuvintele Sf. Ioan Crisostom și ale altor sfinți părinți. La urmă se spune că este scris de Gavril Monahul. Deși nu se arată anul, dar de pe scrisoare se cunoaște că este acel Gavril, pe care l'am văzut scriind mai multe cărți la jumătatea veacului 15-lea.—Este legată cu stofă inflorată, ceea ce arată că ea a fost proprietate a unei persoane mari.—Pe scoarța de la început este iscălit Pahomie, Episcopul Romanului, și d'asupra iscăliturii aceste cuvinte: «Această carte este prea minunată și scumpă cu mare învățături.»

86. Manuscript sârbesc, 4° mare, paginile despărțite în 2 coloane, cuprinde vovoave la cele 7 zile ale facerii, cuvinte la Triod, penticostariu, canoanele S^c. Apostoli și ale Sf. Părinți. N'are început, nici vre-un semn, după care să se poată hotări timpul când s'a scris.

87. Mineu sârbesc pe luna lui Fevruari, format mare, hârtia bună, scrisoare citează; la urmă se spune că este scris de Gavriil în anul 6953 (1445).

88. Triodul patimilor, începând de la Sâmbăta lui Lazăr și Penticostariul până la Duminica tuturor sfinților. Pe fila de la urmă este scris slavonesce: «Eu Bratei mult păcătosul.» Se înțelege că acesta a fost scriitorul, dar rândurile următoare, dacă vor fi fost, sunt tăiate. În dosul filei sunt scrise slavonesce aceste cuvinte: «Această carte s'a înscris în anul 7081 (1673) de Partenie Ermonah, în luna Ianuar și a plătit monahul Teodor din dreapta sa avere ca să i fie pomenire lui și părinților lui.» Mai jos altă înscrisură: «Această carte s'a înscris în anul 7185 de Efrosin de la Dobrovăț Ermonah în luna lui Martie și a plătit Ereï Ionașco din dreapta sa avere, ca să i fie lui pomenire și părinților lui.»—Pe scoarța de la urmă este o înscrisură cu subscrierea Episcopului Pachomie: «Să se scie că aceste două triode *țivetnia* și *postnaa* s'a fost dat la Niculaï Sulgeriū la Uricheni de 12 ani l'a ținut de l'a stricat de tot, și ei n'a dat nimic la Mănăstire; să aibă plată.»

89. Două file isolate de la finele unui mărgărit sârbesc, în folio, carele au fost scrise tot de Gavriil, cunoscutul scriitor din veacul 15-lea, carele la urmă se exprimă ca și în alte cărți: Gavriil a scris acest mărgărit în anul 6951 (1443).» Pe o altă filă

din aceste două este o altă însemnare în limba slavonă: «În anul 6955 (1447) luna lui Iuliu 13 s'aŭ tăiat capul lui Ștefan Vodă, domnitorul țerei Moldavei, fiul lui Alexandru Voevod, de Roman Voevod, fiul lui Ilie Voevod. Și s'aŭ înmormântat în mănăstirea Neamț în 16 zile.»

NB. Filele aceste fiind foarte însemnate, s'aŭ pus în Apostolul sërbesc, trecut sub No. 4², spre a nu se pierde.

90. O liturghie sërbească manuscrisă pe pergamin fin; text cu negru, tipicele cu aur, în 4° poleite cu aur pe margine, legătura modernă, scrisoare foarte frumoasă. Pe fila de la urmă are două însemnări cu scrisoare românească: 1. «Această svântă leturghie easte făcută de Ion Logofetul svintei Mămăstiri Neamțului și o a ferecat și o a poleit să'i fie pomană întru svântaa Besearică. Când aŭ fost 7141 (1633) Mai 4 lovitaŭ tâlharii Mănăstirea. Tot argintul cu toate podoabele Besearecei tot aŭ luat. Această leturghie o a scos Cătinaș Toma Span, diu țara Ungurească, ear întru svânta Mănăstire în Neamț pentru sufletul său o a dat v'leat 7142 Sempt. 1.»—2. «Această sfintă leturghie di la sfinta Mănăstire Neamțului ce aŭ fost luat Pătrău Armaș pentru niști cioboti, ș'aŭ fost vëndut'o, și aflând'o Ursu Logofetu de visterie aŭ rescumpărato și aŭ dată ear la Sfântă Mănăstire, unde aŭ fost pentru pomnire sufletilor noastre. La vă leat 7239 februarie 12.» (1731).

91. O Evanghelie sërbească manuscrisă pe pergamin fin cu negru, roș și aur; ilustrată cu inițiale foarte frumoase, filele pe din afară poleite, ferecată cu argint și aurită, pe tabla cea mare d'asupra este icoana înălțării și d'asupra icoanei inscripția; văsneșenie gdne. Înălțarea Domnului. De desupt: Mitropolit Fteotist. — Pe scoarța de desupt este o mică tablă de argint cu icoana restignirei Domnului. Pe la colțuri are 4 ținte mari de argint, spre a servi de pedestal Evangheliei. La finele Evangheliei de la Ioan, pe o pagină deșeartă este inchipuită o tablă cu mâneriu, ținută de o mână. Pe tablă este o inscripție lungă în limba sërbească, care sună așa:

«Scrisus'a această sfintă Evanghelie, cu darea și cu porunca mitropolitului Teoctist de la Suceava, carele a fost superior (pastoiatel) sfintului locului acestuia de la Neamț în vremea aceea, când se zidea această sfintă Biserică, cu darea și cu porunca iubitorului de Christos Domnitoriŭ al țerei Moldovei Ioan Ștefan Voevoda. În aceeași vreme a venit și Albert, craiul Leșesc, cu multă putere și mult a săpat la cetatea Sucevei, și nu putu lua cetatea, și s'a întors fără ispravă. Eră Ștefan Voevoda aŭ mers asupra lui tare, cu oștile sale și l'a doborit (razbi) la Cosmin, în anul 7005 (1496), eară el domniei

sale anul al 40-lea curgători, luna lui Octomvrie 26—joi, în ziua Sântului Dimitrie.

«Și apoi s'a întors de la război, și a sfințit Biserica aceasta în acelaș an, luna Noemvrie 14, care și noi ne-am ostenit cu zidirea ei și cu frații cei de atunci. Deci scrise acest tetrovânghel prezisul Mitropolit Teoctist și 'l dădu Sf. Mănăstiri Neamț, întru rugă șie și celor ce vor ceti pe el și celor ce 'l vor asculta cu osirdie. Drept aceea cine se va cerca să'l ia de la acest sfânt loc și să 'l strămute aiurea seașă să 'l vânză, să fie neertat de Domnul nostru Isus Christos și de smerenia noastră.

«Și s'a scris sub evseviosul Domnitor al țării Moldovei Bogdan Voevoda fiul lui Stefan Voevoda, și sub Igumenul Kir Partene, cu mâna grămăticului Dimitrie, în anul 7020 (1512) curgători.»

Imprejurul tablei mai este o însemnare slavonă:

«Această Evanghelie era răsipită și o tocni Șcheauca Kneaghinea pentru sufletul ei și ertarea păcatelor bărbatului ei Melentie Balca, Biv-ghetman 7094 August 9 (1586).»

92. Un tetrovânghel mare, sârbesc, scris pe pergamin, foarte frumos, ilustrat cu inițiale foarte frumoase ferecate preste tot cu table de argint aurite. La rădăcină împreunate cu mreajă de argint poleite. Placa d'asupra represintă icoana învierii în relief cu legenda scoaterii sufletelor din Iad, pe margine cu 4 evangheliști stând în picioare; d'asupra icoanei scris cuvântul: vâscersenie.—Sub icoană jos pe o tăbliță de argint smălțuită, sunt scrie aceste cuvinte: CANDIEA LAȚCO PARCALABA HOTINSCAGO OCOVA CNIGA SIA.—Pe tabla de desupt este icoana înălțării în relief ca și cea d'întăi, pe la colțuri are patru boabe mari de cristal legate în argint, spre a servi de pedestaluri la așezarea Evangheliiei pe pristol.—Forma ferecării este aceiaș ca și la Evangheliile contimporane din Bucovina, ceea ce arată că arta era una și aceiaș în toată țara.—Pe fila de pe urmă are această însemnare slavonă: «Scrisus'a acest tetroevânghel Mănăstiri Neamțului cu mâna Inț Gavriil Monahu, fiul lui Urie sub igumenul Siluan. S'a început în luna lui Aprilie în 6 și s'a săvârșit în anul al doilea luna februarie în 3. În anul 6944 (1436).

93. Un tetrovânghel sârbesc în folio, scris pe pergamin în scrisoare neagră și aurie, ilustrat cu icoanele Evangheliștilor, dar de o pictură simplă, și cu inițiale mărețe, bine scris și conservat. Ferecat cu argint ca și cel de sub No. 92, cu deosebire că desemnurile sunt mai prostuțe. Pe tabla d'asupra este scris: vâscresenie hvo: Eară de desupt umele ctitorului ferecătorei. «Pan Grigorie Fierevici logofet»,—La finele Evangheliiei lui Marcu are această în-

semnare în limba slavă: «Cu harul Tatălui și cu mila Fiului și cu cărmuirea Sfântului Duh, în zilele evseviosului domn Ioan Alexandru Voevod, fiul lui Bogdan Voevod, sub Archiepiscopul Kir Grigorie al Sucevei, eată eu robul Treimeî Grigorie al treilea puitor de cuvinte (slovopolodnik=logofet), numit Fieră, am voit pentru dragostea Dumnezeului meu din tot sufletul meu, și din toată inima mea întru desufleție a face și eu și soției sale Frosina și copiilor săi, dacă Dumnezeu îi va da, în Mănăstirea Neamțului unde este templul Înălțarea Domnului Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Christos și ne-am conglăsuț și ne-am chibzuit cu Igumenul Ermonahul Kir Eutimie și cu toți frații ce se afla atunce, și am dat acestui sfânt locaș un tetrovanghel pe hârtie de pele și cu litere aurite, peste tot ferecat cu argint și tot aurit, și un epitrahil de mult preț cusut cu fir siric (Sirica) și 2 bucăți de sat cu mără la părăul alb, ca să-mi facă pomenire în fie-care an iegănătea,*) la 25 Genarie în ziua sfântului Grigorie Teologului, până când Domnul va voi să stea acest Sfânt locaș precum este așezat și întocmit binecuvântarea arhiepiscopilor Kir Grigorie cu Macarie. Eră cel ce va strica dania noastră și pomenirea, să fie anatema și sub blestem, și să dea cuvânt pentru păcatele noastre înaintea înfricoșatei judecări a lui Christos.

«S'a espus această subscriere cu mâna lui Macarie Episcopul de Roman în anul 7062 (1552) luna Decembrie 15.»

Pe fila de la urmă este o altă însemnare sârbescă a aceluiaș ctitor: «cu bună-voința tatălui și cu conlucrarea fiului și cu sâvârșirea Sf. Duh. A tot vâzătorului și prea bunului Dumnezeu slavă și mărire, ținare (drăjava) și stăpânire acum și în nesfârșite vécuri, amin, care dă începutul și sfârșitul la tot lucrul bun, care se începe de dânsul. Făcutău acest Tetroevanghel și l'a ferecat jupân Grigorie Fierăvicî, al treilea logofăt, și l' dădu în Mănăstirea Neamțului, unde este templu Înălțării Domnului Dumnezeu și mântuitorului nostru Iisus Christos. În zilele evseviosului și iubitorului de Christos Domn Ión Alexandru Voevod. S'a scris cu mâna celui mai de pe urmă Ermonah Evloghie, în Mănăstirea Putnei, în anul 7063 (1555) luna August în 6.»

NB. Aceste 4 cărți din urmă se păstrează în vestmintărie.

94. Manuscript sârbesc în folio, pe hârtie grósă, lustruită, scrisore cetăț. Cuprinde învățăturile asketice ale Sf. Ión Scărariul. O parte de la început lipsește. Pe fila de pe urmă se spune slovenesce: «Gavriil aș scris acest scarariu în anul 6954 (1446).»

*] Adică neamănat, de la v. negănatii--a nu îndepărta, a nu amâna.

95. Un manuscript sârbesc în 16° gros, scrisoare veche dar nu este nici un semn de pe care să se poată cunoaște data. Cuprinde cuvintele lui Ión Scârariu despre viața ascetică.

96. Un manuscript sârbesc, gros, còla în 8°. Cuprinde cărțile biblice ale vechiului testament începând de la Esdra până la prorocul Ezechiil. Pe scòrta de la urmă este o însemnare românească: «Această carte ce se chiamă Esdraa aũ petrecut Ermonah Veniamin. Eclisiarc, ficior lui Dumitru ot Mogoșesci, meseța avgust 31 dni, leat 7194 (1685). Se săvârși că dni Constantin Cantemir Voevoda.» De aici se vede vechimea acestei cărți. Tot aceasta arată și hârția ei și scrisoarea.

97. Un osmoglasnic sârbesc în 8° mic făcut pentru un cântăreț român; este intitulat: Cu ajutorul lui D-zeu începem osmoglasnic, stihirile, vâscresni, na ghi vâsvah, glas 1.» N'are dată, dar judecând după scrisoare manuscriptul se repoartă la finele veacului al 17-lea

98. O filadă veche sârbească în folio, fără sfârșit, cuprinde slujba acatistului Maicei Domnului.

99. Gramatica limbei slavone scrisă de un rus, din veacul trecut, anume de către Iermonahul Iakint, în anul 1712. Acest manuscript are o scrisoare frumoasă și citeată și este de o conservare perfectă.

100. Un mic trebnic sârbesc 8° mic, pentru slujbele preoțesci.

101. O carte mică, groasă de 4 degete, 8° mic, cu scrisoare de la finele veacului al 17-lea în limba sârbească. Cuprinde imnurile bisericesti ale sârbătorilor de peste an. — stihiri, padohii, sedelne, sfetelne etc., de unde se înțelege că ea era destinată pentru cei ce învățau cântările bisericesti. Cântările acestea se încep de la luna lui Decembrie până la Noembrie.

102. Osmoglasnic sârbesc, 8° mic, fără dată; dar după scrisoare se rapoartă la veacul 17. Pe pagina de la urmă are această însemnare românească: «Ca să se scie acest osmoglasnic că l'am dat fiului meu lui Vasilie, ca să 'mă fie mie pomană, după săvârșitul mieu, leat 7234 (1726) Fevruarie 27. Az Toader Dascălu.»

103. Un mic sbornic de textul tuturor cântărilor bisericesti anuale în limba sârbească, formatul în 16°. La urmă are o colecție de cântări bisericesti la casuri de veselie. Casurile când se cântă, sunt însemnate și în limba sârbească și în cea românească. Noi vom cita aici vorbele românești: «1). Pentru mila lui Dumnezeu; 2). Pentru ruga lui Ioan Crestitelii; 3). Pentru ruga Apostolilor; 4). Pentru ruga Prorocu Ilie; 5). Pentru ruga lui sveatii Dimitrie; 7). Pentru ruga lui sveatii Ioan Novii; 8). Pentru ruga a trei mare

sveatitelî; 9). Pentru ruga lui Sveatii Nicolae; 10). Pentru ruga Oteților; 11). Pentru ruga preaoteților; 12). Pentru ruga a fâmei prepodobnice; 15). Pentru ruga a prepodobnei Paraskevei; 14). Pentru ruga a tuturor svenților»—La început se spune că la prasnice (ospețe solemne) se cântă cântări în cinstea tuturor mai sus arătați, și se arată și cântările anume, care sunt luate din slujbele lor. —După aceea se înșiră cântările la mesele ce se dau în cinstea și sănătatea Episcopului, sau a Domnului, carele aice se numesc *Despot*, ceea ce înseamnă că originalul de pe care s'a scris această carte a fost format în Serbia.—Reproducem și aice numai cuvintele românesce: 1). Pentru sănătatea Domnilor; 2). Pentru sănătate Maice a lui Vodă; 3). Pentru sănătatea Doamniei; 4). Pentru sănătate cuconilor, 5). Pentru sănătate a făcioriților; 6). Bolearom; 7). Pentru sănătate voinicilor (voinom). 8). Pentru a tuturor Creștinilor; 9). Când vor vrea să se scoale de la masă; 10). Când vor vrea să incalice.—La fie care din aceste casuri sunt puse câte-va cântări care să se cânte, și a cărora coprire face oare-care alusie la casurile menționate.

104. Rânduiala sfințirei Bisericeii cu tipicurile românesce și cu cântările și rugăciunile sârbesce, intitulată: Slujba Sfintei și Dumnezeescii târnosaniî.—După scrisoare se rapoartă la veacul al 18-lea.

105. Un manuscris rusesc. Cuprinde Apocalipsul. La începutul lui este legat într'un cuvânt în limba rusescă rostit în Mănăstirea Némțului de către Mitropolitul Amvrosie, în timpul când țara era ocupată de oștile rusești, la 24 februarie anul 1790, tipărit în Iași.

106. Un sbornic sârbesc, folio, pe hârtie grôsă sclivisită, scris de Gavriil în anul 6946 (1437) Sep. 23. Pe scôrța de la început are o însemnare scrisă românesce cu mâna lui Pachomie Episcopul de Roman, și subscrisă de dânsul care sună așa: «Aice este și Mucenic lui Sviatii Ion Növii, scrisă de Sviatii Gligorie Tamblacu ce a fost dascăl întăiu dinceput în Moldova, și Egumen aicea în Némțu, și mai apoi Mitropolit în Kiev, căruia Ț am sărutat și sfintele moștii acolo.»

Grosimea sbornicului este de un lat de mână. Cuprinde 19 vieți a diferiți sânti destinate a se ceti în Biserică, și scrise de diferiți autori, între care 6 sunt scrise de Eutimie patriarhul Târnovului; și la urmă este viața sântului Ion cel nou, scrisă de Mitropolitul Grigorie Tamblac și reprodușă în această *Revistă* împreună cu traducerea.

În Biblioteca din München, sub cota *Codex Slavicus I*, se află un manuscris slavon, scris pe pergament; are 267 foî și cuprinde cele patru evangheliî. Din subscripție se vede că acest manuscris a fost scris din ordinul lui Io Stefan Voevod al țerei Moldovei, de către diaconul Teodor fiul lui Mărișescul, în Monastirea Neamțul la 1492. După cum se poate vedea din calitatea pergamentului și din aurul răspândit pe fie-care pagină cu prodigialitate, acest manuscris este o operă de lux; lucrul e și mai evident din faptul că la foile 4, 75, 120 și 200 sînt 4 gravuri f. frumos colorate, represintând pe cei patru evangheliști. Orî-cine de la prima privire recunoșce caracterul bizantin al acestor gravuri executate la Neamț.

Cărțile din această bibliotecă, în timpul din urmă, au fost cercetate și aranjate de către D-l N. Iorga, profesor la Universitate din București. Multe din manuscripte au fost luate și depuse la Academie, iar afară de aceste cărți, în o cameră alăturată bibliotecei mai sînt încă o mulțime de cărți ne aranjate.

Agheasmătarul, situat în fața intrărei monastirei, este o clădire construcție circulară cu ferestre de jur-împrejur, acoperită cu o cupolă prea înaltă, care turtește oare-cum edificiul sub greutatea ei. Aice se face sfințirea apei.

*Ospiciul de alienați de la M-rea Neamț.**) este așezat în clădirele în care se află și astă-zi abia din toamna anului 1864. De fapt însă ospiciul datează încă din anul 1779, de pe vremea neuitatului stareț Paisie, adevăratul organizator al mării M-ri Neamț.

Din vremuri vechi, ca și pe la alte M-ri se obișnuia a se duce alienați la M-rea Neamț, spre a se vindica de afecțiunile de care erau atinși, prin rugăciuni și citiri,

Starețul Paisie organizează, pe vremea stăreției lui, un spital pentru călugări zis «bolnița bătrânilor» și în paralel cu aceste înființază o altă bolniță pentru «mireniî parte bărbătească, atinși de neputințe și duhurî necurate».

Acești bolnavi se primeau cu învoirea mai marilor M-rei

*) V. Gazeta Moldovei A. III, 67.—Idem Evenim. A XII, No. 66 - Idem Dr P. Zosin, cum se a-în osp. de la Neamț (broșură) 1904.

și puteau să șadă pe cât voiau, unia și până la moarte, Ei locuiau într'o anumită clădire, Statul n'avea nici un amestec și nu se interesa întru nimic de oamenii atinși de asemenea maladii.

După secularizarea M-rei Neamț, la 1863, ospiciul de la Neamț, e recunoscut ca așezămînt oficial și pus sub vegherea direcțiunei sanitare. Organizarea acestui ospiciu se datorește neuitatului dr. Davilla.

În toamna anului 1864, ospiciul este așezat în clădirile în care se află și astăzi.

Aceste clădiri au fost întemeiate încă din anul 1843; ele au slujit ca local pentru tipografie de cărți religioase a M-rei și pentru seminarul de caticești.

După secularizare, clădirile rămînînd goale, s'au destinat pentru ospiciu.

Ospiciul administrat la început de Stat, trece la 1866 sub directa administrare a Epitropiei Sf. Spiridon, care rînduește epitropi la ospiciu, pe un ieromonach, care dimpreună cu medicul spitalului din Tg. Neamț privighează la «bună rînduială» asupra zisului așezămînt.

Serviciul medical lasă mult, chiar foarte mult de dorit, de vreme-ce medicul spitalului din Tg. Neamț, nu venea nici macar odată pe săptămîină după cum era obligat de Eforia așezămîntului Sf. Spiridon.

Timp de 40 de ani, adică până la 1898, acest ospiciu atît de important, n'a avut medicul său propriu; conducătorul de fapt a fost intendentul; partea medicală era încredințată unui profan cu titlul de medic secundar, care cele de mai multe ori nu știa să deie de cît chinină, bromură, camașă de forță, închisoare la pivniță și bataie, aceasta cu prisosință și fără economie.

Datorită acestui nenorocit sistem, nevinovații nefericiți, a căror îngrijire reclama poate cea mai sfîntă și devotată solici-tudine medicală, găsesc la ospiciul de la Neamț, nu un loc de vindecare, ci un locaș de tortură,—și în tocmai în megie-

șia mănăstirei, locaș de îngăduință, blindeță, bunătate și jertfă.

Până acum 10—12 ani, vindecarea unui alienat de la acest ospiciu, era o minune.

Bromura fără cumpătare, bătaile sistematice și torturile îngrozitoare, îi stingea, pentru liniștea lor și fericirea desnădejditelor familii.

După 40 de ani, în urma unei anchete a parchetului de Neamț, la 1898, se hotărăște numirea unui medic propriu al ospiciului. De atunci lucrurile s'aau ameliorat în chip îmbucurător, în deosebi sub d-nii dr. Antochi și eminentul psihiatru Panaite Zosin, una din ilustrațiile medicale ale țării noastre.

Asupra activității desfășurate în acest ospiciu de tirărul și savantul d. dr. P. Zosin vom avea prilejul să vorbim cu o altă ocaziune.

După județe, numărul cel mai mare de alienați e din județul Iași, care are 47 de pacienți; apoi vin în ordine descrescândă, Neamț, Dorohoiu, Roman, Vaslui și în sfârșit Ilfovul cu un pacient.

Numărul total al bolnavilor e de 76.

Numărul mare al pacienților din județul Iași se explică prin transferarea de pe vremuri a multor pacienți de la Golia și prin faptul că prefectura și comuna Iași înlesnește bănește transportarea și internarea pacienților.

Cum era și de așteptat, pentru țara noastră, recordul boalelor îl ține «pelagra» cu un total de 25 pacienți, apoi vine epilepsia cu 20, demența vesanică cu 13 pacienți, alcoolismul cronic cu 6 pacienți, etc.

Cel mai în vârstă pacient e un bătrîn de 80 ani, intrat în ospiciu la 1871, iar cel mai tânăr, e un copil de 7 ani, care de curînd a fost transferat la Golia.

Numărul cel mai mare al pacienților e acela în vârstă între 35 și 45.

Ca lucruri interesante în acest ospiciu sunt între altele: «vechea bașcă», unde pe vremuri faimoșii medici barbari, în-

chideau pe nenorociții pacienților, unde și neuitatul nostru poet Mihail Eminescu a fost ținut închis și torturat.

Deasemenea interesant e un mic muzeu înființat de d. dr. Panaite Zosin, unde sunt conservate în borcane piese anatomice, creeri de pelagrosi, o măduvă de pelagros, creeri de epileptici, o tidvă de epileptic, avind o grosime de 15 m.m. etc.

În acest mic muzeu d. dr. P. Zosin, a pus spre pastrare mai multe obiecte fabricate de pacienți, printre care e de remarcă o violină, lucrată din lemn, cu o cioarsă de cuțit, de către bătrînul bolnav, care-l de 32 ani în ospiciu. Apoi mai e un baston frumos lucrat, acoperit peste tot cu multă măiestrie, de către un bolnav paralic, cu o piele de șarpe, pe care l'a prins și jupuit el însuși.

Considerațiuni administrative. — Rolul Guvernului. Serviciul administrativ al ospiciului este încredințat unui intendent pus sub supravegherea unei epitropii locale alcătuită astăzi din două persoane: un medic din Tg. Neamț și un monah din M-rea Neamț. Acești epitropi locali nefiind retribuiți pentru serviciile ce li s'ar incumba, nu se pot consacra intereselor ospiciului, avind destulă ocupație cu interesele lor particulare și de aceea toată grija administrației o lasă în sama intendentului, asupra căruia medicul primar n'are absolut nici o putere.

Medicul primar, ca să se poată face ascultat, sau ca să se poată scapa de un intendent incorect, trebuie să-și atragă sufragiile epitropilor locali. Dacă cum-va îi lipsește știința de-a atrage aceste sufragii, în care caz este negreșit în desacord cu epitropii locali, apoi aceștia nu numai că nu pun nici o stăruință pentru îndepărtarea intendentului, ci merg până la a-l tolera în apucăturile sale.

Și urmările acestei stări de lucruri sînt lipsa de orîce îngrijire pentru hrana și curățenia bolnavilor, mizeriile cele mai neertate pe toată linia: așternuturi murdare, privați infecte, băligar prin ogradă, vase nespoite, lipsă de apă la baie cînd trebuie adusă cu sacaua, etc.

În definitiv intendentul ospiciului are aerul unui director de azil, oare cum suveran în modul cum înțelege a-și face serviciul; iar medicul primar are aerul unui angajat, pe care nu-l privește întru nimic atribuțiunile și purtările intendentului cu toate că articolul 5 din legea asupra alienațiilor spune clar: «Orî-ce ospiciu public de alienații, administrat fie de eforii său epitropiî, fie de județe saũ comune, este pus sub direcțiunea unui medic, care va fi responsabil în fața autorităților de buna ținută a ospiciului și de păstrarea regulamentelor sale».

Spre a evita asemenea situație curioasă, care a permis în cursul vremii și permite încă ca numai să se înavuțească intendenții de la acest ospiciu, este nevoie ca medicul ospiciului să fie investit și cu autoritatea de director, desființându-se epitropia locală, care nu mai poate avea nici un rost.

Nu poate fi dovadă mai evidentă pentru zisa: «forma să se împlinească, fondul nu importă», de cît îngăduința ce-o are intendentul ospiciului de a ticlui acte justificative pentru cheltueli, multe imaginare, de a merge la epitropiî locali ca să i se certifice exacitatea actelor sale și de a nu se sinchisi de prezența medicului, singurul în măsură de-a cunoaște nevoile ospiciului.

De unde reesă în mod evident că până se va face ca partea administrativă să meargă în paralel și unitar cu partea medicală, încredințându-se și direcția administrativă în minile medicului primar, așa cum se procedează de foarte multă vreme în țările apusene, ospiciul de la M-rea Neamț nu va fi scutit de cele mai ordinare mizerii.

Catacombele Monastirii Neamț.—Nu departe de cetățuea Neamț—a căreia ruine se mai ved încă dărămate de oameni și de timp—mai în sus de pe o vale ce se întinde verde și recoroasă între două șiruri de munțișori umbroși, Alexandru cel bun făcu la 1402 o bisericuță de lemn în cinstea S. Ioan Teologul pe lângă care se adunare căți-va monahi și pen-

*) C. Negruzi, *Autorii Români* 1894, pag. 96.

tru adăpostirea lor și a altor creștini în timpurile acelea pe când Moldova se bântuia de răscoale, zidi aproape de biserică și un turn de piatră.

Pe atunci întornându-se de la Viena Ioan Paleologul, trecu prin Moldavia. Alexandru îl primi cu tot onorul cănit moșteanului imperiei Bizantine, însoțindu-l până la Galați. Spre răsplata ospetiei ce primise, Ioan suindu-se pe tron îi trimise lui purpură și coroană împărătească; iar mitropolitului Iosef sacos și mitră; dar spre a-și învecinici pomenirea trimise Doamnei Anei, soția lui Alexandru, și o icoană făcătoare de minuni a Maicei-Domnului.

Icoana aceasta se puse în bisericuța mai sus arătată.

După trecere mai de un veac; Stefan Marele văzând că s'a mărit numărul călugărilor, începu a zidi la anul 1479 lângă bisericuța lui Alexandru Vodă, o altă biserică mare de piatră cu hramul Înălțării, dar murind el la 1503, o sfinți fiu său Bogdan, și aduse icoana Fecioarei acea hărăzită de Paleologul în biserică asta nouă, unde este și până în ziua de astăzi.

Această icoană se cunoaște că e făcută pe când arta zugrăviei era în decadentă la Greci. Desemnul este grosier și coloritul slab.

Monastirea Neamțul—ce luase astă numire de la părăul ce curge aproape—luă o întindere mare. Prin pietatea Domnilor și a boerilor căpătă venituri însemnate și astăzi (1839, August), această lavră nutrește la o mie cincisute monahi, și orî care sărac află în toată vremea aici căutare și ospetare.

Mai multe biserici și paraclise se zidire pe lângă aceasta, dar bisericuța S. Ioan Cuvântătorul de Dumnezeu, acea făcută de Alexandru cel bun, deși învechită, stă pe lângă ele ca o sfântă reliquie doveditoare că ea a fost începătoare acestui locaș dumnezeesc; însă învechindu-se foarte, se făcu în același loc alta de piatră tot în uumele S. Teolog, dar de o arhitectură nouă. Deși aceasta e mai frumoasă, mai grațioasă, e de jălit acea vechie de lemn, și era de dorit ca asta de acum

să se fi făcut întocmai după modelul bisericii lui Alexandru Vodă. Din norocire tot a mai rămas turnul de care ți-am vorbit mai sus, care stă încă întreg cuprins într'un unghiū a zidului monastirii.

Lângă biserica aceasta e mormântul monahului Chiril Carp*) unul din ostenitorii și fundatorii ei. Alături stă mormântul monahului Platon, ucenic al cuviosului Stareț Paisie. Frații ne-au spus lăudata viață a acestui călugăr, care deși privit de toate obștimea ca un cuvios, era cel mai smerit între toți, urmând porunca evanghelică: Cel ce vrea să fie mai mare între voi, să fie vouă slugă. Prevăzându-și sfârșitul, cucernicul Platon s'a rugat să nu-l îngroape cu paradă, ci numai un preot să-l întovărășească la groapă spre a-i ceti rugăciunile morților; dar nu fu ascultată cererea lui. Toți slușbașii monastirii îmbrăcați în aurite vesminte, cu cântări, tămăeri și făclii, plecară ca să însoțească rămășițele sfântului bărbat; când eacă cerul se întărită, vântul stânge luminele și ploaia vărsându-se în șiroaie, silesce pe toți a-și căuta aciuare prin chili. Inșă îndată ce a rămas mortul cu un singur preot, soarele sparge norii. ploaia stă atîrnată în aer fără a cuteza să cază, și înmormântarea cuviosului monah se sfirșește în pace și liniște.

Sub biserica asta nouă sunt catacombele monastirii în care se pun oasele morților când le desgroapă din umedul lor locaș, ca să dea locul lor altor morți mai proaspeți. Această hrubă e boltită; are șease stîjinii lungime, trei lățime și șease palme nălțime. O singură ferestrică ce sloboade o rază misterioasă pe o icoană a Mântuitorului care stă pe un tetrapod în fund, luminează acest loc funerar. Trei rânduri de poliți zidite sunt dealungul păreților, iar pe subt ele dulapuri.

—Ce se înșiră pe poliți?—Tidve de morți. Ce se pune în dulapuri?—Oase de morți.

Când s'a deschis ușa, și m'am coborît în acest azil al morții, un sfânt fior m'a cuprins; și de n'aș fi fost pregătit

*]. Fiind laic se numește Sardarul, C. Carp.

pentru o asemenea priveliște saū de eram singur, așī cāzut în ghenuchī umilindu-mă dinaintea lui Dumnezeu în fața acestei mulțimi de morți. În adevăr, omul se simte cât e de mic înaintea marii puteri a lui Dumnezeu înaintea astor óse mucedo ce aū avut odinioară carne și sânge ca noi!

După aceste întâi cugetări triste, altele mai lumești m'aū cuprins. Aste capete așázate cu simetrie pe poliți, aste oase puse cu regulă în dulapuri, m'aū māhnit și m'aū supērat. Ce sunt ele alta de cât noi, rămāșițe a celor ce aū fost ca noi? Și nouē nu ne place a vedea că se joacă cineva cu noi când trăim, cu atāta mai vērtos după ce am murit. Liniștea mormēntului e mai de preferit decât astā regulă, unde titvele noastre figurează ca șipurile în magazinul unui spițer.

Mai bine de douē sute capete sunt pe aceste poliți de peatră; fie-care are lipit pe el câte o țidulă pe care e însemnat numele celui ce l'a purtat. Este de luat seama că unele din ele sunt mai pe jumētate putrede de rugina pāmēntului saū de boalele de care a pātimit în viață. Un doctor Gal pipāindu-le ne le-ar putea spune, și poate din știința cranologiei s'ar putea afla câte virtuți, câte vițuri aū fost în ele.

Cāutānd aceste titve, vēzui una mai mică, mai delicată; osul era alb și luciu, dar nu avea nici o etichetă lipită pe ea. Monahul ce-mi slujia de cicerone mi-a spus că era a unei fete ce a murit acolo, dar nu știu să-mi spue mai mult. Curiositatea mea nu se îndestulă cu atāta. Am întrebat, am cercetat și am descoperit o foarte tristă dramă pe care îți voiū spune-o altă dată, căci acum mă grābesc a lāsa pe morți, ca să mă întorc între cei vii.

Despre legenda acestei tidve, care se zice că a aparținut «frumoasei Calipso», tratează scrisoarea VII-a din operele lui C. Negruți, și despre care se amintește și în acest op. la pag. 266.

La 1894 Archimandritul Chiriac Neculaū, din M-rea Neamțului, a căruia filantropie e deja cunoscută și prin alte acte

generoase, a oferit Comitetului Monastirei Neamțului, ca să repare și să prefacă, pe socoteala sa, aceste gropnițe din M-rea Neamțul și Secu, în care se păstrează osemintele părinților și fruntașilor țerei, după sistemul acelor din Chiev și Percevsca.

Pentru acest scop Sf. sa, a adresat, la 29 Mai acel an, următoarea declarațiune Starețului M-rei Neamțu :

Prea Cuvioase părinte Teodorit! Archimandrit și Stareț al Sfintelor Monastiri Niamțu și Secu.

Cred că cunoașteți că sfânta Monastire Niamțu și sfânta M-re Secu amândouă au fost în trecutul lor Monastiri mari vechi și monumentale. Au avut în trecutul lor soboară cu călugări de viață înaltă cari au bine plăcut lui D-zeu și uni după vremuri au adormit cu sfințenie în Domnul. Stariții de după vremuri au făcut câte o gropniță la fie care din aceste M-ri, una la sfântul Ioan Bogoslovul din M-rea Neamțu, și alta la sf. Ion Botezătorul din M-rea Secu, au desgropat sfintele oseminte ale acelor mari cuvioși și li au pus în gropnițe ca văzîndule noi, se-î pomenim, să le pilduim viața, să le urmăm credința și să le venerăm numele și memoria. Amintindu-mi că ei au fost ca și noi și noi odată o se ajungem ca dânsii. Știți că gropnița este oglinda omului, Oglinda cu cât se ține mai curată cu atâta oglindește mai drept; gropnița este adevărata oglindă în care să ne oglinдим noi oamenii, să ne vedem cine am fost și cine suntem și ce o să ajungem. Gropnițele noastre cuprind în sine oseminte vechi, nu numai a tuturor părinților noștri din Monastirile noastre mutați cu sfințenie la Domnul; dar și ale multor bărbați mari, patrioți vestiți, a le căror oseminte sa au pus și se păstrează spre pomenire aicea, precum : Episcopi, Mitropoliți, bărbați de stat, și alți mulți pe care numai D-zeu știe, din ce vrastă, stare și rang, din ce viață, sfințenie și mântuire. Amândouă gropnițele sunt vechi și de la facerea lor ne reparate, amândouă acum cer serioasă reparație radicală în lăuntru și 'n afară pe tot coprinsul lor.

Așa dar eu sub-semnatul m'am hotărât ca să le reperez

pe amândouă cu toate cheltuețele mele, sub previgherea mea și prin mine însumi, de aceea vin și vă rog ca se bine voiți a-mi da voce, blagoslovenie și autorisație înscris; asemenea vă rog se mijlociți și la înalt Preosfințitul Mitropolit a-mi da blagoslovenie și autorisație ca să știu din vreme, și în cursul verei se le restaurez pe amândouă, prefăcându-le în două paraclise funebre. Socotesc se aduc un Arhitect să le facă planuri. Pavimentul să fie de piatră legată saū cu ciment de Portland, saū cu mortier de var hidraulic ca să depărteze umezala, părăreii reparați cu același material se se vėruiască peste tot ca ast-fel să păstreze lumina, să se facă de jos până sus pe trei din patru părăreii dulapurii frumoase de artă cu giamuri de sticlă, uși, broaște și chei, în care să se așeze capetele cu eticheta epitaică pe fie care în parte, și la rând ușile dulapurilor să se deschiză paralel și orizontal între ele, ferestrele care acum sunt de sarmă pentru ventilatoare se se prefacă închise cu geamuri groase de sticlă și se se facă alte ventilatoare mecanice care se ventileze gropnițele fără a introduce în ele vânt, colb și murdărie. In fund spre resărit sub sfântul Altar să se facă câte un proschinator mare care se înfățoșeze Răstignirea, orii Pogorăria Măntuitorului Hristos de pe Cruce; înaintea căroră se ardă ne încetat o candelă de argint și de nu se poate totdeauna, cel puțin Sămbătă, Duminică și la sėrbătorii; untul de lemn il voi da eu în natură sau prin rescumpărare cu eclisarhiea M-rei, eclisiarhul bisericeii va fi îndatorit de rigoare a îngriji de Candelă și de curățenia gropneței și pentru a sa osteneală cât voi fi în vieată 'l voi plăti. Păretele din fund spre apus se se păstreze după reparație pentru a păstra antichitățile scoase din serviciu, precum: Icóne vechi și altele. După proschinator se fie scris pe un pomelnic mare numile celor ce se vor desgropa și acelor capite care li se vor constata numile ca să se pominească în fie care Sămbătă, saū cel puțin odată pe lună; asemenea se se facă două sfeșnice la iconostase în care să se așeze lumănării care se se aprindă pe timpul serviciului. Se se păstreze curățenia

perfectă și ast-feliu groznița să înfățișeze un Paraclis funebru, care la prima vedere să ne miște sentimentele sufletești, ca se respectăm casele părinților noștri, să le pomenim numele și să le imităm faptele; tară miile de creștini din țară și de peste hotare ce vin la hramul acestor sfinte M-ri și pe timpul feredeilor în această localitate să găsească mulțumirea lor sufletească, și sfânta noastră M-re se'și câștige prestigiul demnității și noi toți să ne găsim mângăierea că avem știință și conștiință de însemnătatea grozniților și de respectul datorit părinților noștri, și nouă înșine.

Iară eu însumi pentru cheltuiala și munca mea să știu că voi avea după a mea moarte un loc pastrat într'un dulap unde și capul meu să steie la rënd, așteptând ca frații mei zioa judecării lui Dumnezeu.

Acestea sunt prea cuvioase părinte starițe dorințele mele și vă rog să le dați curs pentru împlinirea lor.

Sunt al prea cuvioșiei vestre smerit și către Dumnezeu rugător. Arhimandrit Chiriac. Anul 1894 luna Mai 29.

Starețul și Comitetul M-rei Neamț însă în loc să primească cu recunoștința datorită unor asemenea acte generoase, propunerea filantropică a Părintelui Chiriac Neculaș, a căutat din contra a'î pune piedici, ca și cum generositatea Părintelui ar fi jignit și umilit unele sentimente și porniri ale sfințiilor lor, așa că ele au rămas tot în aceeași stare primitivă și până astăzi.

Legende.—Legenda Starețului Paisie.—Starețul Paisie are o legendă, care pare foarte curioasă, și care este cea următoare:

Înperatorului Rusiei, Petru cel Mare, pe la anul 1725 fiindu-i sleite puterile prin lucrarea uriașă ce toată viața lui a pus-o pentru mărirea Rusiei, în care a introdus reforme și instituțiuni civilisătoare, obosit și slăbit prin escesele ce comisese în timpul imperiului său, scârbit de puterea care îi ajunsese nesuferită, desgustat de intrigile, conspirațiunile și

*) V. G. Beleiurescu, op cit., pag.

relele intențiuni, ce simțea și știa urzindu-se înprejurul său și în contra lui, și având căință de isgonirea de pe tron a fratelui său Ivan, și de sfârșitul surorii sale Sofia pe care îi sacrificase ca să-i rămână lui imperiul, și mai cu seamă muștrându-l cugetul de fiul său Alecsie, omorât de dânsul cu propria sa mână; Petru se coboară de pe tronul Imperiului Rusiei, părăsește patria lui, și într'o noapte dispăru, fără cuget de revenire, și fără ca nimeni să fi știut ce devenise, și se duse în Bucovina, de unde, sub veșmânt călugăresc, veni în Moldova, se opri la Mănăstirea Neamțului, dându-și chiar el, în locul numelui său de Petru Imperator pe acela de Paisie călugărul, și scrisori de recomandațiuni stăruitoare către Mihail V.V. Racoviță, pe care Turcia îl numise Domn Moldovei după protecția, susținerea și insistența lui.

Petru cel mare părăsindu-și patria, tronul și puterea, călugărit sub numele de Paisie, deveni Starit la M-rea Neamțului unde șezu până ce muri, fără să știe nimeni alt-cineva despre aceasta, numai o fiică favorită a lui care îl adora, și care ca să păstreze secretul tatălui ei, și să fie lângă dânsul, se călugări și ea tot în Moldova sub numele de Maria Monaha. Cei ce susțin această legendă, se bazează pe tradițiunile rusești, în care nu se găsește nici o versiune pozitivă despre sfârșitul lui Petru cel Mare, și pe o cronică a timpului, a unui cronicar al epocii, Lobof, cum și pe faptul că, după istoria Rusiei moartea lui Petru nu a fost anunțată, corpul său nu a fost arătat poporului, și în contra deprinderilor, cesciugul său, în loc să fi fost descoperit, cum cer regulile cultului la Ruși, a fost închis și bătut cu ținte; și mai cu seamă pe faptele positive, că Maria Monaha, fiica acestui Imperator, s'a călugărit în Moldova la un mic schit lângă Mănăstirea Neamțului, și a dăruit Mănăstirei după moartea egumenului Paisie multe odoare scumpe și bogății mari. Acei care susțin această versiune zic, ce motiv avusese Maria, fiica lui Petru cel mare să se călugărească în Moldova, și nu în Rusia? Ce motiv avusese mai cu osebire să facă donațiuni

de bogății mari și odoare scumpe Mănăstirei Neamțului? Negreșit că ea făcuse acestea numai din iubirea și cultul cătră tatul ei.

Se mai zice asemenea că la anul 1831, Rușii au furat osemintele egumenului Paisie din mormântul său, a pus piatra la loc pe groapa golită, și închizând acele oseminte într'un sicriu de aur, le-au trimis în Rusia.

Pusnicul Silvestru.—Stefan cel Mare a avut fel de fel de dușmani, și păgini și creștini, că toți aveau cheful să puie stăpînire pe țara Moldovei, care era mănoasă, frumoasă și cu oameni viteji.

Intre creștinii care dușmăneau mereu pe Moldoveni, erau și Leșii, din partea despre miază-noapte a țării noastre,

Odată Leșii și-au pus în minte, ca să-l prindă pe Stefan negătit de război și cu siriclicul acesta să-l bată.

Da Stefan a zăpsit hicleșugul Craiului Leșesc și din pricină că n'avea destulă oaste să ție piept deodată la mulțimea oștirei leșești, s-a tras frumușel din calea dușmanului, tot în spre țara de gios a Moldovei, pînă ce-a agiuns în dreptul munților din apropierea Cetății Neamțului, după cum își isvodise el un plan ca să tragă la urma urmei pe Leși în capcană și să-i bată, ca pe dinșii.

Leșii tot l-au urmărit pe Stefan, ba pe la cetatea Sucevi, ba pe la Cotnari, unde-avea Stefan Vodă gospodărie amarnică; l-a mai căutat și prin alte părți pînă ce-a dat de urma lui, că-l tras cătră munți și s-a luat după el.

Stefan cel Mare trimete anume ostași ca să-l tragă pe Leși în capcană, prefăcîndu-se că Moldovenii fug de frică de dinaintea Leșilor.

După ce a pus toate în cale, Stefan Vodă s-a suit pe un cal și fără să oblicească cine-va, trece pe la izitura iazului de la Trapezariu, pe coasta schitului Slătioru, pe la odaia Mănăstirei Albe (Bogoslavu vechi, sau măuăstirea Neamțului

*) S. Teodorescu Kirileanu, 1904 Ștefan Vodă pag 69.

cea veche), trece podul de pe Maghernița și să oprește la chilia vestitului pusnic «*Silvestru din Croitoria veche*». Leagă calul de cheotoarea chiliei și intră încet la pusnic.

Chilia întunecoasă era luminată puțin de focul din vatră. Pusnicul care ședea pe vatră curățind usturoi, a simțit c'a intrat cine-va ș-a'ntrebat:

— Tu ieși Stoene?

— Eă, a răspuns streinul. Da ce faci acolo?

— Ia curăț usturoi să fac ceva c'e-a mîncării, că am întîrzițet cu pravila de la biserică și am mai cetit și la bolnavi. Da tu șezi pe laiță și spune-mi ce vești ai mai auzit, ori dacă vrei, vină să mîncăm amîndoi ici la foc. Am mîncare într'ales: uită-te cole, în căuș cîrmoji de pine cu zamă de ehliță (anghelică), am și udătură, usturoi cu oloi de jir și pe urmă dregem gustul cu chisăliță.

Cînd le-a pus pe toate în cale, pusnicul și oaspețul s'aă așezat pe scău:șe lingă vatră și aă prins a'nfulica la mîncări ca acelea.

Din cînd în cînd mai vorbeau încet și liniștit, de Vodă care le face biserică, de nacazul țării cu Leși și multe de toate și tocmai într'un tîrziu cînd era mai gata mîncarea zice oaspețul:

—Nu țin minte de cînd sint Domn în țara Moldovei, să fi mîncat așa de bine, ca chisălița și usturoiul pusnicii tale!

Pusnicul, auzind vorba: «de cînd sint Domn» holbă ochii la străin și odată căzu la picioarele lui Vodă.

—Iartă-mă, Măria Ta că, păcătosul de mine nu tî-a cunoscut. Ești Măria Sa Stefan, cîtorul nostru. Blagoslovit să fii veac de veac! Frumoasă mănăstire ai durat, numai de ț-ar agiuta Dumnezeu să o și îmbraci, că mare pomană ț-ai face pe lumea asta. Da ce vînt te-a adus, pe vremea asta la pacatele mele?

—Ia niște pîrdalnicii de Leși, nu-mi daă ragaz, ci tot împlă cu zurba asupra mea, de nu-mi pot stăpini țara în liniște. Și amu am venit să mă rog, ca împreună cu toți

călugării tineri și bătrini să faceți în noaptea asta slujbă la sfânta biserică, ca doar mi-a agiuta Dumnezeu Sfântul să-î snolesc mine pe Leși, după cum gîndesc eu și atunci oi îmbraca mănăstirea asta nouă, oi închide valea cu ziduri puternice, drept mulțămîta Domnului, iar oamenii să pomenescă veac de veac cum că Stefan Vodă a mîncat aici cîrmoji de pine cu ehliță și usturoi cu oloi de jîr, la pusnicul Silvestru.

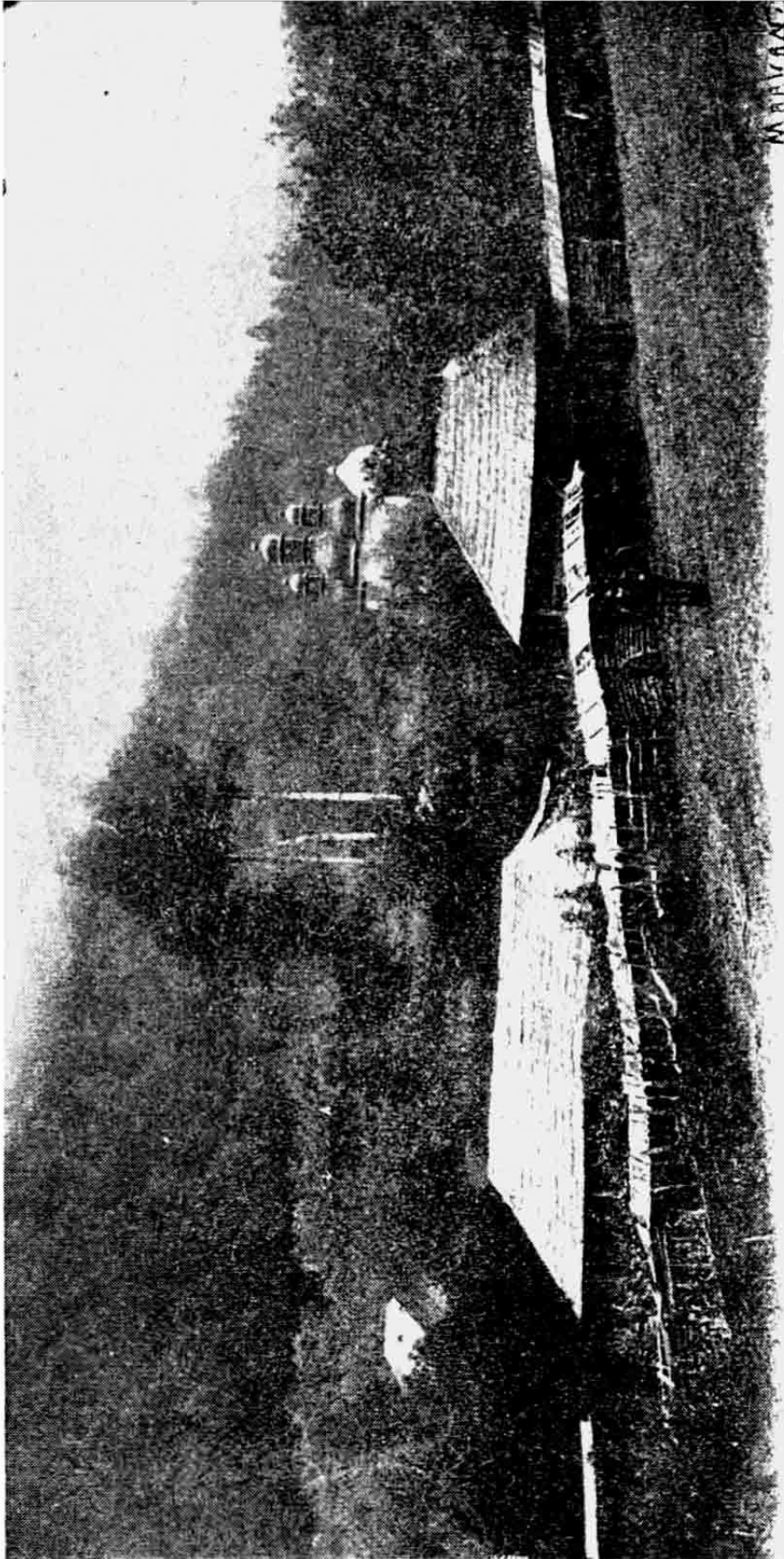
—Să trăiești, Măria Ta, ț-a agiuta Dumnezeu cel mare și puternic, că doamne multe mănăstiri și biserici ai făcut pe lumea asta. Noi ne rugăm tot-dea-una pentru Măria Ta și ne-om ruga și amu. Iaca amuș s-or strînge toți părinții, îi merge și Măria Ta și să fii în pace, că mine ai să fii stăpîn pe argăsală.

Indată au tras clopotele la biserică Bogoslov; Vodă s-a închinat și a pornit în treabă-și tot pe drumul pe unde venise de la Grajduri, iar călugării s'au rugat toată noaptea.

A doua zi, Leși care căzuse în capcană, i-a bătut cumplit, Stefan Vodă, pe podișul din Braniștea, care vine între Obreja Mare, Obreja Mică, și între piciorul muntelui Pocrov și grădina Donțului, după cum arată chiar movilele unde s'a îngropat mîndria Leșască, care se văd și astăzi, grăindu-ne, în felul lor, de vitejia strămoșilor noștri, tari în credință și iubitori de neamul nostru.

Schitul Vovidenia.—La 1751 Ioanichie, fost Episcop de Roman, a cumpărat de la Monastirea Neamțului un loc în apropiere de ea, și acolo a fundat Schitul Vovedenia, pe care apoi înzestrându-l l'a închinat monastirei, pentru pomenirea sea. A dăruit Monastirei șapte pogoane de vie. A făcut clopotul cel mare, care a ținut pînă la incendiul din anul 1863, când s'a topit, împreună cu toate cele-lalte. Este înmormîntat în pridvorul Bisericei Mari, alături cu predecesorul său Theofil. (Istoria Monas. Neamț și Secu. f. 4.*).

*] V. Idem, Melchisedec, Cronica Hușilor, pag. 133.

Schitul Procov.

Schitul Procov.

Schitul Procov, numit și *Procop*, este situat într'o regiune foarte sălbatecă, acoperită cu păduri de brazi, și înbelșugată în isvoare minerale, înconjurată de ramurile munților cu a sa numire.

În privința istoricului înființării acestui schit, găsim următoarele: «La 1714, Pahomie, Episcop de Roman, a părăsit și s'a retras la Monastirea Neamțului. Despre Pachomie găsim în istoria Monastirei Neamțului următoarele noțiuni istorice: «S'a pus egumen Monast. Neamțului Părintele Pachomie Ieromonahul, la 1702. La 1704 a părăsit din egumenie, și auzind de renumele Sf. Dimitrie al Rostovului, s'a dus în Rusia spre a se învrednici de bine-cuvântarea lui și a'î asculta învățăturile. La 1706 Pachomie s'a reîntors din Rusia, și s'a sălășluit în pustie lângă Muntele Kiriac, unde acum se află schitul Pocrovul, și se nevoia acolo în ocupațiuni ascetice. La 1707 fu luat de acolo și rădicat la treapta de Episcop al Romanului. După 7 ani și trei luni, adică în 1714, părăsindu-se de la Episcopiă, s'a retras earăși la sichiștria sa, unde în același an 1714 a fundat Schitul Pocrov (Istor. Monast. Neamțul și Secul, de Starețul Gerasim f. 2*)

În privința acestui schit sunt o mulțime de hrisoave domnesci, între cari: al lui Ghica Grigore Voevod, de la 1749

Dintr'o carte, ce cuprinde descrierea locurilor sante de la Kiev estragem următoarele despre Pachomie:

La 1717 Pachomie s'a retras în larva de la Kiev, Pecersca, unde a viețuit 8 ani, și acolo s'a sevirșit din viață în anul 1724. El a dus cu sine la Kiev degetul arătătoriu al Sf. Archidiacon Stefan, ce se afla mai înainte la Monastirea Neamțului, și după moartea lui aceasta sântă reliquie a rămas Lavrei, carea o păstrează până astăzi, ca pe un odor foarte prețios, într'un sicriu, adumbrat de un baldohin aurit, ce este așezat dinaintea altarului lateral despre mează-zi. în biserica cea mare, consacrat Sf. Archidiacon Stefan, (Icazatelî svătiini i svașeniihă dostopomătei Kieva 1850, f. 23, 24).

(1741), hrisovul de la 7255 (1747); hrisovul lui Constantin M. Cehan Racoviță din 7259 (1758) la 7262 (1754) Tudose egumenul schitului, cumpără pentru trebuința schitului o moară cu toate cele trebuitoare ei, care este din sus de metocul moșiei Blebei, pe apa Topolița. La 7263 (1755) a făcut îmbunătățiri schitului Ioanikie, Episcopul Romanului; asemenea Scarlat Ghica Voevod la 7265 (1757); Gr. Alex. Gh. Voevod la 1765, Pahomie, starețul Paise (1785).

La 1801 schitul a fost prădat. La 1802 Kir Doroteiș a dăruit între altele: stupa schitului *Prisaca de sub Muncea și Prisaca Procovenii*, (vezi pe larg istoria schitului Procov în revista: Biserica Ortodoxă Română, Anul VIII, No. 1—2).

ANEXA :

Pelerinagiul la M-rea Neamțului.)*

Sătul de sgomotul capitalei, de pulberea pavelelor și de viața monotonă a canceleriei, hotărîi a face o mică excursiune în țeară. Pentru ca să resflu mai bine luăi drumul Neamțului, căci în adevăr munții și monastirile noastre sînt singurele locuri demne de vizitat în Moldova.

Maî din copilărie nu vîzusem M. Neamțului, și visita ce o făcusem înlăia oară împreună cu maica mea îmi însufla suvenire pline de poezie. De aceea, nerăbdătoriî ca și un copil, voiam cu repejunea cea maî mare să fac preumblarea care voesc a o numi pelerinagiî.

Din valea frumoasă a Siretului dănd în valea Moldovei, trecî podul Timișești. Aice este un sat ca toate satele, proprietate a Ms. Neamțului; este un metoc unde sfinții părinți fac popasul cel mare cînd vin de prin țară la Monastire, unde și chiar străinii călători găsesc ospătare și asil în timpuri de noapte, fără a avea trebuință să scoată punga să plătească ceva. Instituțiunea aceasta o găsesc prea comodă, și ar fi maî comod lucru dacă Sf-le Monastiri ar face maî multe metoace de aceste

*J G. Slon, Foiletonul Zimb ului 1855, pag 161.

pentru ca să scăpăm de cheltuelile lanurilor, unde nimic nu este gratis de cât puricii și țintarii. Moșia Timișești ca și alte mai multe moșii ale Monastirei se caută cu îngrijire economică, fără a se da în arendă. Ceea ce va fi aducând folos Monastirei, Domnul știe, dar sfinților Dichii trebuie să le vie lucrul foarte bine la socoteală; căci au avantajul întâi a scăpa de prebegierii și de ascultării, și apoi a duce o viață (așa să trăesc) mai lumească și mai plăcută; pe lângă aceste Sfânta Monastire e departe, și darea de samă Dumnezeu știe după ce controlă se mai face.

Eșind din Timișești trecurăm prin țarinele moșiei. Un fericit Dikiu, carele de departe ni se părea a fi destul de tânăr, cu bățul în mână și cu comânakul pe cap, se preumbla printre grupele de femei și cete care prășieau niște păpușoi prea frumoși, meniți a fi spre îndestularea cuvioșilor monahi de la Monastire.

Mergând în sus pe valea Neamțului, riușor limpede și iute pe niște locuri foarte pitorești, înainte de a ajunge în lângul Neamțului dar destul de aproape, se vede în stânga fabrica de postav a D-sale Colonelului M. Cogălniceanu. N'ași fi putut trece pe lângă acest așezământ fără să-l vizitez; cu atâta mai vartos că, ca unul ce nu am eșit încă afară din țară, nu văzusem încă nici o fabrică industrială. După ce văzui și admiraiu geniul omenesc, care a inventat atâtea minunate mașini care prefac lâna de pe oi în pănuri (postavuri) atât de fine, nu mă putui opri a face cugetările cele mai serioase. Noi, într-adevăr, vindem lâna cu 2—3 lei oca la străini; ei o ia și o lucrează și apoi ne-o aduc iarăși nouă de ne o vând cu douăzeci de prețuri; eată-ne prin urmare espolatați fără nici o cruțare de străini. Dacă spiritul asociațiunei s'ar introduce între noi, am fi putut face mai multe fabrici și am exploata bogățiile țărilor noastre pentru folosul nostru. Dacă simțământul adevăratului patriotism ne-ar însufleți, ne-am mândri a întrebuița obiectele ce se fabrică în țeara noastră pentru ca să susținem industria națională. Ar fi de dorit ea chiar guvernele

noastre să institue asemenea aşezăminte ; căci dacă agricultura este avuția noastră principală, ar trebui să îmbrățișăm și industria, pentru ca să nu perdem din mână aceea ce ne produce pământul. Făcându-se asemenea aşezăminte, de folos necontestabil, s'ar deștepta și gustul îmbogățirei între clasele de jos și s'ar impune chiar munca la atâte sute de feneanți cari în toate puterea fizică și în toată virtutea corporală își fac meseria de cerșitorî; acolo orbul ar afla întrebuințarea brațelor sale, ciuntul aceea a picioarelor sale, fie-care după vârstă și puterea sa.

În târgul Neamțului cel mai frumos edificiu este spitalul fundat de Monastire. D. A. Costinescu, carele a făcut planul și a executat zidirea acestui aşezământ, a arătat tot geniul și gustul seŭ; întru adevăr mai mult ar fi meritat să se înscrie numele seŭ pe frontespițul spitalului, de cât acela al împăratului Nicolae, carele departe de a cugeta la binele Monastirei, s'aŭ lăcomit a-I lua moșiile din Basarabia. Spitalul despre uliță este îngrădit cu un grilagiŭ de fer, pe lângă care pe din lăuntru este o mică grădinuță foarte bine întreținută, mulțumită gustului părintelui Teofan, îngrijitoriul Spitalului. Pe frontespiț este următoarea inscripțiune :

«Întru slava sfintei cei de o ființă de viață făcătoare și nedespărțitei treimi și întru cinstea sântului marelui mucenic Dimitrie, s'aŭ zidit acest paraclis împreună cu casele ospitalicești și cu toate celelalte încăperi din temelie de cătră Sf. Monastirea Neamțului cu toată a sa cheltuială în zilele prea blagoslovitului marelui Domn și împărat Nicolae Pavlovici singur stăpânătoriŭ a tuturor Rusiilor ș. c. l. și a bine credinciosului nostru Domn Grigori Alexandru Ghica Voevod, prin răvna și stăruința prea cuviosului Arhimandrit și stareț Sfintelor Monastiri Neamț și Secu, kir Neonil la anul 1850.

Generațiunile viitoare ar putea întreba : oare cum de a suferit guvernul Moldovei să se pue asemenea inscripțiunii pe un aşezământ public ? Oare pentru ce a meritat numele lui Nicolae să fie pŭs mai sus de al Domnitorului țarei ? Oare

Moldova făcea parte din toate Rusiile Impăratului Nicolae pe la 1850 ?

Spitalul este foarte bine întreținut. El de și este pentru patru-zeci de crevături, dar adesea ori se țin și până la șasezeci. Cheltuețele se urcă pe an la 3.500 galbeni.

Alături de spital este școala publică. Monastirea Neamțului era îndatorită după așezământul său a face o școală teologică monahicească, dară după toate stăruințele guvernului nu se înființă nici până astăzi. La 1853 fundă școala din târg cu scop ca să se mântue de îndatorirea școlii teologice. Dară neîngrijirea absolută a Starețului Natanail făcu așezământul fără folos: din 300 scolarî, ce se înscrișeseră la deschiderea școlii, abia 35 frecventează din când în când învățăturile. Dară acum lucrurile, este speranță că se vor îndrepta. Starețul Nataniel, devotat până la suflet ideilor antipatriotice și obscurantismului, numai stărițește: se proiectează îmbunătățirea școlii primare și înființarea unui Gimnasiu în târgul Neamțului; deosebit o facultate teologică în Monastirea Neamțului. Asemenea proiecte nu avem de cât a dori să le vedem realizate.

• Eșind din târgul Neamțului și apucând calea în sus pe vale spre Monastire, se arată ca o fantomă ruinele cetății Neamțu care păstrează atâtea suvenire frumoase. În adevăr cel ce știe istoria Moldovei și are în pept o inimă de român, nu se poate uita la aceste ruine fără să simță oare care respect și durere. Gloria trecutului pare că și dă mână cu vicisitudinile prezentului peste creștetul acestui monument, 'ce timpurile voesc a-l păstra și pentru viitoriu.

Sosii în Monastirea Neamțului într'o Sâmbătă seara. Nu apucasem bine a mă instala în camera ce mi s'a dat pentru ospitalitate și clopotele începură a suna.

— Pentru ce sună clopotele ? întrebaiu pe un frate ce-mi fuse dat spre ascultare.

— Este preveghiere; mâni are să slujească părintele Vlădica pentru ca să pue în scaunul Stăriției pe Arhimandritul Dionisie.

Peste puțin mă gătii să mă duc la biserică. Din toate părțile și din toate ungiurile, credincioșii monahi, cu pași rari, unul câte unul, într'o tăcere mornă, mergea la biserică. Numai câte-va candelă și câte-va lumânări aprinse respăndeau puțină lumină în biserică. În dreapta și în stânga, ici cole, câte un monah se așeza în strană și ședea în nemișcare ca niște fantome negre, ca când aștepta să vadă înfățișarea lui Dumnezeu. Mă cuprinse un simțământ de piositate: câte-va momente fu cuprins de un estas ce nu mi-l putui explica și transportat în regiunile cugetărilor cele mai sacre. Toată istoria biblică se desfășura înaintea ochilor mei; patimele Mântuitorului, faptele și devotamentul Apostolilor, suferințele și resemnăciunea martirilor morți pentru credință, mi se înfățișa ca tablouri vii care făceau de se clătea inima mea și se înălța sufletul meu. Din uimirea aceasta nu putui eși de cât văzând și cunoscând de pe gesturi pe niște nefericiți lipsiți de minte. «Dumnezeul meu! strigăi în sine-mi, oare nu sunt și eu din numărul acestora?» Un tremur cu fiori mă cuprinse, eșii.

Mă dusei mecanicește către chilia mea. Acolo mă aștepta o masă călugărească; rachiū și pâne bună, bucate de pește proaspăt, icre, masline, și vin vechi de Cotnariū.

Fratele Georgi*) ce mă servea la masă era un tânăr băet căruea abia îi înfira musteața. Imi spuse istoria sa; el după ce învățase a scrie și a ceti puțin la scoala publică, fusese supleant la o băcălie; dară mumă-sa, care era călugăriță la Agapia îl îndemnă să se facă călugăr. Acum de un an poartă comănac, și peste doi ani așteaptă să se facă călugăr. El nu e nici încântat, nici întristat de soarta sa, să se călugărească; eată toată așteptarea lui!—Dară pe urmă ce vei face? îl întrebam. Domnul știe!—Dară dacă învățai carte nu era mai bine?—Domnul știe!—Dară dacă erai în lume?—Domnul știe! . .

Frați saū candidați de monahi în vrstă de la 15, la 25

*) Celor ce se devotează pentru shima monahală le zice frați: unii ca aceștia ca să se facă demni de shima care vor a lua, sunt datori mai mulți ani ascultare, adecă a servi ca argați, ca sofragii. ș. l.

an, vor fi poate mai multe sute in Monastire. Uniĭ ca aceştia nu aŭ perspectiva a se face folositorĭ nicĭ societăţei nicĭ lui Dumnezeu; braţele lor n'or să fie utilizate nicĭ agriculturii, nicĭ industriei; puterile lor n'or să fie nicĭ spre apărarea patriei nicĭ spre purtarea greutăţilor statului; facultăţile lor n'or să fie esserţate nicĭ spre luminarea naţiunii, nicĭ spre mărirea lui D-zeu.

O, fatalitate! cum perzi tu o mulţime atât de validă cu atâta necruţare!

Adâncit în cugetări triste asupra omenirii şi a patriei mă culcăi pe un pat nu prea moale, şi adormii.

Adoua zi dimineaţă mă deşteptai în sunetul clopotelor care înştiinţau intrarea în leturgie. Mai mulţi peregrini ca mine se grăbeau a merge la solemnităţea ce se anunţa. Biserica era luminată; razele cele mai frumoase ale soarelui de vară se luptau cu razele numeroaselor lampe şi făclii care se aprinseseră în toate candelabrele spre a da sărbărei un aer mai maiestos.

Prea sfinţia sa Episcopul de Huşi, Domnul Meletie Istrati, este poate singurul om în clerul nostru carele posedă darul sublimului sub veşmintele sacerdotale. Adevărat urmaş al scumpului în memoria noastră raposatul Mitropolit Veniamin dotat de natură cu o statură şi un chip simpatic şi cu un organ dulce şi sonor, când celebrează serviciul dumnezeesc transportă sufletul ascultătorului la ceriu şi pare a impune simţimintele piosităţii.

Inainte de a începe liturghia, Prea Sfinţitul Episcop prin un discurs introductiv chieamă pre Arhimandritul Dionisie, îl îmbracă cu mantia păstorală şi îi încredinţă toeagul (cărja) păstoresc. Discursul episcopal aŭ fost sublim; el nu resuflă numai simţemintele religioase care se cer de la o turmă monahală, dară şi simţemintele naţionale care erau amorţite sau poate necunoscute în adunarea Neamţului.

Cuviosul Stareţ îmbrăcat cu mantia şi ţiind toeagul în mână se sui pe strana sa şi respunse prin un discurs potri-

vit, promițând devotament și resigațiune pentru sarcina ce i se dă și pentru chiemarea ce i se face.

Pe la capătul leturgiei avurăm a asculta încă un discurs de la părintele Varlaam, un cuvios monah, carele și ca om privat și ca orator, este demn de stima generală. Părintele Varlaam din naștere este român din Basarabia; dorul învățătorei îl purta prin Austria și mai apoi prin țeara Românească; de acolo din cauza unui discurs ce a rostit fu espulsat, căci pe timpul protecțiunei Rusești adevărurile nu erau suferite; cu ceva dificultăți primit fiind în Moldova, a găsit asil pe lângă prea sfințitul Episcop de Huși. Că lauda talentului și discursul acestui bărbat ar fi prea lungă, cetitori îl vor vedea căci are să se publice*). Atâta numai îmi iaș voe a zice că pe tribuna bisericeii noastre eș încă n'am ascultat un cuvânt ca acesta care să-mi surprindă mințea și inima.

Ast-feliș luând capăt ceremonia instalărei ar fi să nu îndeplinesc scopul articolului meș dacă nu aș mai vorbi ceva despre această mare Monastire și mai ales despre Stareșul actual, a cărui avenemânt a făcut atâta larmă.

Monastirea Neamșului este una din cele mai bogate Monastiri din țeară; Veniturile ei, bine îngrijite, s'ar ridica peste două milioane lei. La regularea averilor bisericești după principiile Regulamentului Organic, ea a rămas neatărnată în privire că mulțimea de monahi din ea ar fi adus greutate guvernului cu administrarea, această neatărnare o susține cu deosebire protecțiunea Rusască, căci pe de o parte se interesa să-i soarbe moșiile din Basarabia și pe de alta să-și chivernisască acoliții influențând a le se da cu prețuri înjosite moși folositoare; tot odată să-și facă un cuib de propaganda după modelul acelor din Rusia la care scop însă, mulțumită numărului covârșitor de Români, nu putu ajunge.

Cu toată inriurica cea fășișă (kiar) a protecțiunei Rusești,

*) V. Varlaam Protosingel, cuvânt dis cu ocazia instalării Prea cuviosului Părinte Archimandrit Dionisie, Stareș Sf. M-ri Neamșul și Secul. Foilet. Zimbrușului, 1855, No 32.

guvernul totuș impunea numitei Monastiri indatoriri ca din prisosul veniturilor sale să înființeze așezăminte privitoare la binele public; elementele însă se ciocneau și adesea stăruirile guvernului se paralisau.

În monastirea Neamțului sunt patru instituțiuni însemnate: bolnița bătrănilor, bolnița nebunilor, o tipografie și o fabrică de postav. Aceste instituțiuni au nevoie de reforme. Bătrânii: orbi, ologi, neputincioși, paralitici, nu au destulă îngrijire; mulți se plâng de părăsirea în care zac, de lipsa îmbrăcămintelor și de hrana care li se dă. — Nenorociții nebuni sânt tratați cu cetiri de rugăciuni, cu bătăi, cu lanțuri, cu foamete, cu goliciune; aceștia nu se pot plânge, dar misericordia creștinească cere să li se dea un tratament după regulele științei. (Mă bucurai auzind că noul Stareț puse la cale să se aducă un medic special din Franța pentru ca să îmbunătățească această instituțiune). — Tipografia earăși are trebuință de îmbunătățiri: doară nu sântem Chineji ca să ținem la ieroglifele care am apucat din secolii; bukile cele bătrânești astăzi nu se mai învață în scoalele patriei, pentru ce dară cărțile bisericesti să nu se tipărească cu slove moderne pe care le cetește majoritatea țarei? Ar fi de dorit ca o dată cu îmbunătățirea tipografiei, să o vedem și mai bine utilizată: să nu se facă comerț din cărțile ce se tipăresc, ci să se dea cât mai estine, dacă nu fără plată; În alte țări sânt societăți de laici (mirenii) care pun fonduri de tipăresc cărți bisericesti și le dau gratis pentru propagarea credinței; de ce Mănăstirea Neamțului n'ar face aceasta când mai vartos lucrătorii sunt fără lefe și muncesc numai pentru Domnul?—Idea fabricei de postav a fost minunată, și de s'ar mai face încă asemenea fabrici ar fi și mai bine: tinerii monahi trebuiesc ocupați macar cu fisicul, dacă facultățile nu-i ajută a se ocupa cu intiligința.

Viața în acest sânt locaș este comunală: nimeni nu este plătit, nici pentru munca sa, nici pentru sarcina ce poartă. Masa este comună; toți mănăncă la un loc și fără distincțiune,

afară de bătrâni și neputincioși cărora li se dau porțiuni pe la kiliile lor. Imbrăcăminte, încălțăminte și ori ce alta de nevoie, primește fiește care din depozitele generale ale Monăstirei. Instituțiunea e prea frumoasă: furieriștii ar avea ce studia în această Icarie pe care încă nu o cunosc.

Toți peregrinii (sau după înțelesul de acolo musafirii) se ospătează cu toate cele trebuincioase: nu au nevoie a lua cu sine decât așternuturi dacă nu voesc a da tribut din sângele lor puricilor și ploșnițelor (păduchi de lemn.) Alt feliu cuhnea cea mare gătește bucate cât să poate de bune; pivnițele cele largi dau vinațe cât se poate de suculante; grânarele (hambarele) și magazinele cele bogate sunt deschise pentru tot ce trebuie unui oaspe.

Dar cine este acest Dionisie care s'a făcut Stareț? Când era vorba despre numirea sa, rău voiitorii seî, sau (mai bine zicând) cei ce se interesaau de bunurile Monastirei, ziceau că este un străin, un om de moda nouă, un francez, că poartă crucea la pept și necredința în sinu, că poartă o sabie în gură și o capcană în mână . . . O Dumnezeuule! cât e lumea de rea!

Dionisie carele astăzi e Arhimandrit și Stareț, din naștere este Român Moldovean ca alți 1,500,000 de moldoveni ce sunt pe pământ. El a fost crescut și călugărit kiar în Monastirea Neamțului, pe care astăzi o păstorește. Darul învățăturilor însă îl luase din Monastire și-l duse în Țeara Românească, în scoala nemuritoriului Lazar ca să se lumineze cu lumina cea adevărată și să se facă folositor patriei și națiunei. De la 1826 de când s'a dus își făcu acolo o a doua patrie: fu profesor la întemeierea scoalelor naționale, mai târziu rector Seminariului din București, literat traducător de mai multe cărți morale și religioase; fondator singurului jurnal religios *Ecoul Ecclesiastic*, apoi egumen de Monastire. . . Până la 1853 nu se mai știe prin Monastirea Neamțului dacă junele monah Dionisie trăește. Cu toate că numele seî era destul de popularizat între toți Românii; dară pentru frații din Némț

ăcest nume era necunoscut fiind că lucrările literare nu răsbăteauă nici odată pe acolo.

A trebuit ca Rușii, protectorii noștri par excellence, să ne aducă pe Dionisie în Moldova; sub prepus că ar fi avut înțelegeri cu Turcii la Calafat, ca egumen al Monastirei Sadova ce este pe acolo pe aproape, îl esilară la Ms. Neamțului, și-l uitară acolo până după retragerea lor din țeară. Cum îl vor fi privit și tratat vechii colegi ai seî, rămăne că cuviosia sa să ne-o spue când își va serie biografia, dar de sigur că puținî pe atuncea cugetaă că poate le va fi odată superior.

Această întâmplare aduse că, cu ocasiunea restabilirei guvernelor naționale și cu reînturnarea domnitoriului nostru la scaun, părintele Dionisie fu cușocut mai de aproape de înăltimea Sa. Nu tărziă Starețul Nătanael se demisionă. Prea In: Domn, în neinvinsa sa dorință de a pune capăt neorânduielelor din Ms. Neamțului și a aduce acest mare locaș în calea pe care ar trebui să meargă, cugetă la esilatul ce cunoscuse; îl chieamă din Țeara Romănească și îl numi de odată provisor loco-tenințe de Stareț. Comunitatea (soborul) considerănd alegerea domnitoriului și dorind a se liniști de sbuciumările partidelor diferite ce se interesaă de bunurile Monastirei, se grăbi a cere cu unanimitate cătră Domn și cătră Mitropolit întărireă sa pe viață.

Eată întâmplarea ce aduse pe Cuviosul Arhimandrit Dionisie a fi Stareț la Neamțu, și-ași muta reședința din țeara Romănească, de pe malul Dunărei, în Moldova sub poalele Carpaților. Sperăm că Monastirea Neamțului nu va mai fi un locaș de feneantism și de intrigî, ce se va face un seminceriă demn de dragostea lui Dumnezeu și de gloria patriei.

Eată și peregrinajul meu în capăt. Mișcă surugiu! . . .
la Iași! . . .

Cetatea Neamțului

Imprejurimile: Spre sud vest de mănăstirea Neamțului, la o depărtare de vr'o șapte kilometri, se află un lăcuș numit Grajduri. Aci a fost în vechime sediul călărimei armatei din părțile acelea. Aceste grajduri erau clădite pe țărugi de stejar; ele au fost stricate pe timpul domniei lui Mihai Racoviță, domnul Moldovei.

Spre sud-est de această localitate, și la o depărtare de 5 kilometri de Mănăstirea Neamț, se găsește o mare pădure de stejari numită Braniște; ea este udată către limitele ei de apele Neamțul mare și Nemțișor. Această pădure este mărginită de trei linii principale: una (la stânga) șoseaua ce duce de la mănăstirea Neamț la Cetate și Târgul Neamț; a doua (la dreapta) șoseaua ce duce de la Neamț la Pipirig; a treia, șoseaua ce duce de la Mănăstire, la Secu.

Pe marginea acestei șosele din urmă sunt mai multe movile mari și vechi, pe care au crescut copaci; aci se crede, a fi oasele oștașilor căzuți în luptele date prin aceste localități. De asemenea, pe marginea șoselei Mănăstire-Târg, se află alte movile mai noi. Aceste movile, după cum spune Istoria, sunt din timpul lui Alexandru Vodă Lăpușneanu, care la 1566, a bătut pe Ștefan Mâzgă, venit cu Ungurii pentru a-l scoate din domnie și a se face domn.

Istoricul.—Această Cetate s'a zidit, între anii 1211—1220, de către Cavalerii Teutonii din ordinul Ioaniților de la Erusalim*), fiind chemați de către Andrei al II-a, Erusalimitul (rege al Ungariei), în anul 1205 (cruciada 5 a) — fiul lui Bela al III-a și al Margaretei, — pentru a împiedica și opri invazia Cumanilor în aceste țări (Valahia, Moldova și Ungaria). Cavalerii Ioaniți vin în anul 1211, când li se dă proprietăți și mijloace de existență, punându-le obligațiunea de a întări

*) Ordinul acesta a fost fondat în anul 1120 și reorganizat în 1190 având reședința la Sf. Ioan d'Acre în Palestina.

și apăra locurile acestea. Andrei al II-a, mai chemă și pe Sași în Ardeal, care împreună cu Cavalerii Ioaniți să desăvârșească apărarea contra barbarilor năvălitori.

Ei au făcut în țara Bârsei cinci cetăți.

Cetatea Neamț ale cărei ruine se văd și astăzi în jud. Neamț, s'a zidit între anii 1211 — 1220 sub magistrul Cujava și s'a continuat sub Herman de Salza cu ajutor dat de către Andrei al II și Bela al IV-a. Forma cetății este de castel pătrat, având ziduri puternice de granit colorat în deosebite fețe. Ea este așezată pe vârful Timuș din coloana Pleșurilor, fiind apărată în spate de catena Pleșurilor ca de un zid înalt și puternic, iar în față de adâncimea văiei. Pe la piciorul acestei stânci curge apa râurilor Neamțul mare și Neamțul mic, lăind terenul pietros în toate direcțiunile.

Pe coaste sunt două prăpăstii uriașe. Dealurile dindreapta și stânga sunt prăpăstioase și greu de urcat.

În timp de liniște comunicația între cetate și restul țării, se făcea printr'o cărare tainică ce merge în zig-zag, de la gura văii în sus prin prăpastia despre răsărit, iar în timp de asediu se făcea printr'un tunel, ce trecea pe sub vârful muntelui și care răspundea în cetate prin marginea de la Est în valea Dracului. Temeliile sunt săpate adânc în stânca muntelui, granitul nu este din loc nici din apropiere; el a fost adus ca și cea mare parte a materialului de zidărie, din depărtare și ridicat sus pe munte cu mari greutate.

În construirea cetății, totul a fost prevăzut, așa în interior, sub zidul propriu al cetății au fost chiliile și magaziiile, asemenea magazii au mai fost cladite chiar în interiorul curții așezate la o parte și încuonjurate cu zidărie și proptele de zid.

Garnizoana avea locuința în chilii, a căror ieșire era în interiorul curții ca și ferestrele; beciurile foarte mari și încăpătoare serveau pentru aprovizionamente de hrană, ceea ce permitea garnizoanei o rezistență îndelungă. În incinta curții se afla o fântână, din care se scotea apă de la o mare adâncime. Partea exterioară a zidului este de piatră brută, așezată

și lipită, faptul acesta, arată graba cu care s'a zidit. În partea interioară a zidului este săpată în daltă și ciocan; aranjate fiind pietrele cu simetrie, ele sunt lipite unele de altele printr'un ciment care s'a împetrit. Stânca pe care este așezată cetatea este dreaptă, având o înălțime de 230 metri.

La anul 1288, această cetate fu părăsită de către Teutonii și de atunci fu întrebuințată de Moldoveni în toate timpurile de grea cumpănă.

Cetatea Neamțului e un monument istoric, aici bravii plăeși Moldoveni, 18 la număr, au resistat multă vreme atacului Polonilor, sub regile lor Sobiesky, eliberatorul Vienei de împresurarea Turcilor*).

Cetatea Neamțului a servit pentru mulți și de multe-ori și ca temniță; din mulțimea casurilor, cităm: « Țara era în ferbere. O încercare decisivă totuși Tomșa nu avusese încă curagiul să facă, așteptând ajutorul lui Zapolya; dar în acest timp, Cetatea Neamțului este asediată și garnisoana, compusă din nemți, ucisă. *Ioachim Prudentius*, din Glogaŭ în Silesia, Prefect al Cetății, aflând despre aceasta se duce cu puținți din ei săi la Suceava și reușește a intra în Cetate printre asedeetori.— *Georgius de Rewelles*, trimis prin țara de jos de Despot, ca să strângă banii pentru tribut este prins și închis în Cetatea Neamțului . . . » etc (Sommer).

SIHLA**).

Colo sus, în pustiul sălbatecului munte,
 Aproape de albastrul cu soarele în frunte,
 De-odată se arată 'naintea ochilor,
 O taină de viață, pe coasta munților:
 Ie schivnica pădurei, tăcută sevăstrie,
 Ie Sihla cea bătrână, ascetică pustie,
 Ierusalim, ce are ca sfintă amintire,
 O peatră mucenică, ce zace în neștire.—

*) Alfieri Surpețeanu, Ziarul Călătoriilor, A I, 1898, pag. 503. Acest cap. împreună cu cel următor „Sihla“, din eroare de paginatie s'au omis a se pune la locul lor în acest op.

**] N Beldiceanu, Poesii, 1893, pag. 97.

În față-I se arată, sub bolte înfrunzite,
 Un urieș de peatră cu stînci posomorite;
 Din rădăcină rupte, plecate cele stînci,
 Privesc cu lăcomie pe văile adînci,
 Și 'însuflețite par'că staū gata să pornească,
 Și schitul de sub iele cu trăsnet să l lovească.

Pe vîrful gol de peatră, apare în apus,
 Un Simbol de credință, o cruce colo sus,
 Cu brațele întinse spre semn de rugăciune,
 Iar brazil, bătrînî pusnicî, moșnegîi munților,
 La cruce se închină și pleacă fruntea lor,
 Ca la o scumpă, sfîntă și tainică minune.

Biserica se vede pe stinca răsfățată,
 Precum un cuib de vultur în aer atîrnată;
 Sub peatra ce se'ntinde ca un coperemînt,
 Apare o chilie, un trist și viū mormînt.—
 În bolta afumată ce oblic se întinde,
 Se vād scrisorî de mînă,—o jale te cuprinde
 Gîndind, că peste mîna ce acolo a scris,
 De mult acuma poate mormîntul s'a închis . . .

Mergînd tot înainte pe vîrfuri pliscuite,
 Sub brazil ce pe ramurî port ace ascuțite,
 O tainiță pustie, un gol întunecos,
 Cu fălcile de peatră deschise fioros,
 Sub munte se arată tăind stinca de-a latul;—
 Doî urieși de peatră plecați unul pe altul,
 Formează vizunia; cumplit ie la vedere,
 Acel haos de umbre, de spaimă și durere!

Ieșînd din noaptea pîetrei cu ochiul obosit,
 De-odală vezî o stîncă cu vîrful rugînit;
 Ie vatra suferinței, ie peștera în care

Martira Teodora aflat-a alinare;
Aici sfinta femeie ducind un aspru traiu,
Vedea prin rugăciune minunile din raiu . . .

Din peatra afumată cu fețele muchiete,
In boabe albe, apa se lasă pe părete;
O țintă de lumină se vede colo sus
In crăpătura stinței, ca ziua la apus.

In fața grotei sfinte, o peatră se arată:
Pe fruntea ieî pleșuvă de fulgere brăzdată,
Sapat ie din natură un mic, rotund basin,
Ce'n orî și care vreme cu apă ieste plin,
Adese răcorește o frunte obosită.—
Sfințenia și taina aicea predominesc,
Pădure, apă, stincă lăcute se privesc . . .

Fosforica insectă, a tufelor făclie,
Imprăstie în noapte lumină albăstrie;
Aici, rîșina albă, tămîiea bradului,
Carpatice arome trimete ceriului.
Ș'adese cătră sară, când clopotul se plînge,
Cînd glasul rugăciunei fugind prin văi se stînge,
Călugării din Sihla, bătriniî munților,
La peatra Teodorei înalță ruga lor . . .

SIHLA

Peștera Sănteî Teodora. Drumul la Agapia.

Când stai coprins de groază și frig în acea peșteră umedă și întunecoasă, te întrebî; «Ce ființă cu putere și răbdare mai mult de cât omenească, a fost aceea care să locuiască acolo

*]. Gr. H. Grădeanu, *Universul Literar*, No. 1, 1891.

ani, neavând ca pat de cât un bolovan de peatră, iar ca nutrimânt rădăcinile adunate din timpul toamnei și grămădite într'un colț al peșterei? Cum a putut ea să îndure asprimea iernilor numai cu un mic focușor a cărui valtră ți se arată într'un colț? Căruși simțiment trebuie să atribuim atâta ură de lume, atâta abandon de bunurile vieții, pentru a căuta în creerii aceluși pisc bătut de vânturi moartea, căci a trăi iarna acolo nu este de cât a grăbi moartea?»

Iacă ce ni se spune de cei credincioși despre sânta Teodora.

Ea era din Alexandria, unde se măritase. Fiind foarte frumoasă, mulți căutaș s'o abată din dătoră conjugală. A resistat ea cât a putut; în cele din urmă a păcătuit. Bărbatul ei fiind bun, cu trupul și sufletul trăind numai pentru dânsa, ea începu să sufere de remușcare. Totuși se mângâia crezând că păcătuirea ei fiind în ascuns, nimeni n'o scia de de cât ea și acela cu care păcătuisese.

Intr'o zi, mergând la o monastire de călugărițe să asculte liturgia, căci era cu multă credință și pioșie către cele sante, auzi între altele zicându-se: «Nimic nu poate să se ascundă de ochiul lui Dumnezeu și păcatul în cele din urmă trebuie să-și primească pedeapsa.» Aceste cuvinte o spăimântară, o adâncă și vie durere îi pătrunse inima.

Sudori de moarte o apucaș când cugeta că într'o zi bărbatul ei, atât de iubitor și devotat pentru dânsa, va afla cum ea l'a răsplătit, lăsându-se în brațele unui nemernic amăgitor de femeș care, nu mult după ce s'a bucurat de frumusețile și plăcerile corpului ei, s'a depărtat pentru a înșela alte nefericite. Ne mai putând să sufere a trăi în casa bărbatului ei, fiind mereu muncită de remușcare, umilință și grijă, a vândut prețioasele ei giuvaeruri; apoi și-a tuns frumosul păr, și-a înegrit fața și, îmbrăcându-se bărbătește, a plecat cu o corabie care a adus-o în această țară.

Intrebând unde este o monastire mai ascunsă, pentru a se călugări, au îndreptat-o în acești munți.

Ajungând la una din monastirile acestuși coprins, a cerut

călugărilor adăpost spunându-le că este străin și că se numește Teodor.

Călugării, încântați de bunătatea și pioșia ce vedeau în fața acestui tîner, l'-au primit și el n'a întarziat d'a se face iubit de toți. Aci, petrecînd în post și rugăciuni, durerile ei sufletești începură a se alina. O singură suferință o mai turbura: dorul de casă și bărbatul ei. Ore întregi sta pe malul unui pârâu său rălăcea prin pădure, cu lacrimile curgându-i pe obraji. Se mai mîngăia zicându-și că prin păcatul ei se făcuse nedemnă de a mai locui cu dînsul, sub invelișul unde intrase ca mireasă curată.

Diavolul însă, care turba văzînd că nu poate s'o mai tragă la păcat, caută să'i turbure liniștea.

Egumenul unei monastiri avea o fiică foarte frumoasă, care locuia în satul vecin.

Nu trebuie să vă sbârliți; fiica o avea dinainte d'a se călugări.

Mulți 'și înferbîntau capul și 'și frămîntau inima umblînd după dînsa; dar ea se arăta oarbă la toate ochirile înflăcărute și surdă la vorbele lingușitoare și pline de patimă. În cele din urmă, diavolul o dete și pe dînsa peste cap, cu ajutorul unui tînar diacon; ea remase însărcinată. La timpul cuvenit născu un prunc. Diavolul, care avea scopul lui, îngrijise ca nimeni să nu observe patima dintre fată și diacon.

Ceva mai mult: Teodor, sub care, cum am spus, se ascundea Teodora, ori cînd eșia din monastire și sta pe malul pârâului său umbla prin pădure, necuratul, sub figura fetei egumenu-lui, în vederea călugărilor se ținea tot după dînsul, așa că aceștia de mult începură a crede că este o legătură între fată și străinul. Temîndu-se a nu supăra pe egumen, tăcuseră ca pămîntul.

Dar acum, cînd fata născu, diavolul, sub vestmintele și barba unui bêtrîn călugăr, luă pruncul și aducându-l în curtea monastirei, 'l depuse înaintea tuturilor, zicându-le: „Iacă rodul păcatului dintre Teodor și fiica egumenu-lui!“

Călugării, ne putînd să rabde o asemenea rușine, de care

vorbiau acum și satele vecine, căci diavolul ațâța vâlva în toate părțile, o goniră, dându’i și pruncul.

Orî-unde alergă biata Teodora și ceru adăpost, nicăiri nu fu primită. Toți o goniau, zicându-î: „Fugi d’aci, pângăritor al călugăriei și fecioriei! Du-te cu rodul păcatului tău și caută adăpost în vizuina hiarelor sălbatices!”

Și în adevăr că la hiarele sălbatices se duse ea cu nefericitul prunc în brațe. În peșterea de la Sihla, află adăpostul pe care î’l refusați oamenii.

Cum a crescut ea pruncul, minunea lui Dumnezeu este. Se vede că rugăciunile din adâncul sufletului, ați puterea d’a face ca chiar paserile să aibă milă și îndurare de acei pe cari’i prigonesce lumea.

Ani întregi trăi ea acolo, fără ca nimeni s’o mai văză sau să auză de dânsa.

În timpul acesta, soțul ei care nu putea s’o uite, tot cercetând despre dânsa, află de la corăbierii că ați dus ei oare când în Moldova un tânăr înegrit la față, dar cu trăsuri ca ale unei femei. Bănuind că acel tânăr o fi iubita lui soție, a plecat, și venind în orașul unde’i spusese corăbierii că l’ați lăsat, a început să cerceteze iar. Aflând că un asemenea tânăr s’a dus în munți, s’a dus și el într’acolo, și a nemerit aceeași monastire. Aflând cele întâmplare cu acel Teodor și fiica egumenului, s’a umplut iar de amărăciune că a făcut în deșert o călătorie atât de iungă, că a pus atâta temeiă p’o bănuială amăgitoare și că nu va mai avea fericirea să văză pe aceea d’a cărei iubire numai moartea poate să’l vindice.

Scărbit de viață și ne mai voind să se întoarcă în orașul lui, rămasă în aceeași monastire, îmbrăcând și el rasa.

Câte-va zile înainte d’a se împli al șaptelea an de la alungarea necunoscutului Teodor, călugării acelei monastiri văzură cu mirare, când se află la masa comună, că mai multe păsări intrați pe fereastră cu iuteala săgeței, luând în cioc bucăți de pâine, poame, faguri de miere și fugind iar. A-

césta se repetă câte-va zile d'a rândul, lucru de care se minuna cǎlugării.

Când se împlini al șeptelea an, în noaptea următoare, egumenul avu o vedenie. Ingerii duceau la cer în brațe un suflet. Intrebând pe unul din ingeri, al cui suflet duc, 'i-se răspunse că este al Santei Teodorei care trăise în mijlocul lor sub vestminte bărbătești și cu numele aceluï Teodor alungat fără vină, numai prin uneltirea diavolului.

A doua zi egumenul adună tot soborul și îi spuse vedenia. Punându-se la masă, urmău convorbirea, când iacă iar paserile răpind din ale mǎncărei.

— Să le urmărim, — zise egumenul prin o insuflare divină.

Și îndată plecară după ele.

Păsările, ca șicum ar fi voit să le arăte calea, sburaū câte puțin și se opreaū în copaci până se apropieaū ei. Apoi sburaū mai departe, și tot așa până ajunseră în vârful Sihleï. Acolo se lăsară în peșteră.

Intrând și cǎlugării cu egumenul lor, aflară corpul aceleia ce trăise între dânșii sub numele de Teodor. Copilașul dormia cu capul pe sânul în care se afla toată iubireași îngrijirea părintească. Ea muri chiar în acea noapte.

Îi rădicară corpul și îl duseră la piciorul aceluï vârful stâncos.

Cu cei din urmăcǎlugării cari se apropieaū, era și bărbatul ei.

Mare și sfâșietoare fu durerea acestuia când recnoscu pe soția sa sub acele vestminte cari atârnaū în sdrențe pe corpul ei uscat de suferințe.

În tot timpul cât ea zăcuse, copilașul o veghease ca un adevărat fiu.

Paserile aduceaū d'ale mǎncărei și le lăsaū în gura peșterei. Apa de băut o aflaū într'un mic basin, care și azi se vede tot-d'auna plin cu apă, în vârful unei stânci, lângă gura peșterei.

Sânta Teodora fu înmormântată la piciorul acelor stânci. Un cutremur dărâmand piatra din munte îl ascunse cu totul.

Egumenul șicălugării săi, pentru a imbuna sufletul Sântei, rădicară acolo o mică biserică de lemn.

Soțul și copilul crescut de ea călugărindu-se, fură cei d'întăiu sihastru ai aceluî vârf bătut de vânturi. Acolo trăiră în post și rugăciune; acolo muriră.

Cea mai frumoasă vedere de la Sihla este aceea ce se desfășură ochilor, după ce te-ai suit d'asupra peșterei. Este acolo o stâncă despăcată din munte, care par'că stă gata în tot momentul să cază. Ea formează ca o terață de câțiva metri pătrați. Trei acolo p'o punte de lemn.

După ce îți trece fiorul și amețea ce simți, când vezi la picioarele tale acea prăpastie fioroasă cu atâtea stânci, rânjind ca gura morței cu măselele ei care mereu sfărâmă lumii peste lumii și tot nu se mai satură, — numai atunci poți să contempli acea splendidă și întinsă panoramă.

În timpul când vizitarăm toate aceste curiosități, pe cari imaginația și credința le-a împoporat cu creațiile ei, jos lângă biserică ni se întinse masa.

După atâtea osteneți și emoții, de prisos să vă mai spun cât eram de flămânzi și însetați. N'am avut să ne plângem, căci ne adusesem de toate,

Acea noapte având s'o petrecem la Agapia, am plecat îndată, după ce am mulțumit bunilor călugări.

Am coborât pe un alt drum.

Alte vederi, alte frumuseți. În ori-ce sân arunci ochii, vezi o gură de raiu, un cuib de fericire, care ne face să repetăm versurile lui Orășanu, simpaticul pamfletar care s'a dus și el acolo unde s'a dus atâți iubiți ca Alexandrescu, Bolintineanu, Eminescu, Alexandri:

«Sub o culme înverzită,

«Sub un munte 'ncântător,

«Unde luna aurită

«Ne vorbește tot amor,
 «Din natură e formată
 «O speluncă d'arbori deși.
 «Unde dacă într-o dată,
 «Nu te 'ndurî ca să mai eși.»

In adevăr, un așa cîuib este și Agapia.

Cînd am ajuns într'ansa, inoptase bine. Aerul muntelui, între altele, are și acesta de bun; orî cât de ostenit ai fi, te întremează iute. Acum nu știu dacă întremarea am datorit-o aerului de munte sau unor ochi frumoși cari nu ne mai lăsaū să dormim!

Monastirea Neamțul

Tătari și Turci.—Minunea de la 1821.—

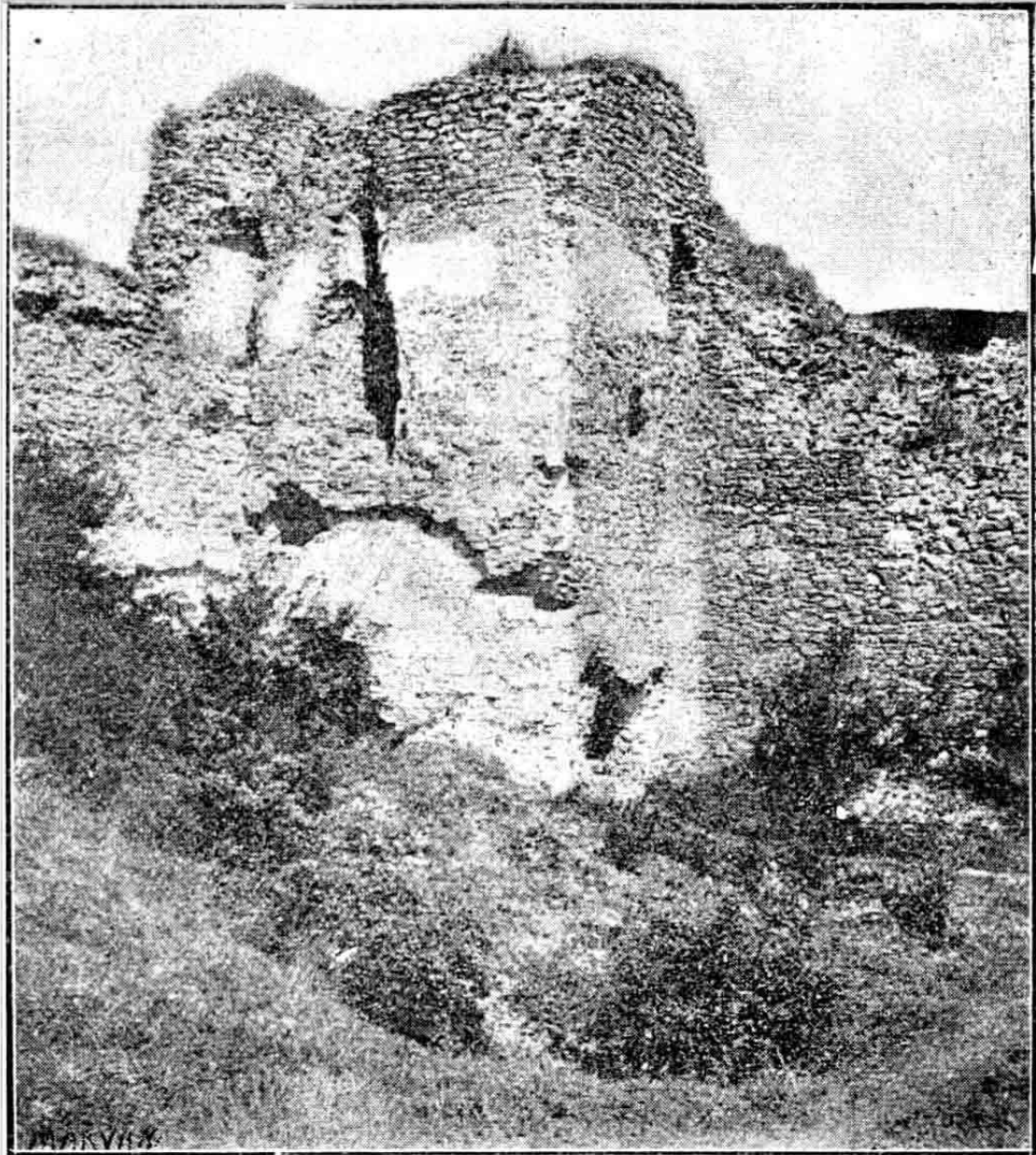
Boerul Baloș.

Dacă din Tîrgul Neamțul apuci la stînga in sus prin valea unde șerpuește pîriul cu același nume, lăsînd la dreapta cetătuia ale cărei ruine se înalță pe unul din ugerii Pleșului, după un drum de vr'o zece kilometri ajungi p'o înălțime acoperită d'o veche și mîndră pădure de stejari. De acolo se desfășură 'naintea ochilor o altă prelungire de vale, formată in stînga d'o ramură din culmea Pipirigului, iar in dreapta Pleșului. In acel sîn, inconjurată cu păduri de brazî și scîldată de două pîraiașe, se înalță cu turnurile ei albe și strălucitoare cea mai veche și cea mai însemnată monăstire din Romînia, Monăstirea Neamțul.

Multe sînte locașuri am văzut in sînul Carpaților noștri, nici unul insă care să aibă frumusețea și însemnătatea acestui giuvaier al Tebaidei romîne. Natura par'că s'a întrecut cu vechii și pioșii Domnitori pentru a revârsa aci atâtea frumuseți și avuții.

Culmea Pleșului o adăpostește despre apus și sud. Pădurile

*) Gr. H. Grăndea, Universul Literar No. 83, 84, 1891.

Ruinele Cetății Neamțului

de brazi seculari și deși o incing din toate părțile și o scaldă cu profumul lui.

Două luni vara trecută, am locuit în această mănăstire, și abia m'am îndurat să plec din sânul ei, atât de încântătoare este poziția ei, atât de frumoase îi sunt împrejurimile și atât de dulce este aerul. Pe când ochii se încântă de ceea ce vede, peptul respiră sănătate iar sufletul se îmbată de voluptate.

După arătarea celor mai însemnați medici, această localitate este cea mai bună pentru întremarea celor cari suferă de piept. Am putea zice că este Reichenhalul României, cu osebire că aci natura a revărsat tot din cornul ei de abundență, pe când la Reichenhal omul n'a putut încă să învingă sgarcenia naturei.

În jurul acestei mănăstiri sunt mulțime de izvoare sulfuroase, feruginoase și sărate, în care cei suferinzi caută vindecare și alinare. Cele mai principale izvoare sunt sulfurosul de lângă Ovedenia, feruginosul de la Procov și săratul de la Oglinzi.

Cei cari au ales locul acesta pentru mănăstire, au avut multă pricepere. Cu regret trebuie să o spunem că aceia n'au fost români, ci călugări apusani.

Inceputul acestui locaș este de la întâia cruciadă, din al unprezecelea secol. O parte din cruciați cari au scăpat de ferul smusulmanilor, din Siria, sub conducerea cător-va călugări, au ajuns în această vale; aflând aci tot ce trebuie pentru o viață liniștită și îndestulată, viață de care atâtea osteneți și suferințe îi făcuse doritori, s'au așezat, făcându-și biserică, locuințe, iar în gura văiei chiar un loc de apărare, acea cetățue care avea să fie martură la atâtea viteji trecute!

Între acei cruciați se vede că erau mulți dintre cavalerii Sântului Ioan de la Ierusalim, căci întâia biserică zidită de dânșii este închinată S-tului Ioan.

Fie greutatea d'a rămânea pentru tot-d'auna în mijlocul unei populații străine care ținea la religia strămoșilor ei, fie dorul de patrie, fie influența unor împrejurări ne cunoscute nouă, acei străini, laici și clerici, s'au retras cu încetul, ne lăsând în aceste locuri de cât numele nației lor.

Că acei nemți au încercat să impună cultul lor, nu mai este îndoială. Urmele încercării lor au dat roade mai târziu. Așa Teodor Lascu-Vodă (fiul lui Bogdan Vodă), care a domnit opt ani, de la 1365 până la 1373, îl vedem catolicindu-se împreună cu mai mulți boieri. Poporul însă rămâne nestrămutat la ceea ce a moștenit de la străbunii săi. Apa trece, petrele rămân. Cu apa se duc și impietătorii cugetului și apostatii, și renegații.

In locul călugărilor catolici se așează călugării noștri.

Căți-va ani după Lascu-Vodă, un altul, Ștefan-Vodă, care a domnit în două rânduri (de la 1390—1392 și de la 1395—1397), mai zidește o biserică de piatră in această monastire.

Domniî următorî se întrec apoi s'o inflorescă cu clădiri noi și daruri. In curând ea devine cea mai frumoasă și mai avută din toți munții Carpați.

Când unul din Iagelonî vine și caută scăpare lângă Alexandru cel Bun mărinimosul domnitor adăposteste pe acest pretendent la tronul Poloniei in monastirea Neamțul.

In timpul cât a stat ascuns acolo. Iagelon a pus d'a făcut fântâna care este și acum in fața monastirei.

Frumusețea și avuția acestui sânt locaș nu întârziă d'a ațâța lăcomia păgânilor.

In 1511 hanul tătăresc Mengli-Gherei cu șai-zeci de mii de tătari, năvălește in Moldova și incepe a prăda, îndreptându-se spre Monastirea Neamțul. Călugării auzind de urgia ce vine, ascund îndată odoarele prețioase și sante. Tătariî ajung in monastire. Călugării, cari ascuseseră odoarele fug in munți, pentru ca nu, căzând in mâna păgânilor, prin tortură să fie siliți a spune locul unde le ascuseseră. Hanul Gherei nu află de cât pe călugării care nu știaă nimic. Nu se îndură de rugămintele și lacrămile lor, îi măcelărește și le aruncă corpurile in fântâna de lângă biserica Înălțarea.

De aci hordia tătarilor se retrage prădând, arzând măcelărind și robind. Sânge, flacări și cenușă lasă in urma lor. Ei duc in robie peste șapte zeci și patru mii de suflete, tinere și tineri!

Bogdan-Vodă cu oștirea lui, cât putu strânge in grabă, și cu vr'o cincî mii de poloni și unguri, se ia in goana lui Gherei care și împărțise armata in două corpuri. Bogdan ajunge corpul cel mare, de peste patru-zeci de mii de tătari călări, când se găteaă a trece Nistru, îi sfărămă și le răpește o mulțime de robi.

Hatmanul Copaciū, ajungând tocmai atunci cu vr'o mie de oșteni călări, vede această întâmplare de pe malul râului. Se bizuește a da pept cu mulțimea tatarilor, nu pentru a-i bate, ci pentru a da prilej robilor să scape. Româniî se aruncă cu avântul lor vitejesc; sunt inconjurați însă și copleșiți de mulțimea tătarilor, care îi măcelăresc până la cel din urmă.

O altă călcare suferită de această monastire, a fost aceea de către turci la 1821. Și de astă dată călugării au putut scăpa odoarele, incredințându-le cător-va călugări cari s'au dus și le-au

ascuns în muntele Russu, în susul monastirei într'o boltă zidită într'adins.

Turcii în furia lor, că n'aŭ aflat nimic, multe victime aŭ făcut.

Liniștindu-se lucrurile și retrăgându-se turcii din țară, călugării s'aŭ întors în monastire. Atunci aŭ trâmisi să aducă odoarele, între cari era și icoana Santei Fecioare, făcătoarea de minuni.

Acea icoană și atunci 'și a arătat minunăția ei.

Călugării s'aŭ dus cu un car la muntele Russu, aŭ scos din boltă odoarele și icoana, care nu perduse nimic din strălucirea ei; le-aŭ pus toate în car și aŭ plecat spre monastire. Când erau aproape, carul s'a îngreuiat de o dată așa de mult în cât n'a mai fost cu putință să se miște din loc. De și drumul era neted, de și cei patru boi erau puternici, roatele carului păreau lipite în pământ d'o putere dumnezeiască. Aŭ început călugării să împingă la roate, dar îndeșert. Aŭ alergat și aŭ adus alți patru boi, tot în deșert. Aŭ voit să ridice icoana din car, n'a fost cu putință s'o cletine măcar.

Atunci uitându-se la icoană, s'aŭ cutremurat, văzând cât de mult se încruntase fața santei Fecioare, care până atunci o știaŭ blândă și zâmbitoare.

Văzând această minune, unii din ei aŭ rămas pentru pază acolo, iar cei alți aŭ alergat în monastire și aŭ spus starețului toate.

Acesta a strâns îndată soborul, și s'aŭ consultat între dânsii. Cel mai bătrân dintre arhimandriți unul care trecuse peste o sută de ani, le-a spus atunci că Santa Fecioară este supărată pentru păcătuirea lor: cum se poate să uite ei că o icoană sântă nu trebuie să se aducă la locul ei de cât cu toată cuvenita pompă bisericească?

Atunci toată obștia monastirei s'a pus pe rugăciune și postire. Toată noaptea a făcut veghere, iar a doua zi dimineața, în sunetul clopotelor, în corul cântăreților, au plecat toți într'întâmpinarea santei icoane.

Cum s'aŭ apropiat, fața Santei Fecioare s'a înseninat. În cântece și cădelnițări, bătrânii arhimandriți, cari abia se țineau pe picioare, aŭ luat-o din car și... ce mare minune!

Atât de ușoară era, atâta sănătate revărsă în corpul acelor bătrâni, în cât par'că sburaŭ ducându-o!

În locul unde s'a făcut această minune, stăreția de atunci a rădicat un pavilion de zid, cu o cruce de piatră în mijloc. Amănuntele acestei minuni sunt zugrăvite pe bolta pavilionului și arătate în inscripție.

Ion Sturza Vodă, venind în tronul Moldovei, află visteria goală, iar poporul în săpă de lemn. Pentru a întâmpina trebuințele statului, boerul îl îndeamnă să secularizeze averea Monastirei Neamțul Vodă se înduplecă și trimite la 1825, pentru acest scop, pe boerul Baloș.

Acesta vine la monastire cu saltanatul convenit unui favorit al Domniei. Soborul îl întâmpină cu crucea și evangelia, cu cântări și clopote. Baloș trage la arhondărie unde, după ce ospătează bine, se repausă.

Apoi se duce la stareț și îi spune scopul venirii sale, cerând să-i predea toate documentele averilor și odoarele.

Starețul rămâne pe gânduri. În cele din urmă îi spune că va pregăti toate până a doua zi dimineață.

Boerul Baloș începu să se plimbe prin frumoasele împrejurimi, cu ciubucul în gură și urmat de câți-va arnăuți cu han-gere și pistoale în brau.

Într'acestea starețul adună din nou soborul și îi spune noua nefericire ce lovește sântul locaș. Călugării rămân incremenți. Ce să facă? Să se supună Domniei? Cu neputință. Monastirea nu putea să aștepte scăparea de cât numai de la Dumnezeu.

Toată noaptea călugării făcură privighere.

A doua zi dimineață, când tocă de leturgie, Baloș se coborî la biserică. Starețul și arhimandriții îl întâmpinară de la ușă, cântându-i: «Bine cuvântat este cel ce vine în numele Domnului».

Boerul șezu în strană lângă stareț. Leturgia urmă în liniște. Inimile călugărilor erau strânse de durere.

Când sânta oficiare se încheiă și Baloș se duse de se mirui, starețul făcu un semn. Indată un călugăr cu pîrul ca zăpada aduse un coș cu chei. Erau cheile de la archiva, biblioteca și be-ciurile monastirei. Cu acele chei Domnia era stăpână pe toate averile Monastirei Neamțul.

Starețul luă coșul din mâna bătrânului călugăr și pășind solemn îl depuse înaintea Santei icoane a Fecioarei făcătoare de minuni; apoi, întorcându-se către Baloș care se așezase iar în jēt, îi zise cu o voce răsunătoare:

«Mărite boer, când obștia locașului acesta m'a ales stareț, am jurat 'naintea acestei sante icoane să apăr legea și averea acestui cuib de adăpost și rugăciune. Aci am jurat, de aci am rădicat cheile, tot aci le depun. Eu nu ți le pot da. Vino însu-ți de la ia».

Baloș, încruntat, își netezea barba. Apoi zimbînd cu amărăciune, făcu un semn arnăuților cari se apropiară, și el rēzemandu-se de umerii lor, 'naintă cu trufie.

Când ajunse 'naintea icoanei, se opri și, ridicând ochii, se zice că văzu ochii Santei Fecioare scânteind de mânie și două șiroae de lacrimi curgând pe obrajii ei.

Starețul, călugării, arnăuții și toți cei-lalți priviau incremeniți. Boerul își făcu cruce, sărută icoana și se înclină, întinzând mâna să rēdice coșul cu cheile. De o dată vėzul i se întunecă, auzul îi văjii, și invărtindu-se căzu pe lespeză, răcnind și spumând.

Arhimandriții și arnăuții îl rădicară pe brațe și îl duseră afară. Boerul Baloș de atunci numai află sănătate în sufletul, mintea și corpul lui. El se zbuçiuma când în nebunie, când în spasmi. Dus în Iași, toți doctorii se siliră să-l vindice, dar în deșert. Suferințele lui din zi în zi erau mai cumplite. În cele din urmă ajunsese ca o umbră de om, gata să coboare în mormânt.

Nenorocirea care izbise pe Baloș, aruncă spaima în sufletul lui Vodă și alboerilor, așa că toți se lepădară de ideea d'a răpi averile unui locaș apărat de puterea dumnezeiască.

Când se credea aproape de moarte, Baloș, într'un moment de luciditate, ceru sa fie dus la Monastirea Neamțului. Dorința lui fu implinită îndată.

Cum ajunse, o nouă minune se făcu cu dēnsul. El, care de șapte săptămâni nu mai putea să stea în picioare, acum putu să se scoale, să umble și să se ducă în biserică, unde căzu înaintea santei icoane făcătoare de minuni, rugându-se cu lacrimi de ertare.

Din zi în zi boerul Baloș se întrema, sângele îi venea în față, mintea i se limpezia, sufletul i se liniștea, așa că în șapte zile era ca cum n'ar fi pătimit nimic. Înșănătoșindu-se bine, Baloș nu mai voi să se întoarcă în lume. El se călugări și rămase acolo până la moarte, dăruind monastirei toată averea lui.

Vara trecută vizitând catacomba, care este sub biserica Sântului Ioan, am văzut, și sicriul în care sunt conservate oasele lui Baloș, ale acestui om asupra căruia conștiința a avut atâta putere!

Tot în această catacombă am căutat, fără să aflu, căpățina unei femei care a lăsat amintiri adânci în generația de la 1821.

O dată cu mișcarea eteriștilor apăru în Iași, ca o stea strălucitoare de frumusețe, grații și junete, o femeie care încânta pe toți cu farmecul ei.

Cine era ea? Nu putem ști.

Lumea însă o numia Greaca cea frumoasă.

Departa d'a fi o virtute, ea căuta să ațite patima în sufletul tutulor. Ochii ei negri și arzători, zimbetul ei suav și îmbătător, umbletu'i languros, făcea să se topească tineri și bătrâni. Volup-

tatea bătea din aripă, ori unde apărea acea tânără misterioasă.

Mulți au iubit-o, dar și ea mult a iubit.

Constantin Negruzzi, într'una din scrisorile lui, ne spune că a cunoscut-o în capitala Basarabiei, în timpul turburărilor de la 1821.

Iacă ce ne spune el în această privință:

«Era curios a vedea cine-va atunci capitala Basarabiei, atât de tăcută și deșartă, cât se făcuse de vie și zgomotoasă. Plină de oameni care trăiau de azi pe mâne, cari nu știaū de se vor mai întoarce la vetrele lor, acești oameni, mulțumiți că 'și-aū scăpat zilele, se deprinseseră cu ideea că n'aū să mai găsească în urmă de cât cenușă, și ne-având ce face alta, hotărâră a amorți suferința prin vesela petrecere. Aceasta cel puțin îi făcea să uite nenorocirea. De aceia nu vedeai de cât plimbări muzici, mese, intrigii amoroase...

«În toată această societate de emigrați și de localnici, două persoane numai îmi făcură o intipărire neștersă. Acestea erau; un tânăr de statură mijlocie, purtând un fes pe cap, și o jună înaltă, învălită într'un șal negru, pe care îi întâlneam în toate zilele la grădină. Aflaiū că junele cu fes era poetul A. Pușchin, acest Byron al Rusiei, care avu un sfârșit atât de tragic*) iar tânăra cu șalul, pe care toți o numiau «Greaca cea frumoasă», o curtezană emigrată dela Iași, numită Calipso.

«Calipso umbla tot singură. Numai Pușchin o însoțea când se întâlneaū în grădina.

«Cum vorbeai ei (căci Calipso nu știa de cât grecește și Românește, limbă pe care Pușchin nu le înțelegea), nu știū. Se vede că cei două-zeci și doi de ani ai poetului și cei opt-spre-zece ai curtesanei n'aveai trebuință de mult înțeles.

«Pușchin mă iubea, și găsea plăcere a 'mă îndrepta greșalele ce făceam vorbind cu el franțuzește. Câte o dată ședea și ne asculta ore întregi pe mine și pe Calipso, vorbind grecește; apoi începea să 'mă reciteze niscai versuri d'ale lui, pe cari mi-le traducea.

«Dar după o lună m'am dus din Chișinău și în primăvara anului 1823 m'am înturnat în Moldova, fără să mai văd pe Pușchin și fără să mai aud de «Greaca cea frumoasă»: Câte o dată însă, când citeam poeziile marelui poet rus, și mai ales *Șalul negru*, aceste versuri ce sunt un poem întreg, făcute înadins pentru acea tânără, îmi aduceam aminte de acea femeie cu chip îngeresc și doream să știū ce se făcuse.

*] El fu omorât în duel de cumnatul său.

«Într'o seară din Noemvrie 1824 (era viscol și ploaie), la poarta Monastirei Neamțul, ajunse un june care cerea voie să intre. Hainele lui erau străbătute de ploaie și el semăna a zdrobit de osteneală. Portarul îl primi și îl găsdui până a doua zi, când, după cererea sa, îl conduse dinaintea starețului. El arată că fiind un tânăr străin și orfan, voiește a se călugări. Starețul îl rândui spre *ascultare* la un bătrân sihastru ce locuia în afară din monastire în munte, unde el petrecu trei ani în cea mai mare cucerie și umilință. Într'o dimineață, chemând sihastrul pe ucenicul din chilioara de alături și neavând răspuns, se duse pentru a vedea ce face, dar îl găsi dormind de somnul cel vecinic.

«Când era să 'l ingroape, se găsi pe peptul lui o hârtie în care scria acestea:

«— Greșit-am, Doamne! Păcătuit-am, Doamne, și nu sânt vrednică a mă uita la cer; dar covârșască îndurarea ta mulțimea fărădelegilor mele. Doamne, miluește și iartă pe păătoasa Calipso!

«Tigva Grecei celei frumoase am văzut-o în catacomba monastirei».

Vara trecută mult am căutat să dau peste această tigvă, dar n'am isbutit. Se vede că s'a amestecat în mulțimea tigvelor. Doream mult să văz capul acela pe care grațiile și amorul depusese atâtea coroane!

Ce durere o adusese pe dânsa tocmai în Monastirea Neamțului?

Remușcarea că trădasă iubirea celui mai mare poet al Rusiei, trădare pe care acesta o pedepsise c'o lovitură de pumnal, dacă trebuie să credem balada lui?

Sau se arătase nedemnă de iubirea vre-unuia din tinerii cari muriseră vitejește sub zidurile monastirei Secul?

Nu știm.

Biserica Sântului Ioan; unde este catacomba, ascunde o mare vechime. Ea este reclădită pe urmele acelei biserici pe care cruciații au rădicat-o aci în al 11-le secol. Doi ani s'a lucrat la astuparea vechilor catacombe, cari acum zac ascunse în sinul pământului!

După dărâmarea cetățuei Neamțului de către fanarioți, icoanele, odoarele și lucrurile din biserică acelei cetățui s'au împărțit. Am văzut în catacombă aruncată icoana lui Isus, două sfeșnice de peatră și o cățue. Unul din clopotele cetățuei sună și acum în monastirea Neamțului, chemând la miezul nopței pe părinți la rugăciune.

În această monastire era o veche și bogată bibliotecă. Coprindea o mulțime de manuscrise din vechime în limbile: siriacă,

egipteană, ebraică, greacă, latină, scandinavă și slavă. Erau opere scrise pe papir, altele pe pele, unele pe coji de copaci iar unele pe table cerate. Unele grămezi de table erau legate în benzi de fer. Cine scie ce comori zăceau acolo pentru știință! Din nefericire, nu este mult de când un foc a nimicit toate aceste comori. Călugării, în graba lor, n'aș putut scăpa de cât cărțile bisericesti. Flăcările au nimicit toate cele alte.

Azi această mănăstire nu mai are de cât zidurile cari arată încă vechia ei strălucire.

Numărul călugărilor scade din an în an. Bătrânii se duc și alții nu mai vin să le ia locul. Anul trecut erau vr'o două sute cincî-zeci. Cine scie câți or fi murit în cursul acestei ierni, care a fost atât de cumplită pentru bătrâni?

Bugetul monastirei se ridică la vr'o 67 miș de lei, din care sumă se mai susțin și alte mănăstiri sau sihăstria ca Secul, Procovul, Sihăstria, Sihla și altele.

Vechia tipografie, care a răspândit atâta lumină, nu mai există.

În coprinsul acestei monastiri este un ospiciu de nebuni, întreținut de epitropia Sântului Spiridon din Iași.

Pentru a înlesni plimbarea prin mândrele și poeticele păduri de brazi, cari îmbrățișează monastirea, d. Andrieș, prefectul județului, pe acele vremuri, (Not. Red.), a făcut o potecă, cu bănci și mese din distanță în distanță, șerpind în lungime de vr'o trei kilometri.

Ce se va alege însă de această mănăstire peste câți-va ani? Iacă o întrebare la care guvernul ar trebui să se gândească. Nu ar fi bine d'a declara pe călugări proprietari pe ogrăzile și locuințele lor, cu dreptul d'a le vinde? Cu mijlocul acesta, monastirea Neamțului ar deveni în câți-va ani un al doilea orașel Sinaia, mult mai frumos, mult mai bogat și mult mai vizitat de acei pentru care pădurile de brazi sunt dătătoare de sănătate, adevărate fântâni de întinerire.

Nota.—În mănăstirea Neamțului, se aduse o tipografie la 1800, de către Dosofteiu Calmuschi, intendentul acelei mănastiri, ajuns mai în urmă stariț. Această tipografie fusese dăruită mănastirii Neamț de către popa Mihail Streabetchi, fost tipograf al Mitropoliei din Iași, care o avea la satul Dubăsari.

Tipografia de la Neamț a jucat mare rol în dezvoltarea literaturii noastre bisericesti. Aci s'a tipărit cele mai frumoase cărți ale epocii, în limba română.

Mășteri tipografi cum avea mănăstirea Neamț, nu se prea găseau în cele-lalte, părți ale țării românești, și cel mai vestit din

POVESTEA BALAURULUI

De la târgul Petrei pleacă o veche cale peste apa Cuejdiului celui nebun, pe la Dărnăneșci și urcă un mare deal spre Cracău. E calea ce duce la Monăstirile cunoscute de maice, Văratie și Agapia, dar și la Târgu-Neamț.

Pe această cale s'a petrecut—e mult foarte mult de atunci—o întâmplare, ce îmi propun s'o povestesc.

În faptul unei zile din luna lui Maiu, pe când încă aburii matinali molatici și răcoroși încununau creasta dealului de la Dărnăneșci spre Cracău, călărea grăbit—un călător, pe cât putea urca la deal bălanul, în bustru.

«—*Sub o poală de icoană
Cernita mă chiamă...*»

hăulia acest călător, alternându-și cântecul cu îndemnurile adresate calului său și cu pocniri, din soroace în soroace, în tinere frunze ce smulgea, fără de scop, din pomi codrului pe sub care trecea.

«—*Mare-î dealul, lungă-î calea,
Dară nu-mă întrece jalea....*»

hăulia un alt călător, care acela descindea dealul.

Și acesta și cel-l-alt se vedeau, după haine, că erau din breasla mazililor, breaslă necăjită cum e mai rău, că nici boeri nu puteau fi, dar nici țărani «*catadiēsi*»... Vu! de viața lor, că una-două venea pitac domnesc să plece *atâția* mazilii, ba cu o treabă a cârmuirei, ba în alta a domniei...

Tot pe drumuri, prin văi și coclauri își trecea zilele albe și nopțile negre... Doară cei mai bătrâni din sat se mai odihneau, da-

toți era călugărul Gerontie. Aci erau și săpători vestiți ca popa Si-meon Isoteski, Gervasie, Teodosiē, Iulian și alții cari făceau lucrări deartă nu numai în lemn, dar și pe metal. Cel care sprijini în mod puternic tipografia de la Neamț, fie prin tipărituri a sale, fie prin ajutoarele ce acorda celorlalți părinți, care puteau tipări, fu renumitul Mitropolit Veniamin Costachi.

Stampele săpate la Neamț au fost împrumutate mai pe la toate tipografiile din Principate. Această tipografie dură până la 1883.

*J V. A. Urechia, Legende, pag. No 49 1901.

căD-zeu le dădea câte un rod bun din sângele lor, câte un flăcă-oandru voinic, cum erau și acești două călători, că făceau rândul bătrânilor la slujba țării, feciorii lor.

— Bună dimineața, vere Țeară-lată, strigă de departe călătorul ce urca dealul către cel care îl pogora, mai mult sămăluindu-l decât cunoscându-l bine, prin aburii dimineții.

— Bun ajuns, vere Busuioc... Dar încotro ?

— Dar din contro șt' d-ta ?

Amândoi tinerii călători descălicară și legându-și caii de câte un fag bătrân, se așezară pe un trunchi răsturnat de trăsnet și pe jumătate putred.

— Vin de la cetate, zise Țeară-lată, că m'au trimes acolo, la monăstire ispravnicul cu cărți la starețul... A poruncit M. S. Vasile-Vodă Lupul să găsească conac (gazdă) pentru Hatmanul, fratele Măriei Sale, care merge să-și vadă de Sf. monăstire, Agapia cea zidită de el... Dar tu mă Busuioc, in cotro mă ?

— *Sub o poală de icoană
Cernita mă chiamă!...*

răspunde apocaliptic flăcăul... Măi, Țeară-lată, să știu bine că mi-or putrezi oasele într'o groapă de ocnă, eu am să fur fata de la monăstire, că mi-e dragă, vere, de n'am odihnă nici o clipă... Zi și noapte chipul Rucsandei imi pironesce mintea și văzul...

— Să furî fata de la monăstire? Mă Busuioc, ai innebunit? Nepoata lui Vodă? Sora Rucsanda de la maica starita? Bagă-ți mințile in cap, mă vere, orî ti-e poftă de mărgele roșii pe la gât... Că Măria Sa Vodă Lupul nu glumește!...

Busuioc văzu cu ochii minții într'o clipă toporul gâdelui d'asupra grumazilor lui, dar tot in acea clipă in mintea lui se infățișa chipul Rucsandei, frumos, tânăr, fermecător.

— Ce o fi să fie! eu o fur....

— *Sub o poală de icoană
Cernita mă chiamă!*

In chilia maicei Domnica, stareța monastirei, o fată frumoasă, de vr'o 16 ani, în rasă de soră, aprindea candelile de la iconostas și împodobia cu flori de primăvară icoana Maicei Domnului cea ferecată in argint de Nușu, argintarul domnesc de la Suceava.

— Rucsanda e vreme să mergi la S-ta Liturghie, că azi e Înălțarea Domnului, zise bătrâna stareță, intrând in camera unde găsirăm pe juna fată. O să cânti la strana dreaptă, cu cele-l-alte surori,

— Ascult, maică.

—Și vezi, nu mai preumbla ochii prin biserică, după obicei. Tine-ți pironiți spre altariu... Că nu șade bine fetelor, precum mie-lușelelelor lui Hristos, să mai întâlnească cu ochii lor căutătură lacomă de mirean.... Haide puneți culionul peste frunte și să mergem, Rucsando.

Și eșiră amândouă, Rucsanda pășind după maica stariță, prin cărarușa strâmtă, mărginită de ambe părțile cu pajıştea verde a primăverei.

Abia făcură căți-va pași în spre biserică și ochii Ruxandei zăriră pe Busuioc descălecând sub poarta clopotniței monăstirei. Maica Domnica nu observă ce mișcare fără de voie agita tot corpul Ruxandei și cum peptul ei începuse a bate cu o mare repeziciune, care trimitea la obraji o rumeneală mai frumoasă de cât aceea zugrăvită tainic pe geana cerului de razele soarelui, care încă nua sosit pe lume.

Busuioc zări și el pe Ruxanda. Nicî el nu știe ce să facă mai întâiu: să-și lege calul de fiarele porței ori în doi pași să sboare spre fată?...!

Maica Domnica, cu cărja stărețească în mână intră în biserică și luă loc pe jetul stărățesc de la dreapta. Ruxandra remase căți-va pași îndărăt. Acum se uita spre maica stariță, acum își îndrepta privirile spre ușa bisericei. Ce greu ți-e pasul, ce anevoie mergi înainte, când aștepti să te ajungă cel pe cine iubești!

O privire a maicei starițe sili pe tânăra fată, de și cu pas trăgănat, să meargă la s'rană, unde cele-l-alte surori cântău *amin* și *Doamne miluește* cu glasuri dulci ingerești.

— Ochii spre altar! i-a zis maica starița; dar floarea soarelui o poți opri de a nu se întoarce spre razele celui care i-a dat nume? Geaba te chiamă altarul, dragă soră, pe ușa bisericei a intrat soarele inimei tale...

Și nu numai Ruxanda, dar și cele-l-alte surori trimiseră câte o privire furișată spre noul venit, că era frumos și tânăr, de fura mințile fetelor.

În toamna anului din urmă, Măria Sa Vasile Vodă călătorind prin țeară, cu alaiuri nenumărate și trecând prin ținutul Neamțului, voia să meargă la Cetate, unde înființase biserica cu hramul Sf. Neculae, ca s'o târnosească. Turcii poruncise lui Vodă să dărâme toate cetățile, dar Vasile Lupu, om isteț, băgă sfinte icoane în Cetatea Neamțului și o prefăcu în monăstire, ca s'o scape de peire.

Din porunca ispravnicilor de la Camina (Peatra), maziliți din toate satele ieșiră în calea lui Vodă pentru cinste și alaiu. Cei mai tineri, călări, sprijineau leagănele domnești, în care călătorea Vodă cu Doamna, Hatmanul, fratele lui Vodă și fetele din haremul Doam-

neî. La trecerea pe apa Moldovei leagănul cel din urmă în care era nepoata lui Vodă cu maica stariță Domnica, se răsturnă în rău; noroc că lingă trăsura era Busuioc și cu Teară-lată, vărul său. Busuioc smulse în brațe din trăsura pe Ruxanda, iar Teară-lată ajută pe cât putu, pe cuvioasa maica stariță. Trăsura perduse o roată și altă trăsura îndărăt nu mai era, cu care cele două călătoare să treacă apa. Ce-î de făcut vere Busuioc? întrebă Teară-lată, arătând cu mâna cât s'au depărtat cele-lalte leagăne ca alaiu domnesc?

Busuioc depusese din brațe pe Ruxanda lângă țărm. Ruxanda, emoționată, îl privea. O privea Busuioc mișcat.

—Ce-î de făcut? răspunde mândrul flăcău; adică cum trecem noi în toate zilele apa prin vad? Bălanul mi-e voinic, murgul tău mănâncă jărat. Ia tu pe cal pe maica starița: trec eu cu bălanul meu pe Domnița...

Și înainte de ce să stea pe gânduri cele 2 femei, voinicii le urcară pe cai cu dâșii, nu fără ca Busuioc, pe nevăzute de maica stariță, să-și cam bată joc de vărul Teară-lată, care n'avea partea cea mai bună.

Trecură apa și par'că Busuioc ar fi vrut să fie lată cât Dunărea, că simțea la grumajii lui voinicii răsuflarea caldă a tinerei fete și brațele ei îl strângeau de mijloc, că de... se temea fata să nu cadă...

O dată pe mal, Busuioc sări de pe cal, luă în brațele lui vânjoase pe frumoasa Ruxanda; ajută lui Teară-Lată să pogoare sarcina ceva mai grea, de și sfântă, pe maica Domnica.

— Ascultă vere, Teară-Lată, rămân eu aci cu d-ilor, incalcă și sboară ca gândul de ajuungi alaiul, să vie o trăsura îndărăt să ia pe jupănițele.

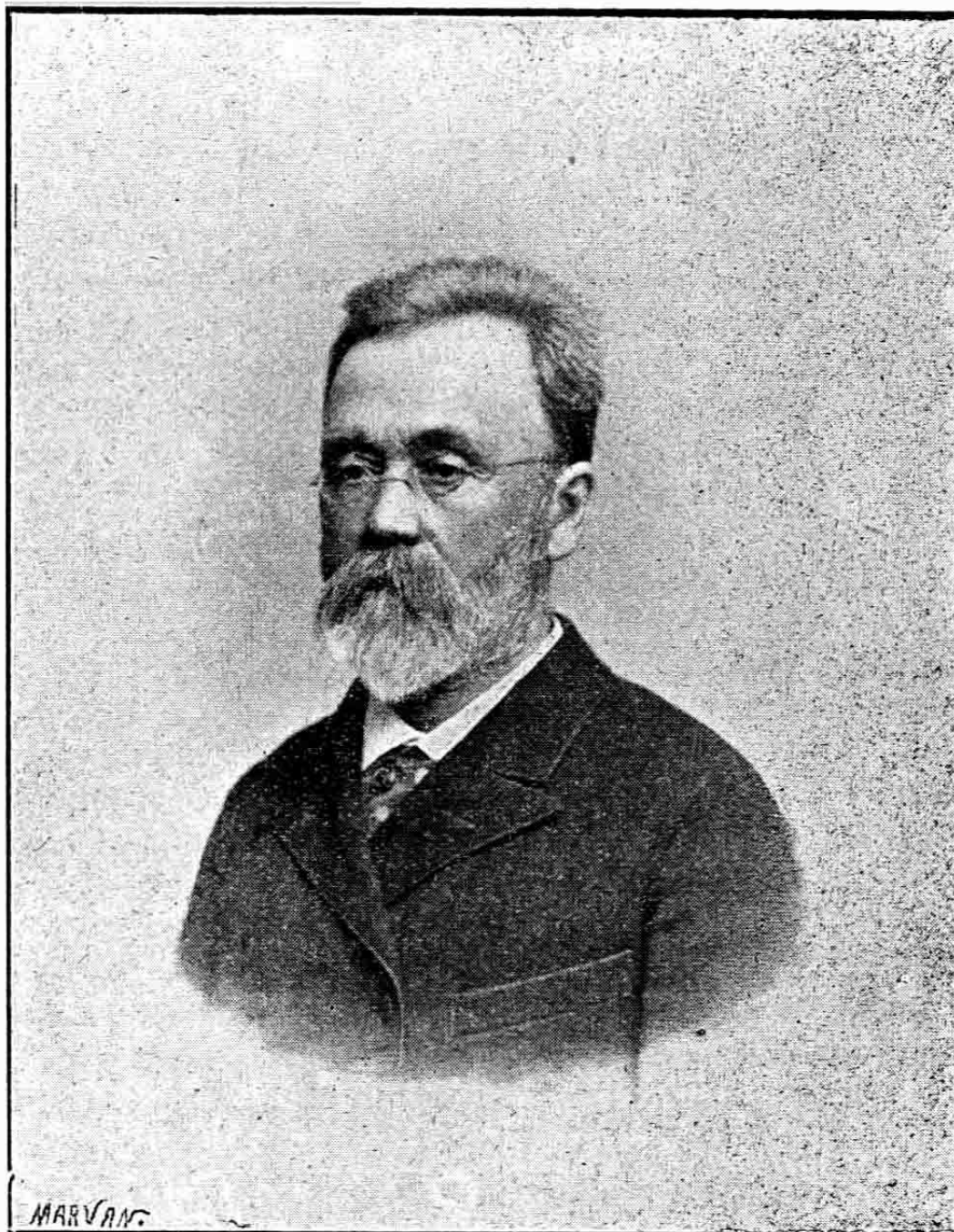
Până ce Teară Lată indeplini cele zise de Busuioc, el întinse pe prundul malului mantaua roșie de Brașov deslegată de la oblâncul șalei.

— Poftim, măicuță, poftim Domniță, de ședeți până vine leagănul.

Ruxanda urmărea lung, cu dulce privire toate mișcările voinicului Busuioc. După ce se așeză jos, ea întrebă pe tânăr: cum îl cheamă? de unde este? are părinți?

Se întetea întrebare din întrebare de par'că isvorea șiroï limpede din stâncă de la munte.

Nu, nu erau numai întrebări banale, pornite din simplă curiozitate; un observator cunoscător al adâncimei sufletești, ar fi tălmăcit întrebările, de cari nici tânăra fată, nici voinicul mazil nu și-ar fi putut încă da seamă... Par'că și dă seamă fulgerul încotro se indreaptă?... Era dragostea care fulgera sângele copiilor acestora,

D. A. Urechiä

Și răspundea Busuioc cu drag la întrebări și spunea fetei cum el este fecior de neam, cum tatăl tatului său fusese boer de Divan la curtea lui Ieremia Movilă Vodă, dar cum căzând în război, a rămas mama sa văduvă de tatăl său, și el un băețan de n'a mai putut străbate la curtea Domnitorilor următori, de aș fost bucuroși să-l lase domnia măcar *mazil*.

Ruxanda asculta cu o vădită plăcere povestirea voinicului.

— Auzi măicuță, zicea ea, nu e din oameni de rând. Și zicând acestea, obrăzii îi se rumeneau ca un măr pârguit de auritele raze ale soarelui. Apoi ea se uita și mai cu drag la Busuioc și îi spunea cum și dansa este fără de mamă și fără de tată și cum unchiul său, Măria Sa Vodă, e singurul ei sprijin pe lume.

Când Busuioc îi spusese că răzășia tatălui său e doar la depărtare de o fugă de cal de monăstirea unde măicuța este stariță, se făcu un moment de tăcere; Ruxanda se uita când la Busuioc, când la maica Domnica, iar Busuioc par'că mai aștepta să auză grăind fata, cum aștepti cu urechia ciulită, în tăcerea nopții de primă-veară, să prinză ciripitul dintăiu al privighetoarei.

Dar leagănul sosi urmat de călărețul Feară-Lată. Busuioc ajutând pe Ruxanda să se urce în leagăn simți că mânuța ei albă stringea pe a lui. I se păru că cerurile se deschiseseră; el cuprinse într'o căutătură caldă pe copilă...

— Maică Domnică, zise dansa așezându-se lângă stariță, ce frumoase locuri sunt pe aci! Eu nu mă mai duc nici la Iași, nici la Suceava; mă primești ucenică la monăstire?

Și zicând aceste vorbe cu glas mai tare, par'că dorea să fie auzită de Busuioc și își intoarse frumoșii ochi negri în spre el, care încălecaseră și ținându-se aproape de leagăn din partea Ruxandei, urmărea toată mișcările ei trupești și sufletesci.

Din acea zi Ruxanda și Busuioc se iubiră, iubire sântă și tainică, care mija în adâncul sufletului dar pe care Busuioc, un biet mazil, nu cuteza să o mărturisească și pe care Ruxanda, nepoata lui Vasile Vodă Lupul, nu găsea mijlocul s'o prefacă din vis în stare a avea.

Ruxanda rămase la monăstire pe lângă maica Domnica. Nici indemnurile lui Vodă, nici tabelul ce i se puse înainte de însăși maica stariță, de greutățile vieții monacale nu o făcură să-și schimbe hotărârea. Nici la Iași, nici la Suceava Ruxanda nu mai putea întâlni pe mândrul și frumosul flăcău, pe când rămânând la Monăstire ea speră să-l poată revedea. Asemenea cugetări le ascundea tânăra fată în adâncul inimii sale dar ele erau călăuza ei în hotărârile luate.

Rămasă la maica stariță, după ce curtea întreagă își luase ziua bună de la ea și se întoarse la Iași, Ruxanda aștepta ziua de Duminecă, orî de sărbătoare, cu nerăbdare tot mai spornică. În asemenea zile locuitorii mirenii din satele vecine veneau la mănăstire. Sprijinit de o arcadă din biserică, Busuioc nu lipsea nicî o dată. Ochii lui cătau ei spre altar orî spre strana din dreapta la care, după câte-va săptămâni de stare în mănăstire începuse a cânta tânăra soră Ruxanda? Nu ochii Maicei Procestei de la catapetez-mă se întâlneau cu ai lui Busuioc, ci ai sorei Ruxanda! Și se făcea roșie de-i zicea maica starița: nu cânta din pept fată dragă, că prea te-ai *inroșit!*... Cântă mai din cap!

Trecu Duminecă după Duminică, sărbătoare după sărbătoare, Crăciun, Anul Nou, Bobotează, Paști, pe vremi groaznice de iarnă, prin troene și viscole de n'ăi fi dat afară din casă un câine, dar de la biserică nelipsit era Busuioc; pururea la acelaș loc, nemișcat, ochii pironiți spre... icoana sufletului lui, și se părea o cariatidă sprijinind bolta bisericeii. O singură zi ochii Ruxandei nu aflară pe Busuioc la locul obicinuit în biserică. Ruxanda se îmbolnăvi, avea friguri...

— Ai răcit, Ruxando; cât s'o întoarce părintele Natanail de la înmormântarea bieteii văduve Maria a mazilului Busuioc, o să-ți dea el niște picături ce le are de la doctorul italian din Iași și o să-ți treacă frigurile.

— A murit mama... *lui?* întrepruse Ruxandra. Ce spui, măicuță?

— Mama *cui?* întrebă la rândul ei, intrigată, călugărița.

Sânta femeie perduse cu totul din amintire pe tânărul Busuioc, voinicul de la apa Moldovei; ea nu mai știa de cât ceea-ce îi spusese duhovnicul mănăstireii, ca să-și justifice absența pe ziua aceea.

Ruxanda nu mai răspunse, dar acum, explicându-și în mintea ei cauza lipsei de la biserică a lui Busuioc, nu mai avu nevoie de leacul părintelui Natanail: ea se îndreveni la moment...

— S'a stins focul în cadeiță maică, zise la leturghia de Înălțarea Domnului, către stareță, clisiarha cea mare; bine-cuvintează să meargă sora Ruxandra la chilia stareției, că-i cea mai aproape, să aducă în cătuie ceva jăratec.

Maica stareță se învoi.

Cu ce mișcare răpede plecă Ruxandra de la strană luând din mîna clisiarhei cătuia de fer. Ea eși nu fără a-și întoarce capul înspre locul unde era Busuioc. Acesta,—ce-i puterea pasiunii! — presimțise eșirea din biserică a Ruxandei și el era deja în pridvor, pe când ea îl căuta din ochi lângă arcada obișnuită.

Slujba in biserică continua..

Maica stareță numără pe mătăni «Doamne miluește», corul de fete făcea să răsune bolta bisericeii de glasuri limpezi, aduse pe nas...

Dar Ruxanda cu jăratecul nu mai vine.

Maica clisiarhă își frângea mâinile. E ora să iasă cu sfintele daruri și diaconul are cădelnița stinsă.

— Să meargă altă cântăreată să zică Rucsandei săvină mai iute..

In acea clipă intră in biserică cu pas pripit maica portăreasă. Are fața speriată, tremură buzele ei groase pe gingiile văduve de dinți. Ea se apropie de maica stareță și face mătania datorită :

— Maică, bine-cuvintează.. sora Ruxandra a încălcat pe un cal cu un mirean și... (făcându-și cruce).

— Ei și ?

— Și a fugit calul in goana mare...

Mare turburare in toată biserică... Maica stareță se răpede spre ușă, preoții stau cu slujba întrebând prin dverele altarului, deschise înainte de vreme, de este foc unde-va?... surorile dau busna la ușa bisericeii.

Cât ai clipi din ochi, o droae de argați de la vitele monăstirei incalecă pe caii de la imaș, pe deșelatele, și pornesc toți in toate părțile ca furnicile dintr'un furnicar.

Le-a zis maica stareță: Acum să-mi aduceți fata ! E nepoata lui Vodă... Perdeți capul de nu o aduceți !

— Te iubesc ! Vino ! Lumea e mare ! Fii fericită, Ruxando !
Vino !

Atâtea vorbe putu șopti Busuioc Ruxandrei in pridvorul bisericeii. Fata, care il căuta cu ochii in biserică și-și întoarse dulci și tainic grăitorii către june, mai privi odată lumea din biserică.

— Te iubesc ! a ta sunt ! te iubesc !

Și într'o scăpărătură de cremene, calul e deslegat de sub clopotniță, ca pe o pană, Busuioc ridică pe Rucsandra pe cal lângă el și înainte de ce călugărița portăreasă să se desmeticească și să strige, calul pleacă ca un vârtej de vânt: fâlfâie rasa neagră a sorei, culionul cade după cap, in părul negru ca abanosul și despletit se joacă vântul stârnit de iuțeala ameitoare a goanei și se duc, tot se duc...

«Munți și văi se limpezian!»

Dar iată, mare, că Busuioc, zărește îndărătul lui un nor negru de praful ridicat de caii gonașilor argați. Și ori-cât striga flăcăul; — Acum să te văd, Bălane ! Nu ne lăsa Bălane ! Și ori-cât

bălanul în legea glasul rugător și mângăetor al stăpănu-său, nerul negru tot mai aproape se vedea.

— Suntem perduți! zise Busuioc, ne ajung din urmă...

— Ba nu sunteți pierduți, strigă o voce din tufiș, dacă veniți după mine.

Dar din tufiș nimeni nu eșea.

Busuioc opri calul, sări jos după el și merse la tufiș.

— Dar cine ești tu? Nu cumva ești d-ta, vere Teara-Lată? O foșnitură prin frunzele uscate căzute din toamna trecută se auzi...

De sub ele țâșni un șearpe mare de două stânjeni. Ruxanda se îngrozi, calul sforăi din nări... Busuioc îl apucă de căpăstru și cu mâna cea-l-altă ridică securea din brâu asupra capului șarpelui.

Un hohot lung sbucnit din tufiș, îngheță sângele în vinele Ruxandei.

— Incalecă, Busuioc, mă zice glasul misterios, și urmează după șearpe.

Busuioc încălecă.

— Să fii tu Ucigă-l crucea, orî înger trimis de Dumnezeu, te urmez dacă scapi pe Ruxanda, dacă o dăruiești sufletului meu! strigă flăcăul încălecând.

Șearpele începu a sălta prin codru, când la dreapta, când la stânga, cu o repeziciune că de abia se putea ține de el bălanul. Și fugind ca eretele în văzduh, prin codru fără de cale și fără de potecă, sărind peste buturuge de pomi căzuți, acum urcând dâmburi drepte ca peretele, acum pogorând stânci lunecoase pe cât urieșe, abia putea Busuioc să apere capul scump al fetei de isbirile crăcilor de pomi ce-î inchideau calea. Și aș mers, tot aș mers, după șearpele neobosit, cu bălanul numai spume, de la eșirea din leturghie până la toaca vecerniei, de la a vecerniei până la a privigherei, când cloșca cu puț se ridică strălucitoare pe cer.

Dar de o odată șearpele se face nevăzut și înainte de ce să-și dea seamă Busuioc de primejdie, Bălan se poticnește... el cade într'o prăpastie groaznică, fără fund!... Un sgomot subpământesc, asurzitor, amestecat cu țipete de muritori se repercută din rărunchii prăpastiei, apoi succede o tăcere mormântală...

— Așa pățește cine se atinge de mielusele lui Hristos, strigă glasul misterios, din adâncul prăpastiei.

Când în ziua următoare argații monăstirei deteră de Busuioc și Ruxanda, îi găsiră morți, dar îmbrățișați.

Argații duseră cadavrele la S-ta Monăstire.

— I-a pierdut Balaurul Muntelui, maică stareță, ziseră argații.

— Balaur? Balaur e dragostea, gândi bătrâna călugăriță.
De atunci dealul ce urcă de la Dărmănești spre Oșlobeni și Cracău, se numi: *Dealul Balaurului!*

BALAUROL

Când ieși din Piatra, lăsând în dreapta piscul Petricica, iar în stânga dealul Cozla, și apuci drumul care duce spre acea salbă de monastiri cari strălucesc în sânul munților din județele Neamțu și Suceava, după o jumătate de oră ajungi în poalele unui deal resfătat.

Drumul cotește pe coasta din stanga până în culme, dominând o vale, dincolo de care se înalță verde ca smaraldul un braț din Drăganul.

Coasta pe care te sui este păduroasă în partea drumului, iar restul este numai pășune. Cirezi și turme albesc ici și colo.

Când ajungi în vârf, trebuie să te oprești pentru a răsufla caii. Vederea ce ți se desfășură de acolo este plăcută.

Nu te poți opri a întreba numele aceluși deal. Rămăi cam uimit auzind că se numește dealul Balaurului.

— Dar, de ce se numește așa? — Întrebați pe un bătrân cu barba albă, care sta în ușa unei colibe.

— Apoi, domnule, zise el, — multe spun bătrâni.

— Dar din acele multe, moșule, spune și mie ceva.

— Se spune domnule, că odinioară în poalele acestui deal a fost un balaur. Iacă colo din muchea dealului, vezi acea adâncătură care seamănă a săpătură de ape? Pe acolo trecea balaurul. Era așa de mare și grozav, că târându-se răscolea pământul cu gura și lăsa în urmă brazdă, ca și cum ar fi trecut două pluguri alături. Așa balauri nu mai sunt acum.

Și bătrânul rămase ca pierdut în amintirile din timpii, când trăiau asemenea monștri pe cari numai în basme îi aflăm.

Din spusele lui am înțeles și mai bine că mult adevăr este în bătrânile cronici polone cari vorbesc de a noua urzire a țărilor române.

Când Dragoș, pe la anul 1342, și Bogdan, pe la anul 1349, amândoi voievozi din Maramureș, trecură cu toți boerii, oștenii și poporul lor, și se așezară, cel d'întăiu în sus de apa Moldovei iar

*J. Gr H. Grandea, Universul Literar, No. 30, 1890.

cel din urmă în sus de apa Bistriței, prin toate locurile acestea era o mare pustietate.

Potopul atâtor oirdĩ barbare, potop care ținuse sute de ani, făcuse pe români să caute adăpost în creeri Carpaților. Locurile unde se adăposteau ei fiind sterpe indată ce simțiră oare-care liniște din partea răsăritului, începură a se revărsa prin locurile cele mândre.

«Frumoase și bune locuri ocupară voivozii români, — zice o veche cronică, — dar plină de hiare, târătoare și alte jivini sălbătice».

Și nici că putea fi altminterea, de oare-ce prin aceste locuri de sute de ani nu călcăse poate picior de om.

Acei cari veniseră din Maramureș, nu sciau cu ce să se lupte mai întâiu : cu hiarele și târătoarele sau cu sălbăticia locurilor, sau cu grija d'a preîntâmpina o nouă năvălire de barbari, căci tătarii și cumanĩ tot băteau șesul Moldovei!

Intre familiile celor doi voivozi români, Dragoș și Bogdan, era o veche și veninoasă ură. Acea ură desbina și pe supușii lor.

Bogdan, aflând că Dragoș se făcuse domn peste o țară frumoasă și bogată, pe care o închinase coroanei ungare, se hotărâse a năvăli peste el. Înțelegându-se în ascuns cu mai marii popoului său, pândise timpul când regele Ungariei era ocupat într'un război cu Veneția, și plecase din Maramureș, urmat și el de toți boerii, oștenii și poporul său. Ne apucând acelaș drum pentru a trece munții ca Dragoș, el ajunsese în poalele Ceahlăului, și, de acolo, lăsându-se în jos, ajunse unde acum este orașul Piatra.

Aci el trebui să se oprească pentru a se îngriji, întâiu de mulțimea care-l urmase, pentru a-și asigura un loc de retragere, și apoi a da pept cu dușmanul său.

Dar Dragoș murise și fusese inmormântat la biserica clădită de el în Volovăț lângă Rădăuți, iar în tronul urmase fiul său Sas. Această moarte nu imputină ura lui Bogdan, care se inveninase și mai mult prin închinăciunea tatălui către coroana ungară. Ne mai putând pedepsi pe tatăl, se jură să pedepsească pe fiul, tot așa cum pedepsise pe toți acei boeri români din Maramureș cari nu voiseră a-l însoți și rămăseseră credincioși coroanei ungare; el ucisese pe toți câți putuse prinde și le arsesse casele.

Acum însă se îngrija de așezarea credincioșilor săi.

Revărsarea zorilor îl află cu securea în mână, dând pildă tuturor în zorul d'a clădi locuințe pentru atâtea mĩ de familii și ocoale pentru cirezile, turmele și hērghelele cari făceau să vuiască aerul.

Pe când pădurea de stejari bătrâni cădea sub securi, iar în locul ei, între Bistrița, Petricica și Cozla, ca prin minune se rădica orașul Piatra, soția lui Bogdan Vodă se plimba prin dumbrăvi împreună cu soțiile și fetele boerilor. Ele se încântau de frumusețea acelor locuri și fermecaș auzul cu dulceața graiului lor, iar din degete răsuceau fusul, căci toate erau cu furca în brâu. În acele timpuri, din palat până în colibă, femeia română cu mânele ei imbrăca și nutria pe toți ai casei.

Frumoase la față și mândre în portul lor erau soțiile și fetele boerilor, iar Maria Doamna, pe frunte cu diadema de aur și cu năframă de mătase albă cu vârgi de argint fluturând pe părul ei cel alb, părea că este mama aceluia cârd de zâne.

Dar din tot cârdul acela, una mai cu seamă atrăgea vederea tuturilor, și Maria Doamna cu mult drag se uita la dânsa.

Era Mina, singurul copil al bătrânului Arbore, cel mai înțelept, curajos și devotat din boerii lui Bogdan Vodă. Mama ei murise la un an după ce o născuse, așa că Mina crescuse mai mult pe brațele Doamnei care o iubea ca pe fiica ei.

Nu împlinise încă șapte-spre-zece ani. Dacă fața ei strălucea de frumusețe îngerească, iar pe buze îi flutura un zâmbet plin de bunătate, în ochii ei negri se răsfrângea un nor de întristare. Din când în când, Mina punea mâna la sân și își apăsa inima, căci inima ei, bătea tare și dureros ca nici o dată. Ea mergea tot afară din cârdul celor altele, par'că ar fi voit să fie tot singură. Mergea cu pași lunge și uitându-se în jos. Degetele nu mai aveau putere să învârtească fusul.

Maria Doamna se uita la dânsa cu drag, dar și cu mirare.

Pentru întâia oară o vedea așa.

Făcându-și semn, Mina se apropia.

Doamna, punându-și mâna după gât și uitându-se lung în fața ei, rămase incremenită văzând oare-care ofilire în trăsurile copilei.

— Ah! ochii mei bătrâni,—strigă ea,—cum n'au putut să vadă mai curând? Pentru ce nu mi ai spus nimic?

— Nu sunt bolnavă, Mărită Doamnă,—zise Mina uitându-se drept.

Și Doamna citi în ochii ei că adevărul spunea.

— Dar atunci de ce ești tristă? De ce taci? De ce cauți a umbla singură?

— Ah! nici eu nu știu,—răspunse ea, și, ca cum în aceste cuvinte ar fi pus toată uimirea sufletului ei de fecioară, plânsul o podidi îndată.

Doamna îi strânse capul la sân, și sărutând-o pe frumosul ei păr, îl șopti :

— Plângi, copila mea, căci lacrămile șoptesc acele intristări neînțelese care copriind une ori inimile noastre.

Și ținând-o mereu cu brațul de mijloc, Maria Doamna își urma plimbarea în tăcere. Tot felul de gânduri se învârteau în capul ei. Simțea că este aci un mister, de care nici fata nu putea să-și dea seama.

Soarele apunând, întindea pe cer o purpură înflăcărată. Resfrângerea ei în undele Bistriței o făcea să pară un rău de aur curgător.

Doamna, însoțită de acel cârd grațios, se întoarse la palatul ei, dacă putem numi palat o clădire de lemn rădicată în pripă și care avea să adăpostească cât-va timp familia celui ce era ursit să întemeieze și să ocrotească toată Moldova sub sceptrul lui.

Maria-Doamna, chiar în acea seară, văzând pe bătrânul Arbore, îl trase d'o parte și îi zise :

— Mina este tristă, suferă. Am întrebat-o ce are, și n'a știut să-mi răspundă. Bănuesc că dorul iubirei a început să cânte misterios în inima ei de fecioară. Întreab'o care din tinerii noștri îi place mai mult. Prin frumusețea, mintea și inima ei, fiica lui Arbore are tot dreptul să aleagă.

— Mărită Doamnă,— zise bătrânul tată,— cred că ar fi bine să călăuzim noi alegerea ei pentru a cădea pe vre unul demn de dansa și de împrejurările prin cari trecem, căci de acum viața noastră va fi un șir de lupte.

Aceste cuvinte zugrăvesc îndestul caracterul bătrânului Arbore.

Totuși el vorbi Minei, căutând să-și dea seamă de ce se petrecea în sufletul ei. Nici lui, fata nu putu spune nimic.

Nimic să fi fost însă ?

Între boerii lui Sas Vodă era un tânăr, ca de două-zeci și cincă de ani, frumos și înțelept anume Tăut. Minte deschisă, suflet înalt, el nu vedea cu ochii buni închinăciunea lui Dragoș și a fiului său, către coroana ungară, de la care românii n'aveau să aștepte nici un bine. Într'un consiliu care fusese la curte, îndată după moartea lui și intronarea lui Sas, el spusese verde că românii nu pot aștepta binele de la închinarea către străini ci de la unirea lor. Se ridică mai cu seamă contra urei nebune care desbina pe fii aceleiași mame.

Cuvintele lui supărară foarte mult pe bătrânii curtenii și mai cu seamă pe Sas Vodă cari apărând amintirea tatălui său, muștră cu asprime pe junele Tăut.

Acesta își spusese credința lui, fără interes, fără patimă, numai

din acel avânt al sufletelor nobile d'a spune adevărul. El rămăsese credincios domniei. Sas Vodă însă, suflet îngâmfat și minte neprevăzătoare, nu voia să aibă lângă el de cât tot de acei cari vedeau prin ochii lui și cari judecau toate ca el.

Tăut simțind aceasta, trebuia să trăească retras. Boerii pentru a complăce domnului lor, se intreceau a-l ocoli.

Așa el ajunsese a trăi în acel mijloc ca într'o pustietate.

Pentru a nu lăsa ca acea singurătate, la care îi osânda Vodă și boerii lui, să crească în sufletul lui buriana patimilor rele, el făcuse din vânătoare ocupația din toate zilele.

Urmat de ceata credincioșilor lui se afundă în munți unde rătăcea săptămâni întregi, vânând numai hiarele vătămătoare omului.

Întâmplarea făcu că, tot vânând prin păduri, să se rătăcească de cetașii lui și să ajungă pe malul Bistriței. După atâtea zile petrecute în umbra pădurilor, fu fericit când se văzu în acea vale scaldată de soare și în care se rostogoleau undele repezi și cristaline ale râului.

El auzise că Bogdan voivodul plecase din Maramureș; nu știa însă în cotro apucase.

Văzând cățiva inși cari tăiau stejari, se apropiă de dâșii.

— Unde sănt? — îi întrebă el. — Le șapte zile umblu rătăcit prin păduri.

Aceia se uitară cu mirare la el, apoi unul din ei îi răspunse:

— Ești aproape de tabăra voivodului nostru.

— Dar cum se numește voivodul vostru? — mai întrebă el.

— Bogdan, — răspunse un altul, măsurându-l din ochi.

Tăut tresări. Cugetând puțin, le zise:

— Vă mulțumesc, fraților. Merg să dau de scire celor alți cari mă așteaptă. Nisce nefericiți vânători rătăciți sunt sigur că vor fi bine ospătați în tabăra voivodului Bogdan.

Și întorcând calul se afundă în pădure.

Taietorii voră să-l opriască, dar nu-l putură ajunge și îi perdură urma.

Tăut trebuia să fugă din acele locuri. Sufletul lui nobil înțelegea că nu trebuie să fie prins în raza taberei lui Bogdan, pentru a nu trece în ochii acestuia de spion al lui Sas Vodă.

Scia ura venitoare ce era între acești doi voivozi și supușii lor. El n'o împărtașia, dar nici nu voia să treacă de nesupus al Domnului său.

Dar abia gonise cât va calul, și trebui să se oprească, într'o vale pe unde șerpuia un pârâiaș, uimit de ceea ce vedea.

O copilă frumoasă ca o nălucire cerească, sta pe trunchiul unui

copac căzut și, cântând, făcea un mănunchiu din florile ce culesesă în poală.

Tăut rămase ascuns în pădure, privind-o cu răpire.

Mina, căci ea era, după ce și făcu florile mănunchiu, se sculă pentru a căuta un fir de earbă cu care să le lege. Umblă cât-va, până află firul pe care îl smulse.

Când rădică însă capul, rămase uimită, văzând în apropiere pe Tăut care o privea cu nesățiu.

Era mândru și frumos, pē calul negru ca pana corbului. De un oblânc al șelei atârna arcul, iar de cel alt oblânc tolba cu segeți. De sub țurcana îi înclinată părul balan cădea în unde pe umeri și spate. Ochiul lui căprii erau plini de bunătate și în același timp resfrângeau agerimea minței. Mustățile lui ca ale păstorului din balada Mioara, ca spicul grăului, lăsa să se vadă o gură frumoasă pe care flutura un zâmbet de admirare. Era îmbrăcat într-o tunică cenușie, cu itari albi de lână, cu opinci ale căror nojițe se încrucișau regulat pe fluerul piciorului până sub genuche. Mijlocul îi era încins cu brâu roșu, în care erau infipte două junghieri cu mânerul de os încrustat cu argint. De la sold îi atârna o spadă lungă ca acelea ce purtau cruciații. Cu o mână ținea frâul calului, iar cu cea altă un corn de vânătoare, care strălucea la lumina soarelui.

Câte-va minute, amândoi se priviră unul pe altul. Ochiul lor spuneau că pentru întâia oară au întâlnit în culme așa ce-va drag.

Poate că noaptea îi ar fi apucat privindu-se în tăcere, dacă un sgomot de pași din desișul pădurei n'ar fi făcut pe Tăut să întoarcă capul. Erau acei cari îi întâlnise în marginea Bistriței și cari îi căuta urma.

Aruncă fetei o privire, în care puse tot regretul că trebuie să fugă, și împintenind calul se făcu nevăzut printre arbori.

Tocmai atunci cei cari îl urmăreau apărură în poiană.

Văzând pe Mina nitându-se mereu în partea unde dispăruse tânărul, o întrebă dacă a trecut pe acolo un străin.

Ea, neauzind întrebarea lor, căci rămăsese cu ochii căutând să străbată adâncimea pădurei și cu auzul să prindă sgomotul calului din ce în ce depărtându-se, fură siliți să repete.

Atunci ea se trezi din acea uitare și o vie roșiata îi coloră fața.

Ea nu putu răspunde următorilor de cât făcând un semn cu mâna spre partea unde dispăruse Tăut.

Când văzu graba și mulțumirea cu care ei apucară într'acolo, ea simți ca o remușcare, și, fără să și dea seama, rugă pe D-zeu să îi pearză urma.

Și din acea zi Mina rămase cu gândul tot la acel tânăr fru-

mos și mândru, și în fie-care zi revenia în acea poiană și sta acolo ore întregi, împinsă de dorul d'a'l mai vedea.

Tremura la orî-ce sgomot de cracă uscată, la orî-ce cădere de frunză, la cea mai mică clătinare de copaci; dar, când vedea că vântul, o pasere, o veveriță sau vr'un trecător și-a răs de așteptarea ei, atunci ofta adânc.

Și așa viața ei trecea în de lung, dulce, tristă și 'ot d'auna înșelată așteptare. Nu mai avea astâmpăr nicăerea. Lucrul îi iera nesuferit. Ea, atât de voioasă altă dată, acum era tăcută și căuta singurătatea. Și toate acestea fără să-și poată da seama de cauza lor.

De aceea, când Maria Doamna și mai apoi tatăl ei o întrebară de ce este schimbată, ea răspunse în toată sinceritatea că n'are nimic, că nu-i nimic.

Dacă cine va 'i-ar fi spus că acel tânăr necunoseut era fermecătorul care s'a făcut domn pe inima ei, ea ar fi rămas foarte uimită de asemena descoperire.

Nu cu aceiași ochi, nu cu același simținânt, acei pe cari Mina îi îndreptase pe urmele lui Tăut, alergară după el până îi perdură urma.

Inserând, trebuiră să se întoarcă, măhniți c'a'u lăsat să le scape din mână un bun vânat.

Unul pe altul se învinuiau:

— Indată ce te-ai întrebat, Căline—zicea unul, — trebuia să pui mâna pe frâul calului.

— Așa se cuvenea să faci tu, Sofrone, căci eu care aveam securea în mână, puteam să-l opresc d'a scoate spada și a se apăra.

— Orî-cum, am fost niște guri căscate. Ne a scăpat din mână. Acum trebuie să tăcem maică.

— Să tăcem?—Intrebă un altul.—Nici cum, trebuie să mergem îndată a spune Măriei Sale.

— Și Măria Sa o să ne dăruiască cu câte o oală plină de vin că am văzut învârtindu-se în preajmă o iscoadă d'a lui Sas Vodă, dar, ca niște guri căscate ce suntem am lăsat-o să scape.

— Tăceți— zise unul care părea mai în vârstă. — Vinovați suntem c'am lăsat iscoada să ne scape, dar și mai vinovați, am fi dacă n'am spune Măriei Sale. Păcătuește acela care, știind, nu spune păstorului că lupul pândește aproape de turma lui. Și turma lui Bogdan Vodă suntem noi toți cu soțiile, părinții, copiii, rudele și avutul nostru; iar lupul este Sas Vodă cu toți ai lui.

—Dar oare d'ai lui Sas Vodă să fi fost acesta? intrebă Călin.

—Nici că mai este îndoială. N'ai văzut că după grai și îm-

brăcămintele era curat din Maramureș. Nefiind din ai noștri, trebuie să fie din ai celui-l'alt voivod.

— Dacă este așa, atunci Sas Vodă stă gata să ne calce?

— Da, și de aceea trebuie să spunem iute și tot Măriei Sale. Cum suntem aici fără ziduri, fără șanțuri, n'am putea ține piept lui Sas Vodă, călcându-ne pe neașteptate. De aceea să spunem, pentru ca Măria Sa să ia cuvenitele măsuri.

Și alergând toți la curtea domnească, spuseră, cum credeau ei că au întâlnit o iscoadă, că au urmărit-o cât au putut, dar fiind călare, iar ei, pedestri, i-au pierdut urma.

Bogdan Vodă, auzind, rămase și el convins că în adevăr acel necunoscut iera o iscoadă.

Din fire fiind ager și prevăzător, chiar în aceea seară el strînse pe toți boerii lui, pentru a se sfătui cu dânșii.

— Sas Vodă, cum văd,—zise el,—nu vrea să aștepte venirea noastră. La o gingășie atât de mare, boeri, trebuie să răspundem și noi, eșindu-i înainte. El care a avut timpul să-și facă cetăți și targuri, va avea unde să ne primească, pe când noi aci vedem că suntem în lipsă de toate. N'avem nici îngrădiri pentru a ne apăra, clădiri de hiarele sălbatice vitele, turmele și hergheliile, necum pentru a primi niște fețe strălucite ca ale lor. Ce gândiți că este mai bine să facem?

Toți fură de același gând, că este mai bine să easă 'nainte.

— Dar 'nainte d'a ne pune în mișcare,—adăogă voivodul, trebuie să aflăm cam unde s'o fi aflând Sas Vodă și de unde s'o fi gătit să ne lovească? De aceea chiar în această noapte trebuie să trămitem, și noi, iscoade în mai multe părți. Pentru a nu se rătăci prin aceste păduri necunoscute nouă, vor însemna copaci, în trecerea lor, spre a ști pe unde să se întoarcă. Până la venirea lor, noi trebuie să ne îngrijim de ocrotirea familiilor noastre contra timpului rău și contra hiarelor.

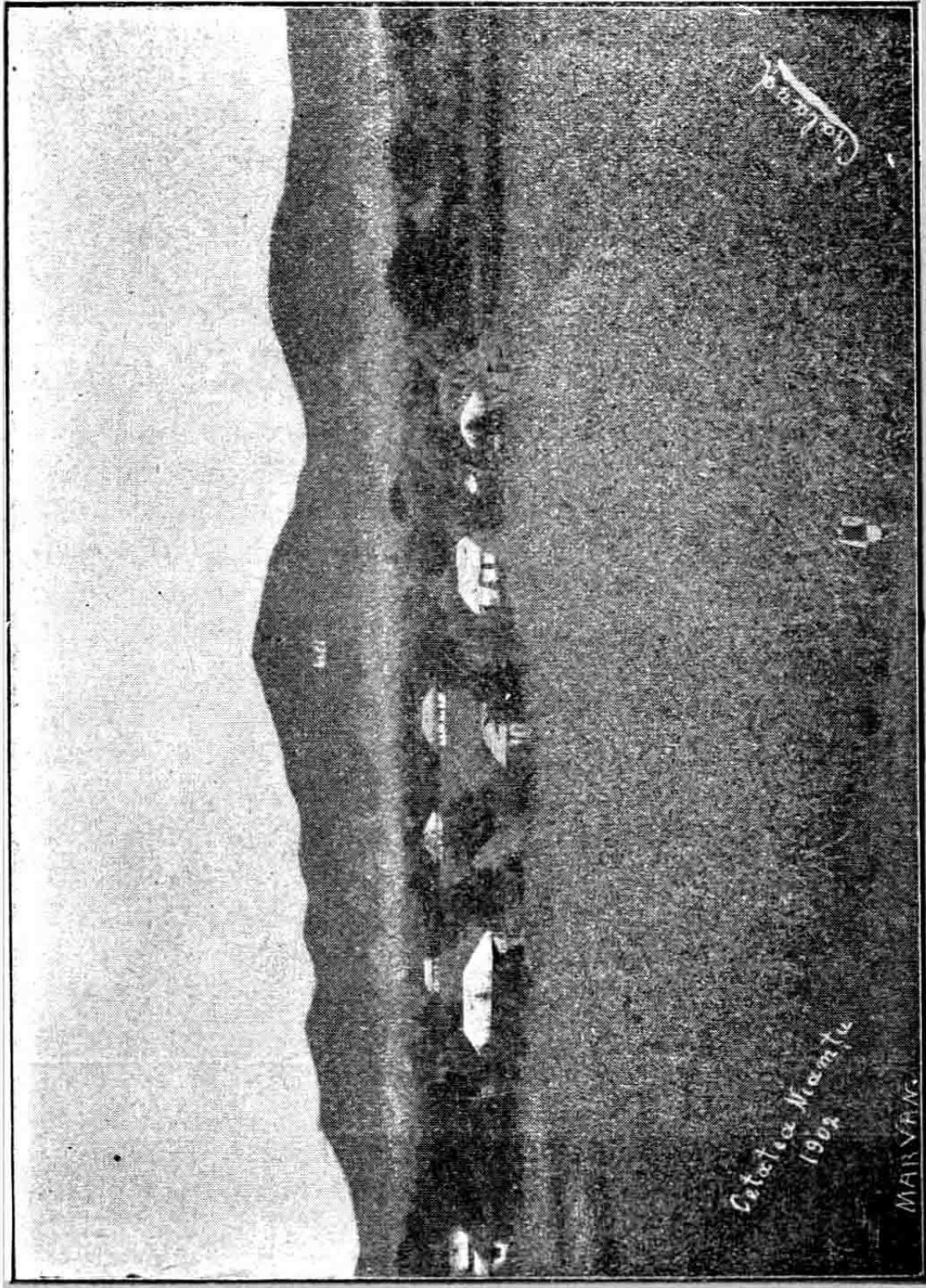
Și iscoadele plecară pe cai deprinși cu suișurile munților, iar voivodul rămase pentru a se ocupa de adăpostirea acelor mii de familii al căror scut și stea călăusă era el.

Am spus cum, din voivozi cu secura în mână, Bogdan Vodă da tuturilor pentru a ridica case și ocoale.

Toate acestea le înconjurară cu un gard înalt și un șanț adânc. Din distanță în distanță, clădiră foișoare de unde puteau să arunce săgeți și petre.

Și pe când aceste lucrări urmau, zilele trecură fără ca nici una din iscoade să se întoarcă.

Voivodul și boerii începură a se îngriji de soarta lor.

Culmea Pleșului. Vederea Cetățuiei Neamț.

Această grijă crescuse și mai mult, când într-o dimineață pe un deal din apropiere aflară lacuri de sânge.

Cei trămiși de Bogdan Vodă, tot rătăcind în sus și jos, prin acele păduri, în care nu intrase încă securea, întâmplarea îi făcu să se întâlnească în acelaș loc, fără să fi descoperit nimic din scopurile și pregătirile lui Sas Vodă.

Ca să se întoarcă la Domnul lor și să-i spună că n'au aflat nici o urmă de dușman le era rușine. Iscoada lui Sas Vodă nu venise până în preajma taberei lor?

Sfătuindu-se între dânșii, hotărâră ca împreună să meargă tot înainte, doară vor da de vr'un picior de om care să-i îndrepteze unde-va.

Și așa plecară iar.

Fiind călări pe cai muntenesți, nu se temeau de greutatea și lungimea umbletului. Acolo unde desimea crăcilor îi oprea, securile le deschideau calea. Multe fiare sălbatice le eșiră înainte, dar ele roșiră mușchiul cu sângele lor îndată ce coarda arcului sbârâni.

După câte-va zile fuă siliți să se întoarcă, mai cu seamă că merindele erau pe sfârșite. Ajungând în culmea Pleșului, deteră peste o răriște de brazi, făcută de tocul trăsnetelor. De acolo puteau să vadă.

Se opriră pentru a se repausa fericiți că cu ochii pot să cuprindă întinsa panoramă care se deschide în toate părțile. Culmile munților par ca niște valuri, din mijlocul cărora se înalță piscul posomorât al Ceahlăului.

Tot privind unul din ei rămase uimit, văzând într'un sân de brazi, strălucind la lumina soarelui, o cruce.

O cruce, un semn că acolo este un locaș dumnezeiesc, în mijlocul acelei pustietăți prin care atâtea zile și nopți nu descoperise nici o urmă de picior omenesc? Nu era oare o nălucire amăgitoare?

Arătând și celor alți ceea ce descoperise, toți esclamară de bucurie.

Acolo unde strălucea crucea nu putea să fie dușmănie.

De și erau sleiți de osteneală, ei și caii lor, se îmbărbătară îndată și începură a coborâ.

Intrară iar sub bolțile dese ale brazilor prin cari abia mai vedeau licărind lumina cerului. Nu mai vedeau acum crucea, dar știaș partea în cotro era.

Când ajunseră în vale, umbra serei se întetise.

Trecură un părăiaș care curgea limpede ca cristalul, șoptind singurătății din poveștile trecutului,

Naintară, tot plecând auzul, doară vor auzi sgomot omenesc în acea adâncime de copaci seculari peste care văzuse strălucind crucea.

Așteptarea lor nu fu înșelată.

După puțin timp auziră lătratul unui câine. Nu mai încăpea ndoială: acolo era și omul.

Dar prin acea desime întunericul era acum mare.

Ei naintău cu grije, -pentru a nu pierde direcția în care văzuse crucea și auzise lătratul câinelui.

O licărire văzură printre copaci, cari acum erau mai mari.

Grăbîră pașii într'acolo și eșiră într'o poiană.

În mijlocul ei se înălța o biserică cu turnul care se desina în albastrul întunecat al cerului. Imprejurul bisericeii căte-va căsuțe umile. Mai într'o parte ogradă și umbrare, unde se vedeau mișcând vaci și oi.

Câinii începură a lătra și mai mult. Dar în lătratul lor par'că era și mirare. Te făcea să crezi că ceea ce miroșiau ei, îi uimea.

Nerăbdători să vază ce este, ei apucară nainte, și văzând pe rătăciții noștri, se opriră lătrând, dar și dând din coadă.

Par'că le zicea :

— Dar ce căutați voi pe aici ?

În acelaș timp căte-va din ușile acelor căsuțe se deschiseră și, la lumina unor făcli de rășină, călătorii văzură fețele bătrâne ale cător-va călugări.

Oștenii lui Bogdan Vodă se apropiară cu incredere.

Călugării se uitau la dâșii și nu le venea să-și creadă ochii; nu-și aminteau alți oameni afară de dâșii să fi călcat prin acea vale și înălțimile ei.

Nu mai puțin se mirau și oștenii întălnind o biserică și călugări în acea pustietate unde după atăta timp nu întălnise decăt păraie, pasări și fiare sălbatice.

Călugării, după ce-și risipiră uimeala, îi primiră cu bună-voință.

Îi ospătă cu pâine de grău, lapte, caș, fructe. În loc de vin le dete să bea un must înăsprit din mere, must care nu întărzia d'a înviora pe călătorii noștri și a rupe ghița dintre ei și călugări.

Pe când mustul sfărăia în oalele de pământ, gurile începură a deșerta plinul minței.

— Dar cine sunteți, și de unde veniți, feții mei? întrebă unul din călugări.

— Din Maramureș suntem, părinte—răspunse unul din oșteni, făcând din ochi soților săi, se vede pentru a-și admira isteția.— Ni s'a urăt cu sărăcia pământului de acolo, unde românii s'aū inde-

suit prea mulți de frica căpeăunilor. Am plecat, doară om da de urma unui voevod al nostru, Dragoș, care a plecat cu boeri, oșteni și mulțime dintre noi.

— Dragoș, — exclamă un călugăr. — Dar Dragoș, fețiș mei, a murit de căți-va ani, căci, cum știți, el era foarte bătrân, când a venit în părțile locului acesta.

— A murit Dragoș? — întrebă cel isteț. — Dar atunci ce s'a făcut Sas, fiul lui?

— Sas este acum voivodul țării, — răspunse unul din călugări.

— Ce mulțumiți suntem că vom afla cui să cerem ocrotire. Și unde se află el acum? O fi având el trebuință de brațe pentru a se război cu cine-va?

— Știm că se află la Rădăuți; iar dacă o fi având trebuință de brațe, aceasta nu o știm.

— Și nici că avem cum să știm, adăogă un alt călugăr, căci prin această vale nu ne amintim să fi călcat, de când ne am așezat noi aci, alți oameni, afară de voi. Și sunt cincă-zeci de ani trecuți de când am venit aci!

— Și tot atât de veche este această sântă biserică? — întrebă oșteanul isteț.

— O! biserică este mult mai veche. Nu putem spune lămurit de când. Atâta știm că ea a fost făcută de nemții cruciți, cari plecaseră să scape mormântul lui Hristos din domnia păgănilor. Murindu-le căpeteniile în război, s'au întors din Asia; dar perzând calea, s'au rătăcit prin aceste locuri păduroase; aflând pământul bun, s'au oprit aci până când vor afla drumul la țara lor. Când au aflat drumul au mai aflat că țara lor era robită de sălbaticii din fundul Asiei. Ne cutezând să se întoarcă, s'au așezat aici. Ei au făcut această biserică pe care o au închinat-o Sântului Ion evangelistul, singura biserică cu acest hram în tot răsăritul ortodox. Tot ei au făcut mai la vale și o cetățue pe culmea unei râpi.

— Și ce s'au făcut acei nemți, părinte?

— Ce vreți să se facă, fiule? Omul iubește locul unde s'a născut și a petrecut copilăria. În oricare parte a lumii l'ai duce, și ori câte bunuri i'ai da, dorul îl chiamă tot acolo unde a făcut cei dintâi pași în viață. Indată ce au aflat că sălbaticii s'au retras din țara lor, ei au plecat cu toată averea, lăsând pustie biserică, cetățuia și locuințele lor.

— Și cum ați ajuns în aceste locuri?

— Schitul nostru fiind risipit de un episcop al Papei a trebuit să fugim din Maramureș, să luăm lumea în cap. Fiind tineri, nu ne-am speriat de greutățile și pericolele ce am putea să întâmpinăm.

Aflasem de la neamții cruciți, cari trecuse pe la noi, că au lăsat aci biserică, cetățuie și locuințe. Am plecat pe urmele lor, și aflând sânta biserică, ne am așezat aci.

— Dar la cetățue cine locuiește acum, părinte?

— Locuiesc o parte din arcașii lui Sas Vodă. Ei au în vale case pentru familiile lor și locuri de arătură și pășune.

— Și cum se numesce biserică și cetățuia?

— Ne-am deprins a o numi după acei cari le-au făcut și locuit atâta timp: biserică Neamțului, cetatea Neamțului, ținutul Neamțului.

Oștenii mulțumiră călugărilor pentru ospătare și găzduire, dormiră bine, și, în revărsatul zorilor, plecară, zicând că se duc la cetățue. S'au dus, dar numai pentru a vedea din depărtare acel cuib de vultură aninat în culmea stâncei, iar pe arcași lucrând la câmp. Apoi întorcându-se chiar în seara acelei zile, ei raportaui lui Bogdan Vodă tot ce aflaseră.

Voivodul rămase mulțumit de rezultatul iscodirei lor, și își puse în gând să ocupe iute acea cetățuie care ar fi ca un punct de sprijin în războiul lui cu Sas Vodă.

Dar prin pădurile sălbatice din această parte a Moldovei nu rătăceaui numai trimișii lui Bogdan Vodă.

Cititorii noștri n'au uitat că junele Tăut, voind să își pearză urma de cei cari l urmăreau, s'a afundat în pădurea din vecinătatea taberei lui Bogdan Vodă de la Peatra. Întâlnind într'o poiană pe Mina, fiica boerului Arbore, răpit de frumusețea ei, se oprise din fugă pentru a o admira. Auzind sgomot de pași, trebuia să fugă iar.

Fugi, dar ca cerbul cu săgeata în corpu'i.

Nu numai Mina rămăsese săgetată de frumusețea lui, dar și el de frumusețea ei îngerească.

Pentru întâia oară inima lui simțea durerile și plăcerile amorului, și acestea erau cu atât mai vii, cu cât era silit să fugă de zâna lui.

Rătăci zile și nopți prin păduri în voia calului. Deprins cu viața din munți, știa să și potolească foamea din roadele sălbatice ale pământului și să și aline setea din izvoarele pădurilor.

Calul îl scoase pe o muche de unde văzu cetățuia Neamțului.

Tăut o cunoscea, căci de atâtea ori capriciul vânătoarei îl făcuse a cere ospătare și repaos în locuințele arcașilor domnesci.

Aceștia îndată ce l văzură, îl primiră cu bucurie și iubire. Tăut era pentru dânșii din toți boerii lui Sas Vodă acela care le însufla mai multă simpatie prin caracterul și inima lui.

Tăut abia își repausă calul și o dorință vie se deșteptă în

sânul lui: aceea d'a mai vedea odată pe fru moasa fecioară ce întâlnise în preajma taberei lui Bogdan Vodă.

Arcașii aflând că pe malul Bistriței au descălecat alți mara-mureșeni, îl îmbiară cu dorința d'a 'i însoți.

În revărsatul zorilor încălecând plecară în frunte cu Tăut și călăușii de acei cari știa drumul la Bistrița.

Tăut fiind cu gândul tot la Mina, nu lua seamă la cuvintele arcașilor cari toate erau pline de ură contra lui Sas Vodă care, după dâșii, nu mai era voivod românesc ci unguresc, că nu mai avea grijă de oștenii și supușii lui, că și petrecea cu nobilele ungare.

Arcașii, văzând tăcerea lui Tăut, o luară drept aprobare a spuselor lor și începură a șopti între dâșii: «Oare Tăut n'ar fi bine să se pună în capul lor?»

Când acesta își dădea seamă de spiritul revoltei care 'i în sufletea, era prea târziu. Semanța fusese aruncată și incolțise în mințile lor.

Coborând culmea Horaiței, Tăut se opri cu arcașii în vale, lângă Cuejdiul. Pârâul curgea murmurând printre desișuri de fagi și anini ale căror ramuri de la un țarm la cel alt împreunându-se, făceau o boltă verde d'asupra apei.

Cum am spus, în acele timpuri, după potopul barbarilor care ținușe peste o mie de ani, românii fiind retrași în creierii Carpaților, țările lor erau acoperite de păduri dese și întunecoase, prin care călătorul nu se putea călăuzi decât după cursul apelor, după semnele copacilor și foarte rar după stelele cerului, căci copacii fiind înalți și deși, ochii omului nu puteau să coprinză mult din aria cerească.

Dar, cum și cursul apelor adesea dispărea, afundându-se în pământ și eșind cine știe unde, cel mai sigur mijloc pentru călătorie era însemnarea copacilor. Mijlocul acesta se întrebuintează și acum de muntenii noștri când umblă prin adâncile și posomorâtele lor păduri.

Tăut care văzuse semnele după cari se călăuzise arcași, așa că acum știa pe unde să se ducă călare de la cetatea lor până în preajma taberei lui Bogdan-Vodă numai în câte-va oare, iar nu în câte-va zile.

Mulțumit de această descoperire, se apropiă de vătaful arcașilor, și strângându-l de mână, îi zise:

— Acum, moș Corbule, lăsați-mă. Duceți-vă înapoi, căci voi ști să mă întorc singur.

Moș Corbu, vătaful*) arcașilor, se uită lung la Tăut și ofta adânc.

*) În vechea organizație a oștirii române din timpul lui Mireea cel Mare și Alexandru cel bun, căpetenia peste cinci sute de oștași, se numea vătaf.

Corbu era un bătrân ca de şaptezeci ani trecuți, cu părul alb ca zăpada, dar cu fața rumenă și ochirea pătrunzătoare. Era încă stăpân pe arcul și săgeata lui. Vulturul din nori, căprioara din vârful stâncilor, nu îi scăpau. Nu numai la vânătoare, dar și în lupte era fruntaș. Ori când era vorba d'a sparge vr'o horde de barbari care se cam adăncea în munți, Corbu cu arcașii lui era cel d'întăiu care da pept. Se făcea foc când vre-unul din ai sei perdea săgeata, adică nu isbea pe dușman drept în cuibul victeii. O săptămână întreagă mormăia ca un urs și nu erta arcașului până când nu despăgubia săgeata perdută cu moartea vre unei căpetenii de dușman.

Când era să plece a da pept cu tătari sau cumani, el număra săgețile arcașilor și le zicea :

— Atâția suntem, atâtea săgeți avem, tot atâtea leșuri de dușmani să fie.

Și când tătarii sau cumani fugeau speriați de moartea care săgeta cumplit rândurile lui, moș Corbu se ducea de număra leșurile și scoatea săgețile din ele.

Vai de arcașul ale cărui săgeți nu le afla în leșuri, căci moș Corbu însemna cu număr săgețile fie-căruia. Toată apa păraelor nu îi spăla de ocările bătrânului vătaf. Și pentru a scăpa din gura lui, arcașii mai nedibaci se îngrijașă să își facă și să aibă câte-va săgeți mai mult de numărul lor. A mers aceasta cât-va, până când vătaful, în urma unei lupte, numărând mai multe leșuri de cât numărul săgeților care le știa că sunt în curcurele sau tolbele cetei sale, a înțeles șiretenia.

Strângând pe vinovații cari erau dați de gol chiar prin numărul cu care erau însemnate săgețile în prisos, le-a zis:

— V'ași lăuda pentru numărul leșurilor, dacă șiretenia voastră nu mi-ar dovedi că sunteți stângaci. Arcașul care nu știe ce s'a ales cu săgeata lui, numai arcaș bun nu este.

Corbu crescuse în casa bătrânului Tăut și ținuse în brațe pe fiul acestuia. Bătrânul boer, văzându-l bun la vânătoare, îl trecu între arcașii domnești unde naintă prin dibăcia, mintea și curagiul lui. El rămăsese credincios fiului pentru binele ce văzuse de la tatăl.

Acesta era omul care, uitându-se lung la tânărul boer, oftase adânc.

— În oftarea ta văd mustrare,—zise Tăut—Pentru ce ?

Corbu se gândi puțin, se uită la cei-l'alți arcașicari se grămădiseră în jurul lor, apoi răspunse:

— Mai mă întrebă ? Pentru că prin dorința ce ne ai arătat d'a rămânea singur, ai dovedit că n'ai încredere în noi.

— Cum așa ? exclamă Tăut cu uimire.

— Pentru ce nu vrei să mergi împreună cu noi la tabăra lui Bogdan. Crezi oare că noi nu suferim de rușinea și împilarea ce ne apasă, văzând pe fiul lui Dragoș din zi în zi înstrăinându-se de români, trecându-și tot timpul în petreceri și desfrânări cu străinii, alungând din jurul său pe orî-ce boer îl simte cu milă de neamul lui? Crezi că pe noi nu ne doare când auzim că tu, fiul marelui căpitan Tăut, ești urât la curte lui Sas Vodă, numai și numai pentru că ții la neamul tău și nu vrei să împingi la un plug cu străinii?

— Oh? nici odată nu m'am îndoit de iubirea și încrederea voastră. Inșă vă înșelați dacă credeți că mă duc în tabăra lui Bogdan. Știu că sunt urât la curtea lui Sas Vodă, dar aceasta nu este un cuvânt ca să fiu necredincios Domniei.

Arcașii îl priveau și ascultau cu mirare și în același timp cu milă. Par'că le venea să se îndoiască sau de adevărul cuvintelor ce-î ieșeau din gură, sau de întregimea minții lui.

— Credincios Domniei, — repetă bătrânul Corbu, chiar când acea domnie uită credința poporului a cărui coroană ți a încredințat-o Dumnezeu?

— Chiar! Nu-mi este dat să judec pe alții pentru împlinirea datoriei, ci numai pe mine. Facă-și fie-care datoria, și atunci toate vor merge bine.

— Dar, când acel care ne judecă pe fie-care pentru împlinirea datoriei, nu și împlinește pe a lui, cine are să-l judece pe el?

— Dumnezeu.

— Dar când?

— Când va voi el! Vai de popoarele cari la orî ce nemulțumire își judecă și răstoarnă Ele domnitori! ajung îndată prada și jertfa celor ce vânează avuția și puterea lumii.

— Așa este, — adoagă Corbu, mișcat mai mult prin accentul decât prin cuvintele junelui. — Dar cum să stăm cu mâinile în sân, când vedem că Sas Vodă nu numai că s'a înstrăinat cu inima de la țară, dar chiar străinii a pus în capul nostru, cari suntem scutul, sabia domniei?

— Cine se razimă pe străini, prin străini va peri, — zise Tăut, și dând pintenii calului, trecu pârâul și intră în pădure.

Arcașii se uitară după el până îl perdură prin desiș.

Vătaful lor se rezimase de tulpina unui fag și se gândea, privind tot în partea unde perise tânărul boer.

Unul din sutași se apropie și îl bătu pe umăr, zicându-i:

— Ce ne facem acum, moș Corbule? Tăut singurul boer în care am fi avut încredere să-l punem în capul nostru, vezi că nu voește. Nu ne rămâne decât să ne întoarcem la cetate și să ne

supunem ungurilor pe cari Sasul i-a pus in capu' nostru.

Corbu se gândea mereu.

Apoi trecându'si mâna pe frunte, exclamă tare:

— Același suflet ca și in viteazul lui părinte, aceeași credință către Domnie, inchinându'i mândrie, avere, viață și nesocotind orice impilare ar suferi din parte'i. Oh! mi-au rămas adânc intipărite cuvintele bătrânului Tăut, când m'a făcut sutaș:

«Boerii nu pot judeea domnia, cum nici voi nu «puteți judeca pe boeri, căci boerii au jurat credință «domnului, cum și voi ați jurat lor. Pe ~~Domn~~ il judecă «numai Dumnezeu și mânia lui se arată prin mânia «poporului.»

— Așa dar, — zise un arcaș, — când poporul se rescoală contra unei Domnii, este mâna lui Dumnezeu care il împinge.

— Se vede că așa trebuie să fie! adăogă un sutaș.

— Cei cari n'au jurat credință nici Domniei nici boerimeii, pot să facă ce vor voi. Voința lui Dumnezeu se va arăta printr'ansii.

— Amin, — strigară arcașii, făcându'si cu ochiul.

Prin semnul acesta ei se înțelegeau că, de oare-ce nu erau legați prin nici un jurământ către Domnie sau boerime, pot să facă tot ce vor crede bine pentru țară și neamul lor.

— Acum, copii, — le zise vătaful, — mălcă de pământ, până vom vedea ce face Tăut prin aceste păduri. Eu și cu alții doi vom pleca în pândirea lui, iar voi nu vă răsiți.

Și îndată plecă, însoțit de alți doi tineri, sutași amândoi.

In tabăra lui Bogdan era mare ferbere: d'o parte pregătirea d'a pleca contra lui Sas Vodă, d'altă parte grija de un pericol misterios care plutea in aer și care se arăta prin niște lăculețe de sânge pe coasta unui deal din apropiere.

Cele d'antei lăculețe se văzură 'nainte de întoarcerea iscoadelor trimise in coprinsul lui Sas Vodă, așa că la început Bogdan, boerii și poporul se îngrijase de soarta lor, mai cu seamă că întârziău.

După întoarcerea lor, lăculețele de sânge tot urmară d'a se vedea in fie-care dimineată.

Crezând că sunt urmele vre unor lacome hiare sălbatice, Bogdan porni vânatoare în toate părțile. Bătură văi, dealuri și păduri, fără să descopere nici o urmă de hiară. De mult hiarele, văzând apropierea, unei mulțimi omenesci care le înfrăna cu moarte lăcomia lor, se depărtase in adâncimile Ceahlăului.

Din toate vânările și pândirile atâta putură descoperi: o brazdă ca de ferul plugului, care tăia in toate părțile dealul și valea. O dungă venea până lângă șanțul care inconjura tabăra lui Bogdan,

cam în dreptul foișorului unde locuia Arbore și fiica lui.

Când bătrânul, află de aceasta în dimineața viitoare, el tremura nu pentru dânsul, ci pentru aceea care-i era mai scumpă decât lumina ochilor, pentru Mina, iubita lui copilă. Cu lacrimile în ochi o rugă să nu mai coboare din foișor, să numai rățăcească prin pădure, cum luase deprinderea de cât-va timp.... Știm de când.

Pentru a o face să asculte și mai bine de acest îndemn, Arbore o scoase din șanțul taberei și i arătă în apropiere câte-va locuri pline de sânge.

Mina se uită lung, se gândi cu milă la victimele care scăldaseră cu sânge acele locuri și se retrase în foișorul unde locuia.

Arbore se duse să îngrijască de sarcinile ce-i dase voivodul Bogdan, care hotărâse chiar pentru a doua zi plecarea contra lui Sas Vodă. Insemnătorii drumurilor prin acele păduri și locuri sălbătice se întorseseră de câte-va zile, aducând și asigurare că fiul lui Dragoș Vodă nici gând n'avea de a curma petrecerile lui pentru a da pept cu acela care de mult îi râvnea tronul.

Numărându-se sufletele care aveau să plece și acele care aveau să rămână în tabără, văzu că nici unul nu lipsea.

Când numărară vitele, văzu că un mare număr lipsia dintre ele. Atunci se înțelese că în toate acele locuri scăldate de sânge, periseră vite, iar nu oameni.

Bogdan puse streji ca să vegheze ziua și noaptea în apropierea acelei brazde, până la descoperirea monstrului care mistuise atâtea victime, nelăsând nici oasele din ele.

În dimineața viitoare având să plece cu oștire el trimise înainte un cordon de arcași și fruntași pentru a străbate toate locurile și a prinde ori ce iscoadă.

Toate aceste se desfășurau chiar în ziua când Tăut și arcașii domnești erau lângă pârâul Cuejdiul.

Nu trecuse mult de la trimiterea cordonului prin locurile pe unde urmă să plece a doua zi Bogdan, când călî-va din sulțarii aceluï cordon se întoarseră în goana cailor în tabără și se opriră în curtea palatului. Descălecară la ușă.

Bogdan cum îi văzu eși înaintea lor.

— Ce este băieți? le zise el.

— Ce să fie, mărite Doamne?— zise cel mai bătrân din ei, plecând un genunchi în pământ, după disciplina ostășească de atunci.—Ți-am zice că este vestea rea, dacă n'am avea încredere în brațele noastre și în vitejia și înțelepciunea voivodului nostru.

— Așa dar ce veste bună îmi aduceți?— întrebă iar zâmbind Bogdan.

— Aproape de cotul dealului ce se înalță spre miază noapte, într'un zăvoiū am dat peste o ceată de maramureșeni arcași d'ăi lui Sas Vodă. Ei fiind peste o sută, iar noi în apropiere numai acești patru, cari suntem aci inaintea Măriei Tale, am crezut că nu este bine să stăm de vorbă și ne-am întors să dăm știre.

— Și bine ați făcut,—le zise Bogdan, făcând semn unui sutas, căruia cum se apropie îi zise:

— Indată o sută de arcași călări să fie la poarta de sus a taberei, căci vor pleca cu mine.

Și, intercându-se către cei patru ostași, Bogdan îi întrebă:

— Și acei arcași erau tare aprinși de luptă, căci cum văd vecinul meu mult zorește să dea pept cu noi?

— Mărite Doamne,—răspunse iar cel mai bătrân,—n'am văzut la dânșii nici un semn de îndărjire. Caii pășteau risipiți prin poiană, iar ei erau tolăniți la umbră pe iarbă lângă păraū. Unii din ei văzându-mă au început să strige la mine: «Bun venit între noi, frate!» și toți imi întindeau mâna. Temându-mă însă a nu rămânea prins in mijlocul lor și să n'aibă cine da de știre Măriei Tale, le am răspuns și eu: «Bun sosiți la noi, fraților! și, întorcând calul am croit-o in vale, unde am dat peste acești trei soți, cu cari, cotind puțin, ca nu cum-va să ne taie drumul, am alergat aci.

— Bine băeți!—le zise voivodul.—Duceți-va la poarta din sus a taberei, răsufiați acolo caii, căci in curând mă veți călăuzi inaintea acelor trimiși ai vecinului meu.

Ostașii se inclinară cu respect și încălicând, plecară.

Bogdan chemă atunci pe căpitanii oștirea sale, le spuse știrea ce primise și îi trimise a lua măsuri d'a întâmpina ori ce surprindere din partea lui Sas Vodă. Apoi îmbracă cămașa de zale și platoșa, încinse spada își puse coiful, aruncă pe spate tolba cu săgeți, luă arcul și plecă indată, gemând pământul sub pașii lui cei grei. Incălecă un cal negru, care părea că mănâncă foc, și peste câte-va minute scăpăraū pietrele din albia Cuejdiului sub copitele calului, urmat de cei o sută arcași și cei patru sulitași.

Valea răsuna de tropotul cailor și de zăngănitul armelor. Arcașii lui Sas Vodă, auzind zgomotul, unul dintre ei zise:

— Se întoarce cel care n'a voit să dea mâna cu noi, dar nu singur. Să ne arătăm că suntem ostași și să'i primim cum se cade: cu bine dacă vin cu bine, cu răi dacă vin cu rău.

Și încălecând se puseră toți in două rânduri și așteptară neclintiți pe caii lor. Păreau tot așa de mândri ca copacii seculari cari îi umbreau cu ramurile și frunzișul lor.

— Dar vătaful Corbu și sutasii nu s'au întors din urma lui

Tăut,—zise unul dintre ei;—trebuie să alegem unul care să vorbească pentru toți, căci poate să nu fie trebuință de braț, ci numai de vorbă ca între fiii aceleiași mame.

— Bine zică,—zise altul;—cel mai bătrân să vorbească, dacă o fi de vorbă.

— Da, da, cel mai bătrân să vorbească,—strigară alții.

— Dar cine este cel mai bătrân ?

— Eă nu.

— Nică eă.

— Dar nică eă.

Și pe rând toți se lepădaă, dându'și fie-care cuvântul, precum:

— Nu vreaă să auză nevasta că eu sunt cel mai bătrân.

— A mea n'are nică două-zecă de anișori.

— Eu nică nu m'am însurat.

— Nică eă.

— Dar nică eă.

Și tot așa fie-care se lepădă, când de odată unul strigă :

— Hei, eă sunt cel mai bătrân, căci imă plac fetele. Și cum fetele știă că numai bătrânii iubesc cum se cuvine, n'am rușine să 'mă ascund vârsta.

— Bine, tu să vorbești pentru noi, Gură Dulce,—zise un altul.

— Da, el să vorbească, căci are viersul ca un fagur de miere.

— Și viersul dulce este mai puternic de cât ori-ce armă.

Și poate că vorbirea lor ar fi mers mai departe, dacă sgomotul mulțimei de călărași care venea crescând din ce în ce mai mult, nu 'i ar fi făcut să tacă întorcând capul și ascultând în partea de unde venea sgomotul.

Așteptarea lor nu fu lungă, căci de o dată la câți-va pași, din albia pârăului care cotea, văzură izbucnind ceata călărașilor cu Bogdan în frunte.

Arcașii lui Sas Vodă, îl recunoscă, poporul român din Maramureș cunoștea pe toți voivozii lui.

— Să trăești, mărite Doamne,—strigară ei într'un glas.

— Să trăiți și voi, viteji oșteni,— le zise Bogdan, uimit de înfățișarea lor bine-voitoare.— Dar cu ce gând v'a trămis vecinul meu Sas Vodă 'naintea lui?

— 'Naintea lui?—răspunse Gură-Dulce. — Dar Sasul nostru nică gând n'are să se scoale din capul mesei unde benchetuieste ziua și noaptea de gât cu ungarele din Buda care beă aurul cum beă eă vinul.

— Când un Domn are fericire d'a avea oșteni viteji ca voi, poate să se dea petrecerei, sigur fiind-că lipsa lui nu se va sim-

ți,—adăogă Bogdan din ce în ce și mai uimit. Dar soții voștri departe sunt?

— Soții noștri vr'o sută au rămas în cetate, iar cei-l'alți lucrează în ogoare.

— Dar de care cetate îmi vorbiți?— mai întrebă voivodul.

—De cetatea cruciaților nemți. Măritul nostru Dragoș aflând-o pustie, ne-a pus pe noi s'o păzim.

Bogdan 'și aminti atunei cele ce-î spusese ostășii cari rătăcise în urna lui Tăut. Stătu cât-va pe gânduri. Bănuind că acea înfățișare blândă și liniștită ar putea să ascundă o cursă, le strigă de o dată!

— Aruncați armele 'nainte a cailor, dacă vreți să vă fie bine!

Și la un semn ce făcu celor din urma lui aceia de o dată se desfășurară în curmezișul părăului, gata de luptă, cu arcele încordate și sulițele întinse.

Din partea arcașilor lui Sas Vodă însă nici o mișcare. Stăteau neclintiți pe caii lor și se uitau cam triști spre șirurile desfășurate contra lor.

— N'ați auzit ce v'am zis?— mai strigă o dată Bogdan!
—Aruncați armele!

Iar aceeași nemișcare, dar tăcerea lor posomorâtă fu curmată de Gură Dulce care zise c'o voce răsunătoare:

— Nu, Mărite Doamne, nu aruncăm armele, căci nici nu ne-ai bătut, nici am venit cu dușmănie la tabăra Măriei Tale.

— Atunci ce căutați?

Gură Dulce îi spuse cum iubirea ce aveau pentru Tăut îi îndemnase a-l însoți până acolo, cum erau nemulțumiți de voivodul lor care numise unguni în capul cetăților și cum ar fi voit ei să se inchine cu Tăut în frunte, dar că Tăut n'a voit.

— Și unde este Tăut? întrebă voivodul uimit de cele ce află.

Gură Dulce îi spuse cum se afundase în pădure, cum Corbu și cei-l'alți sutași se duseseră în urma lui, lăsându-l acolo să aștepte.

— Dacă este așa,—le zise Bogdan,—rămâne aci unul din voi ca să spună capilor unde sunteți, iar voi veniți în tabără pentru a mânca pita și a bea oala cu frații voștri.

Apoi puteți să vă întoarceți cu bine la postul vostru.

— Să trăiești, Măria Ta!—strigară arcașii lui Sas Vodă, aruncând țurcanele în sus.

— Cu bine și drag mergem la curtea Măriei Tale, adăugă Gură Dulce.

Și de odată din o parte și din altă toți se apropiară, își întinseră mâna și se îmbrățișară.

Peste o oră, tabăra lui Bogdan saū viitoarea urbă Peatra prima în sânul ei pe arcașii lui Sas Vodă și până în târziul nopței banchetele urmară.

Bogdan, privind toate acestea zicea în sine :

— Mulțumită străinilor pe cari Sas i-a pus în capul cetăților, de acum domnia lui este a mea... Dar unde o fi Tăut și capiș acestor arcași? Ce caută el în preajma taberei mele?

Și, frământat de aceste gânduri, somnul întârziă d'a atinge genele lui. În toată tabăra liniștea începu de mult să domnească, așa că nu se mai auzia în oaste decât murmurul melancolic al Bistriței rosogolind undele-î de argint la lumina luneî.

În dimineața următoare, de la Foișorul unde locuia Arbore, ușa se deschise și Mina coboră scara încet.

Soarele răsărind o scâldea cu razele lui, fără să-i poată risipi întristarea ce se vedea în fața ei.

Neluând seamă la cele ce se petreceau în jurul ei, ea merse gânditoare nainte. Trecu prin curtea domnească, apoi puntea aruncată peste șanț și se afundă în pădure. Pașii o duseră în neștirea ei tot în poiana unde văzuse pe acel frumos și tânăr necunoscut a cărui amintire rămăsese adânc săpată în sufletul ei. Ziua și noapte se gândea la dânsul! Par'că o fermecase.

Șezu pe aceeași tulpină unde șezuse și atunci.

Ochiî ei scâldați de lacrimi se plimbau nepăsători, fără să ia seamă la frumusețea care se desfășura în jurul ei! Copaciî erau așa de mândri în verdea lor podoabă! Pasările sburaū așa de vii prin aerul cel dulce și cântau așa de frumos prin ramuri! Razele soarelui scâldând poiana, roua strălucea pe iarba ca o ploaie scântee de smaralde, rubine, diamante, și safire. Toate colorile curcubeului se refrângeau în oglindișul picăturilor de rouă.

— Ah! dacă l'așî mai vedea odată,—șopti Mina înclinându'și capul pe mână și uitându-se tot în partea unde'l mai văzuse,—ce fericită așî fi!

Dar abia îi scăpase aceste cuvinte și o vie roșeață îi coloră fruntea și obrajiî. Din umbrișul intunecos al copacilor îi păru că cine-va se mișcă, că înaintează câți-va pași, că se oprește uitându-se cu sfială împrejur, că ese dintre copaci și că acel cine-va.. N'o înșală ochiî? Este chiar el, frumosul și tânărul necunoscut.

Dar acum când el străbătu poiana cu pași repezi, cu brațele întinse și rugătoare și căzu la picioarele ei, ea se sculă iute și acoperindu'și fața cu mâna voi să fugă.

— Oh! îndurare, — strigă tânărul, apucându-î, mâna,—nu fugi înainte d'a mă lăsa să mai sorb odată cu ochiî frumusețea

feței tale. De când te-am văzut, nu mai trăesc decât pentru dorința d'a putea să mă apropiu odată și să-ți spun că nu mai pot de cât să trăiesc sau să mor pentru tine.

Mina încercă să-și smulgă mâna din mâinele junelui, dar o lăasă, voința fiindu-î răpită. Parcă-î plăcea să se lase, nu ca paserea prinsă de lațul vânătorului, ci ca pasărea fascinată de ochii șarpe-lui. Prin mâna lăsată în ale lui, simțea o dulce căldură pătrunzându-î tot corpul. De și nu se uita la el, dar simțea că ochii lui o ard învăluind-o cu priviri inflăcărâte.

Tresări când buzele lui se lipiră de mâna ei și o stropi cu lacrimi arzătoare.

— Lasă-mă,—îngâna ea înca o dată, dar așa de încet că Tăut nici nu auzi, și încordându-și toată voința cercă să se miște din loc. Puterile însă o trădară, și pașii impleticindu-și-se, era să cază, dacă el n'ar fi prins-o în brațele lui.

Mina se uită la el speriată.

— Oh! pentru ce mă privești așa?—strigă el, plecându-și capul pe sânul ei.—Lasă-mă să staui puțin lângă tine, numai atâta pentru a-mi umplea sufletul de fericire dumnezeiască și apoi mă voi duce departe. Dacă vederea mea te sperie, nu voi mai apărea înaintea ta. Mă voiu târa în umbră, furiș, sărutând și stropind cu lacrimi locul unde te-am văzut și unde te-am strâns în brațe. Oh! aci ași voi să-mi sape mormântul.

Și, în viersul lui, în fața lui, în ochii, era atâta adevăr, în cât fata îl crezu și începu să se uite la dânsul cu mai puțină teamă.

— Dar cine ești?—îl întrebă ea.

— Cine sânt?—îngână el, și o dureroasă grijă se zugrăvi în fața lui.

— Da, cine ești?—repetă fata.— Pentru ce rătăcești prin păduri? De ce nu vii la curtea voivodului nostru? De ce nu vii la tatăl meu? Dacă ești prigonit de ursită sau de lume, ei te vor ajuta. Dacă suferi, voivodina te va mângăia, căci ea mângăie pe toți nefericiții. Cum te văd, nu ești om rău. Omul rău nu plânge când o fată se sperie de dânsul. Dacă ești străin, în casa tatău meu vei afla o soră.

— O soră?—strigă el cu răpire.— Oh! ce cuvânt ai rostit! Pentru ce prin el mi-ai deschis cerul, când răutatea lumei mă oprește d'a mă desfăta de dânsul?

— De ce nu răspunzi la întrebare? Cum te chiami? Tu tac! Ți-este rușine de numele tău? Ești un ucigaș oare, și de aceea fugi de oameni, rătăcind prin păduri? Dar pe fruntea ta nu

văd pete de sânge. Se zice că ucigașii au tot deauna sânge pe ei. Ia să vedem mânele...

Și naiva copilă, luându-și mânele, se uita cu atenție la ele.

— Dar nu văd nici o picătură de sânge,—urmă ea.— Sunt albe și curate. Se vede că nu muncești. Încă o dată: cum te cheamă și de unde ești?

— Numele meu nu poate să placă la curtea voivodului Bogdan, și locul de unde sânt ar putea să fie un raiu pentru mine dacă 'l ai locui tu, frumoasă și dulce fecioră... Eū sânt fiul lui Tăut răposatul, marele căpitan al lui Dragoș.

— Tăut... Tăut!—repetă fata, gânditoare. Am auzit de acest nume la curtea voivodului nostru. De și el urește pe Sas-Vodă, dar ține la cei cu omenie. Vin-o cu mine. Eu sunt Mina, fiica lui Arbore, amicul lui Bogdan. Vin-o și ți fagăduesc că voi fi bine primit. Dar grăbește, căci curând are să plece cu toți oștenii. Ași fi fericită să stai aci lângă noi, până s'o întoarce de la războiu.

— Războiu!—esclamă Tăut.— Cu cine?

— Da, da, trebuie să stai cu noi, nu te mai las sa te duci.

— Dar cu cine se războește Bogdan? întrebă el iar.

— Ce!... Nu știi? Cu Sas Vodă!

— Cu Sas Vodă!... Și ă stați aci?—strigă el, acoperindu-și fața. Ce nefericire pentru mine! Ce urgiedumnezeiască pe capul meu.

— De ce nefericire? De ce urgie,?—întrebă fata din ce în ce mai îngrijată.—Ai vrea oare să te duci pentru a te bate cu oștenii lui Bogdan, între care este și tatăl meu?

— Oh!—strigă el frângându-și mâinele.—Te iubesc Mino, te iubesc!

— Dar și eū te iubesc,—isbucni fata luându'l de mână.

— Și tu, dulce inger, și tu!... Și zici că de ce vorbesc de nefericire, de urgie, când văd raiul că 'mă râde fără să pot intra într'insul, când imi spuī că și tu mă iubești dar trebuie să fug, să te pierd pentru tot deauna.

— De ce să fugi? De ce să mă perzi, când mă iubești?

— Pentru că între iubirea mea și a ta, se deschide acum o prăpastie infiorătoare.

— Nu te arunca într'insa.

— Dar trebuie, căci jurământul ce am făcut, ca toți oștenii boeri ai lui Sas Vodă, mă târăște...

— Vino... aud pași! strigă fata speriată, luându'l de mână.

În adevăr pași grăbiți, pași de oameni cari fug, se auziră în desișul pădurei.

Tăut și Mina ascultară îngrijați. Pașii se apropiau din ce în ce mai mult.

De o dată eșiră dintre copaci Corbu și cei doi sutași, și apropiindu-se de Tăut, îi ziseră grăbiți:

— Te-am urmărit, voind să știm ce pas te aduce aci. Acum știm. Dar fugi, că suntem înconjurați de iscoditori voivodului Bogdan, cari voesc să ne prindă. Luptând însă împreună putem sparge șirul lor și ajunge la arcașii cari ne așteaptă.

— Dar arcașii vă așteaptă în tabără,—zise Mina, cere tremura la ideea d'a nu mai vedea pe Tăut.

— În tabăra lui Bogdan arcașii noștri?— întrebă cu mirare Corbu.

— Da, de aseară,—răspunse fata.

Uimirea lor fu atât de mare în cât nu văzură gră-mădindu-se urmăritorii printre arbori de cât atunci când se aruncară asupra lor. O imbrânceană crâncenă se încinse între ei întrebuintând numai spăzile.

Tăut, temându-se a nu espune loviturilor pe Mina care voia să'l apere cu corpul ei se lăsă prins.

Corbu și cei doi sutași îl imitară văzând că opunerea lor era nefolositoare.

Pe când acestea se urmau în pădure, Bogdan, în mijlocul arcașilor lui Sas Vodă, sta de vorbă cu dânsii.

Ei erau gata de plecare.

Aflase de la dânsii tot ce'i trebuia, așa că acum nu mai avea nevoie de dânsii, ba încă îi erau mai trebuincioși în mijlocul oștenilor lui Sas. Spunând acelora ce bine aș fost ospătați de voivodul Bistriței, cum ar fi putut să'i desarmeze și să'i închidă, dar că'i a lăsat liberi să facă tot ce vor vrea, acestea puteau să aibă o înrăure priincioasă lui, de care să se folosească în desfășurarea luptelor.

Istețul voivod însă vrea să afle, înainte de plecarea arcașilor și scopul pentru care rătăcea Tăut cu vătaful și cei doi sutași în jurul taberei sale. Pentru aceasta trămisese o mulțime de cutreierători prin pădure și acum aștepta nerăbdător, stând de vorbă cu arcașii

Așteptarea lui nu fu lungă.

Un ofițer veni și 'l anunță că prinșii sunt aduși la curte. Bogdan mulțumit plecă cu pași ușori.

Mergând, ofițerul îi mai spuse că cutreerând pădurea, a dat întâiu de vătaful și sutașii arcașilor; urmărindu'i, a dat și peste Tăut care sta de vorbă într'o poiană cu fata lui Arbore,

— Cu Mina?—întrebă voivodul uimit.

— Da, Mărite doamne,—răspunse ofițerul.

—Se vede că 'l a întâlnit acolo din întâmplare... Ea se plimbă cam mult prin pădure de când suferă de melancolie.

— Nu știu ce să spun: dacă era întâmplare sau nu..., când ne luptam să 'i desarmăm, învârtind spăzile ca să înlăturăm loviturile lor, domnița Mina se punea cu peptul înaintea noastră apărând pe junele Tăut, fără ca să se sperie că am fi putut să o rănim.

— Hâm zise voivodul.

Apoi, ca cum ar fi vorbit singur, urmă :

—Să fie o iubire la mijloc? Dar unde să fi mai întâlnit el pe Mina? De la întâia întâlnire iubirea unei fete nu crește atât de iute în cât să 'și espună peptul la lovituri pentru apărarea iubitului.

Ofițerul îl duse în sala unde așteptau prinșii.

Intrând, rămase uimit, nu de înfățișarea lor posomorâtă, ci de o grupă din colțul sălei.

Bătrânul Arbore sta cu fața ascunsă în mâini și atrezem în lungă și lata-î spadă. Peptul îl sălta de adânci suspine. Par'că plângea. Iar la picioare și îmbrățășindu'î genunchii era Mina în prada celei mai adânci dureri.

Voivodul plimbă ochii de la grupa prinșilor la Arbore și fica lui.

— Ce este, Arbore?—zise Bogdan incet, apropiindu-se și bătându'l pe umăr.

Bătrânul păru că se deșteaptă dintr'un vis rău, și, ridicând capul, răspunse:

— Ce să fie, Măria Ta? Fiica mea mă roagă să mijlocesc pentru iertarea acestor spionii, cari au fost prinși în jurul taberei noastre. Rușine pentru părul meu cel alb!

— Spionii le ai zis, Arbore? Cuvântul este prea grăbit. Mina vi-no în coace.

Și fata sculându-se, înainta tremurând către voivod. Acesta o luă de mână, o trase lângă el și șopti incet:

— Mino ai tu încredere în nașul tău și amieul tatălui tău?

— Da, Mărite Doamne,—răspunse ea uitându-se drept, cu ochii plini de lacrimi și înecată de suspine.

— Spion să fie acest tânăr boer?

— Nu Mărite Doamne. Uită-te bine la dânsul. Un spion nu are privirea, vorba și înfățișarea lui.

— Și cum se numește?

— Tăut

— De când ști numele lui?

— De azi,

- 'L-ai mai văzut altă dată ?
- Da, acum vr'-o câte-va zile.
- Și de atunci....
- Și de atunci.... sunt tristă.
- Și unde 'l-ai văzut ?
- Tot în poiana din pădure.
- Cum v'ați întâlnit ?-Te a chemat el ?
- Nu, Mărite Doamne, din întâmplare.
- Și drag îți este ?
- 'Mă este milă.
- Înțeleg.

Și Bogdan, ducându-se spre Tăut, care se uita mândru și respectos în ochii lui, îl întrebă :

- Acum câte-va zile pentru ce te ai apropiat de tabăra mea ?
- Nu știam; tot vânând, m'am rătăcit prin păduri.
- Dar azi ?
- Dorința d'a revedea aceste frumoase locuri.
- Și doi ochi frumoși ?
- Mărite Doamne, — îngână el rugător, și roșiata-i acoperi

fruntea.

- Dar arcașii ce caută ?
- M'au însoțit din iubire.
- Dar ei mi-au spus că voesc să se închine mie...
- Dar nu cu mine, zise junele cu o voce tare.

Bogdan se uită lung la dânsu.

— Și ei acum așteaptă să-i conducă pentru a-mă deschide porțile cetății Pleșului.

- Aceasta n'o voi face.
- De ce, Tăut ?
- Căci am jurat credință D-lui meu.
- Dar Sas-Vodă te uresce.
- Sciu.
- Și răspunzi cu credință la răutatea lui ?
- El nu-mă-a jurat bunătate.

Tăut, n'am obiceiul să las vii pe dușmanii mei... Te am prins în jurul taberei mele.... Sunt gata chiar acum să plec asupra lui Sas Vodă.... Trebuie să mori....

— Sunt gata să mor, dar nu ca spion, ci ca credincios Domnului meu.

— Fără milă pentru acea copilă care va muri și ea de durere.

Tăut se cutremură, ochii i se umplură de lacrimi, apoi, cu o voce surdă:

— Mai bine să mă plângă c'am murit pentru onoarea mea, zise el, decât să trăesc desonorat pentru iubirea ei.

Fața lui Bogdan se încruntă, obraji'i tremurau.

— Dar voi,—adăogă el către Corbu și cei doi sutași,—veți însoți pe arcașii voștri la predarea cetății?

Vătaful și sutași se uitară unii la alții.

— Nică o dată,—răspunseră ei într'o voce,—căci am jurat și noi credință lui Sas-Vodă.

— Așa dar veți muri!—strigă Bogdan c'o voce detunătoare.

— Vom muri,—strigară ei.

Voivodul le întoarse spatele și zise tare oficerului.

— Chiamă un preot care să se roage pentru sufletul lor, și doi-spre-zece arcași... Toți aceștia,—urmă el, arătând către prinși,—să fie săgetați în pept până vor muri.

Și Bogdan cu pași grei plecă spre ușă, când un strigăt sfâșietor îl făcu să întoarcă capul, și văzu pe Mina căzând jos. Arbore alergă și o luă în brațe.

— Du-o în camera Doamnei, iubite și nefericite Arbore,—zise voivodul cu voce tristă, și întorcându-se spre Tăut, urmă:—Nu ai milă nică de tineretea ei și a ta, nică de bătrânețea acestui părinte.

Și eși.

Un preot veni pentru a le implini dorința de creștină cari aveau să moară, începând cu Tăut.

Bogdan, îndată ce se întoarse și plecă, fața lui, din cruntă ce era, se însenină. Bucuria, iubirea, admirarea, strălucea în ochii și zimbirea lui.

Se sui în palatul său de stejar și rezimându-se de stâlpul unui pridvor, privi lung spre sala unde erau prinși. Palatul fiind pe înălțimea unde acum este turnul și biserica Sfântul Nicolae, clădite de Ștefan cel Mare, el putea să vadă și să auză cele ce se nrmău acolo în vale.

Nu trecu mult și doi-spre-zece arcași conduși de un aprod, se înșirară cu fața spre niște fagi.

Alți arcași scoaseră din sală pe cei patru prinși, care inaintară cu pași siguri, cu preotul în mijlocul lor.

Fie-care fu legat de câte un fag. Preotul le dădu crucea și evanghelia s'o sărute și se retrase, mur murând ruga pentru cei ce au să moară.

Lumina soarelui îi bătea în față. Se putea citi în ochii lor

curagiul cu care aşteptău moartea, iar în albea!ă peleî durerea că se despart de viaţă.

Pe atunci când voivodul osândea, judecata nu'şi mai avea locul. Seniorul avea drept de viaţă şi moarte asupra vasalilor şi servilor săi.

La comanda aprodului, cei doi—spre—zece arcaşi scoaseră din tolbă câte o săgeată, încordară arcele, puseră săgeata şi aşteptară nemişca!i. Aprodul se apropiă şi le spuse prinsul pe care aveau să'l lovească în pept, trei săgeţi pentru fie-care.

Nefericiţii vedeau şi auzeau toate aceste pregătiri. Nici unul nu deschise gura pentru a murmura un cuvânt de milă sau de durere.

La un semn al aprodului, arcaşii întinseră arcele şi ochiră. O adâncă tăcere urmă, par'că şi frunza fagilor, şi undele Bistriţei îşi opriseră murmurul lor. Numai uişte vulturî se roteau încet în albastrul cerului.

— Jos arcele! — strigă din pridvorul palatului vocea răsunătoare a lui Bogdan. — Deslegaţi! şi aduceţi! aci.

Şi întorcându-se către un serv, îi zise:

— Indată să'mi aduci un urcior cu cel mai bun vin, cincî felii de pâine şi cincî cupe.

Când prinşii suiau scara, în capul căreia 'i aştepta volvodul, servul şi venise lângă el cu cele cerute p'o tavă mare de argint.

Domnul Bistriţei strânse la sânul său pe Tăut şi întinzând mâna celor alţi trei, le zise:

— Iertaţi-mă dacă v'am făcut câte-va minute să credeţi că Bogdan are numai faţa de om, dar inima de fiară. Am voit să văd numai până unde merge tăria şi mândria sufletului vostru. Să beţi cu mine cu câte o cupă din acest vin care goneşte norii inimei, să mâncaţi o felie de pâine din grăul semănat de românaşii mei, şi apoi duceţi-vă şi faceţi tot ce voiţi. Prin suflet m'aţi câştigat. Doresc să ne întâlnim în luptă pentru a ne măsura şi tăria braţului.

Şi dând fie-căruia câte o cupă plină şi o felie de pâine, urmă:

— Pentru înflorirea şi sporirea unor asemenea suflete ca voi, vitejii mei! Amin!

Şi 'nainte ca prinşii să aibă timp a se scutura de uimire de schimbarea atât de repede a soartei lor, Bogdan, bând, trebuiră să bea şi ei cupa până în fund.

Când fu la plecare, voivodul strânse iar [mâna fie căruia. Vătaful şi sutaşii coborâră câte va trepte. Tăut însă părea pironit.

Bogdan se uita la el cu uimire. Ochiî îi erau plini de lacrimi buzele 'i par' că murmura! ce-va.

— Ce vrei, Tăut? întrebă voivodul din ce în ce mai uimit.

— Mărite Doamne,—răspunse tânărul,—o rugă am să fac....

— Nu mă tem să spun că tot ce 'mă vei cere tu, sunt gata să împlinesc. Ce vrei?

— Aș dori să știu dacă fica bătrânului Arbore nu este rău, îngână junele roșind.

Bogdan zâmbi și luându-l de mână îl duse spre apartamentul soției sale. Rădicând o perdea, îi arătă pe Mina răsând printre lacrimi în brațele Măriei-Doamna, care o mângâia și săruta pe frunte.

Fata era fericită de schimbarea ce aflase.

Peste puțin, arcașii lui Sas Vodă cu vătaful, sutașii și Tăut în frunte, eșiau din tabără și apucau în sus pe malul Cuejdiului.

Bogdan pentru a 'l vedea cât mai mult, se sui în vârful aceluiaș masiv pe care în glumă l-a numit el Petricică, zicând: «Nu mă tem de toate cetățile lui Sas Vodă. Pentru praștia mea ajunge această petricică».

Vârful muntelui el îl pregătise ca, la trebuință, când ar fi învins și silit la retragere, să afle acolo un loc de sprijin și apărare.

De acolo Bogdan urmă cu ochii pe cei cari se duceau până îi văzu perind în adâncimea pădurei.

Atunci își luă cornul și sună.. Sute de cornuri răsunară din tabără, repetând chemarea Domnului la răsboi lung și sângeros.

Sas-Vodă, cu toate petrecerile lui, prinsese știre de pregătirile voivodului Bogdan. Neavând încredere în românii săi, el ceruse ajutorul regelui Ungariei, care-i trimise două mii de călări. Mai ceru și ajutorul hanilor tătărăști și cumani, cari veniră cu câte-va ordii,

Toate acestea adunate nu făceau zece mii de luptători, căci românii îndată ce văzură cu cine au să lupte alătura și contra fraților lor, întoarseră spatele și se răsipiră prin păduri sau sporiră rândurile armatei lui Bogdan.

O singură ceată română rămăsese credincioasă lui Sas-Vodă, aceea a arcașilor cetățuei Pleșului, înfruntea cărora se pusesse junele Tăut.

Purtarea acestuia la curtea lui Bogdan avusese atâta înrăurire asupra lor, că acum ei nu știa cum să se poarte mai bine pentru a spăla pata ce aveau pe fruntea lor, față cu măriniția și mândria lui.

Sas Vodă mai aflase cu câtă înălțime de suflet Tăut refuzase lui Bogdan d'a se pune în fruntea arcașilor și a 'l preda cetățuia. Se silea prin toate mijloacele, în scurtul timp ce mai avea înainte, a 'l face să uite toată răutatea din trecut.

Tăut primea toate cu nepăsare, fără cel mai mic entusiasm.

El știa că dacă era gata să moară apărând coroana și tronul

pentru urmașul lui Dragoș, aceasta o făcea nu pentru vre-un merit al lui, nu pentru că și făcea vr'o iluzie de viitor, ci pentru că așa îi dicta conștiința lui.

Bogdan se apropiă întâi de cetățuia Pleșului.

Se uită cu jind și întristare la acel cuib de vulturi, apărat de Tăut. Știind însă că acesta își va face datoria până în capăt, apucă spre răsărit. Pe malul Moldovei, unde mai târziu cel mai strălucit din urmașii lui avea să se măsoare vitejește cu puterea musulmană, întâlni cetele de unguri, cumani și tătari, conduse de Sas-Vodă.

Lupta se încinse inverșunată din amân-două părțile: miș de leșuri acoperiră valea, roșind undele Moldovei.

Cetele străine văzând îndârjirea românilor conduși de Bogdan, întoarseră spatele și fugiră.

Sas abia scăpă d'a nu cădea sub săgețile maramureșenilor. Insoțit numai de câți-va credincioși, mulțumită agerimeii cailor, fugi și se închise chiar în cetățuia Pleșului.

Voivodul Bistriței, știa că victoria nu este deplină pentru dansul cât timp Sas va trăi, își grămădi armată în valea cetății și împărți cete pe înălțimi pentru a opri ori-ce eșire dintr'ânsa.

Două luni ținu piept Tăut cu vre o trei sute arcași cari se aflau acolo, până când sfârșiră hrana.

Pentru a nu fi silit să se predea de foame, Tăut propuse lui Sas să încerce într'o noapte a eși, luptând până vor sparge rândurile inconjurătorilor săi vor cădea până la cel din urmă.

— Da, cum zici, — întâmpină Sas, — mai bine să mor luptând, decât să mor închis aci.

Și într'o noapte întunecoasă, pe o vijălie cumplită ce se deslănțuise asupra muntelui, arcașii cu Tăut în frunte se aruncară în vale, având în mijlocul lor pe nefericitul Sas, cari numai aplecări rășboinice nu avea. Incercarea lor desperată era nu d'a învinge, ci numai de a da prilej lui Sas să fugă.

Dar Bogdan ținea prea mult la prada lui, pentru a o lăsa să îi scape. Se lupta din rășputeri.

Turbă însă când văzu că Tăut a isbutit să spargă rândurile și să fugă, ținând de frâu calul lui Sas-Vodă. Numai câți-va arcași îi urmează.

Voivodul se ia în goana lor. Fulgerile îmbrăzdau mereu norii cei întunecoși. La lumina unui fulger, vede pe Tăut că se oprește îngrozit. Înaintea lui apăru pe un cal negru bătrânul Arbore, cu barba lui albă fluturând în vânt.

Tăut ridică spada, dar o aruncă și acoperindu'și fața, fuge. Sas-Vodă cade scaldat în sânge sub loviturile lui Bogdan,

Arbore voiesce să arunce cu săgeata în urma lui Tăut, dar Bogdan îl opresce, zicându-i :

— N'ai văzut că el n'a voit să dea în tatăl Minei.

— A doua zi dimineața Tăut fu prins și adus în lanțuri 'naintea lui Bogdan.

Cum îl văzu, mărinimosul voivod îi zise :

— Acum când Sas Vodă nu mai este, când orî-ce legătur între tine și familialul s'a rupt, Tăut, voiesc să fim frați de cruce. Eu și Doamna vom fi fericiți să te cununăm cu aleasă inimii tele. Voiesci și tu, Tăut aceasta?

Junele plecă capul, roșind.

Două lacrimi scânteiară în genele lui, lacrimi de bucurie, lacrimi de recunoștință.

— Nică odată, — se auzi o voce mormântală, — fiica mea nu va fi soția aceluia care a svărlit spada și a fugit din luptă.

Ere vocea bătrânului Arbore. Bogdan se uită îngrozit la dansul. Îi scia încăpăținarea pe care nimic nuputea s'o înduplece.

Dar cel mai îngrozit era junele Tăut. Cuvintele bătrânului răsunară în auzul ca tuciul funebru pentru amorul lui cu Mina. Îngălbeni, se impleticî și își puse amândouă mâinile pe inimă, care îi înghețase. Lanțurile zăngăniră dureros.

Ca omul, care simte pământul afundându-se sub picioare, se uită lung și descurajat la învingătorul lui Sas-Vodă. Acesta îi răspunse cu o privire tristă și compătimitoare.

Tăut înțelese că nică voivodul nu era în stare d'a învinge cerbicia tatălui Minei.

Cu moartea în inimă se apropiă de Bogdan, și punând un genunchiu în pământ, îi zise :

— Mărite Doamne, în urma celor auzite, nu mă cer nică îndurare. Viața'mă este o sarcină. Toți acești oșteni sunt martori că mi-am făcut datoria apărând pe Domnul meu până în cele din urmă. Am aruncat spada și am fugit numai atunci când mi-a eșit încale acel al acărui sânge 'mă este d'o mie de orî mai scump de cât al meu. Dacă bătrânul viteaz Arbore ar fi avut timp să ridice spada asupra nefericitului meu Domn, eă atât aș fi putut face pentru dansul, să'mă străpung pieptul pentru a nu vedea căderea și moartea lui.

— Auzi, Arbore? — îi zise voivodul, apropiindu-se și punându-i mâna pe umăr.

— Da, — răspunse bătrânul cu o voce surdă, — însă l'am văzut aruncând spada și fugind. Cred că el n'ar fi dat în mine. Dar cum să nu cred iar că el a fugit de teama loviturii mele!

Tăut se cutremură auzind aceste cuvinte și par'că ar fi voit să-și sfărâme brațele, atât de tare trosniră oasele și uruiră lanțurile.

Luī Bogdan 'i se făcu mare milă și strângând în brațe pe cumplitul bătrân, îi șopti:

— Iubite Arbore, să nu fim cruzi cu cei învinși.

— Aī cuvânt, Mărite Doamne, — răspunse tatăl Minei.

Și cum se simția strâmtorat:

— Dă-mi voie,—adăogă el,—să mă duc a grăbi cele cuate pentru înmormântarea repausatului Sas Vodă.

— Dute, iubite Arbore.

Și îndată ce acesta se depărtă, Bogdan rădică în brațe pe junele Tăut și descuindu-ī însuși lanțurile de la mâni, îi zise strângându-l la sân:

— Nu perde răbdarea. Bătrânul este încăpăținat. Dar caută cel d'întăiu prilej pentru a-l convinge, cum sunt convins eū de curagiul și mărinimia ta, și atunci el însuși se va crede cel mai fericit d'a pune mâna ficei sale în a ta și a-ți cere iertare cu lacrimile în ochi. Ce vrei? Este tată. El se închină la fiica lui ca la o minune, și în adevăr că este o minune, nu numai prin frumusețe, dar și prin inimă. Dar cui îi spun acestea?

Și Bogdan zimbi la această întrebare, apoi urmă cu solemnitate:

— Să fim amici, Tăut, iacă dorința mea.

Și intinzându-ī mâna, junele o strânse cu recunoștință.

A treia zi Sas-Vodă fu înmormântat în biserica de la Volovăț, alătura cu tatăl seū Dragoș Vodă. Invingătorul îi însoți corpul până la mormânt, făcându-ī toate onorurile bisericesti și militare.

După împlinirea aestei solemne datorii, Bogdan primi în catedrala de la Rădăuți închinăciunea boerilor și oștenilor lui Sas-Vodă. Punându-și pe cap coroana, se declară Dom al Moldovei întregi și jură în fața altarului că viața sa este închinată pentru mărirea și binele țarei. Cum știm el s'a ținut de jurământ, căci n'a trecut mult și a unit sub sceptrul lui pe toți românii din Moldova, gonind pe tătari și cumani peste Nistru, desființând voivodia Sasului și sfărâmând armatele regelui Ungariei care voia să ajute pe fiul lui Sas, Bale a relua tronul.

Când eși din catedrală, Bogdan avea în dreapta pe bătrânul Arbore, iar în stânga pe tinărul Tăut.

Poporul și oștirea, văzând aceasta, sguduiaū aerul cu aclamările lor de bucurie.

Domnul se duse și se așeză în palatul fostului Domnitor, al cărui fiu nu avusese timp să ridice comorile lăsate de moșul și tatăl lui.

Cu toată iubirea și încrederea ce Bogdan Vodă arăta în toate ocaziile junelui Tăut, bătrânul Arbore era tot rece și aspru cu dânsul.

Tăut, fiind mândru din firea lui, suferea adânc, văzând atitudinea bătrânului, fără să caute însă a-l indupleca prin umilință sau lingușire.

Era masă mare la palat și în tot Rădăuțul. De la Domn până la cel din urmă soți se desfătau, închinând pahare pentru unirea și binele țării: Bogdan cu boerii și căpitanii săi în palat, poporul cu oștirea la mesele întinse pe strădele și imprejurimile orașului.

Când bucuria ridea pe toate fețele, de o dată se văzu un bătrân călăreț intrând în oraș și oprindu-se înaintea palatului. De și fața și vestmintele îi erau pline de pulbere, se vedea însă groaza în ochii lui. El venea de pe malul Bistriței, din tabăra unde Bogdan și ai săi, mari și mici, își lăsaseră familiile, sub paza câtor-va sute de oșteni bătrâni.

Unul din aceștia era cel care se opri acum înaintea palatului.

El descălecă și sui scara, arătând strejilor o scrisoare de la Maria Doamna către soțul ei.

Cum îl văzu, Bogdan, care era în capul mesei între Arbore și Tăut, îi strigă:

— Ce veste ne aduci de la iubitele și iubiții noștri? Se bucură acolo îndestul de biruința cu care ne-a dăruit Dumnezeu?

— Da, Mărite Doamne,—răspunse bătrânul abea ținându-se pe picioare de osteneală.

Domnul văzând aceasta, îi zise să șează și să spună cu ce scire a venit.

— Scire nu tocmai bună, Mărite Doamne,—răspunse bătrânul întinzând scrisoarea Mariei Doamnei.

Bogdan o desfăcu iute și o citi în auzul tuturor:

Bucuratu-ne-am toți și mulțumit-am celui prea înalt și puternic pentru biruința ce ai avut asupra dușmanului nostru. Bucuria noastră ar fi fost și mai mare dacă o tristețe n'ar fi căzut pe capul nostru, tristețe care ne-a umplut de groază, durere și a cernit multe praguri. Scii iubite și mărite soț, că mai înainte de plăcerea ta, toți ne îngrijasem de niște urme sângerate ce s'au văzut în apropiere de tabără. Cu toate căutările și pândirile nu s'a putut afla făptuitorul. Acum îl știm, și mâna 'mă tremură, părul

mi se sbârleşte în cap, inima 'mî inghiață, numai la făptura lui.

Este un monstru pe care iadul l'a scos din sânul lui pentru a turbura bucuria noastră. Este un balaur, care numai prin aceste locuri pustii d'o mie de ani, a putut să crească. Prin mărimea și solzii lui își râde de săgețile ce mereu se aruncă într'ânsul; prin duhoarea lui care inciumează aerul, gonește sau amortește pe orî cine cutează să se apropie de dânsul. Până aume patru-zeci din păzitorii armați- cari s'aũ apropiat de dânsul, aũ fost mâncați, în vederea noastră, căci il vedem tărându-se la lumina soarelui împrejurul taberei. Nu'ți mai spun numărul celor alte jertfe prinse de dânsul, căcîcu cât este de grozav prin puterea lui cu atât este și viclean. Nicî nu știî unde se ascunde. De odată il vezi sărind din câte un desîș, cu solzii scânteind lasoare, cu coada plesnind în aer, și apucând prada ce pândește, om sau vită, care într'un minut este sfărâmată în gura lui cu fălcile de oțel.

Pentru culmea groazei noastre, de vr'o cincî zile ne mai aflând nicî o pradă pe valea dintre tabără și dealul unde pare a'și avea vizuina, azi noapte a intrat în șanțul taberei și a săpat sub foișorul lui Arbore, apucând acolo pe Mina cu serviî și servitoarele ei,.

Două recnete de groază acoperiră cele din urmă cuvînte din scrisoarea Mariei-Doamna, răcnetul lui Arbore, care înfigându-și mânele în păr, strigă: „Fiica mea!» și răcnetul lui Tăut care, sărind în sus și apropiindu-se de bătrân, adăogă: «S'o scăpăm!».

— Da, s'o scăpăm, — răspunse bătrânul gâfâind și întinzând mâna lui Tăut, care i-o strânse cu recunoștință și devotament.

Peste câte-va minute Bogdan, Tăut și Arbore, urmați de două sute călărași, zburau spre Bistrița.

Ținând seamă de spusele bătrânului trimis pentru a nu cădea în gura monstrului, cum se apropiară, suiră culmea Cozlei și d'acolo se lăsară în tabără.

Aci tot sângele le îngheță în vine și o durere adâncă le sugrumă peptul. Tabăra era pustie.

De la domn până la cel din urmă toți începură a se tângui, fie-care având lăsați aci soție, părinți, copii, frați, surori, rude. Nu'și putea însă da seamă cum într'un timp atât de scurt, putuse monstrul să nimicească tabăra, devorând și alungând atâta lume.

Pe când se lăsa în prada durerei, de odată auziră din picul stâncei Petricica strigându'i.

Rădicară capul. Era lumea din tabără care se refugiase acolo.

După arătările cele de sus se suiră pe o potecă despre Bistrița. Cu mare greutate putură opri pe Arbore și Tăut d'a nu se duce

îndată la foişorul unde Maria Doamna scrisese că s'a încuibat balaurul, apucând acolo pe Mina.

Soarele fiind spre apus putură vedea din pisc grozăvia din vale. În adevăr, balaurul se încuibase sub foişorul lui Arbore. El își săpase acolo o văgăună a cărei gură era largă cât roata unui car mare. Se învătea mereu și plesnind din coadă.

Tăut tot întrebând, află că îndată ce se întuneca, balaurul intra în văgăună, dar că acolo pândea mereu. Orî-câți se apropiaseră noaptea, crezând că poate monstrul doarme, căzuseră victime.

Bogdan puse pe călărași să tragă cu săgeți. Traseră mereu, fără ca nici o săgeată să rănească balaurul, care se învătea cu nepăsare pe lângă foişor. Cei din foişor nu mai dădeau semn de viață.

— Ah! fiica mea a murit!—strigă btrănul Arbore, smulgându-și părul de durere, și nimeni nu era în stare să îi aline disperarea.

— Să fi murit ea fără s'o mai văd?—se întrebă posomorât Tăut, căutând să pătrună cu ochiul în tăcutul foişor.

Pentru culmea disperării, balaurul săpasă în jurul foişorului un alt șanț.

Noaptea se ridică tristă și fioroasă din vale. Nu se mai auzea decât vuirea Bistriței, jos, iar sus gemetele lui Arbore.

Numai Tăut nu gemea. El sta d'o parte și vorbea încet cu credinciosul vătaf Corbu și alți sutași din cetățuia Pleşului. Când crezură că nu ia nimeni seama la dânsii, apucară pe potecă în vale, cu câte o lance în mână.

Intunericul era adânc în vale.

Tăut induplecase pe Corbu și cei-l'alți sutași la o faptă, din care nu aveau nici o iluzie că vor scăpa.

Trecuse mezul nopții. De o dată strajile văzură o mare lumină în vale. Dând iute alarma, toți se deșteptară și săriră să se uite în partea unde se luminase.

Ce văzură?

Din șanțul de lângă foişorul unde era Mina, chiar din dreptul unde era gura văgăunei balaurului, se înalța o flacăre mare.

La lumina acelei flăcări Bogdan, Arbore, Maria Doamna și toți cei-l'alți văzură cu groază pe balaur svârcolindu-se în foc, șuerând și plesnind îngrozitor. Flacărea începuse a cuprind și foişorul.

De o dată însă văd eșind și coborând scara pe Tăut cu Mina în brațe.

Imbărbătați de curagiul junelui, Corbu și cei alți es și ei din întuneric, se aruncă sus pe scară, întră în foişor și es, ducând în brațe sau târând pe cei ce se mai afla acolo, serve și servi.

Intr'acestea balaurul, notând în flăcări, eșind din șanț, apucă

pe malul Cuejdiului și se duce pe un deal, unde se svârcolește până moare, mistuit de flăcări.

Ce se urmase?

Tăut din cele ce aflase și văzuse, convins că balaurul nu se poate ucide nici cu săgeți nici cu lănci, își croise planul d'a'l arde. De aceea ceruse ajutorul celor alți. Din zi văzuse unde era gura văgăunei balaurului.

Noptând bine se coborâră în vale, unde aflară fân și păcură. Se încărcară fie-care cu câte un maldăr și duseră în brațe o puțină mare cu păcură pe care o vărsară la gura văgăunei, îi dăteră foc și aruncară fânul. Balaurul esind se aprinse și fugi până pe dealul unde muri ars și care de atunci se numește Dealul Balaurului.

Când Tăut aducea în brațe pe Mina care de bucurie nu știa cui să mulțumească mai întâiu: lui Dumnezeu său lui Tăut, Arbore, alergându-și înainte, nu îmbrățișă numai pe Mina, ci și pe alesul ei și ginerele lui.

PETRU VODĂ

Vara trecută, aflându-mă la mănăstirea Neamțului, acest cuib în care natura a revărsat toate frumusețile și bunurile ei, d-nul Andrieș, prefectul districtului, mă îndemna să văz și culmea de la Petru Vodă. Nu că îmi lipsea dorința d'a vedea, căci știam că are opagină duioasă în istoria Moldovei, trista pribegie a aceluia viteaz voevod, strănepotul lui Alexandru cel bun și rodul iubirei dintre Ștefan cel Mare și frumoasa văduvă Maria Rareș din Hârlău; dar pentru că mi se spusese că drumul este foarte anevoios și că la cea mai mică ploaie, călătorul este oprit în loc, tot pregetam.

Pe când muștram autoritatea districtului că nu înlesnește comunicația prin o trecătoare atât de însemnată, mereu străbătută de locuitorii din creerii munților și de cei cari vin din Austria pentru a cumpăra porumb și grâu, d. Andrieș surâdea.

Intr'o zi mă invită să mergem la culmea lui Petru Vodă, împreună cu alte familii, contribuind numai cu ochii și sufletul, căci din cele alte avuse d-na Andrieș gingășia d'a se însărcina.

O excursie acolo era o sărbătoare care avea să lase în toți amintirea unor vii icoane, cugetări și impresii, cari nu se mai șterg.

Convenirăm a pleca a doua zi, 17 August, în revărsarea zorilor.

*) Gr. H. Grandea, Universul Literar No. 42, 1890.

Frumusețea naturei, seninătatea zilei, dulceața aerului, lipsa de preocupății, voioșia cu care căutăm să ne bucurăm cât mai mult de niște zile consacrate repaosului, toate acestea fac că în asemenea plimbări domnește cea mai deplină mulțumire. Omul uită toate gri-jile, lasă la o parte preocupățiile de viitor, nu vrea să mai auză de problemele lumesti, se scutură de rugina vârstei și nu caută decât a petrece. Ca o pasăre scăpată din colivie, se îmbată de lumină, de căldură, de aer îmbălsămit. Bucuria umple toate sufletele, descrește toate frunțile; gluma și râsul izbucnesc din toate gurile.

Societatea se compunea, pe lângă reprezentanții sexului urât, mai toți cărunți (nu cred că se va supăra vre unul) și din o gra-țioasă hirlandă de doamne și domnișoare. Par'că voiam să arătăm naturei că și omenirea are florile ei, frumoase și vii ca acelea cari ne încântau cu frăgezimea și vioiciunea lor. Acestei frumoase hirlan-de lipsea numai cuvenitul roiū de fluturi, căci puținii tineri, rămași în monastire, n'aū fost chemați la timp de ingratele «dudue».

Dar noi nu eram acolo pentru a face pe «cicisbeii»? Hei, de și în toamna vârstei, tot îți råde sufletul când te afli câte odată, dacă nu ca Telemac, cel puțin ca Mentor între nimfele din insula Calip-so. Se zice că sufletul nu îmbătrânește când se află mereu în mij-locul unei societăți tinere și voioase.

Am spus că convenisem să plecăm în revărsarea zorilor.

Fiți siguri însă că ori-când sexul frumos este la mijloc; a pleca la o asemenea oră este aproape cu neputință. Veșera are atâta teamă a'și espune carmenii la umezeala dimineței, în cât nu se înduplecă a fi sărutată de răcoroșii zefiri cari trag carul Auroroi.

Când șirul de trăsuri a eșit din monastire, în turnul bisericei sunase de mult patru ore turcești. În monastirile noastre se con-servă orariul turcesc, serviciul bisericei fiind regulat după el. Sino-dul n'a avut încă timp să se ocupe de asemenea reforme. Să știe că orariul turcesc începe numărarea orelor după răsărirea și apu-nera soarelui; adică de la răsărirea una, doua, trei și așa mai încolo până la apunere, când începe iar numerarea de la cap.

Ajungând la vechea și frumoasa pădure de stejari, prin care trece drumul ce duce la Târgul Neamțului, și care ar trebui con-servată așa cum este, fiind una din podoabele locului, apucarăm la dreapta, intrând în valea Pipirigului.

Cu cât înaintam, cu atât înălțimile din dreapta și din stânga luaū o altă înfățișare mai sălbatică, mai pe troasă. Stâncele își ară-tău colții și umerii cenușii prin desişurile de brazi și mesteacani.

Lăsând în stânga drumul ce duce la monastirea Secu, apuca-răm tot înainte, trecând peste un păraū, care vuia, rostogolindu'și

undele de cristal p' o albie așternută cu petre.

Cu cât mergeam, cu atât mirarea mea creștea văzând că mi se desfășură înainte cât puteam vedea cu ochii o șosea nouă, solidă și ocrotită de furia apelor.

— Și mult ține șoseaua? — întrebaiu pe vizitiu.

Mult, — domnule, — imi răspunse el, — și se lungește mereu. A trecut mult de Petru-Vodă.

Atunci am înțeles pentru ce d-nul Andrieș surădea, când regretam lipsa unei șosele prin acele locuri anevoioase, dar umblate.

Se vede că d-nul Andrieș își rezervase plăcerea d'a mă convinge prin mine însu'mi că își iubește disstrictul și știe să'i serve interesele.

Înainte trăsurilor, la o cotire a drumului, văzui călărind un țăran muntean, cu mănecile cămeșei falfăind, cu fața umbrită d'o pălărie neagră.

La un loc ne fiind podul încă gata și trăsurile urmând a coti din șosea, călărețul muntean se opri pentru a spune fie-cărui vizitiu pe unde să apuce.

Când ajunseiu aproape de dânsul mă uitai și rămăsei uimit de înfățișarea lui. Barbăția, bunătatea și inteligența scânteiau în fața și ochii lui negri! Avea numai mustăți; o coamă bogată îi sălta sub pălărie. Nu părea să aibă mai mult de trei-zeci de ani.

Întrebând că cine este, mi se răspunse că este primarul din Pipirig.

Intrasem în domeniul lui și era mândru să ne călăuziască.

Nu mai vedem acum acea verdeață care se leagănă ca o mare de smarald înprejurul monastirei Neamțului. Stâncele urieșe, în dreapta și stânga, ne arătau că ne apropiam de creerii munților. Valea era din ce în ce mai încărcată de petre mari, de trunchi și rădăcini, semn că umflarea apelor pe acolo trebuie să fie teribilă,

Pe înălțimiile din stânga brazii tot mai domineu; dar în dreapta, pe o distanță de câți-va kilometri, nu vedeai de cât mesteacănii leagănându-se pe stâncile negre și sfeșiate; ici și colo coastele erau petroase, goale și arse de soare. Nu sciai cui să plângi de milă mai întâiu; mesteacănilor cari păreau nisce orfani sau turmelor de oi și vite cari sr încăinau a căuta iarba prin nisip și petre?

Intrarăm în satul Pipirig.

Aspectul viu și bogat al satului ne făcu să uităm impresia ce ne făcuse coasta din dreapta prin goliciunea și stâncoșia ei. Vedeam cum munca învinge sterpiciunea locului și își râde de vitregia naturei. Fie care casă anunță îndestularea și regula. Ceea ce te uimesce mai mult, este frumusețea bărbaților și femeilor. N'am vă-

zut de cât fețe smede, păr casteniu și ochi negri. Impune mai cu seamă atitudinea lor mândră și nobilă; par'că trăiesc tot sub influența amintirilor din trecutul glorios al acelor locuri, cari au fost leagănul și teatrul atâtor eroi.

Bărbatul rezemat în sapă sau coasă te privesce c'o linisce atât de mândră în cât te simți mic înaintea lui și zici: «Iacă cine domnesce aci! Ce caut eu pe moșia lui?»

Femeile în ținerea mânei în șold au atâta grație, în cât 'ți amintesci eleganța amforelor din Campania.

În Pipirig ne am oprit pentru a răsufli caili.

Apoi am cotit la stânga, începând suișul pe drumul lui Petru Vodă. Cu cât intram mai în sânul muntelui, cu atât natura își schimba aspectul: din petroasă și stearpă cum o văzusem câți-va kilometri în valea Pipirigului, acum începu a se desfășura iar cu comorile ei de verdeață. Ochii nu mai văd în dreapta și stânga, în sus și jos de cât păduri de brazi și molifți. Numai în fundul văiei, p'o albie așternută cu pietre, părâul curgea scânteind la lumina soarelui, câte-un braț de apă cotind prin sgiaburi pentru a mișca ferăstraele.

Incepurăm a căuta o poiană unde să ne oprim pentru a de-juna. Frumusețea locurilor și dulceața aerului ne inviorase stomacul, așa că acum ne cerea de lucru.

Partida sexului frumos, cea mai numeroasă, află în stânga, pe malul părâului, o pajiște între brazi și molifți, unde opriră toate trăsurile, declarând că acolo este foarte bine. Nu era însă și în gustul nostru, al sexului urât. Voiam mai departe, mai în sânul muntelui. Dar fiind că eram minoritate, trebuiăm a proceda cu binișorul, cu dibăcie.

Primarul Pipirigului ne veni în ajutor.

— Domnițelor,—le zise el cu un accent liniștit și sigur,—la trei minute de aci este o poiană mult mai frumoasă, lângă un canton, unde va fi mai bine, fiind iarbă și umbră deasă.

— Dacă este numai la trei minute,—răspunse autoritatea sexului frumos, să mergem pe jos.

— Să mergem, să mergem,—strigară bărbații în cor.

— Dar pentru că va trebui să trecem părâul, dducele și ddulele să se urce în trăsuri.

Se suiră îndată, noi asemenea și plecarăm.

Cele trei minute ale primarului se făcură zece, douăzeci, apoi treizeci, și noi tot nu mai ajungeam la locul cel bun. Primarul călărea mereu tot 'nainte,

— Domnule primar,— strigaŭ duduele—dar cele trei minute lungi mai sunt!

— Iacă acum ajungem,—răspundea el, salutând din pălărie și dând călcăe calului care alerga sprinten.

Intr'acesta valea se îngușta, drumul se suia mereu, aerul era mai răcoros, iar cei doi păreți uriași de brazi și molifți ne scâldea cu mirosul lor. In albastrul cerului se vedeau rotindu-se vulturi. Cu cât mergeam, cu atât vedeam mai multă frumusețe. Nu ne înduram să ne oprim. Natura este înfinită în farmecile și avuția ei.

— Dar lungi sunt cele trei minute, domnule primar!—strigau acum și duducele.

— Cam lungi,—răspundea el,—dar o să ajungem.

Și in adevăr că am și ajuns după orele două-spre-zece, într'un cuib de verdeață și umbră, cum numai in raiul munților se află.

Locul ales pentru mâncare era in preajma unui canton. Cum aerul cel viu al muntelui și impresiile drumului ne ațâțase foamea, toți ne întrecurăm, sex frumos și sex urât, a da mâna de ajutor. Ce nu face omul, când stomacul ordonă? Se vede că intenția noastră, dând ajutor, era d'a zori; in realitate însă mai mult incurcam. Nici de atâta nu eram buni. Noroc însă că d-na Andrieș îngrijise de toate.

Dar cum nu voiam să stăm cu mâinile în sân, poate că amestecul nostru ar fi întârziat masa cu câte-va ore, dacă n'am fi auzit de o dată dintr'un desiș de brazi sunetele unei clarinete. O clarinetă in sânul muntelui este ceva rar. Toți alergară într'acolo, așa că servitorii scăpară de ajutorul nostru, și, rămâind singuri, putură aprinde focul și așeza masa p'o muche umbrită de frasini.

Cel care cânta cu clarineta era o veche cunoștință, un tânăr muntean, Ioan David, care ne mai însoțise in excursii. Cântă din gură, din fluer, din clarinetă, din frunză, din vioară, mergând călare, tot ce vrei: doine, hore sau opere.

Aflând de plecarea noastră la Pipirig, el își luase clarineta și viora, și dând călcăe calului venise pentru a ne desfăta cu măiestria și veselia lui. Dând peste el in desișul de brazi, il felicitărăm toți de bună venire.

Pe când puii se învărteau in frigare la un foc din uscături de brad, cântecele lui David, râsul și glumele noastre, urmau mereu.

Cum aveam ciudă pe sexul frumos, care cu întârziarea lui ne făcuse să venim prin căldură prin valea Pipirigului, de odată unul dintre noi, ca un fatal oracol din Epidaura, declară că nu mai este timp d'a merge la vârful lui Petru Vodă!

A veni până acolo și a nu merge până în vârf, este ca cum ai ajunge la poarta Romei și te-ai întoarce înapoi.

Toate se uitară cu uimeală și intristare la noi. Flecarăm capetele, dând din umeri și adăogând fie-care :

— Ce voiți? Abia suntem la jumătatea drumului și de aci încolo este tot suiș. Caii sunt deja osteniți. Mai ostenindu'i până în vârf, vor cădea și nu vom putea să ne întoarcem. Rămânem toată noaptea aci la canton!

Nemulțumirea goni voioșia din toate acele fețe tinere și frumoase.

Nu se inseninară decât auzind chemarea la masă. Intr'un moment toți eram în jurul ei. Voiosul Rabelais sunt sigur că și-a amintit de flămânzi ca noi, pe cari 'i-o fi văzut mâncând undeva, când a descris pe lacomul Gargantua. Mirosul brazilor și molifților are o influență foarte întăritoare asupra stomacului. Toți acei cari suferă de lăngezeala lui, n'aū decât să trăiască în mijlocul munților, mai cu seamă al celor din districtul Neamțu, și curând se vor întrema.

Cu cât fălcile își făceau datoria, alinând și împăcând foamea, cu atât se deșteptau regretele unora că nu pot merge până la vârful lui Petru-Vodă.

— Dar până se vor repausa caii, — adăogă unul dintre noi, — tot vom putea pe cai din sat să ne ducem până în vârf. În timpul aceșta duducele și duduele vor culege ramuri de molifți din cari se fac așa frumoase ceoșulțe! Noi am și trimes după cai.

— Dar nu se poate, — strigară cele mai multe, Noi nu rămânem aci singure. Nu voim să facem cunoștința lui Licinschi, care, suntem sigure, se plimbă pe aci.

— Nu aveți nici o teamă, căci nu rămâneți singure. Iacă, sunt aci atâția oameni. Și apoi, dacă voiți, va rămâne și primarul Pipirigului.

— Primarul Pipirigului? — îngână una, rozând o aripă de pui. — Dar n'o fi chiar el Licinschi *incognito*? Prea il văd curat și ager... Nu cam pare a primar de sat!

Pufnirăm de răs.

Intr'acestea, foamea fiind alinată, paharele își urmau cursul. Bătrânii copaci cari ne înconjuraū n'ar fi rămas c'o idee deplină, de agapele noastre, dacă nu ne-ar fi auzit inchinând pentru d-nul și d-na Andrieș cari ne aduseseră acolo, cum și pentru toate inimile bune și ochii frumoși.

Tocmai era să ne sculăm de la masă când, în dreptul cantonului, se opri un șir de care conduse de țărance tinere,

— Se vede că nu sunt cai în sat,—zise unul, și de aceea ne-aū adus care, pentru a merge până în vârf. Dacă este așa, putem lua cu noi și câte-va duduți și dudue.

Strigăte de bucurie acoperiră aceste cuvinte, și, ca un stol de pasări, într'un moment, toate se grămădiră în care. Abia puturăm să ne aflăm locuri printre d-lor.

De acolo șoseaua sue mereu tot pe coasta muntelui, șerpuiind pentru a ușura suirea și coborârea. Valea este închisă între doi munți și se strâmtează din ce în ce. Vechiul drum este în fundul acelei văi, care la cea mai mică ploaie devine albia unui torent mare și spăimântător, care rupe și tăresce tot în furia lui. Călătorii, cari umblă pe șoseau de sus, ușor și fără grijă de norise uită în fundul văiei la vechiul drum și se îngrozesc cugetând la căți aū căzut victimă torentelor cari 'i au apucat cu care și vite acolo; se îngrozesc, și în acelaș timp bine cuvintează pe cei cari 'i a scăpat de nevoia d'a mai umbla prin fundul acelei văi, unde de la intrare se logodeau cu moartea.

Acum vr'o patru ani, chiar în vale de cantonul lângă care ne opriserăm pentru a mânca, o nuntă întreagă a fost apucată de năvălirea unui torent. Numai priu minune au scăpat căți-va. Prin acești scăpați însă n'a fost nici mirele nici mireasa, pe car valurile i-a rostogolit imbrățișați. Aproape de Tărgul Neamțului s'au aflat corpurile lor între tulpinele unor sălcii.

Pe lângă asemenea nenorociri, câte alte nevoi și greutateți întâmpinau bietii locuitori și călători cari erau siliți să umble mereu pe acel drum! Acum când trec pe șoseau săpată în peptul muntelui și se uită în vale par că și amintesc de un vis rău!

Carele noastre mergeau șir, iar cântărețul David călare în fruntea convoiului.

Nu mai vedeam 'nainte, 'napoi, sus, în dreapta, de vale în stânga decât un ocean de verdeață, valuri de smarald cari se legănaū la suflarea unui vânt ușor; iar d'asupra noastră, cerul ca un safir.

La fie-care cotire a șoselei, vederea se schimbă, par'că natura munteană, în cochetăria și capriciul ei, vrea să arate călătorului câte frumuseți și farmece deosebite poate să ascundă ea numai într'o vale! Umărul muntelui din dreapta ascunsese soarele. așa că mergeam în umbră.

Din distanță în distanță se mai lucra la punți peste scurgerile apelor muntelui.

Admiram din ce în ce priceperea și țaria cu care se croise

și lucrase acea șosea, ocrotită de furia apelor și rostogolirea copacilor și stâncilor.

Este locul d'a spune că constructorul ei este tot un român, d. Costescu, inginerul districtului.

Tot umblând prin umbră, ne părea că soarele apusese de mult. Ilusia era atât de mare, încât așteptam revărsarea serei. Ochilor le era atâta drag să contemple încât nu ne mai venea nici să căutăm ce oră este!

Cu cât ochii se scaldau în acel ocean de smarald, cu atât sufletul, pe aripile fantaziei, se afunda în trecut, urmărind duioasa și solemna Odisee a marelui Petru Rareș care, alungat din tronul tatălui său, rătăcise singur prin acele locuri sălbatice și, poate că în acele timpuri, ne călcaie încă de picior omenesc.

Uitându-mă nainte, văzui șoseaua că cotesce în dreapta și se perde după un pept. Iar muntele din stânga cotind și ocolind muntele din dreapta. Valea, strâmtându-se, calea par'că se infunda acolo.

Carele dinainte se opriseră în dreptul unui canton. Câte-va duduci și dudue jucau polca pe pajiște, iar Davld cânta din vioară.

Sării jos.

— Mai este mult până la vârful lui Petru Vodă?—întrebaiu pe țaranca de la carul nostru.

— Am ajuns, domnule,—răspunse ea. — De acolo se vede în vale, — adăogă ea, arătându-mi în dreapta cantonului.

Alergaiu cu cei alți într'acolo, p'o coastă care se rădica d'a supra șoselei care, cotind în dreapta, cobora.

Ajungând pe culme, rămăsei în estas. Fără voie' căzui în genunchi.

Ați citit oare o poveste orientală despre un munte de magnet din mijlocul mării? Ea ne spune că dacă o corabie se apropie de dânsul, toate cuele corăbiei, ca tot ce este fer, sunt smulse de puterea magnetică, atrase și lipite de munte; iar vasul, desfăcut din incheeturi se risipește bucăți pe valuri.

Omul, în fața sublimei măreții a naturei, se simte atât demic, ușor și unil, în cât, ne fiind în stare să reziste acelei atrageri mai tari de cât puterea lui, cade în genuchi.

Așa făcui și eu când, ajuns în vârful lui Petru Vodă, văzui desfășurându-se înaintea mea și oare cum dominând de la înălțimea unde eram, un splendid și sublim amfiteatru, peste care se ridicau în fund uriașele vârfuri ale Ceahlăului!

Intr'o ceață albăstrue și strevăzătoare, în stânga, înainte și în dreapta, nu mai vedeam de cât ca talazurile unei mări furi-

ate, ca treptele unui amfiteatru fantastic, culmile verzi ale Drăganului, Sihlei și Horaiței. Fantasia, aprinsă de acel spectacol. îi plăcea să distingă în dreapta piscul munților Haleuca, Petrele Doamnei, Geamălăul; în fund Petrosul, Bărnarul iar în stânga văzul se perdea peste acele culmi, lăntuite una după alta, ca niște sălbi de smarand și în care se ascund atâtea monastiri ca Secu, Sihla, Varatecul, Agapia, Neamțul!

Dincolo de culmea Drăganului, știam că curge Bistrița. Par'că auzeam undele ei aruncându-se și vuind pe la Gura Neagră, pe la Chei, pe la Toance, ude. strânse între doi pereți de piatră, urlă, clocotesc, spumează, se încolăcesc, ca niște balauri cari ar voi să spargă acea strîmtoare; par'că vedeam plutele trecând pe acele valuri turbate cu iuțea unor săgeți!

Dar ceea ce încorona acea icoană, care nu se mai șterge din mintea celui ce a văzut-o odată, era Ceahlăul. Dar din mijlocul lui ca o cetate titanică, stâncă imensă cu turnuri și muri tăiați de trăsnete, scaldată de razele soarelui apunând, încinsă de nori, amenințând cerul cu înălțimea ei, se înălța acel cap fioros numit Pionul. Nu putem zice că el este mai 'nalt de cât Caraimanul din Bucegi; dar înfățișarea lui este mai incremenitoare, în mijlocul atâtor munți verzi, rădicându-se ca o căpățină de piatră bătută de ninsori, ploi și vânturi.

Când contempli din vârful lui Petru-Vodă amfiteatrul care ți-se deslășură în vale. ceea-ce simți este încântare, religiositate, recunoștință; dar când ridici ochii și dai de vărfurile Ceahlăului, te înfiorezi, te îngrozești. Trebuie să treacă timp până să se aline vârtejul ce ți rădică în suflet, până să te deprinzi cu contemplarea lui. Inșă cum te deprinzi, începi a fi fascinat. Par'că Pionul are în fie-care pesceră, în fie-care râpă, un ochi care te farmecă, care îți nimicește voința, tot așa ca șearpele sunător care ametește cu ochii lui nefericita păsărică până când o face să cadă în gura lui. Pionul par'că te chiamă, și în chemarea lui este atâta farmec în cât dorești aripile vulturului pentru a sbura mai iute acolo sus. Îți zici că dacă din vârful lui Petru-Vodă vederea este atât de sublimă cât trebuie să fie din vârful Pionului!

Am spus că în dreapta de unde ne aflam, acolo, din culmea Rărâea se înalță piscul numit Petrele Doamnei, ca o cetățue de peatră dominând Bistrița și hotarul țării.

Acel pisc are legenda lui. Poporul spune că, în timpul năvălirii tătarilor, soția unui Domn fu urmărită de dâșii și află acolo scăpare.

Când eram copil am compus o asemenea legendă;

Cum e fuga vântului
 Pe fața pământului
 Un tătar pe cal fugea,
 Un român că mi'l gonea...
 Peatra 'n cale scăpăra,
 Pulburea se ridica,
 Văile se netezeau,
 Ochii ca în vis vedeau.
 Pe tătar îl ajungea,
 Mâna 'n coama lui puneă,
 Capul iute 'l reteza
 Și la corbi îl arunca.

Dar mai colo pe câmpie
 Vin tătarii cu urgie;
 Pe român strigând goneau,
 Il goneau până intrau
 Unde fiarele urlau,
 Apele se inspumau
 Pe zăgaze între munți
 Unde nu se află punți.
 Ei în matca sa secată,
 Numai de fiare călcată,
 Urmărindu'l toți intrau...
 Sânguri moartea 'și căutau,
 Căci în vârful stâncilor,
 În mijlocul norilor,
 Junele se arăta,
 Soarele îl săruta.
 De acolo le striga,
 În ficiți de 'i pătrundea:
 «Plângeți, o tătarilor,
 «Plângeți dorul zilelor,
 «Vă căiți păcatele,
 «Vă păliți mărzacele!»

Și îndată ce zicea,
 Lunga sarică 'și lăsa
 Și la soare se schimba
 Intr'o mândră copiliță
 Cu flori d'aur pe costiță.
 Cum tătarii o vedeau,

De dor mare s'aprindeaŭ.
 Dar fecioara le zâmbia
 Şi zăgazele rupea:
 Apele urlând cădeaŭ,
 Pe tătari îi năpădeaŭ.
 Ei strigaŭ, se sbuciumaŭ
 Până nu se mai vedeaŭ.
 Mândra de pe-stânci râdea.

Aproape de Petrele Doamnei este un loc care şi acum se numeşte Lunca Tătarilor. Imaginaţia copilului s'a nemerit cu a popoului. Această baladă am publicat-o la 1861. Inima părintelui ei a trăsărit de bucurie când a auzit anul acesta sancţiunea ei în legenda de la Petrele Doamnei.

Cu regret ne-am smuls din vârful lui Petru-Vodă.

De prisos să spun că am fost cel din urmă care m'am depărtat, uitându-mă însă mereu înapoi până când cotirea şi coborâşul drumului 'mia ascuns acea «gură de rai» cum zice poporul în *Miorişa*.

Când eşti silit să pleci din asemenea locuri, cari lasă o vie icoană în minte şi o adâncă vibraţie în inimă, nu te poţi scuti de întristare. Gândind cât de scurtă este viaţa, cum moartea ne pân-deşte la tot pasul, te întrebi cu jale: «Mai vedea-voiŭ oare aceste scumpe locuri?» Un suspin dureros şi două lacrimi în gene, iacă răspunsul ce'ţi dai singur.

Intorcându-ne tot cu carele la locul unde, dejunasem, ne am suit în trăsurile cari ne aşteptău.

Când am eşit din valea lui Petru-Vodă şi am intrat în valea Pipirigului, se inserase bine. Era ora când, cum zice Bolintineanu:

«Noaptea răspândeşte umbrele'i uşoare.

«Iar melancolia trece gânditoare!»

Drumul fiind pe linia satului, vedeam în fie-care casă aprins focul pe vatră unde se pregătea cina.

Când eşirăm din sat noaptea stersese cele din urmă zâmbiri ale apusului zilei de pe înălţimi. Rămăsese ea singură doamnă.

Ne afundam în sânul ei, tăcuţi şi gânditori. Dacă atunci mă dominase frumuseţile naturei; acum cugetarea începuse a readuce pe dinaintea'mi umbra pribeagu lui Rareş-Vodă.

Maî aveam mult drum până la monastirea Neamţului. Intâr-ziasem pe vârful lui Petru-Vodă, maî mult de cât prevăzusem. Căruţa cu restul mâncărilor plecase înainte. Din întâmplare desco-perirăm în o trăsură un coş cu mâncări,

Stomacul, care nu voia să știe de hrana minții, de amintirea atâtor icoane strălucite și impresii adânci ne sili să ne oprim în dreptul unui canton pentru a gusta ce-va. Când nu mai rămase nimic în coș, iar stomacul tot mai cerea, ne amintirăm de minunea lui Isus care ospătase cinci mii de flămânzi numai cu cinci pâni și cinci pești, și tot mai rămăsese pentru alte cinci mii de flămânzi!

Că Isus o fi ospătat atâtea mii de guri din cele cinci pâni și cei cinci pești, credem ca buni creștini ce suntem și cum chiar Evangelia o spune; ar că le-a și săturat, aceeașta o lăsăm altora s'o crează, când noi cu ochii noștri, în anul de la Isus 1899, luna August în 17, am văzut că cu toată mâncarea din coș, câți-va pui, câte-va pâni, brânză și altele, n'am putut sătura nici opt-spre-zece guri, între cari zece gurițe, ale duduelor, cari cereau mereu mâncare! Ne mai având însă nimic chemam și noi pe Isus pentru a face o nouă minune, barem de hatărul acelor ochi frumoși și gurițe mâncăcioase. Chemam, dar par'că auzeam sarcasticele cuvinte ale poetului Alexandrescu:

«Minuni în timpul nostru.

«Nu văd că se mai fac!»

Plecarăm. Noaptea se întetise. La lumina stelelor, cari inșmăltău din ce în ce mai des cerul, vedeam lungindu-se înaintea noastră ca o bandă cenușie drumul, în dreapta lui părăul își restogolea undele, respândind în tăcerea nopții murmure, șoapte, gâlgăeli, cari compun acea vuire misterioasă a apelor de munte.

Dincolo de pârâu se ridică neagra și posomorâtă trâmba muntelui. Stâncele se arătau ca zidurile unor cetăți învechite de secol. Copacii pe umerii lor păreau niște sentinele cari veghiază. Trâmba muntelui din stânga, mai lipsită de copaci, pleșuvă, părea că se uită jinduitoare la adâncimile și întunecimile celui din față.

Afară de șgomotul apei, de uruiala trăsurilor, cea mai adâncă tăcere domnea în natură. Acea liniște, acel repaos, părea că te farmecă. Toate glumele încetase. Chiar cântărețul David, care până atunci, călărind pe lângă trăsură, mereu cântase, când din vioară, când din clarinetă, tăcuse și el. Fie-care căzuse pe gânduri iar trăsurile mergând, par'că ne duceam într'o lume nouă, o lume misterioasă, o lume fermecată. Și toate împrejurul nostru erau în așteptare. Chiar noi, fără să ne dăm seamă, eram sub înrăurirea unei așteptări. Frunza care nu se clătina, vârfulile ascuțite ale brazilor negri cari stăteau nemișcate în albastrul cerului, toate par'că neziceau: «Tăcere! Așteptați!» Și toți tăceam, toți așteptam, cu natura în sânul căreia ne afundam.

Cu cât ne apropiam de gura văiei pe unde trece drumul care

duce la monastirile Secu, Sihăstria, Sihla, cu atât d'asupra umărului de munte care domină acea vale vedeam întețindu-se ca o lucire roșiatică, ca o zămbire ce lasă apusul zilei pe câte un nor sau înălțime. Inșă acea lucire era spre răsărit.

«Să se fi aprins vr'o pădure într'acolo?» mă întrebam, tot uitându-mă.

Dar cu cât mergeam cu atât acea lucire se intețea și par'că trăda vatra ei într'un punct. In-jurul acelu punct azurul se înroșea, stelele par'că 'și perdeau din vioiciunea lor, și de odată in plasa de brazi, in frunzișul lor, izbucni ca o scăpărare de scântei, apoi ca o geană roșie și inflăcărata care, tot rădicându-se, încinse în pădurea din punctul acela ca un incendiu. Par'că vedeai cu ochii cum vatra, ninbul acelu incendiu, sălta până se ridică d'asupra copacilor ca un glob roșu. Era luna.

Lumina ei par'că invioră natura, căci adierile începură să mișce aerul, ceața din vale. Frunzele începură să se cletine, să murmure. Lumina roșie a lunei n'avea, putere să răsipească toată umbra din vale. Cu cât inșă se rădica d'asupra muntelui, din ceața care tot-d'auna ese și se ascerne pe câmpii, văi și culmi, cu atât luna se albea, din glob de aur se făcea glob de argint, iar lumina ei răspândea ca o zi fantastică.

Icoana ce ni se desfășură atunci ochilor era atât de răpitoare, în cât una din grațioasele domnișoare, cari împărtășise și ele acea deșteptare a naturei și in viorarea ei, strigă către soția mea:

«Este așa de frumos, că'mi vine să plâng!»

Și ne mai putându'și domina emoția, lăcrămile scanteiară pe abrajii ei, la lumina lunei.

Eram răpit. Un călător trecând pe lângă trăsura noastră, ne salută. Intorsei capul spre dânsul și îl privii cum se depărta. Calul părea ostenit.

Când îl perdui din vedere, căzui iar pe gânduri.

Prin lăntuirea ideilor, gândind la acelu călător cu calul ostenit, la locurile pe cari le străbăteam și la a mintirile istorice, mă întrebam:

«Acum trei sute cinci-zeci și doi de ani, când rățăcea prin aceste locuri amărătul Petru-Vodă, trădat de boierii săi și fugit din Suceava, pentru a nu cădea in urgia Sultanului Soliman, care venise însuși acolo in fruntea armatei sale, avut-a el o noapte atât de frumoasă?»

Vai! nu, căci când rățăcea el prin aceste locuri era o lună ploioasă, Septembrie.

Cine era acelu Domn, care a lăsat pagini atât de strălucite in

istorie, acărui viață este o întreagă odisee de mărire neștearsă. de geniu, de eroism, de îndărjire a soartei, de cădere, suferință și apoi iar de înălțare, până când moartea vine și îl culcă în somnul etern, după șapte-spre-zece ani de domnie?

El era fiul cel iubit, dar din flori, al celui mai strălucit Domn al Moldovei, Ștefan cel Mare; prin urmare și strănepot al lui Alexandru cel Bun.

Născut din amorul lui Ștefan cu Maria Rareș, frumoasa văduvă din Hârlău, el fu de mic pregătit pentru tron. Tatăl său, văzând într'ânsul o vie asemănare, îl trâmise la Constantinopol pentru a învăța.

Vârsta cea înaintată, boala care îl ingenuchiă pe neașteptate, dreptul ce după lege avea la tron fiul său Bogdan, toate acestea și moartea nu îngăduiră lui Ștefan d'ăși împlini dorința.

Când Bogdan se sui în tronul tatălui său, Petru Rareș fu silit să caute scăpare la curtea regelui Poloniei. Se vede că Bogdan știind cât de mult tatăl său ținea la Petru și cum poporul împărtășea preferința nemuritorului erou, voia să se scape de acest Veniamin. Ura însă fu dejucată de prevederea părintelui, care lăsă pe fiul văduvei Maria Rareș cu avere însemnată. Ștefan știa că ori-cât de genial și de brav ar fi fost Petru, fără avere pentru a îndupleca și imbuna soarta, n'ar fi putut isbuti nimic.

Dreptul vorbind, fiul Mariei, la moartea lui Ștefan n'avea nici două-zeci de ani, așa că el avu timp să se coacă, să învețe a cunoaște oamenii și lucrurile, cât ținură cele două domnii, a lui Bogdan (trei-spre-zece ani) și a fiului acestuia, Ștefăniță, (zece ani). Se știe că cel din urmă, muri la 1527, otrăvit de soția lui în unire cu rudele celor ce ucisese el.

Boerii atunci se înțeleg și chiamă la tron pe rătăcindul fiu al lui Ștefan cel Mare. Petru, în toată domnia lui nu încetă prevederile tatălui său și increderea cu care țara îl chemase la tron.

Dacă averea l-a ajutat în lunga lui pribegie și oare-cum i-a deschis calea la tron, tot acea avere avea într'o zi să'i fie fatală.

Nu atât luptele lui contra Ungariei și Poloniei, nici ura boerilor, cari tot d'a-una au unetit contra domniilor, au adus nefericirea care au căzut pe capul lui Petru Vodă în anul 1588, ci renumele că este cel mai avut din toți prinții creștini.

Acest renume ațâță lăcomia sultanului Soliman, de care tremora toată Europa. În fruntea unei armate numeroase trece Dunărea și scrie regelui Poloniei:

«Aflați că la pragul Porței noastre a venit trimisul vostru și ne a înmănat scrisoarea voastră, prin care ne înștiințați de nelegiu-

irile acelui îndrăcit român, a cărui stârpire ne rugați a o face, voi de acolo, iar noi de dincoace. Noi cu încredere în Dumnezeu și cu umilința înaintea sa, am hotărât a merge contra acestui român, având cu noi o armată, «pe care pământul abia o poate ține...» Noi suntem amicii voștri din vechime, și ca atari vă îndemnăm ca acest îndrăcit să nu aștepte scăpare prin țările voastre și să nu fugă unde-va».

Dar ce contribuisese la acest renume de avuție alui Petru-Vodă, pentru a deștepta invidia și-lăcomia ce lui mai mare monarc al timpului? Ceea ce i dăduse Ștefan cel Mare sau averea moștenită de la mamă sa? Nu, ci o întâmplare foarte estra-ordinară.

Scim că acel din urmă rege al Daciei, când se văzu strâmtorat în Sarmisagetuza de legiunile victorioase ale lui Traian și ne mai sperând nici o scăpare, îngropase toate comorile lui în fundul râului Sargețiu (numit acum Streiu). Toate căutările lui Traian și ale urmașilor lui d'a descoperi acele comori, au fost în deșert. Ele au zăcut înmormântate până în timpul domniei lui Petru-Rareș, căci iacă ce ne spune Volfgangus Larius în cartea lui *Republica Romană* (Lib. 12, sectione 2, cap. 1:) «O parte a comorilor acestuia s'a aflat din întâmplare,.. Niște pescari, mergând cu luntrele din Mureș în Streiu și legându-le de un trunchiu, au zărit că sclipește ceva în fundul apei. Voind să scoată ceea ce clipea, au scos o grămadă de galbeni. Căutând mai mult, au dat peste o boltă zidită sub apă, care se stricase prin apasarea rădăcinilor unui copac. Căutând au dat peste bani de aur d'ai lui Lisimac, regele Traciei (care a domnit acum două mii o sută șai-zeci și nouă de ani), și une ep isrup alte scule. Banii să fi fost ca la vr'o patru sute de mii. Acești pescari încărcând câte-va care cu bani, petre scumpe, sloi și unelte de aur, au fugit în Moldova, căci, făcându-se vâlvă, Martinuzzi, care domnea Ardealul, ca 'turor al pruncului Zapolia, începuse să'i caute. S'au mai aflat bani pe la alți pescari și în acea baltă alte mii de galbeni.»

Banii, aurul și petrele scumpe cu cari fugise acei pescari în Moldova, se pretindea că au ajuns în mâinile lui Petru-Rareș. De aci renumele lui de cel mai avut din toți prinții creștini.

Urgia lumii întregi, atâțată de lăcomie, se deslănțuise din toate părțile contra voivodului moldovean.

Sultanul Soliman în fruntea unei armate de peste două sute de mii de luptători, trecuse Dunărea pe la Brăila și înainta spre Iași. În același timp de la răsărit hordiile tătărăști, năvălind în Moldova, prădau, ardeau sate și orașe. Ca cum și crucea trebuia să se unească cu semiluna pentru nimicirea lui Petru Rareș, armata

voivodului din Valahia înainta și ea pe sub poalele munților; iar de la miază noapte armata polonă să lăsa în jos, unindu-se cu aripa tătarilor și înconjurând Hotinul. Un cerc de foc se strângea din toate părțile.

Petru nu și perdea cumpătul și lua măsuri pentru a da pept.

Hotărât să moară în luptă, trâmise familia lui compusă din Elena Doamna, fiii Elias și Ștefan, fiica Ruxandra și toată avuția lui peste munți în cetatea Ciceului, iar el voi să se pună în fruntea acelor cari, în timpul tatălui său, arătaseră lumii de atâtea ori că nu se tem de numărul dușmanului.

Din nefericire, boierii nu i fură credincioși și fugiră. Oștenii, văzându-se fără conducători, se risipiră și dânsii. Voivodul rămase singur, iar Moldova pradă tuturor.

Soliman, neîntâlnind nici o opunere, ajunse la Suceava. Întăia lui grijă fu d'a înhăța comorile lui Petru. Nu află însă decât ceea ce era al țării.

Între boerii mișei cari însoțea pe Sultanul era un nepot al lui Ștefan cel Mare. Acesta fu numit domnitorul Moldovei, în schimbul închinăciunii d'a plăti tribut pe an zece mii de galbeni, iar nu «dar» cum se învoise voivodul Bogdan.

Numele acelui domnitor, pentru acea închinăciune rușinoasă și pentru nenorocirile ce căzură asupra țării, fu urgisit de popor și numit Lăcustă-Vodă, căci întâia oară veniră atunci și lăcustele în Moldova.

Cantemir ne spune că Sultanul, după ce a pus în tron pe acel mizerabil, a chemat pe boeri și le-a cuvântat :

«De și după legea musulmană, pentru faptele lor, «toți sunt vinovați și li s'ar cuveni moartea, el însă se «îndură și îi iartă, numai să i dea averea lui Petru Vodă».

Lăcustă-Vodă și boerii au condus atunci pe șefserdarul cu ianicerii de au rădicat tot ce au aflat în visteria țerei, unde afară de mulți bani erau multe coroane de aur, cruci și icoane încărcate cu pietre scumpe, cari, toate s'au dus la Constantinopol.

Nu era însă ceea ce căuta Soliman. Ne mai aflând de urma lui Petru, Sultanul se întoarse peste Dunăre.

Dar ce făcuse acela care, în un-spre-zece ani de domnie, nu înșelase nici odată încrederea tatălui său și a țerei în agerimea minții și tăria brațului său? Căzuse el victima acelor care tot-d'una se întorc și se închină soarelui răsărind? Nu; el scia că în sufletele unde s'a incuibat mișelia, voivodul și poporul nu mai trebuie să caute sprijin, ci să fugă ca de nisce copaci putrezi cari amenință să cadă și să sfărâme tot ce întâlnesc.

El fugi singur și se adânci în munți.

Iacă cu câtă duiosie ne spune bătrânul cronicar Ureche ră-tăcirea nefericitului voivod:

«Văzând Petru Vodă că 'l au împresurat vrăjmașii «din toate părțile și ai săi 'l au părăsit toți, lăsat-a scaunul și s'a dus spre munți, unde, conoscând că nici «acolo nu se va putea mântui, a socotit să treacă în țara «Ungurească. Și așa aflându'și cale prin târgul Peatra, «a trecut pe lângă monastirea Bistrița, și oprindu-se în «munte, d'asupra monastirei, pentru a se odihni puțin, «văzu ca un roi din toate părțile înconjură nd monastirea acei cari voiau să 'l prindă. Atunci a încălecat iar «calul și singur a fugit să hălăduiască, în ziua de 18 Septembrie, intrând în adâncul muntelui. Fără drum, fără povață, au dat la strâmtoni de acelea, care nu erau nici de cal, nici de pedestru, și a trebuit să lase calul. Și așa în șase zile învăluindu-se prin munte, flămând și trudit, a nimerit la un pârâu, a dat peste niște pescari cari, dacă i-au luat seama, cu dragoste 'l-au primit. Iară Petru Vodă înfricoșându-se de ei, s'a șpăimântat, iară ei cu jurământ s'au, legat înainte că'i vor fi cu dreptate și de nimic să nu se teamă. El le-a dat șapte-zeci de galbeni, bani de aur; și văzând ei galbeni, cu bucurie 'l-a luat și 'l-au dus la otacul lor, de 'l au ospătat cu pâine și pește fript, ospăț pescăresc de care mânca și ei. Și dacă a inserat, il au îmbrăcat cu haine proaste d'ale lor, și 'i au dat comănac în cap, și 'l au scos la Ardeal, și fiind oaste ungurească de streajă, la margine, 'i au întrebat pe dânșii ce oameni sunt; ei au zis: Suntem pescari.—Și așa au trecut prin streaja ungurească, și nimeni nul'a cunoscut.

«Mergând cu anevoință, Sâmbătă, în resăritul soarelui, Septembrie 28, a intrat Petru Vodă în cetatea Ciceului și a închis porțile. 'Cei ce'l goneau din urmă, văzând că a hălăduit Petru-Vodă dinaintea lor, sau întors înapoi. Acolo în cetate plângere și tânguire era pe Doamna sa Elena, pe fiii Iliș și Ștefan și pe fiică sa Ruxandra și pe alți căsași, știindu-se din câtă mărire au căzut la atâta pedeapsă. Petru Vodă a intrat în biserică de s'a închinat, mulțumind lui Dumnezeu că'l a scăpat din mânele vrăjmașilor săi».

Ungurii înconjurând cetatea, nefericitul Petru-Vodă a trebuit să se supună lor. Un an și jumătate fu ținut închis acolo în Ciceu, el și familia lui, îndurând toate umilințele și asprimile. În cele din urmă ne mai putând suferi, Se înțelese cu soția lui d'a cere iertare Sultanului.

Elena Doamna, știind limba sârbă, scrise după dictarea lui, o epistolă către Sultanul, prin care se apăra de toate învinuirile și

cerea să ordone regelui unguresc Ianoș, pentru a-l lăsa să vină la Constantinopol unde să se închine.

Dar cum să trimită acea epistolă? Ungurii cu nici un preț, din îndemnul lor, n'ar fi îngăduit aceasta. Regele cu asprime le ordonase d'a opri ori-ce comunicare între Petru-Vodă și cei de afară de cetate. Nu intra și nu eșea nimeni de la dânsul, fără a fi căutat cu amănuntul până la pele.

Voivodul se înțelese cu un credincios, moldovean ager și curajos, d'a se preface supărat pe domnul său și a cere voie de la unguri să se ducă la vatra lui. El isbuti să înșele cu mijlocul acesta vigilența ungurească, și eși. Nu se depărtă însă de cetate și așteptă în vale până văzu de la o ferestruie că se aruncă ceva. Era un săculeț care conținea epistola și o sumă însemnată de bani.

Acel credincios plecă îndată la Constantinopol.

Aurul îi deschise toate porțile.

Sultanul, citind epistola lui Petru-Rareș, se induplecă: sau din umilința, durerea și căldura cu care era scrisă, sau din convingerea că moldoveanul nu va veni să se închine cu mâinile goale. Ordonă îndată regelui ungur să dea drum voivodului Petru și pază pentru a veni la Constantinopol.

Când porțile cetății Ciceului se deschiseră înaintea lui Petru Rareș, era soarele mării care răsărea din nou pentru dânsul.

Ajungând pe malul Bosforului, aurul, elocința și frumusețea îi câștigă toate inimile! Tocmai atunci sultanul mărita pe una din fiicele lui. Petru Vodă îi trimise între alte scule prețioase, două paftale de aur lucrate cu multă măestrie și în cari era două mărgăritare mari cât perele. Acest dar, unic în lume, umplu de uimire tot saraiul.

Sultanul primi cu cea mai mare mulțumire pe voivodul moldovean.

Tocmai atunci Lăcustă Vodă, din cauza răutăților și lăcomiei lui, fusese ucis de boer în Suceava, noaptea, într'un foișor, pe când dormea.

Mare turburare se făcuse în țară, căci poporul voia să le vină iar Petru Rareș, iar boerii aleseseră pe un tânăr, Alexandru Cornea. Domnia acestuia ținu însă cum se zice, «de joi până mai apoi», căci îndată ce ajunse în țară știrea că Petru Rareș a luat iar domnia, tot poporul se sculă și îl primi cu bucurie. Nefericițul Cornea plăti cu viața domnia lui de câte-va săptămâni.

Petru Rareș domnește cu strălucire încă 6 ani. Genialitatea, bravura și avuția lui, îl fac să fie lingușit de toți. Voind să pedepsească dușmănia lui Mailat, intră în Transilvania, îl prinde și'l

trimite la Constantinopol, unde moare în temnița de la Șapte Turnuri. Reia cetățile Ciceul, Bistrița și Balta.

Intr'acestea Soliman coprinsese Buda, prefăcuse bisericile creștine în giamii turcești, așezase garnisoana turcească și introdusese administrația otomană în Ungaria, care de acum era pașalac turcesc.

Viena cu toată creștinătatea tremura la numele lui Soliman. Electorul Iochim de Bradenburg voi să pună stavilă semi-lunei, și o mare armată germană se puse sub comanda lui. Trebuiau însă bani pentru a plăti solda și mâncarea soldaților. Acei bani îi împrumută în ascuns voivodul Moldovei, câte-va sute de mii de galbeni în bani, vite și produse.

Intreprinderea electorului se spulberă, fără ca Petru Rareș să piarză sprijinul Sultanului.

El moare de bătrânețe și boală la 12 Septemvrie 1546 și este înmormântat cu mare strălucire la monăstirea Probota, plângându'l toată Moldova și urmând în tron fiul său Iiaș.

Iacă eroul a cărui umbră par'că o vedeam alunecând în luminalunei, prin acele locuri unde rătăcise acum trei sute cincizeci și doi de ani! Sigur că în vârful, de unde contâmplasem în acea zi Ceahlăul, el se oprise, și, răpit de sublima icoană ce se desfășura 'na- intea lui, uitase poate durerea și restriștea lui!

Și pe când caii ne duceau ca vântul, în suspinele ce isbucneau din adâncimile întunecoase ale pădurilor, în murmura undelor cari se rostogoleau ca un torent de argint, par'că auzeam ca o șoptă misterioasă: «Petru Rareș! Petru Rareș!» Acea șoptă sbura spre înălțimele cerești, către doamna nopților, care văzuse în toamna anului 1538 pe strănepotul lui Alexandru cel Bun, pe fiul lui Ștefan cel Mare, pe Rareș Vodă, rătăcind prin acele locuri, singur, ostenit, flămând, învins de amărăciune și descurajare. Sigur că razele ei se îngănaseră în lăcrămile lui.

Când intrarăm în curtea monăstirei, îmi păru că viu din o lume depărtată, o lume misterioasă, lumea trecutului, dar așa plin de imagini și simțiri, în cât nu aflai cuvinte să mulțumesc îndestul d-nei și d-lui Andrieș pentru acel pelerinagiu.

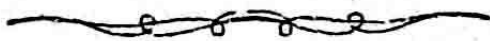

Tabla de matem. 2